

**SZARKA
GÉZA**

**Élve
az 11.
előket!**

**SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT 1964**

HÍVOM AZ ÉLŐKET!

SZARKA GÉZA

HÍVOM AZ ÉLŐKET!

Elbeszélések

Szent István Társulat
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest, 1964

Nihil obstat.

Dr. Nicolaus Tóthóssy
censor archidioecesanus.

Nr. 1971/1964

Imprimatur,

Strigonii, die 7. Julii a. 1964
Dr. Arthurius Schwarz Eggenhofer
administrator apostolicus

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bármilyen eljárással
való sokszorosítás jogát is*

A kiadásért felelős: Esty Miklós delegált adminisztrátor

64-4071 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

Feleségemnek

Szeretjük rejteti magunkat. Nemcsak gyarlóságainkat, hanem emberségünket is. Engem mindig olthatatlan szomjúság hajtott az elrejtett ember felé. Utána mentem mezőre, bányába, hivatalba, lövészárókba, nyomortanyákra és a Magány börtönébe is, ahol a lélek tart monológot. Az atlantiszi harangszót füleltem a hétköznapiak gyötrelmei és szépségei mögül, a rejtett harangét, amely néha csak egyszer szólal meg az életben. Megvallom, egy csodálatos hallókészülék segített a megértésében. Szenvedés a neve.

Sz. G.

Az éjjeli vendég

A mi házunk ott vigyázott a Fő utca és a Csordahajtó szögletében. Hogy miért hívták Csordahajtónak ezt a sűrű bozót-tal szegett bekötőutat, máig sem tudom. Kíváncsi gyerekszemem csak nagyritkán látott rajta csordát, de annál több surranó embert: orvvadászt, amint a megfásult őz terhe alatt nagyokat nyög; csendőröket, amint a csákójuk alatt megiz-zadt homlokukat törölgetik a kezük fonákjával; aratóbandákat trombitaszóval, melyet harsogó ének váltott fel; horvátokat, akik Zsidány felől ügettek a vasút felé, — „zboagom”, — dűnnyögték az istenhozzádót —; jöttek néhanapján németek is a kőszegi hegyek lankáiról, nagydarab mesteremberek széles szekercével a hátukon, vastag ezüstgyűrűvel az ujjai-

kon és kis ezüst-dugasszal a fülük cimpájában („hogy jobban halljanak!”), aztán nagy lármával tüntek föl gurgulyaszemű köszörűsök, valami éktelenül rozszant gebével, taliánul karattyoltak, ürgét sütöttek ebédre a Koplalon, délután pedig elverték az asszonyt...

Bizony tarka „nemzetközi” forgalom volt időnkint a mi Csordahajtónkon. A vándorok legtöbbje persze megtorpant a mi korcsmánknál, 3 deci bor vagy egy deci pálinka erejéig.

Édesanyám a vadregényes Lékáról szakadt ide, jámbor, imádkozó német vidékről, ahol feszület lógott a vendéglő falán, és mise alatt becsukták az ivót, esti harangszókor pedig elmondták az Urangyalát a kékszemű, német erdei parasztok és mesteremberek. Anyám ebből a biztos, polgári mennyországból csöppent ide a nyugtalan, magyar tisztítótűzbe.

Este mindig egy zacskó erős paprikát tett az éjjeli szekrényére, hogy, ha éjjel jönnének a rablók, hát beleszórja a szemükbe vakítónak.

A rablók..., a rablók... Gyermekkorom mitológiájában ők voltak a sátánok. Nem lehetett őket látni, de voltak, leselkedtek, ármánykodtak, ártottak láthatatlanul. Egyik éjszaka három zsák kukoricánk tűnt el az etetőből, — persze, hogy a rablók, még jó, hogy „beljebb” nem fáradtak. Egy koraőszi este pedig élettelenül találtuk a Csordahajton Ozmán kutyánkat, a legkövérebb bernáthegyit, „aki” valaha Európában ugatott.

Megmérgezték a rablók az bizonyos, mert ugyanaz éjszakan eltűnt egy gyönyörű kese-süldőnk a hidasból.

Ozmán tragédiája felizgatta az egész házat. Nem lehet már létezni a rablóktól! Nemsokára talán majd nyíltan támadnak... Ez a pánik az én nagyhumorú, erős apámból egészséges kacajt váltott ki, a női fronton azonban különlegesen erős paprika beszerzését jelentette. Titkos „kidobó” embereinkkel is behatóan tárgyalt jó anyám. Ezek a kidobó emberek zsufolt erejű, harcedzett szomszédaink közül kerültek ki. Némi vendéglátó borocska fejében, ha sok volt a garázda, üvegtördelő vendég, vagy, ha cigány-megszállás fenyegetett,

jöttek a kidobó emberek segíteni. Csak a szemek villantak (apám szeme volt a fényforrás), és a garázda üvegtördelők és a késelő, nemfizető korcsmabetyárok repültek kifelé az ajtón...

Egy szeles, novemberi napon apám újbórért indult Badacsonyba és Szentgyörgyhegyre. Nagy esemény volt ez! Négy szekérrel mentek: a sajátunkkal és három jó-lovas szomszédéval. Majd egy hétig elmaradtak, és ilyenkor olyan volt a házunk, mint a kísértetek tanyája: hiányzott a gazda meg a kocsis, no és a pénz is, mert minden mozdítható pénzre szükség volt a borvásáron.

Harmadnapon korai fürgeteg zúdult le ránk a stájer hegyek felől. A hófelhők alacsonyán dagadoztak, mint a túltömött, piszkos dunyhák, amikből apró pelyheket nyomott ki az ugráló szél. Nyomott volt a levegő, nyomott édesanyám hangulata is, mert az éjjel rosszat álmodott.

Vacsora-időtájt jól öltözött, vállaközös férfi jelent meg az ivónkban. Vastag fekete bajusza komorságát villogó suhancszeme ellensúlyozta.

— Mintha Keresztény Imre bácsi volna, — súgta anyám. Bizalmat keltő volt a vendég arca, mint a nyugdíjas vasutasé, aki időtöltésből nyulat és postagalambot tenyészt. Édesanyám nyomott hangulata egészen fölengedett.

— Hát téged mi lelt, földi? — kérdezte az idegen, és fölkött államra mutatott.

— A fogam..., — sziszegtem csukott szájjal, mert féltem, hogy a fájást még levegő is éri.

— No, jó erős rumot rá..., osztá egy ima a Szent Apollóniához.

Mikor anyám a jámbor tanácsot hallotta, még nagyobb lett a bizalma. Szakértő volt a szentek ismeretében. Pontosan tudta, melyik betegségnek, vagy bajnak ki a segítő-szentje, milyen fohász jár neki, mikor van a nevenapja. Abban az időben ritka férfi ismerte a fogfájás ellen segítő szentet, hát anyám elkezdte vizsgáztatni a Keresztény Imre bácsit formázó jámbor idegent.

A vizsga bizony nem sikerült. A vizsgáztató főként azt vette zokon hogy a felelő nem ismerte az ő kedves patrónusát, Don Bosco Jánost. Mikor pedig a skapulárét hozta elő anyám, nagyot kacagott a kedves idegen.

— A nyakba zsinórt? — vihorászta. — De asszonyság! Én csiklandós vagyok, nekem viszket a nyakam zsinór nélkül is !...

— De a Szűzanya megsegíti utolsó órájában azt, aki skapuláréval a nyakában hozzá imádkozik.

— Utolsó órában?! No ... no ... Majd helyettem is mondjon egy imát, asszonyság!

Senki sem volt már az ivóban, csak a folyton szunyókáló Féri inas rajtunk kívül. Már jóval túl voltunk a vacsoraidőn. A fürgeteg tombolt odakünn. Anyám már célozgatott a zárásra, s különböző kérdésekkel próbálta kifirtatni az idegen kilétét és szándékát. De ez mindig tréfával ütötte el a választ.

Egyszer csak bejött Treszka, a nagyobbik cseléd. Valamit súgott anyám fülébe.

— Mi? ... Mi? ... — lihegte ez. — A Basa? A Basa?

Nekem menten kiállt a fogamból a fájás attól, amit hallottam. Basa, egyik bátor házörző kutyánk, dögölten fekszik a pinceajtó előtt. Megmérgezték. A Gyűszű, a kisebbik kutyánk pedig elbújt az óljában. Édesanyám rögtön küldte Ferit a Kokas Pestáért, az egyetlen kidobó emberért, akit nem vitt el apám borért. Kokas Pesta aratónk volt, híres szürkáló, csak-hogy most nem volt odahaza, mert elsejétől, mióta megindult a cukorgyártási „kompánia”, éjjeli őr lett a gyárban.

Mint a mágnes, úgy vonzott bennünket most az idegen. A fenyegetettségnek és a védtelenségnek dermedtő hangulatában ő volt a biztos védelem, a megnyugtató, becsületes erőközpont. Édesanyám elmondta neki a kutya-tragédiát is.

— Csak semmi tréma, asszonyság — bátorította a vendég, — semmi tréma, míg engem lát. De különben ... már rég akartam kérdezni, hol van a csárdás?

Édesanyám évek múlva is erősítette: mikor az idegen szá-

jából meghallotta a „csárdás” szót, hirtelen melege lett, majd a szívverése elállt. Csárdás! Mifelénk senki se hívja így a vendéglőst. Messziről jött ember az, ki tudja, mi van a tarisznyájában?!

— Az uramat kérdezi? — felelte izgatottan, erőltetett mosollyal. — Az uram... a lakásban van... hátul. Kártyázik...

Most az én szerepem következett. Kotnyelességből fontoskodva igazítottam helyre anyámat:

— A papa? A papa nem kártyázik, hanem borért ment a Badacsonyra. Még az én pénzemet is kivette a spórkasszából!

— Micsoda butaságot főcsögsz itt össze-vissza? — tört rám aggodalmas hangon édesanyám. — A rum elvette az eszedet!

Az éjjeli vendég szokatlan hevességgel szólalt meg:

— A gyerek mindig igazat mond, asszonyosság, különösen az ilyen kicsi... Így van?

Élesen csattant a kérdése.

— Így — suttogta legyőzetve anyám. — Négy szekérrel mentek el...

— A spórkassza is igaz, ugye?

— Igaz.

Az éjjeli vendég elgondolkodva meredt maga elé, aztán hirtelen anyámhoz fordult:

— Elment már a szombathelyi vonat? A kései?

— Még nem... Éjfél körül megy.

Az idegen kiitta a borát. Kulacsát is megtöltötte, de fizetni elfelejtett. Mikor elment, barackot nyomott a fejemre és valami olyasfélét mondott, hogy „te osztán... mondjál igazat, ha megnősz is!”

Kulacsával és bőrtáskájával eltűnt a fürgeteges éjszakában.

Édesanyám egész éjjel virrasztott Kokasnéval meg a sírásó fiával, a Vasfejű Gáborral, akit sikerült elhivatni három liter bor árában. A derék Basa hiába esett áldozatul, semmink sem tűnt el aznap éjszaka.

Ellenben kirabolták a vasút pénztárát.

*

Egy hónap se telt el, a Vasvármegye nagybetyűkkel hozta az első oldalon:

„Elfogták Petét, a háromszoros rablógyilkost!”

Következett Pete fényképe, az oldal közepén.

Édesanyám felsikoltott:

— A mi éjjeli vendégünk!

Majd elájult. Petét, az utolsó betyárt Savanyú Jóska bandájából, vasvári gyilkossága után fogták el. Női ruhában csalogatta ki a házából a csendőrmestert késő este, megölte, aztán kirabolta.

Februárban akasztották fel Szombathelyen. Édesanyám elmondta érte a skapuláresok halotti imáját.

Gyémántcipő

Akkor már nagyon lassan járt szegény édesanyám. Maradozva rakta a lábát, mintha valami, erejét meghaladó láthatatlan terhet cipelt volna. Meg-megállt tétova lihegéssel, és ilyenkor mindig mondott valami kis pletykát a falunkból, hadd higgyem, hogy ezért tart pihenőt.

Én azonban keresztülláttam asszonyi furfangján. Kamaszos nyugtalanságomat bosszantotta ez a testi csőd és be nem valott tehetetlenség. Körülöttünk serkent a tavasz. A Károly-magaslat felől erdei csírák fűszeres illatát lengette a szellő, a Széchenyi-tér gesztenyefáin duzzadtak már a rügyek, és én halálosan szerelmes voltam Melindába, minden soproni lányok legszebbikébe

— Nem tudna kissé gyorsabban menni, mama? — unszoltam türelmetlenül.

Kék szeme szinte alázatosan rebbent reám:

— Nehezemre esik, fiam. Tudod...

Sóhajtott. Nem folytatta a szót. Már régóta orvoshoz járt. Az utóbbi időben gyengédebben símogatot, és hosszasan pihentette rajtam szemét, mint azelőtt.

Megesett a szívem rajta.

— Szenved, mama?

Nem felelt, csak még lassabban ment. Tizenötéves voltam akkor. A kíváncsiság és a szemérem harcolt bennem. Tudtam, hogy szegény anyám több doktorhoz is járt. Az anyák láthatatlan töviskoronáját hordozta őszülő fején. Ösztönöm tompa sejtésével valahogy én is részesnek éreztem magamat betegsége okozásában. Nem firtattam tovább. Csak azt láttam, hogy utcán arcok nyílnak rám, ismerős, csodálkozó szemek. Ezek biztosan engem bámulnak, meg a mellettem lassan járó, kopott-táskás, vidéki nénit... Nini, a kesztyűje is stoppolt, a kalapja sem divatos már, — a cipője pedig?!...

Régóta ismertem ezt a fekete sevrő-cipőt, — szerelmes Istenem, még mindig ezt a viharvert lábbelit viseli! A sarka félre tiporva, a bőre repedezett, sőt az egyikén dugott folt lapít...

Arcomba szökött a vér. Úgy láttam, hogy mindenki észreveszi ezt a foltot, és a szemekből a gúny és a lesajnálás ostorhegye csattant felém.

— Hát ez a cipő, mama..., — nyögtem elszorult torokkal — Miért tetszett ezt felvenni?

— Tudod, fiam, ez kényelmes... A többi szorít.

Tudtam, hogy elhallgatja a valót. Homályos sejtelmeim voltak anyagi bajainkról, mostohaapám üzleti balfogásairól. Iz-zani kezdett lábamon a vadonatúj cipő, sajnáltam is, szégyeltem is anyámat az utcai pellengér miatt. Istenem, mi lesz, ha Melinda megjelenik az utcán gyönyörű vizslájával, és meglátja az én ócska cipős, kopott anyámat?

Mert Melinda gazdag lány, egyetlen lánya Truglits nagypí-

tőnek, német kisasszonya van, és a tavalyi kocsi korzón ő nyerte el az első díjat mint rózsakirálynő. Hej hogy mosolygott rám a rózsák közül nefelejcskék szemével! Mindenki láthatta, akinek szeme van, hogy nekem szólt ez a szemvallo-más!...

Gondolataim elbogarzásának hirtelen végeszakadt. A járdán feltűnt a vizsla. A barna vizsla! Pórázán az ismert, kesztyűs kezecske, mögötte pedig a rózsakirálynő mennyei alakja. Az arcocskát már nem is láttam.

A cipő! Az anyám cipője! Sehol egy mellékutca, ahol el lehetne tűnni, sehol egy rés, amibe be lehetne folyni!... Valaki más vánszorgott helyettem a kopott falusi asszony mellett bíborban izzó arccal. Talán köszönt a lánynak, talán nem, talán neki szólt az elnyomott kuncogás, — vagy csak hallucináció volt? Fél tudatban, sötét sejtelmek hullámtorlaszain sodródtam anyám mellett, mint az álomjáró, aki fél a valóságra ébredéstől.

— Mama, — nyögtem gyöngyöző homlokkal — most mindjárt tessék cipőt venni, de rögtön!

Anyám bölcs, szomorú szeme talán kiolvasott belőlem valamit. Megfogta a karomat, és felsóhajtott:

— Szégyelled anyádat, ugye, fiam?

— Én? Dehogy szégyellem. Csak a cipőjét, ... a cipőjét... Ilyent még a Bancsi Rozi se hord! Miért nem vesz újat, hiszen kell!

— Minden pénzemet kiadtam a doktornál.

— Adnának hitelbe is!

— Még ott is hitelbe?

Ott is? Megütődve néztem rá. Abban a korban voltam, amikor az anyagi bajokat szégyennek tartja az ember. Nem szóltam semmit, csak dacosan félrefordítottam a fejemet.

Kisvártatva békéltetően simogatott a szavával szegény, rossz cipős anyám:

— Majd húsvétra, édes fiam... Meglátod, csináltatok.

... Mikor a húsvéti vakációra hazamentem, már kiment a fejemből a cipő. A házunkban nyomottság váltotta fel a régi

derült. A háznép szokatlan gyengédséggel kezelt bennünket, gyerekeket. Lovaink le voltak zsarolva. Kiderült, hogy szükségből fuvarozunk is. No most nevezhetnek rajtunk a gazdag Szotyori molnárek!

Vizesnek találtam a borunkat, keserűnek a kávéunkat. Mi, gyerekek is halkabbak voltunk, mint máskor. Az otthon Lelke volt beteg...

Csak mostohaapám volt a régi. Képzelete jobban csapongott, mint valaha. Különleges galambfajtákat hozatott messze vidékről. Dísznövényeket telepített a konyhakertbe, és kimondhatatlan nevű likőröket kotyvasztott a kamrában.

Testvéreim idegenkedtek a mostohaapámtól, én azonban csodálтам és vonzódtam hozzá, mert a jövő igézetében élt, mint én. Lobogó fekete szemében nyugtalan tüzek égtek. Az álmodozás pásztortüzei.

Talán magamat láttam benne.

Nagycsütörtök délután lehetett. Intett a fejével, hogy menjek vele bóklálni. Ha megneszűdött, mennie kellett. Cinkecsók voltunk a csavargásban. Egy darabig a Répce partján bandukoltunk. Távolról a kőszegi hegyek égszínkéi hullámai derültek felénk, mellettünk a nádasban a titokzatos vízikútja nyikkanásait hallottam. Mostohaapámat mindez nem érdekelte.

— Bele vannak süppedve a porba! — csattant föl hosszú hallgatás után.

— Kik, papa?

— Ezek mind. A falu. A pap, a jegyző meg a többi. A parasztok. Fetreng minden a sárban... Te, ha ez Amerika volna?!...

Megállt. Visszanéztünk a falunkra. Bizony abban nem volt egyetlenegy felhőkarcoló sem, csak erdőnyi fa, fehértornyú, régi templom meg apró házak... Kertfalu. Szívem minden dobbanásával szerettem.

— Nekem szebb így, csúszott ki a számon, — mintha Amerika volna. Ott földagad az emberek karja a munkától...

Az óriási Csigó Pistára gondoltam, aki nemrég jött meg egy

amerikai húsgyárból jónéhány dollárral, de földagadt karokkal...

A nagy álmodó neheztelve horkant rám:

— Hát te is velük tartasz? A porosfejúekkel?

— Dehogy papa, dehogy... — dadogtam zavartan, — én... tudja, én, magával tartok.

— Azért!... Itt élet kell! Gyáarak, telepek..., villany..., gáz, minden!... És én emeletet húzatok a házra. Szállodát csinállok belőle... pasasér-klubot az utazóknak, kaszinót a hivatalnokoknak...

Elbűvölten hallgattam a tervrakéták sustorgását. Az örök álmodó folytatta:

— Aztán két új vasút is kell, érted?

— Kettő? — hökkentem közbe akaratlanul. — Nem lesz az sok?

— Sok? Kis gyáva te! Kettő, kettő! Ennyi: cváj! Egyik Hegyfalu felé, a másik Csepregnek. Most persze még mosolyogtok, vastag parasztok, ti, por fiai, ... de a jövő az enyém!

Dobbantott a lábával. Akaratlanul is ránéztem a lábára. Új vadászcipő feszült rajta. Az agyam rögtön rákapcsolt anyám foltos cipőjére.

— Igaz, papa, — mondtam kijózanodva — megkapta már a mama az új cipőt?

— Milyen új cipőt?

— Hát amit húsvétira rendelt. Sopronban mondta nekem, mikor meglátogatott.

— Új cipőt? Minek az?

— Hát nem látja, papa, hogy foltozott a cipője a mamának?

Ingerülten válaszolt, amiért kizökkentettem álmodozásából:

— Mi a fenét akartok máma új cipővel?... Máma?... Hát hol éltek ti? Mit törődtök az ilyen bagatell dolgokkal, mikor itt új világ születik?!... Érted, ezer cipő!

Én már teljesen kijózanodtam. Ezer cipő! Minek annyi? Egy, csak egyetlen egy kell az én szegény, elkopott anyám-

nak. Itt a húsvét, jön a föltámadási körmenet, a nagymise-, és nincsen cipő!

Odahaza megtudtam persze, hogy édesanyám nem rendelte meg a cipőt, mert — elfelejtette. Másnap leszaladtam a Kajdi suszterhoz anyám egy rossz cipőjével, hogy mértéket vehessen róla.

Kajdi mester fölszalasztotta hegyes ádámcsutkáját az álláig, megvakarta a fejét, aztán rám kacsintott a pápaszerme fölött:

— Megnőttél, fiam! Sok eső lehet Sopronban!

— De Kajdi bácsi! Most nem arról van szó!

Megtekerte szelíden a fejét:

— Nem tudom vállalni. Késő.

Nagyot nyeltem. Mikor leforrázva kifordultam az ajtón, a mester szinte szégyenlősen szólt utánam:

— Megmondhatnád édesanyádnak, hogy tisztöltetem... Érted, csak ennyit mondj neki, hogy tisztöltetem... A többit már tudja!

Égő arccal tisztultam kifelé.

A többit már tudja? Mit? Ahogyan kisommázta magából a szót az óvatos Kajdi mester, csak egy értelme lehet: adósság itt is. Teremtő Isten, hát ilyen egy cipő útja?! Nem mondtam meg anyámnak a mester üzenetét. Elhatároztam, hogy elteszem láb alól a rossz cipőjét. Este korán mentem aludni, hogy hajnalban fölébredjek. Öreg dajkánk ott altatta kisöcsémet mellettem a kiságyban. Félálomban voltam már, de Ágnes néni rekedten doromboló hangja megállította az álom szelid lejtőjén.

Valami szegény asszonyról mesélt, aki mindenét a páválkodó leányának adta. Hanem amikor meghalt, és a nagy mennyei király elé jutott, akkor valami csodaszép dolog történt vele. Az angyalok aranyruhát meg gyémántcipőt vittek neki. Borsószem nagyságú gyémántok ragyogtak a cipőn, — ahány jöttet, annyi gyémánt...

Mosolyogtam magamban. Gyémántcipő?! Buta kis mese! Minek ide gyémántcipő?! Majd szerzek én a mamának cipőt.

de nem gyémántból, hanem selymes, finom sevróból, formásat, előkelőt, amilyent az áldott megérdemel.

Mikor reggel fölébredtem, anyám már régen talpon volt a rossz cipőjében. Tervemet hát keresztülhúzta az álom anyaga. De nem adtam meg magamat. Mikor visszamentem a városba, tüstént vállaltam két tanítványt az iskolaév feladására. Júniusban megvettem keresetemből a gyönyörű cipőt a Reimannál. Sámfát is vettem hozzá meg finom külföldi boxot. Így ajánlotta a cipőkirály.

Úgy terveztem, hogy Péter-Pálra viszem haza az ajándékot. Lázban égtem azokban a napokban. Mindenkinek csak a cipőjét néztem, a többi ruhanemű nem érdekelt. Némi büszkeséggel állapítottam meg, hogy ilyen mély, fekete fényű, előkelő cipője senkinek sincs egész Sopronban, mint az anyámé! Próbálgattam a mozdulatot, ahogyan majd édesanyámnak átadom a cipőt, de aztán leszamaraztam magamat. Csak semmi cirkusz, semmi mesterkéeltség! Egyszerűen majd odalopom az ágya elé a cipőt, és reggel észreveszi. Megdörzsöli a szemét, — lehetetlen! Uramisten, hát vannak máma csodák? Hát ki az én jótevő angyalom?... Fél-gyógyulás lesz ez neki.

Nem így történt. Péter-Pál előtt egy héttel megszólít az utcán Csörge néni. A falunkból sodródott be városi asszonynak valami derék vasutas mellé.

— Láttam ám a mamádat tegnap itt a városban. Lidi néneddel bolyongott az utcán. Veled akart találkozni...

— Akart?... Hát miért nem keresett föl?

Csörge néni egy darabig a cipője orrát vizsgálta. Majd szét pattantam az izgalomtól.

— Tudod... — mondta végre, — nem akart megzavarni téged. Azt mondta, még lerontanád a bizonyítványodat, ha megtudod, hogy Pesten operáltatja magát... Örült volna szegény feje, ha úgy véletlenül találkozott volna veled!

Fordult velem a világ. Itt bolyongott hát beteg testével tőlem húsz lépésnyire... leste az ablakomat, ... mikor nyitom ki, mikor repülök feléje egy hosszú búcsúcsókra.

És elment ócska cipőjével búcsúztatlanul a nagy, ismeretlen városba. Node majd operáció után! Pestre megyek föl hozzá az új cipővel!

.... Mégsem én mentem föl hozzá. Ő jött vissza hozzánk, halkán, mint ahogy elment. Üveges koporsóban feküdt, mint Hófehérke, csak őmellőle elmaradt az élet hercege.

Nem vihettem oda neki a cipőt. Nem is kellett neki. Gyémántcipőben ment a mennyei király elé. Igazi gyémántok ragyogtak rajta. Gyermekei könnyei.

A mi céhmesterünk

Úgy vagyunk a gyermekkorunkkal, mint a nehéz regénnyel. Csak másodszor olvasva értjük meg igazán. Én most olvasgatom másodszor gyermekkorom faluját. Most eszüdök rá, hogy nem volt ám az akármilyen falu! Volt például cukorgyára is, igaz, hogy osztrák urak kezében. Temploma még Zsigmond király idejéből, 1407-ből való. Gyönyörű parkjában — mi csak kerítésnek neveztük — legnagyobb földünk, Felsőbüki Nagy Pál hamvai nyugosznak. Egy ugrásra tőlünk a „püpos világ” németsege meg a horvátság. Sosem volt viszály a három nemzet között. Kicsiben: Magyarország volt az én falum. Békésen éltek együtt katolikusok és luteránusok. Jól kiégyesítették egymást. Náluk volt a vagyon, nálunk a gyerek...

Mikor a zsoltár szavait mondogatom reggelenként az igaz emberről, akit el nem csábít a gonosz beszéd, és „gyümölcsét úgy érleli, mint a fa a maga idejében”, akkor a hajdani céhmesterünkre gondolok, a Kacsó Gáborra.

Nálunk céhmesternek mondták a templomatyát. Ketten voltak, de én élesen csak a Gábor bácsira emlékszem. Nyugodt volt és hatalmas, mint valami ótalmazó bárka. Még a mozgása is olyan himbálózó volt, olyan mártogató. Görbe volt rajta minden: a háta, az orra. Bongyor volt a haja, sőt a hangja, a vastag, pátriárka-hangja is meg-megcsuklott, ha beszélt. Magamban Cyrenei Simonhoz hasonlítottam, akinek alakját ott láttam a vén falak stáció-képén. Lehet, hogy igazam is volt.

Hogyan tudott tíz gyereket fölnevelni tizenkét holdjából? Egész emberekké! Milyen ceruzával? Semmilyenel. Oda nem ceruza, nem számítás kellett. Több.

Minden kikerült ebből a családból: paraszt, pap, apáca, mesterember, tanító, óvónő és egyéb szerzet...

Egyszer Kacsó Jancsival bejártam a céhmester házatáját.

— Ládd e, ez itt a vonószek, — vetette oda nekem az aszaltkörte mellől. — Ezzel esztergálja a szerszámfákat.

Satupadja is volt. Éppen munkadarab volt benne, valami járomfa. A kamra másik sarkában volt a „suszterműhelye.” Itt talpalta a lábbelit. A tornácon új méhkas. Ezt is maga fonta. Az udvaron mészkeverő vödör, állandó szolgálatban. Mert ahogy nőtt a család, mindig épített. Ragasztott, mint a fecske.

A mestergerendában ott volt a szentírás. Még rajta a kéz friss melege.

— Te Jancsi, a te apád mindent tud, ugye?

— De mindent ám.

— Aztán sose bánt benneteket?

— Ritkán. De akkor tömi. Azt szokta mondani, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus is használta a korbácsot, ha köllött... Idesapánk csak a tenyerével dolgozik, de mondom, ritkán.

Nevetett. Hegyesorrú Kacsó-gyerek volt. Megdolgoztatott

engem is akkor. A darálót hajtatta meg velem. Minden gyereknek megvolt ott a maga dolga. Keserves? Nem is tudták, hogy másképpen is lehet. Mindegyik szemében mosoly bújkált, az élet kicsattanó öröme. Egyik a másíkan nevetett, hogyan csetlik-botlik. Ki nől bele előbb a nagyok dolgába? Olyanok voltak, mint a csibék. Ahogy kibújtak az életbe, már tüsténkedtek. Harangszókor aztán megállt minden munka. Ahol voltak, ott imádkoztak.

Nekem akkor már nem élt az apám, nem hasonlítottam hát vele össze a céhmestert. Szinte nem is embernek láttam a nagy, hajlott embert, hanem valami titkos szentnek, aki csak úgy rejtőzködik köztünk. A görbeséget is csak alázatból vette magára, hogy elterelje a figyelmet szent voltáról. Hit-tanórán hallottam valami sündisznóövről, amivel a szentek szokták sanyargatni magukat, hogy jobban hasonlítsanak a szenvedő Jézushoz. Nem mertem megmondani a Jancsinak, de én ilyen övet sejtettem az apja derekán is...

Volt-, nem volt-e? Hát persze hogy nem volt. Azaz...

Nagybőjt volt éppen, és a mesterünk nagy pácban volt. A passióra készültek és hirtelen megbetegedett a Krisztus, a Kebelei szabó. Nálunk a passió nagy esemény volt, még az evangélikusok közül is sokan meghallgatták. A mester komolyan meg volt neszűdve, jól emlékszem rá. Én voltam ugyanis a fullajtára, ha el kellett valakiért szaladni vagy valamit meghozni. A próbákon is ott csellengtem, így hát mindent láttam.

Ki legyen a Krisztus? A tenorhangú fiatal tanító, — Péter és Pilátus egyszemélyben — a Molnár kisbíró javasolta. Persze mert jó velős basszushangon szokta elkiáltani a dobzó után, hogy „közhírré tétetik”! A mester evangelista azonban tudni se akart róla.

— Nézze tanító úr, nem lenne furcsa, mikor Kaifás azzal vádolja Krisztus Urunkat, hogy „káromkodik, mi szükségünk van még tanúkra?!” — hát az egész falu tudja, hogy a kisbíró tényleg káromkodik. Még pedig krisztustalanul.

Nem is lett a kisbíró Krisztus. Se a postamester, se Polgár

Jóska, pedig szép rezgős hangja volt. A mester a végén a homlokára bökött.

— Ejnye a kiskésit! Hogy mi a saját portánkon nem látjuk meg, aki a legjobb volna Krisztus szerepére?! A Kacsó Gábort, a céhmestert!

Így lett a Cyrenei Simon Krisztus a passióban. Hát ha valaki, akkor ő méltó erre! Igaz, a hangja . . . , hát a hangja bizony meg-megcsuklott a próbákon, meg-meghajolt, mint a teste, s a szólamok végén néha valami elmorzsolódott, sutogó hörgésbe vészett . . .

A mester úr mégis bízott benne. A tanító nem. No Cyrenei Simon, a keresztet ugyan segíted hordozni, de hanggal nem bírod?!

Elérkezett a virágvasárnap. Én ott az oltár előtt verejtékeztem a fullasztóra szorított piros ministráns-szoknyában. Előre sajnáltam a nagy, hajlott fekete embert, a titkos szentet, akit most íme megaláz a hangja.

És a céhmester énekelt. Soha a mi Urunk Jézus Krisztus kinszenvedése nem kapott meg annyira, mint akkor. A könnyem is kiserkedt belé. Nyoma sem volt hangesésnek, hangvesztésnek. Még a ritmusa is más volt, mint a többieké: szabad, kitartott, szíveket mozgatóan élményi.

Ma sem tudom, mi volt a csodás változás mögött? Csak a zsoltár szavai röpködnek a fülemben az igaz emberről, akinek „ágain nem fonnyad el a levél, sikerül minden, amihez keze ér . . .”

A 407-es magaslat

Alighogy Kuczogi kilőtte a rakétát, a sziklafalhoz tartottam a fületem.

— Hallgassa csak, maga is Kuczogi, — súgtam neki. — Mintha remegne!...

Az őrs parancsnoka odatartotta bozontos fejét az árokfalnak.

— Valahol messze nagy lagzi lehet! — dörmögte közömbösen. Őslakó volt a lövészárokban.

— Pergőtűz, mi?

— Vagy aknát fúrnak a tetőn, talán mind a két oldalról. Ezt az egyik baka suttogta a tábori őrs sötét sarkából.

— Ki maga? — kérdeztem, mert nem ismertem föl.

— Infanteriszt Botos János.

Persze a bányász! Büntetésből vonultatták be valamelyik borsodi bányából egyenest a lövészárokba valami tüntetés miatt.

— Honnét tudja maga, hogy aknát fúrnak?

— Tudom, firer úr. Mink, bányászok megösmerjük a muzsikájáról.

Hogy a suj egye meg ezt az embert meg a muzsikáját! Ha ez így van, akkor befütyültek a karácsonyunknak. Talán repülünk majd egyenest az égbe, csak nem egészben, hanem darabokban!... Attól függ persze, melyik tud előbb robbantani: mink-e vagy ők? Ha nekik sikerül, akkor robbanunk mi, és megindul a rohamuk a 407-es magaslat ellen. — Ha meg a mi ellenaknánk robban, akkor ők választják a légi utat, és mi támadunk.

— Az ustor hegyi csak a szegeény bakaán csáttán, — bölcsödik Kuczogi káplár. — Ő robban, ő repül, ő szenved...

Lelkére kötöm, hogy az aknafúrásról csomót ám a nyelvére! Másnap a bányászt is figyelmeztetem erre. Izmos, erős szája gúnyra görbül. Azt feleli, ő nem szól, hogy „ha a fülek nem árulkodnak.” Megint az arcán a gúny ördöge. Ki van adva bizalmas parancsban, hogy figyelni kell őt meg két társát a másik rajban. A levelét kettős cenzúra fésüli át, de a mosolyára, arca fintorára nem lehet ráhúzni a cenzúra kényszerzubbonyát...

Úgy vagyok vele, mint a ritka vadállattal: tartok is tőle meg érdekel is...

— Mondja, Botos, aztán hogy volt a dolog magával odahaza?

Megrándítja a vállát, az arcán megint a gúnyvillám.

— Hát az asszony darabokban hozta haza a kenyeret a kötényében újabona után is, — azér'!

— Persze kukoricakenyér volt.

— Az, csírás lisztből.

— Disznóság!

Rám néz. Megköszöni szemével a könnyű emberséget.

— Amúgy is fekélyes a gyomrom, mint afféle vájáré.
— Hát ezér’?
— Ezér’. No meg a büntetés után egy sztrájktrőő csibésznek meg tanáltam ütni a sipkáját, de úgy, hogy a feje is benne vót.

Ugratóan nevet.

— Meghalt?

— Dehogy! Csak a kupája dagadt meg. De sztrájktrőő da-ganatért lövészárók jár!

— No iszen más is van itt Botos, nemcsak maga!

— Van hát! — Ellenséges szemmel néz rám. Tizenkilenc-éves voltam akkor, önkéntes szakaszvezető a losonci palóc-ezredben, lelkes hadfi, résztvettem minden veszélyes járőr-ben, de azért magamban áhitattal morzsolgattam a hadifogoly Gyóni Géza versét a katonáról, aki kötelességből harcolt vi-tézül, — „de azért a béke katonája volt...”

Béke, béke, béke: tiszta ágy, túrőspalacsinta..., tetű nélküli ing,... és alvás egyfolytában egész éjszaka... Lehetséges lesz ez valaha is?

A bányász, mintha csak a lelkemben olvasna, keserűen szál-kázza ki magából:

— Mer’ az ilyen Szulákok, az ilyen kapaszkodó garambolcsőszők hosszabbítják meg ezt az oktan vérontást!

Stop! Most rögtön kéne cipelnem az Öreg elé háborúellenes propaganda miatt! De a kíváncsiság ördöge erősebb bennem, mint a besulykolt fegyelem páncélja.

— Garambolcsősz? Hát az meg ki fene?

— A lejtaknában vigyázza a csillék járását, hogy ne legyen garambol. Földalatti műszak az is, csak nem a sihten dolgo-zik, hanem a szállításnál, az uraságiaknál.

Fogalmam sem volt arról, mi fán teremnek a bányában az „uraságiak” de nem is érdekelt. Megtudom, hogy Szulák meg a cimborái sztrájktrőők voltak. Szulák játszott a vá-járt..., a Botos helyére állt a sihten...

A többire nem vagyok kíváncsi. Az összefüggés világos: a garambolcsősz termelt tovább, szolgálta a vérontást, a kuko-

ricakenyeret, a lóhús elejét meg az avas margarint, — a másik oldalon meg a luxusautót, a vezér pezsgős dáridóit meg a selyemlepkéit...

Bródy felől jeges keleti szél hömpölygött felénk csikorogva és jajgatva, éles por-hót szórva a szemünkbe. A figyelőörsök botoscsizmát kaptak.

— Térgyig érő szeél fú! — vacogta szép pirosan Kuczogi.
— Megfagyaszti meég a szuivat is a faában!

— No azt tán, de az aknafuraót csak nem!

Ezt Bertók Andris mondja, a verebélyi előénekes. Jámbor, istenes ember, a bakanyelvek Sodomájában a kevés igazak közül való.

Már mindenki tudja, hogy a halál fiai vagyunk. Az ilyesmi úgy belesurran a fülbe, mint a köd a bőrünk pórusaiba. Kuszi, a kanász, rajom dísze, napok óta nem lop semmit, pedig ez olyan, mintha valaki önként lemondana a lélegzésről... Bertók többet imádkozik, mint azelőtt, viszont Brammer, a kasszafúró tovább játssza a cinikus fenegyereket. A többi csendes embergép. Az egyik fatalista, a másik meg éppen csodát vár...

Az Öreg — a századparancsnokot hívjuk így — valami kis karácsonyfa-ünnepséget akar rajonkint. Az én rajomnak van már fája, — Kuszi szerezte —, Bertók már jól tudja szájharmonikán a „Mennyből az angyal”-t, néhányan énekelni is tudjuk. Én el nem hagyom majd a „Föl nagy örökre” éneklését sem, mert gyerekkorom éjféli miséin mindig énekeltük, no és Gárdonyi Géza írta. Lesz két deci bor is kopoltyúként, dupla adag cigaretta és ünnepi menázsi, — nekem pedig ebben a halálvárásban, pizokban, ebben az intézményesített gyűlöletben kell beszélnem a betlehemi Gyermekek üzenetéről, a szeretet győzelméről.

Ahogy így töprengek az árokban bolyongva, új emberek jönnek a századhoz az új menetszázadból. Botos János éppen vizet hoz a rókalyukból a rajnak. Hirtelen megáll, majd rákiált az egyik jövevényre:

— Szulák!

Magas, vékonydongájú ember kissé görnyedt bányásztartással. Meghökken, sajtószínű arca szinte kivilágít az alkonyi homályból.

A garambolcsősz.

Egymásra néz a két ember. Égő gyűlölet az egyik arcon, meghökkenő sértődöttség a másikon.

— No pacsit egymásnak! — mondom hirtelen ihlettel. — Békepacsit!

Botos János arca megvonaglik.

— Sztrájk-törőnek?

Köp egyet félre.

A másik idegenszerűen néz körül. Nem tudja hirtelen, mit lehet itt tenni. Szinte megsajnálom. Szerencse, hogy nem az én rajomba osztják, tovább megy két traverzával jobbra a magaslat felé. Kiderül, hogy ő is a békétlenkedők közé sodródott a bányában, azért röpítették ide.

Alaposan lehordom Botost ezért a katonához nem méltó, gyalázatos viselkedésért, de a vájár nem sokat törődik a szidással. Mintha kicserélték volna! Hát rájár a rúd a sztrájk-törőre is? Nincs biztonságban az „úrnyaló” sem ebben a végítéletben?!

Fáj az én érzékeny, fiatal szívemnek ez a kietlen gyűlölet. Hát csupa ellenpont van itt a betlehemi énekhez? Pedig megvan már az „állványunk” is a karácsonyfánkhoz. Ezt is a Kuzsi-cég szállította egy hatalmas cékla képében, lehet öt kiló is. Ebbe dugjuk majd bele a szeretet fáját, — ejnye, mintha a mi vérünk piroslana a vörös céklában, hát ebbe jön, de jön-jön is bele gyógyítani az a szent ág!

Ha addig nem robbant az ellenség!...

Nem! Ott fenn nem robbantottak a 407-esen, de helyette robbanthattak valahol a napgolyó kohójában. Mert szentkarácsony napján hirtelen olyan forró déli szél tört reánk, amilyenre senki sem emlékszik közülünk életében. A tegnapi 5 fok mínusz néhány óra leforgása alatt 15 fok pluszra enyhült. Elillant a vékony hóréteg, s az üvegesre fagyott mészkőszikla elkezdett pattogni, mállani, omlani. Csak azt vettük

észre, hogy a föllázadt föld ki akar hányni bennünket a méhéből.

— Kidönt, mint az ürgeét a víz! — bölcsködött Kuczogi.

— Robbantás nélkül is bekap a koma, — viszolygott Bertók.

— Nana! Ünála is dül — ezt Danyi mondta, a cigány. Pofaszakállá vöröslött a sziklaportól.

Az Öreg kiadta a parancsot, hogy minden ember lapátoljon. Ő maga is megragadta a szerszámot. Alkonytájt lázas harc indult a megvadult omlás ellen. Egyesek káromkodnak. Hát ez a mi Jézuskánk? Az is cserbenhagyja a szegény bakát?

Merész gondolat cikázik át agyamon, miközben elszántan lapátolok: igazi Jézuska ez ma, mert most nekünk sincs szálásunk, mint neki sem volt Betlehemben. De nem merek szólni, félttem a Gyermekeket, a dühös nyelvek Heródeseitől. Ha reggelig nem tudjuk „visszaásni” magunkat, akkor el vagyunk veszve. Két ellenséges üteg rapintyákra verhet bennünket.

Tompa dübörgés hallatszik most. Beomlott a szakasz rókalyukja, az első raj vonalában. Az óvóhelyet hívjuk így. Gyors létszámolvasás. Kiderül, hogy az első rajnál hiányzik valaki. Szulák, a garambolcsősz. Valaki látta az első váltás előtt, hogy a rókalyukba ment vízért a rajnak. Nagy baj, hogy az omlás tönkretette a telefonvezetékét, nem lehet telefonálni az árkászoknak. Minden perc halált jelenthet. A mentés életveszélyes, mert nincs rendes bányafánk, s az omlás tovább tart.

Valaki megfogja a karomat. Botos János. Önként jelentkezik a mentésre.

— Tudja, hogy Szulák van lenn?

— Tudom. A bányánál a mentőosztag parancsnoka voltam.

Zseblámpámmal rávilágítok az arcára. Kemény gránit, a szeme sem rebben a fényben.

— Család?

— Kettő.

Megszorítom erős, kérges tenyerét. Most nőtt a szememben

vérbeli bányásszá! De a gyanakvás ördöge nem hagy nyugton: hátha azért vállalkozik, hogy a sztrájtörő ne jöhessen vissza az életbe többé?!...

Úgy csináljuk a szolgálatvezetővel, hogy a biztonsági kötelet, melyet Botos a derekára csavar, a Bertók tarthassa. Megbeszéljük a kötéljelzéseket. Egy rántás: ereszd jobban a kötelet, — kettő: húzz fel, — több rándítás, ráncigálás: nagy baj van, gyorsan húzz vissza!

Oldalt megy neki Botos a rókalyuknak. Csak szűk nyílást tud ácsolni két bányásztársával. Négykézláb ereszkedik az alagútba.

Fáklyát tartok a kezemben, úgy vigyázom a munkát.

Egyszer csak Bertók, a kötél tartó, elkezdi mondani a Miatyánkot kissé énekelve, elhúzva, mint a temetéseknel szokta Verebélyen.

— Hagyd abba ezt a zsinatolást!, — harapja ide a szót az alagútból Botos mérgesen. Már jó négy méterre van lenn. De Bertók még jobban rákapcsol.

— ...legyen meg a te akaratod miképpen mennyben, azonképpen itt a földön is...

Én ösztönszerűen válaszolom: — Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...

Dühösen megrántják a kötelet ott lenn. Kétszer. Háromszor.

— Baj van! — mondja ijedten Bertók. Hárman nekiveselkedünk, és húzzuk húzzuk az ordító Botost. Szinte eltorzult az arca a dühtől. Nem akart ő kijönni, — mondja méltatlankodva, — csak nem bírja ezt a kegyes miatyánkozást. Ő nem vénasszony, őt ne imádkozza ki ez az előénekes! — Ne neked, Bertók!

A következő pillanatban nagy roppanást hallunk, — az alagút összeomlott.

A bányász nekitámaszkodik a traverzának a megdöbbenéstől.

— ...de szabadíts meg minket a gonosztól, amen... — suttogja maga is döbbenetben az életmentő Bertók.

— No Botos, téged visszaimádkoztak az életbe! — dörmögi Kuszi, a kanász. (Ettől kezdve mondták a századnál, ha valaki épségben mászott ki valami slamasztikából: „*Visszaimádkozták, mint Bertók a Botost . . .*”)

A garambolcsősz tehát nem lehet megmenteni. De nem is kell, mert egyszercsak — előlép a drótmező futóárkából. Lesz nagy összefutás. Kiderül, hogy Kuczogi a második órváltásnál elfelejtette fölváltani Szulákot a fülelő-őrsön, s ott bizony elaludt a langyos levegőben.

. . . Mindent elmondunk a garambolcsősznek. Szulák csak hallgatja, aztán odalép a lapátoló, elszótlanodó Botoshoz.

— János . . . Janikám!

Elcsuklik a hangja. De Botos se a régi. Kemény konokságát valami elgondolkodó töprengés váltotta fel.

— No Botos! — biztatom testvéri szóval.

A két bányász keményen kezét fog egymással. Néma csend, Csak a rakéták pukkannak, és sisteregnek.

A kölyök

A fedezék fásult egyhangúságát szokatlan nyüzsgés váltotta föl. Szivar, a zsákmányolt kutya az éjjel hat fővel emelte a második raj létszámát. A kis négylábú újoncok dideregve nyöszörögték belépő dalukat ebbe a keserves kutyaéletbe.

Cser István szeme meleg istállófénnnyel simogatta a Szivart meg a kölykeit. Nem lehet az ilyesmit kimondani. Csak nézni lehet a kis életeket. Az övé mind, mert ő édesgette magához az anyjukat a visszavonuláskor. A nevét is ő adta neki, mert az orra hegyes és hosszú, akár a virzsínia-szivar.

A többi baka is távolba néző szemmel nézte a kis életeket itt a halál árkában. Rajtuk keresztül hazakacsargott a szívük a Répce meg a Rába mellékére.

— Az én kesedisznóm tizet ellett háromkirálykor! — dicsekedett Csihás, a szakonyi bakter. — Az asszony írta nemrég.

— Jáj azs asszony! — sóhajtotta fejhangon Cirkusz, a cigány. — Énrám is gondut. Megint új dádét adott a cigányságnak, devla sure jachari.

A bakák fölvihorásztak. Csihás rettenetesekeket evett hazagondoltában:

— Ha urlóbra menek, tuggyátok, mit rendülök az asszonynál? Orjahúst kábosztával meg túrós-kapros-bélest...

Cser István nem vett részt a táv-evészetben. Eszébe jutott, hogy jó volna hátrasurranni a szakácshoz egy kis csontért a Szivarnak. Kióvakodott a futóárokba. A márciusi nap citromsárga foltokat csókolt rá a földhányásra. Az árok hasa megpuffadt a tavasz feszítő nedveitől. Kis vízerék csicseregtek az árokfalakról, és fakadó csírák parányi vízcseppeket fröcsköltek István arcába.

S ahogy a jó Isten a vízeréket, a kutyákat és a csillagokat kormányozza, úgy igazította Cser elé a naposkáplárt. Levelet adott át neki.

Az asszony írta.

A paraszt felejtett csontot és kutyát, nekiereszkedett az árokfalnak, úgy olvasta a levelet. Nem is olvasta, hanem szívta, habzsolta, kóstolgatta a kedves ákombákomokat.

— „...írod, ides uram, hogy a jövő héten gyűhetsz szabaccságra. Hát csak gyere, Pestám, mer a kerítés má kidült a pelyvakutyó mellett, osztá a rőzse is csak tűnik a fészér mellől, de azér megvónánk, hála Istennek. A kis Bözsike má jár, én meg mindennap várom az én nehéz napomat... Mire meggyüssz, talán má négyen leszünk...”

Cser Pesta fölnézett az égre, majd lassan leeresztette a szemé bogarát a kilövéshez. A nehéz napra gondolt, a szegény, árva asszony nehéz napjára. Csak repülhetne mindjárt haza, de elkelne ilyenkor a bátorító férfiszó!

Priccs-szomszédja, Gyana Ferenc riasztotta fel gondolataiból:

— Pesta, te, ...hallottad, hogy beszüntették az urlóbot?

— Ki mondta?
— Az ordinánc.
— Az ordinánc? — könnyebbült meg Cser. — Azt hittem, valaki!

A rossz hír megkavarta a bakatársaságot. István megragadt egy ásót, és a nyeléig vágta bele a földbe. Lázasan tépte a földet, mintha ki akarta volna fordítani a tengelyéből.

— No Pesta vége a szabactságunknak, — pöfögte kárvalottan Csihás, a távevő. — Vége az orjahúsnak meg a kaprosbélesnek.

Bagómartá fogairól úgy pattogtak le a szitkok, mint a kénese gyújtófejek a gyufaszálról.

— De az én szabacságomnak nincs vége! — mondta sötéten Cser István.

— Mér?

— Mer!

— De betiltották, no! Biztos offenzíva lesz. Mehetünk urlóbra a másvilágra!

— De én hazamenek, ha fene fenét eszik is! — hördült föl István. Valami nagyon csúnyát szeretett volna keríteni, de nem jött ki a száján a szó. Csak rántott egyet a korcán, és a szemébe vágta elrongyolt sapkáját.

Megindult.

— Hová, Pesta? — kérdezte Csihás.

— A főhadnagyhoz.

Így. „Úr” nélkül.

Leszegett fejfel ment előre az árokban, mint gyepről levert, rideg bika. Sipolt a melle, csikorgott a foga, karmolt a szeme.

De a főhadnagy fedezékénél hasra kellett vágódnia, mert srappell vijjogott a feje fölött. A nagy zökkenés kicsobbantotta belőle a haragja fölét. Igaz is, minek is menne be? Mit tud segíteni a főhadnagy? Semmit. Másoktól jött a parancs, onnan hátulról.

Leszegett fejfel, megverten kullogott vissza a vackába. A csillagok már elősejlettek az elmélyült égbolton. A rakéták fel-fellobbantak, mint égő, vijjogó varjak.

A fedezékben a szerszámokat készítgették az emberek az éjjeli munkára. Mindnyájan rágódva hallgatták, csak Csihás cifrázta a haragját. Ez ki tudja adni a lelkét, gondolta István, ni már dalol is. Cirkuszi bohóc. Rosszabb a cigánynál.

De hajnal felé, mikor bejöttek a munkából a földözékbe, mégis csak meghallgatta Csihást.

— Te Pesta, valakinek azér lesz ám urlóbja.

— No?

— Ezeknek a kis dögöknek e! — Rábökött pipája szopókájával a kutyakölykekre.

— Ezeknek? Hogyan?

— Azt mondják, hátraviszik őket a komendóhoz. A tiszturaknak.

— Ki mondta?

— A firer.

Cser István nem szólt semmit, csak a szeme lobbant gyűlölettel a kölykök felé. Hát ezek többek, mint az ember?

Lefeküdt a priccsére, de nem tudott elaludni. Belerágta magát a csontjaiba az elkeseredés. Megvárta, míg a többiek belezuhanak a hajnali mély álomba, aztán odalopózott a kutya-családhoz. Szivar végignyalta a kezét, mikor belenyúlt a vackába. A paraszt óvatosan kiemelte az anyakutyát, befogta a száját, és kivitte a fedezékből. Odakünn bezárta egy félig beomlott gránátbiztos fedezékbe, majd visszament a rajhoz. Vigyázva berakta a kölyköket kenyérzsákjába, és kisurrant a fedezékből.

Lapulva óvakodott a futóárokban hátrafelé. Csak az árok-ügyeletessel ne találkozzék! A csillagok már szintelenedni kezdtek, sietni kell. Mire kiért a szabad mezőre, a nap már végigcsorgatta ezüstlávját a határon. Nedves fényben remegett minden. A foganó csirák bódító szagokkal fűszereztek meg a levegőt.

A baka lefelé ment a lankáról a patak felé. Hátról géppuskaszó csipkézte a csendet. Elmosolyodott. Hogy megnyúlik majd a tiszturak képe, hogy nincs kutya!

Nincs szabadság, tiszturak, nincs kutya!

Megállt. Elnézte a magra éhes, gazdátlan földet.

— De elkéne itt egy szántás! — tekergette a fejét, és már megint otthon volt. Hordtak-e elég trágyát a földre? Kap-e elég zabot a Pityer? Megnyesték-e a gyümölcsfákat? Törzskönyveztették-e a kisborjút, a bikát?

Előtte párállott a patak. A kölykek dideregtek a zsákjában. No majd kaptok egy kis hidegfürdőt. Otthon is csak úgy csinálta a fölös kölykekkel. Mentek a Répcébe.

Most pedig mind fölös. Mind egy szálig. Kiborította őket az avarfűre. Már alig szuszogtak. Bundájuk gyűrűs a hidegtől, mint a kövér hernyó háta. A paraszt összehajtogatta a zsákot, és arra rakta a félig alélt kölyköket. Aztán megragadta az egyiket a nyaka gyűrűjénél fogva, és meglóbálta a feje fölött.

A kölyök hirtelen felvisített. Nem is visítás volt ez, de szabályos sírás.

Mi az ördög? Cser Pesta karja megállt a lendületében. Mi volt ez?

Emberi hang. Esküt mer rá tenni.

Végigöntötte belsejét a melegség. Eltűnt előle patak és kútja, és előtte fénylett az asszony szenvedéstől elpilledt, szelíd arca, és mellette feküdt egy pöttön emberke.

Annak a sírását hallotta.

— No gyertek kis bűdösek! — dörmögte sóhajtván. Beletette a kölykeket a zsákba, és megindult velük vissza a lövészárók felé.

Beethoven madara

Magányosan bolyongtam Merán csodálatos kilátó-hegyén, a Virgil-Jochon. Gyönyörködtem a földkerekség egyik legszebb panorámájában: nyugat felé az Ortler cukorsüvege oromlott az encián-kék égnek, keleten jó messze a Gross-Glockner megtört kupakja sejlett, délen pedig a Dolomitok rózsalángban égő sziklaormai ragyogtak az alpesi hegytenger szegélyén: az álomnál is szebb Rosengarten.

Felkaptattam a tető felé. Sehol egy ember. Teremtés előtti csend, — csak a vérem csiripelt a fülemben a megritkult levegőben. Leültem egy sziklára egy borókabokor mellett, és a szememmel imádkoztam jó sokáig. Az alkony már ott bújkált a nagy hegyek odúiban s kezdte színezní a sziklacsipkéket.

Most messze esett tőlem a háború véres valósága és elcsitult bennem a dühös elkeseredés is a céltalan öldöklés miatt, — csak a szerelmes vágyat nem tudta elaltatni bennem a táj szépsége, — a vágyat, hogy mindazt a szépséget megosszam azzal, aki odahaza imádkozik és reszket értem...

Boldog és boldogtalan voltam egyszerre. Teljes ember.

Egyszers csak madárhang törte szét a csend kristályüvegét:
— Ti — ti — ti — ta — ta.

Szinte szabályos időközökben ismételte meg panaszos dalát, mintha valami sirató-ének refrénje volna. Annyi fájdalom, annyi szomorúság volt ebben a havasi madárszólóban, hogy engem valósággal szíven ütött. Mindazt, ami húszéves szívemben kifejezhetetlen érzelmi káoszként gomolygott: az elhagyottság, a létszomorúság, a szerelmi epekedés és a halál-sejtelem, — teljesen kifejezte az egyszerű madárdal kétezer méter magasságban.

Kiserkentek a könnyeim. Ma világfájdalomnak nevezném akkori könnyeim forrásvidékét, — akkor életem egyetlen lényegi kifejezésének tartottam. Le is kottáztam noteszomba a dalt ezzel a címmel: „Szomorú madár éneke.”

A háború végeztével az Eötvös-kollégium szellemi Vigil-Jochjára kerültem, ahonnan a tudomány és a művészet távoli és közeli Rosengartenjait lehetett belátni.

Egyik este valaki Beethovent játszott. Nem szégyeltem megvallani, akkor még nem ismertem Beethoven szimfóniáit. Híre-hamva se volt rádiónak vagy lemezjátszónak, a hangverseny pedig kevesek luxusa volt. Az olyan magamfajta árva hegedűs csak Huber hegedű-gyakorlatain és Lavotta kesservein át csókolózott a zene múzsájával...

Amikor felcsendültek az első akkordok, én felkiáltottam:

— Az én madaram! Az én drámai madaram!

Lehurrogtak és kikacagtak. Persze Gólya voltam még, s a gólyaavatáson *innen*. Duránszky „profesor úr” — negyedéves tanárjelölt — megvetően bökött a homlokára:

— Itt... itt van a madarad a fejedben, te nyomorult Gólya! A Gólya nem szól, a Gólya kussol!

— Milyen szomorú madárról beszélsz te, Gólya? — kérdezte a művész a zongora mellől.

Elmondtam a vigiljochi élményemet. Kegyesen meghallgatta, aztán elismerően nyilatkozott:

— Nono, csak ne röhögjétek ki olyan nagyon a nyomorult Gólyát. Igaza van! Beethoven az V. szimfónia kezdő motívumát, a sors-motívumot, a természetben leste el a sármánytól.

Halkan leütötte a billentyűkön a motívumot. A lesajnálásból szótlán elismerés lett. Beethoven, akivel a madár szomorú dalában találkoztam, most fölemelt engem.

Csoda, hogy az Ötödik lett a legkedveltebb szimfóniám, különösen mikor nem zongorakivonatban, hanem zenekartól előadva hallottam?!

A legfájóbban most a második világháború után rendített meg a Sors-szimfónia. Fiam lábát akarták amputálni és én üres kézzel jöttem meg Pestről, ahol penicillint hajszoltam. Este mint a tolvaj lopakodtam a kórház felé. Idő, akad meg, csillagok, hunyjatok ki, gyógyszer nélkül meghal a fiam!

Amint a kórház utcájába értem, az egyik romos házból kirobban ám az elhagyott, esti utcába a sors-motívum:

— Ti-ti-ti-tá.

Megálltam. Nem a szépség döbbenete béklyózott le most, hanem az, amit kifejez: a Sors könyörtelen kopogása.

— Ti-ti-ti-tá, ... am-pu-tál-ják!

Kiserkedtek a könnyeim, mint ott a Vigil-Jochon, mikor először hallottam Beethoven madarát. Csakhogy akkor a világfájdalom sírt bennem, most pedig a szerencsétlen apa tehetetlensége.

Nem mentem, úgy vánszorogtam be a kórháznak nevezett konviktusba. Az ajkam béna volt, csak belül örölt könnyörgő fohászokat. A sors ellen fellebbeztem ahhoz, aki fölötte van sorsnak, szimfóniának, életnek, halálnak.

Az ágyon mosolyogva fogadott fiam. Túl volt a krízisen penicillin nélkül is.

Azóta az Ötödikben nem érzem olyan könyörtelennek a sors kopogását. Meghallom a szimfónia felhangjait is ...

Törvény

Már jó határ kévekötelet megcsavartak ketten az udvaron, amikor az asszony fölajdult. A férfi előbb megcsomózta a megkezdett kötelet, aztán megkérdezte:

— No?

— Mehetsz a doktorért, András!

A parasztnak megvillant a szeme:

— Idő előtt?

— Itt az időm, András!

Legyengült a kötélnek való rozs-zsuppra. A férfi arca elborult.

— Akkor becsaptál bennünket, Emerenc! Kisasszony napját emlegetted váltig, s most még Péter-Pál sincs!

Az asszony összeharapta az ajkát, és konokul hallgatott. András káromkodott egy sustorgót, és öklével megmorzsolta hetes szakállát.

— Most fekszel le aratás előtt? Most?! Hát mondd meg Emerenc, mért cigánykodtál velünk? Mért?

— Mert féltem.

— Mitől?

— Tudod.

A férfi nem firtatta tovább. Tudja, hogyne tudná?! Az eljövendő gyereke kimondták az ítéletet: nem szabad életre születnie! De rettenetes erő volt a kis életben. Hiába itatták Juli néni főztjeit Emerencel, az asszony maga legyengült, lezsarlódott a „könnyebbítőtől”, de az élet konokul, szívósan megfogózott benne. A férfi is meg az anyja is, aki benn lakott a faluban, bíztak, hogy a munka, az aratás, elvégzi majd az ítéletet, — és most itt van! Kijátszotta őket az asszony.

Ráesett a tekintete Emerenc fájdalmas arcára. Odalépett hozzá, és begyámolította a konyhába. Az asszony begyújtott fájdalmi közepette is, és föltette a vizet a spórra. Csak száraz kukoricaszárat tett a tűzre, mert fájuk már nem volt.

— Akkor befogok! — mondta sötéten az ember. Befogta a Kesét, és keserűen emlékezett Gidránra, a jó lovára, melyet az ősszel kellett elvesztegetnie árendafizetéskor. Kesét, a megmaradt girhes, pókos gebét inkább a szekér tolja már, mint a ló-becsület.

Először az anyjához hajtott. A falu végén lakott a második urával, már alig húzta kifordult derekát, csak a szeme parázslott a dohányyszín arcban. Mikor megtudta, hogy itt van Emerenc ideje, vad haragra gerjedt. Amióta azt a szégyent hozták rá a fiatalok, hogy a harmadik gyerek ígérkezett rájuk, meggyűlölte őket. Lázadók ezek a falu törvényei ellen.

— Emerenc, az a gyűttment!... — zihálta ádázul. — Osz tán miből tartjátok el, he? A hat holdbul meg a tizenkét bérletbül?... Az adósságbul meg a végrehajtóbul?...

A férfi megtörölte gyöngyöző homlokát a tenyere fonákjával, és rádörrent a szülére:

- No gyün, vagy nem gyün?
- En-e? Annak segíjtek, aki becsapott bennünket?
- Nem annak!
- Hát?
- Rajtam segíjjen!

Összevillant a szemük. A falu halálos csendje fekete kárpitot vont cinkos tekintetük mögött.

— Akkor menek! — ajánlkozott a szüle éledve. Előkerítette a keszkenőjét, és felgyömöszölte kifordult derekát a hátsó deszkára.

Lapos András hajtott Julis nénihez, a bábához. Keserű iz állt a szájába, mikor fölsegítette a szekérre. Úgy ült az ülésen, mint valami bazaltbálvány. Nagy, vérmes arca a nyakánál két hatalmas tömlőbe szaladt, aranyfogai ki-kivillantak vastag, húsos ajkai közül. Aki találkozott velük, megsüvegelte Julis nénit.

De amikor kiérték a szabad mezőre, és az ért kalással telt földek az élet ígérését susogták, akkor András vadhúsnak érezte mögötte a gyalogsátánt. Eddig itt a vagyonváltságos tanyák körül, a szegény újtelkesek közt nemigen tudott tanyát verni Julis néni hatalma. Ők, a szegények, lebírták a falu sötét törvényét, de most — most nem lehet! Kitagadná a szüle, talán az öreg Pötöllei is kiugratná a bérletből! Meg az adósság..., hát Uramisten, látod, hogy nem lehet!

Mikor meglátta tanyája zsuppfödelét, eszébe keseredett: ketten vakarták össze ezt Emerencceel, éjnapot gürcöltek, nem ettek tojást, eladták a tejet, a baromfit, csakhogy iperedjenek, — s akkor jött kétszer egymásután az aszály.

— Tyűh, de fülledt meleg van! — pihegte a bába. — Máma még vihar lesz.

— Csak a ne legyen!, — verte vissza a jóslatot a paraszt. — Most aratás előtt?

Aztán hirtelen hozzátette:

— Ejnye, anyja, most jut az eszembe, Emerenc valami pólyavánkost is mondott.

— Minek a ?! — hörrent rá a szüle.

— Nem lesz szükség rá! — ítélkezett Júlis néni.

Emerencet még lábon találták. Mikor meglátta a két aszsonyt, görcsösen megragadta az ura karját.

— Én a doktort mondtam, András. Nekem ezek nem költenek! Sírás tördelte a hangját. — Ne hagyj el! Maradj mellettem, András!

De a férfi szelíden lerázta magáról. Neki mennie kell a dolgára. Hiszen vannak segítők!

Zúgó aggyal menekült az udvarra. A térde remegett, a halántéka feszült. Főlnézett az opálszürke égre, aztán lehajította a fejét. A föld nem beszél, mint az ég.

A kocsiszín lábánál a két gyerek üldögélt a gurgatón.

— Hát tik?

A gyerekek megszeppent fontoskodással néztek rá.

A nagyobbik, a kislány, ünnepélyesen szólalt meg, mintha valamit kinyilatkoztatna:

— Lessük, aptya, az angyalkát!

A fiúcska, még négyéves sincs, ragyogó szemmel kiáltotta:

— Nizzük, hogy honnan röpül az angyalka!

— Mit beszéltek? Ki mondta?

A kislány felelte:

— Desanyám mondta, hogy angyal száll közénk.

Ránézett búzavirág-kék szemével a dúlt arcú, nagy emberre. Mint a tüzes vas, úgy sütött bele ez a szem abba a kelevénybe, ami a férfi torkát feszítette.

Percekig meggyökerezve állt ott, aztán föltépte a lábát a földről, és berohant a konyhába. Csendes izzással mondta az anyjának:

— Idesanyám, menjenek!

A szüle nekifordult:

— Mink? Oszta minek?

— Azt mondtam, tisztújanak!

— Megbolondultál?

— Most menjen el a szülésznő? — adta a sértődöttet a bába.

— Nem a szülésznő, hanem az angyalcsináló!

Ezt már ordította

Emerenc ajkáról ott benn a szobában elijedt a jajgatás.

— András, mi van veled? — szólt ki bágyadtan.

— A gyereket, ... a gyereket akarják! — lihegte a férfi gyilkos ízzással. A szeme vérben forgott, s az ökle lesújtott a konyhaasztalra, úgy hogy minden recsegett, és ropogott. A két halálpostás kizúdult az udvarra.

— Emerenc, — szólt be a paraszt lohadva az asszonyhoz, — én elmék a doktorér' Keszibe. Van még egy órád?

— Nem tudom, András. Talán.

— Útközből beszélők Korpásnéhoz, fél óra alatt itt van!

A két asszonyt fölrakta a szekérre, és nekivágott a rétnek. A Nyíresnél beszólt Korpásékhoz, majd a Keszi felé kanyarodó útnál lerakta a két asszonyt. Vágtában hajtott Keszi felé, nem kímélte az ostort, csoda, hogy a vén gebe össze nem roskadt.

Az égen, nehéz hamvas felhők kezdtek gomolyogni, tüzes nehézség fojtott növényt és embert, de András nem látott mást csak a keszi tornyot ... hatodik ház onnan a doktor ..., öt zsalugáteres ablaka van ..., ó, de ha nem lesz otthon?!

Otthon volt. A paraszt alig tudta izgalmában rendbe rakni az előre kigyalult szavakat. Az orvos fölnézett az égre.

— No ezzel a telivérrel nem érünk oda, gazduram. Előbb a vihar.

Ott állt a motorbiciklije, fölcsapott rá, és elzúgott a tanyák felé.

Mikor András a grófi rétekhez ért, a kiserdő felől sárgás függöny ereszkedett le a földekre. Mindenfelől robajlott, és dörgött, a sárgás fényről tudta András: jég lesz.

A fák örülten dobálták vonagló testüket, hirtelen megfogytak, már elérte őket a jég. Andrásra is rákoppant az első. Jó kétszáz méternyire lehetett a tanyájától. Mintha hallaná: „András, András!”

Emerenc. Alakok futkostak az eszterhé alatt.

Aztán zökkent a szekér, és a meghajszolt ló elterült a réten. No ez a végítélet! — gondolta András. A jég verte, édes

és sós nedvek csordogáltak a szájába..., vér... no megállj, Kесе, leszerszámozlak. Így rúgd az utolsót, gyere..., a pokrocot is rád meg a kast... így...

Odafeküdt a lóva mellé a kas alá, és elnyúlt a vizes, jeges földön. A Kесе szíve veszettül kalimpált a fülébe, ni, most megnyalja őt, ... át kell ölelni ezt a testvért... ezt a lenézett, pókos gebét.

Aztán — percek múlva — nagyot csattant az ég, és elhalált a bömbölés.

Lapos András kábultan kászolódott lábra. Föltámogatta, a lovát is, és befogta. Csatakosan, de állt, és nyerített. Ilyen szerzet a ló.

András megindult lassú lépésben a tanyája felé. Nézte a jég munkáját. Hát vége mindennek! A Csuja búzája a földig tarolva, törek az öreg Pötölleie is. Uramisten, milyen munkát végeztél!

De mikor az ő földjéhez ért, megállt a lélegzete. Nem, ez nem lehet igaz! Megdörzsölte a szemét, aztán hirtelen kinyitotta, hogy elriassza a káprázatot. Nem! Az ő búzája nedvesen, megdöntve, de telt kalással, érintetlenül állt. A jégpászta az ő mezsgyéjén szaladt tovább, őt nem tarolta le.

— Emerenc! Emerenc! — kiáltotta rekedten, mert most beszélnie kellett valakivel. Ahogy befordul a kis udvarán, leugrott, és futott befelé. A távolodó, tompa mennydörgés függönyét valami vékony hang hasította át, mint a tavaszi nyirettyű. A gyerek.

Berontott az asszonyhoz. Nem látta az orvost, se Korpásné, se a két angyalváró gyereket, csak Emerenc fájdalmasan pihegő arcát látta, meg a kis tavaszi nyirettyűt, a piros-szikos dunyhák között.

— Fiú — rebegte az asszony, de András nem szólt semmit, csak odafúrta véres homlokát az asszony csapzott hajához.

Nagysokára szólalt meg a férfi:

— Te Emerenc, a mi búzáinkat elkerülte!

— Látod, — sóhajtott boldogan az asszony, és rámosolygott a kis nyirettyűre.

A masina parancsol

A kutyája viháncolva szaladt eléje a tarlókon át.

— Ne te ne! — szólt Péter és eloldotta a kutyáról a kölöncöt.

— Hogy te is megemlegesd, Peszok! — dörmögte ereszkedve. — Hete nem láttad a gazdádát!

A tanya felől a nagyobbik pulyája nyargalt feléje.

— Kis szógám! — törleszkedett hozzá Péter és a balkarjával felkapta magához.

— Mit hozott 'desapám?

— Pityertojást, meg fütyülőcukrot.

A gyerek belenyúlt az apja szeredásába, de akkor már odaértek a tanyára.

Eszi künn várta a leánygyerekekkel, meg a karonülővel. Péter agyonsarcolt teste-lelke feléjük süttött, mint a nap.

— Adj Isten!
 — Isten!
 Megcsókolta őket, aztán letette a terhét.
 — Hát meggyütt? — kérdezte Eszti és fekete bogárszeme ragyogott.
 — Meggyüttem! — felelte Péter.
 — Jól fizetett a rész?
 — Lehetősen. Három méter búza, meg kettő rozs. Hát ti?
 — Vagyunk. A Zsömlye telik. Kisasszonyra leborjazik.
 Péter be akart menni az egyetlen kis szobába, de az asszony útját állta.
 — Jaj, Péter húnyja be a szemét!
 — Má' mér?
 — Maj' meglátja!
 Az ember szelíden félretolta az asszonyt, aztán bekövetkezett a szobába.
 — Isten! — köszöntötte a szoba szellemét. Többet nem is tudott volna szólni, mert a szeme is, a nyelve is megakadt. A sublót mellett még becsomagolva, de így is kiütköző előkelőséggel egy hatalmas gép terpeszkedett.
 — Hát e'? — kérdezte Péter.
 — Varrógép. Singer.
 — Kié?
 — A miénk. Esztikének vettem, tudja... Maholnap kinő az oskolából, oszt itt áll. Vettem, hogy vele nőjön... a masinával... Az anyjának nem volt, legyen hát neki!
 Utolsó szavai már a süket csendbe kongtak. A férfi még mindig azonhelyt állt és megromlott a nézése.
 — Oszt ki füzeti ezt ki, Eszti?
 A hangja fojtott vihar volt.
 — Hát... hát... — hebegte az asszony —, aszt gondoltam, hogy izé... azt a havi tizenhat pöngöt két év alatt...
 — Mennyit? Havi tizenhatot? Hát mennyi a masina?
 — Háromszázhetven pöngő.
 Eszti már szepegett és a szemét a karonülő ruhájába törölte. Péter megkapta a karját és megrázta.

— Mit cselekedtél te gyehenna, te? A vigéc szemébe feledkeztél!

Nagyot rúgott a kutyán, amelyik a lába közé csellengett. Az egész ház megtelt jajgatással és nyüsztéssel. Az asszony nekiállt az almáriomnak, úgy siránkozott:

— Hát így gyilkulódik, mikor meggyűtt az aratásbul!... Oszta' engem mond gyehennának!... Hogy én a vigéc szemébe feledkeztem!... Illet mond a hitésének!... Pedig örömt akartam... hozományt Esztikének... Mer mire megy az illen ágrulszakadt, mint mink?... Mire? Tud adni móringot maj' a lányának?!...

Péter döbbsentett a lábával:

— De tizenhat havonta, te bolond fehérnép, vedd eszedbe! Tizenhat! Honnan a hét boldogságbul kotrom én ezt elő? A fejem alul? Abbul a rongyos hat holdbul? Vagy a pöngös napszámbul? Ezt vedd az eszedbe, te gyehenna, te! Inkább egy üsző köllött vóna, hogy trágyánk legyen, meg tej! De nem illen rothadt, flancos masina!...

Eszti a kis Esztikét ölelgette, mintha vértanúságra hívná, az asszonyok örök vértanúságára.

— Ugye Esztikém, aszúróznyi is tud, meg stoppunyi is!... Osztán meg süleszthetős is!... Gyönyörűség!

Ki akarta csomagolni a masinát, de Péter elkapta a kezét:

— Hozzá ne nyúlj, Eszti!

— Mér?

— Mer nem a tiéd!

— Hát kié!

— A vigécé! Tudd meg, hogy holnap begurítom a városba, Nekem nem köll itt romlásnak, keresztnek!

Úgy is tett. Másnap bekocogott egyetlen ösztövére lován a városba. De a vigéc ridegen elzárkózott. A kötlevél alá van írva és a cég csak úgy veheti vissza a gépet, ha a vételár harminc százalékat kifizetik Péterék...

Hát azt már nem! Százhusz pengőt — egy üsző árát — pocsekra dobni ki az ablakon, ennek a kövér hernyónak... — akkor inkább maradjon a masina!

Mikor leemelte a gépet a szekérről, ezt mondta az asszonynak:

— Te asszony! Te engem belerántottál a rabszolgaságba. De jól figyelj ide! Ezt a masinát nem bonthatod ki addig, amíg egészen nincsen kifizetve. Megértetted?

— Meg!

Csak ennyit mondott Eszti és a lelke mélyén örült, hogy ha ilyen áron is, de nála marad a csodamasina. Megkezdődött a kétségbeesett harc a havi részletekért. Tizenhat pengő fölös pénzt összeverítkezni havonta annak, aki másnak arat, másnak szedi a répát, de maga fizeti az adót!...

Eszti attól a naptól kezdve nem ivott tejet. A két nagyobb gyerek is rántottlevest kapott reggelire egy kis lebbencssel. A baromfi mind a tikász rácsa mögé került. Ha pecsenyét akartak enni, akkor megöltek egy-két tököt és csináltak belőle „kertészpecsenyét”. Pulykával is kezdett vesződni Eszti, pedig mennyi gond ez, Uramisten! Ősztájt pedig arra is rávetemedett, hogy idegen földekre ment kalászt kotorni!

Kellett a masinának.

Péter is! Összeszorított fogakkal duplázta az erejét. Elment jeget vágni a falusi mészárosnak, s mikor meg más nem akadt, a tőzegvágást is vállalta tíz kilométerre a tanyájától. Meglopta az éjjeleit, megszarolta a vásárnapjait.

Kellett a masinának.

A masina... a masina! Titokzatosan gubbasztott a sublót mellett papírköpenyében. Csak a feketefényes talpa látszott ki, meg a hajójából egy tenyéryi, ahol a kis Esztike sóvárgó kíváncsiságból felvakarta a papírost.

Péter egy évig gyűlölte, de aztán hozzáédesedett a masinához. Egyszer, mikor az asszony nem látta, meg is simogatta. Furcsa egy állat ez: nem eszik semmit, aztán mégis a legdrágább takarmányt fogyasztja: az emberi verejtéket...

Az asszony is észrevette Péter változását. Nini, már törleszkedik is hozzá! Hát mégis csak ő győz! Hál' istennek! Nincs fennakadás az adóban, nem moroghat a vigéc sem..., de meg azt a kukoricamorzsolót is megvehették, amire már

oly régen vágytak, ... meg a görét is megnyújthatták egy kicsit...

Hanem egyszer jelentkezett az ördög.

A tanyai szomszédok megtudták, hogy Kokas Péterék háromszázhetvenért varrógépet vettek s a faluban szélteben-hosszában beszéltek a nagy szerzést. Nohát akkor minek a Kokasnak napszám?! 'Szen a főbíróénak sincs olyan masinája, mint a feleségének!

Péter a második télen nem kapott napszámot. Takarmánya is oly kevés termett, hogy a télit már ősszel kellett eletetni.

— Ládd, Eszti, — mondta a sorstársának. — Most osztá' itt állunk magunkra ... a masináddal ...

Az asszonyban fellángolt a dac:

— Antul jobb!

Majd hozzátette:

— Engedjen a masinához, Péter! Kivarrom belüle a részletek felét!

De Péter nem lágyult meg:

— Azt má' nem! Amit mondtam, megmondtam!

Harcolni tovább! Még hét végtelen hónap van hátra. Egész télen csak csutával, meg egy kis akácfa-gallyal fűtöttek. A többit megette a masina. Újévkor eladták a választási malacokat is egy szálíg. Jövőre hát nem lesz hízó. Tavasszal pénz-zé tette Eszti a lúdrait is, hogy kiteljen a részlet.

Konokul, szótlanul ölték át életük két fiatal évét a kapzsi, titokzatos masinába. Májusban aztán megélték az utolsó részletet is.

— Már nyolc pengő van csak hátra ... — számolgatták.

— Állj! — kiáltott valaki a kis Esztike torkából. — Ne számoljatok olyan lassan! Majd én számolok, de gyorsabban: harminckilenc ... negyven ...

Negyven fokos lázban, ziháló mellett meredt rájuk a kis hercegkisasszony, akire a kacsalábon forgó masina várt.

— Doktor kéne! — vélte Eszti.

— Doktor? — kötötte magát Péter. — Azt má' nem! Hús-pöngőt is elkér ide a tanyára! Köll a részletre!

Eszti bolintott. Igaz is: most torpanjanak meg, a célnál?!
Éjjél után fulladozni kezdett a gyerek. Eszti borogatta, hánytatta, sírt vele. Hajnalban aztán nyöszörögve rimáncodott az urának:

— Fogjon bé má', az Isten is megáldja! Megfullad az Eszti! Az ember komoran fogta be a lovat.

— Ha torokgyík, — mondta sötéten, — akkor száz pöngőbe is belegyün. Kórház, patika, miegymás. Honnan...?

Nem kapott választ az asszonytól. Akkor nekiesett a varrógépnek és gyűlölettel tasztította fel a szekérre.

— Meglátom, mit adnak érted a városban, te rohadt!

Reggel nyolc lett, mire orvosra talált. Gyorsan, gyorsan! De előbb a masinát kell eladni! Megkérte az orvost, várjon addig rá.

— Miért akarja eladni? — kérdezte az orvos.

Mikor Péter megmondta, az orvos megvigasztalta:

— Ne siesse el a dolgot, gazdúram! Hátha csak tüszős mandula, vagy közönséges angina!

Így került a masina vissza a tanyára. Mire odaértek, a kis Eszti már mozdulatlanul feküdt. Az asszonyt úgy kellett visszaborogatni az elevenségbe.

Péter csak állt ott értelmetlenül, gyűrűző szemmel. Valami fekete ár zúgott a szeme függőnye előtt, nem tudott átlátni rajta, csak érezte, hogy őt is ragadja, meg az asszonyt is, meg a gyerekeket is.

Megfogózott az asztalban. Az orvos riasztotta magához. Menni kell vissza a betegeihez. Mikor a szekér előállt, az orvos megkérdezte Pétertől:

— Hát a varrógépet miért nem veszi le a szekérről, gazdúram?

Péter csak nagysokára válaszolt:

— Megölte a lányomat, doktor úr. Koporsót veszek belüle, meg kükeresztet.

Azzal meghúzta a lova gyeplőjét.

A műanya

A baromfikeltetőben fülledt petróleum-meleg terjengett. A hatalmas teremben, mely valaha a gazdasági iskola tanterme lehetett, ölnyi távolságra terpeszkedtek egymás mellett a keltetőgépek. Olyanok voltak tömérdek mozdulatlanságukban, mint megkövült őszállatok.

A falakon szemléltető-táblák:

„A gépkeltetés olcsóbb és biztosabb, mint a kotlós-ültetés.”

„Ne higgy a babonának! A géptől kikeltett csirke éppen olyan életerős, mint a kotlóstól kikeltett!”

Jóska kíváncsian olvasgatta a táblákat. Most örült, hogy a javítóban megtanult olvasni. Az igazgató érdes orrhangja azonban rácsattant:

— Ide figyelj most, te fiú! Minden órában benézel ide. Érted? Megnézed a lámpákat meg a hőmérőt. Az ajtót gondosan becsukod mindig, mert különben kihűl a terem, és akkor baj van. Ablakot csak az én engedélyemmel nyithatsz. Érted?

— Igenis, értem, nagyságos igazgató úr!

— A „nagyságos”-t elhagyhatod, most nem érünk rá a rangkórságra. Szóval naponta, mikor delet harangoznak, meg kell forgatni a tojásokat, így ni!

Kinyitotta az egyik gép alsó rekeszét, megragadott egy fogantyút, csavarintott egyet rajta, és a kétszáz tojás elkezdett forogni.

Jóska fölényesen nézte az öreg míveskedését. Ez is valami? Fogta a fogantyút, és visszaforgatta a tojásokat. Mint a pinty.

— Ilyesmit még nem láttál, mi?

— Nem, kérem.

— Hová valósi vagy?

— Sümegen születtem. Anyám rég meghalt, nem is ismerem.

— És apád?

A gyerek vállat vont, és vigyorgott. Az igazgató megértette.

— Szigetvári Zsuzsannának hívták az anyámat.

Lesütötte a szemét, de a szögletéből odavigyázott az „öreg”-re. No jól bedőlt. Szép név is ez a Szigetvári! Még a lelcenben találta ki. Mikor Sobrákné beléje rúgott, és részegen lecsúfította, hogy „te csihatag, te koszos fattyú, még anyád se vót!”, akkor elugrott mellőle, és rávicsorgott:

— Nem igaz! Cigány, aki mondja! Az én anyámat Szigetvári Zsuzsannának hívták, és főkomorna volt a grófnál!

Sobrákné akkor nagyon csúnyát mondott neki, de ő nem engedett ebből a szép meséből.

Az igazgató fancsalgott egy kicsit. Tyűh, de messziről jött gyerek ez! De nincs mit válogatni. Emiatt a ruszin dolog miatt behívták a kocsiszt, az iskolaszolgát, a tehenest, maradt az egyszál béres tizenöt számos állatra meg negyven hold földre. Nem lehet most munkaerőt kapni, aki értene valamit

az állathoz is. Örül, hogy ez a suttyó fiú az útjába akadt. Munkát kért, két keze van, két lába, és a marhát meg tudja etetni, a többivel nem törődik.

— Most menj a borjakhoz, — parancsolta a fiúnak. — Mozgás, mozgás! Dara szecskával, ahogy mondtam. Egy óra múlva aztán jössz a keltetőbe, a vekker az etetőben van.

— Igenis, igazgató úr!

Összeütötte a bokáját, kifeszítette a mellét, és az első lépést jól megnyomta, strammul, mint a leventében csinálták a javítóban.

Megetette szépen a borjakat, tyüü, ha Sobrákné most látná a „fattyút?!“ Borjakat nevel. Meg gondoza a baromfikeltetőt. Mihelyt kap „dohányt“ az öregtől, meneszt egy lapot Sobráknénak, hadd üsse a guta. De ír az intézetbe is, a Csurdy családfő úrnak, és így írja alá:

„Szombati József telepi gondnok.

Egy óra múlva szaladt a keltetőbe. Megnézte a hőmérőt, és megforgatta a tojásokat is, pedig nem kellett volna. De szeretete az ilyesmit. Odatartotta a fülét az egyik rekeszhez, de még nem hallott semmi mozgást. Kivett egy tojást, odament vele az ablakhoz, a világosság felé tartotta, és a megvékonyult héj alatt észrevett valami fekete pontot. Aha, itt az élet. Rettentő kísértés szállta meg, hogy feltörje, hogy megnézzé, mennyire van már? Él-e, dobog-e a szíve — jó zrí volna a béres ágyaaljába dugni egypárat, hadd undorodjon, nagyszájú paraszt, mindig macerálja őt, pedig csak két napja van itt!

Kimarkolt még vagy négy tojást, de mikor az ajtónál tartott velük, valami megfogta a lábát: ezer tojás néma, figyelő csendje. A béresért nem érdemes. Visszarakta hát a tojásokat, de dühös volt magára és az egész világra.

Persze, mert nincs cigije! A nyála összefut, ha a staubra gondol. Már három napja nem szívott, csak egy-két bagós szippantást egy-egy talált csikkből. Pipál a béres, szivarzik az igazgató, neki meg egy vasa sincs, hogy rágyújthatna.

Szeme nyugtalanul cikázott az udvaron, a folyosón, mit lehetne elemelni és becserélni valahol cigire. Az abrakosládát nem lehet. A szekérkenőccsel is baj volna. A petrolt a szolga felesége adja ki, aki az igazgatónak is főz. Különben is üveg kéne hozzá, meg bűdös is, elárulná az embert.

Maradt a tojás.

Az egyik gépben párnaposok vannak, úgy tudja. Meg aztán ki a fene lát bele a tojásba, hogy volt-e már keltetés alatt?! Egy kicsit bepiszkítja majd őket, mint a kofa csinálja, aztán slussz! Először csak tíz tojásra gondolt. Ez — mondjuk — húsz cigi orgazda-áron. Húsz cigaretta. Majd bolond! Ennyivel nem érdemes kezdeni. Hatvan, nyolcvan, — az más! Három napig füstölhetne, ha meg dohányra cserélné be, akkor öt napig. Egy kis kövesztett szalonna is kikerülne belőle. Aztán a negyven tojásból lett száz. Ezt már kofának adná el, vagy valami beszálló kocsmában, — aztán usgyi! Bottal üthetnék a nyomát...!

Szépen kitervezte a dolgot. Szombat este nem lesz senki az iskolában, hetivásár is van aznap, berakja a tojásokat a zabostarisznyába pelyva közé, aztán leereszti az ablakon, majd szépen lesétál a lépcsőn, és odébb áll.

Cókmókját ügyesen összekötötte, és mikor daráért ment talicskával a raktárba, odatolta a gépkeltető alá, és elrejtette az orgonabokrok között. Neki már van gyakorlata az ilyesemben, nem az első helyéről lóg meg.

Este aztán a dereka köré csavart két zabostarisznyát, és fűtőrészve szaladt föl a keltetőbe. Gépiesen megnézte a hőmérőket, rendben volt. Egy kicsit kinyitotta az ablakot, körülnézett az alkonyodó világban. Semmi élet, csak a vásárosok szekerei zörögnek éktelenül, kurjongatástól megcsipkézve. Antul jobb.

Behajtott a ablakot, és fülelt az ajtó felé. Kinézett a folyosóra is. Semmi. Magára zárta az ajtót, és gyorsan leoldotta a tarisznnyákat a derekáról, leterítette őket a földre, és oda-lépett a legfrissebb tojású keltetőhöz.

Hirtelen zaj ütötte meg a fülét:

— Csip . . . , csip, csip . . .

Szombati Jóska lába gyökeret vert a nehéz-olajszagú padlón. Megint újabb és újabb üvegcsőröcskék koppantak össze:

— Csip . . . csip-csip-csip . . .

A balszélső gépanya felől jönnek a hangok, tisztán hallja. Düh-hullám önti el: becsapta az igazgató. Azt mondta, hogy csak a jövő hét közepére várható az első kelés. A gazember! Lóvá tette a munkatársát!

Egy ugrással ott termett a gépanyánál, és felnyitotta a költőkamrát. Kihúzta rekeszt, és szálkázó szemmel nézte a korán jött életeket.

— Büdösek! — vicsorogta feléjük a megzavart ember bosszankodásával.

Itt is egy fej, ott is. Sárgán, nyálasan dideregnek feléje, mintha azt mondanák:

— Itt vagyunk, Szombati gondnok úr, itt vagyunk...! Hát ilyen hideg az élet, ilyen rossz?

Egyik-másik tojás most reped, kis csőr bújik ki belőle. Jóska nem állhatja, segít neki. A fene egye ki, már tíz . . . , húsز rogyadozik, lép, keres, és sír, sír. Mi lesz itt, Atyaisten? Le kellene őket fordítani a szárítóba, de hogyan? Az igazgató ezt nem magyarázta el neki, mert ezt a kényes munkát magának tartotta fenn.

Mi lesz most, gondnok úr?!

Az egyik sárga kis öklöcske már kapirgál. Enni kéne adni neki, de mit? Honnan?

Félrerúgja a zabostarisznyákat, és szalad az igazgatóhoz. Nincs itthon, szombat van. Beletesz a zabostarisznyába néhány marék darát, és nyargal vissza a keltetőbe.

Mintha üvegcsengők közt egerek szaladgálnának gyöngylábacskákon, cseng, peng, zeng a terem:

— Csip-csip-csi-csi-csip . . .

Már három tucat is lehet. Jóska vigyázvást kimarkolja őket a rekeszből, és óvatosan átrakja őket a szárítóba. Lehet, hogy nem így kell, de mit csináljon? Darát hint alájuk gyengéd, ajnározó mozdulattal, közben dohog:

— Ugye köles kéne nektek, vagy gyöngé túró? ... He? Meg meleg, meleg kéne...?!

Remegve bújnak össze a kis aranyvatták, és bután nézik a harsogó feliratokat a falakon: „A gépanyától kikeltett csirke éppen olyan életerős, mint a kotló-keltette.”

Jó, jó, hát persze, hogy olyan erős, de ... — mint mikor a fülébe jutott víz hirtelen kiolvad, és meleg önti el a fülét, a meleg valóság, — úgy olvad most beléje a felismerés:

— ... de éppen olyan boldog-e?!

Huszonöt fok van a teremben. Kevés. Jól fölcavarja a petrollámpákat, de a didergés csak nem szűnik. Egyenkint kezdi lehetével melengetni a csibéket, leheli, leheli, „szegény párák, ti ... fattyak!”

Fattyak! Csihatagok! Ágrólszakadt, zabi csibék! Mint Szombati Jóska, akit azért hívnak így, mert szombati napon találták meg egy vasúti váróteremben félig megfagyva!...

Valami fojtogatja a torkát, amikor ezeket a lázár gépfattyakat melengeti. Felvillan egy pillanatra emlékezetébe Sobrákné pálinkarózsás arca, amint beletép a hajába, és belöki a hideg kamrába: „Mars te fattyú!” Szeretne belerúgni most a gépanyába, ebbe a petrólbűzös lelencanyába, de nincs erre ideje. Lerohan az udvarba, már sötét van, csak a csillagok derítenek valami kékes derengést. Belődul az istállóba. Gerencsér, a béres, a lovakat vakarja. Nem béres-munka, biztos dühös is, de nem szól neki. Úgy se érti azzal a buta parasztféjével, mi van most őbenne. Hátralődul a baromfiudvarba a tyúkólakhoz. Alusznak már, de az egyikben ketyeg valami, mint egy dühös vekker. Kotlós csibék nélkül. Amolyan zabi-kotlós. Az ajtónál fészkelődik, mert a meleg hevíti: a ki nem élt költés láza.

Jóska ügyesen megragadja a tyúkot, sivít, kárál, — ejnye még a végén tolvajt kiáltanak, és elcsípi!...

Inal, mint a menyét az udvaron keresztül, és még soha életében nem érezte azt, amit most, hogy ő ad valamit. Nem lop.

Három lépcsőt is ugrik egyszerre, majd a keltetőben óvatosan odateszi a vén tyúkot a didergő kis fattyúk közé.

Serpenyős rostélyos

Kegyelmes uram, egy mukkot se, mert különben a halál fia! Úgy, szépen...! Csak semmi izgalom! A kezét az asztalra, úgy, csak nyugi, nyugi! Kár nyomkodni azt a gombot, elvágtam a vezetéket. Nincs személyzet, nincs rendőr, csak mi ketten vagyunk itt: ön, a kegyelmes és én a betörő.

Szabad egy cigarettával szolgálnom, — persze nagyméltóságodéból. Nem tetszik?... Köszönöm, én se gyújtok rá. Tetszik tudni, az én generációm már leszokott a dohányzásról. Halló kérem, ne mozgolódjon, mert baj lesz! Nézze kegyelmes uram, kíméljük kölcsönösen egymást az izgalmaktól. Szabad a csuklóit? Tessék idefigyelni: ez a skatulya pokolgép. A zsinórját most szépen ráerősítem ide a csuklóira.

Így ni. Ha fészkelődni méltóztatik, vagy nagyot kiáltani, akkor az érzékeny szerkezet működésbe lép, és mi repülünk.

Most pedig ünnepélyesen bocsánatot kérek, amiért nem mutakoztam be eddig. Én, kegyelmes uram, nem vagyok betörő. Sem közönséges zsaroló. Én ezeknél sokkal hitványabb valaki vagyok: fölösleges ember. Állástalan agymunkás, nőtlen, római katolikus, hivatásos növényevő, de ezt különben nem merem hangosan mondani, mert akkor megvádolnak azazal, hogy izgatok a magyar sertések ellen.

De nini! Mi ez az íróasztalán? Kérvény!... Pont az én kérvényem. Tündéri!... Mi-i-i-i? „Non”, ez van ráírva. Tehát megint nem, megint elutasít. Tudom, ön nem szentimentális, kegyelmes uram, volt alkalmam többször tapasztalni. Én azonban egy kicsit hajlamos vagyok az érzelmességre, mert éhes vagyok.

Egyszer azt a szót írta rá egyik kérvényemre: *környezet-tanulmányt!* Nos most elmondom életem környezet-tanulmányát, hallgassa csak meg, nem lesz érdektelen!

Atyám kegyelmes uram pártjának volt a kortese ezelőtt húsz évvel a láposi kerületben. Bizonyára kegyeskedik emlékezni arra a magas, lelkes férfiúra, aki úgy tudott beszélni a párt mellett, hogy még a halottak is szavazni mentek. Atyám csendes téli estéken mesélni szokott. Elmondta például, hogy az egyik választáson a kerületben ötezer pár tornásvirslis és hatezer csók fogyott el. Mind a kettőt a jelölt úr osztogatta, és mind a kettő szaftos volt.

Szóval jó dolgunk volt a régi világban... De aztán jött a háború, a menekülés, a nyomor. Aztán a vérköpés. Aztán egy kis egészségi szünet. Mert nekem egészségesnek kellett lennem még tüdő nélkül is. Ez a legszörnyűbb valami, kegyelmes uram, ön bizonyára nem ismeri ezt a csiklandós érzést: mikor a betegnek egészségesnek *kell* lennie, mert különben az anyja és a nővére éhenhal. Nappal egy karosszériagyárban dolgoztam, éjjel tanultam. Hét évig ment ez így, kegyelmes uram. Ön mint gazda tudja, mit jelent, mikor a fejlődő szarvasmarha nem kapja meg a szükséges takarmányt!...

Végre elvégeztem az egyetemet, és ma van ezernyolcszázpengő adósságom, beteg anyám, szegény nővérem, lefoglalt bútorok, — könyörgöm, kegyelmes uram, ne fészkelődjék annyira, különben meghúzódik a zsinór, és mi a másvilágon folytathatjuk a környezettanulmányt.

Szóval... hol is hagytam abba? Tudom már: elvégeztem az egyetemet. És most egy érzelmes helyhez érek. Menyasszonyom van, kegyelmes uram. Tudja ön, mi a szegény embernek a szerelem? Egy szóval megmondom: minden. Szépség, jószág, öröm és végtelen Minden, minden. Hatásos nyomorpotlék. Képzelve, egy lány, akinek én, a senki mindene vagyok! Aki azt mondja: „Bálint, Bálintka!” Így selymesen. És odatartja az ajkát, hogy leheljem bele magamat!

Kegyelmes uram, ön mosolyog? Tiltakozom ellene! Nincs joga mosolyogni. Önnek mint államférfinak örülnie kellene, hogy egyáltalán van még szerelem! Hogy vannak még emberek, akik meg vannak fertőzve a szerelem bolond ópiumától: hogy várni, tűrni és szenvedni tudnak, hogy tovább rángassák ezt a keserves, gyönyörű életet utódaikban!

Mióta menyasszonyom van, azóta többször benyújtottam kérvényemet kegyelmes uramhoz. Most negyedszer. Egyszer nem jött válasz, kétszer elutasított. Hiányzott a kellő számú protekció. Ne mozduljon, kegyelmes priébék uram, ez az igazság!

De én még egy igazságot súgok magának, hallgassa csak meg: ön szintén mártír kegyelmes uram! Hahaha! Ugye jó vicc?! Ön — és mártír? Jó, mi?! Pedig így van. Ön a protektorok mártírja. A protezsáló kijáróké, akiket gyűlöl, de akikkel nem bír! Látja, kegyelmes felebarátom, az a könny, amelyik most kiserkedt kegyelmes szeméből, az igazat ad nekem. Telitalálat volt. Ó drága, nemes vértanútársam, látja, milyen más így, emberré, testvérré csökkenve, azaz nem, inkább nőve: én a protekció, ön a protektorok áldozata. Ön a legnagyobb vad ebben az országban. Klubban, parlamentben, otthonában, névnap gratulációk örve alatt, brizdspartikon és vadászatokon és diáktalálkozók szentimentális hangulatában

mosolyogva és könnyezve, fenyegetve, hízelegve és intrikálva, elmerengve a közös diákévek élményein, az együttes bilinckezéseken és a közös szőlőlopásokon mindig és mindennütt önre vadásznak...

Ne mozduljon, kegyelmes uram, és ne tiltakozzék! Ez így van! Én belelátok az ön lelke legmélyére, — vallja be, hogy utálja, és gyűlöli a protektorok hadát, de nem tud, nem mer ellenük tenni, mert gyáva! Gyáva a jóra és a nemesre! Pudvás, férges fa már, amit tűzre kellene vetni! De az időm fogy, sietnem kell, még valaki be talál nyitni! Szóval, kegyelmes uram, a menyasszonyom ultimátumot küldött nekem, hogy: vagy, vagy! Anyámat operáltatni kellene, a kamattörlesztés is esedékes. Tehát állás kell, még pedig sürgősen!

Nézzen ide, kegyelmes uram, elkövettem életem legnagyobb gyávaságát: ajánló leveleket hoztam önhöz. Három darabot: ez itt a Békéssy kegyelmes úrtól van, ezt a pártelnök adta, emezt meg a képviselő úr. Látja, kegyelmes uram, idáig sülyedtem én, az öntudatos fölösleges ember: a protekcióig.

De nem! Mégsem! Méltóztassék idenézni. Legyőzöm a gyávaságomat: eltépem a leveleket. Így ni. Vége. Pont!

És most megint szabad ember vagyok. Protekció nélküli ember. Senki Bálint. Állástalan Bálint.

Megmondom önnek nyíltan, nem is állásért jöttem önhöz. Sokkal szebb, sokkal logikusabb dolgot akarok művelni. Én most harakirit akarok elkövetni magamon. Itt ön előtt átdöföm a szívemet. Pszt. Ne mozduljon! Értse meg, ez világraszóló botrány lesz! A közjegyzőnél elhelyeztem egy levelet, melyben leírom miért követtem el a harakirit. Elolvassa majd a rendőrség. Közlik majd a lapok. Megindul majd a lavina. És akkor majd kiderül, hogy azért követtem el a harakirit, hogy ezután könnyebb legyen a soruk az én protekció nélküli testvéreimnek, a szegény, utánam jövő Kós Bálintoknak.

Így ni. Most. Mi-i-i-i? Ön kiabálni mer! Mukkot se! Kuss! Ne ráncigálja azt a zsinórt, az Istenért!... Jaj! Végünk van!... Z-z-z-z-zummm!

*

A komornyik berontott a zuhanásra. A kegyelmes úr a padlón harcolt a vánkosával. A verejték ellepte a testét, és félelmetesen nyögött. Aztán hirtelen magához tért, és bambán nézett a komornyikra.

Berohant a méltóságos asszony is, a kegyelmes anyja. Aggodalmasan duruzsolta neki:

— Megmondtam, édes fiam, hogy serpenyősrostélyost még sem lehet éjféltájban vacsorázni!

... Reggel a hivatalban csoda történt. A kegyelmes úr maga jött ki az előszobába az állást kérők közé a sleppjével.

— Kinek van ajánlólevele? — kérdezte komoran.

Mindenki előhúzott a zsebéből egy rakás ajánlólevelet, csak egy kopott, sótalan alak szégyenkezett üres kézzel a sarokban.

— Én tehát annak adom az állást, akinek semmiféle protekciója nincs!

Szólt a kegyelmes úr, és fogcsikorgató nyájassággal vette át a kérvényt a kopott alaktól.

Az idegen

Furcsa vándor tért be a téglagyárba. Az arca ápolt volt, mint-ha nemrég szállt volna ki a fürdőkádból, a ruhája azonban rongyos és piszkos. A legfeltűnőbb mégis a szeme volt: nagy, ártatlan őz-szeme, melyen nyugtalan tüzek lobbantak át.

— Adjatok szállást! — lihegte könnyörögve az embereknek, és nyugtalanul nézett hátrafelé.

— Nyolcan hálunk ebbe' a lyukba'! — magyarázta az első asszony akivel találkozott. — Mi ütött magába, hogy pont ide gyűtt ebbe a pokolba?!

— Embereket keresek! — dideregte a vándor, és végignézett a töppedt asszonyon meg vánnyadt gyerekein. Mintha egy madárijesztő-antennába sok tépett kis antenna kapaszkodna!

Az idegen belenyúlt rongyos kabátjába, és egy zacskó cukrot húzott elő. Marokszámra adta a gyerekeknek, aztán tovább állt.

Az udvaron megállt egy kimustrált kazán mögött, és könnyeket morzsolta ki öz-szeméből. Aztán panaszosan nézett föl az égbe, és a következő ajtó felé matatott.

Az egész munkásház dűledezett már, aminthogy az egész téglagyárra már csak gúnynak illett rá a „gyár” név. Néhány éve még üzemben volt, de aztán fölfordult a gyilkos versenyben. Azóta denevérek, patkányok meg emberek lakják, akiket inkább kényelemből, mint emberségből túrt meg a tulajdonos. Az emberpatkányok már ellepték a kemencét, sőt a baromfitelepet is. Kivert, kiárverezett páriák voltak, félredugott, rossz emberpalánták, akikre még özvegy Kellerné, a szegények közbecsült pártfogója is utálkozva mondta:

— A téglagyáriak? Fúj! Söpredék!

A vándor tévetegen botorkált a téglaporos, piszkos udvaron. Egy festett arcú lány surrant el mellette, és rávigyorgott:

— Ejnye de szép, fehér a képed, kisapám, kár, hogy a szmokingod már egy kicsit aszúros!

Rekedten fölnevetett, és kihívóan várta a választ:

— Szállást keresek, — mormolta az idegen. — Csak egy lyukat, ahol lehajthassam a fejemet.

A leány már nem vigyorgott, csak halkán mondta:

— Én nem adhatok állandóra... tudod...

— Beteg vagy ugye, lányom, — mondta nagyon halkán, szánakozva a vándor. — Pozitív... vagy?

A lány elkéült a festék alatt, és lehorgaszította a fejét. Csodák csodája nem átkozta az idegent, mint máskor tette volna, hanem megverten követte őt.

Egy kis púpos is odaszegődött hozzájuk valahonnan a nagy kemence mellől. Most észre se vette a szép Ancit, a festett arcú lányt, rúgást sem kapott tőle, ott kuncsorgott kíváncsi képpel a rongyos idegen körül.

A baromfitelep felől jajveszékelés hasított feléjük.

— A Fater! — dünnyögte a púpos, és iszkolni akart.

— Ki az a Fater? — kérdezte az idegen, és nyugtalanul nézett körül.

— Most jött ki a börtönből, — magyarázta a lány. — Szenet lopott, azért bekasztázták.

— Oszti veri az asszonyt, ha nincs dohánya. A disznó! — méltatlankodott a púpos sípoló tüdővel.

Az idegen szemében tűz villant föl. Kopogott a csibekeltető-ház ajtaján, aztán belépett.

— Dícsértessék a Jézus Krisztus, — mondta szelíden, szinte alázatosan. Senkisémet köszönt vissza. A homályból fekete embertömeg bújt elő a madzagra akasztott pelenkák közül.

— No mi az? Mit akar? — hörrent fel ellenségesen.

— Hoztam egy kis dohányt, — felelte a vándor, és belenyúlt végtelen zsebébe. A Fater mohón kapott a dohány után, és addig hangot sem ejtett, míg cigarettát nem pödört.

Az idegen körülnézett. A rozzant spór körül az asszony tett-vett, igazi sárga csirke, tépett parlagi, — eleven titok, mi hordozza ezt a megaszalt testet?! Szeme még könnyes, horpadt melle még zihál, de az asszonyok örök szépítésével már mosolyt csíhol arcgödreibe. Szoknyájába egy csomó gyerek kapaszkodott.

— Honnan gyűtt maga? — kérdezte az idegent.

— Messziről, — sóhajtott a vándor. — Szállást keresek.

A festett arcú lány odasúgta az asszonynak: „Biztosan a zsaruk...”

A Fater felütötte a fejét:

— A zsaruk? Akkor kap szállást.

Az idegen szomorúan elmosolyodott.

— Nem a zsaruk elől menekülök, hanem a múltam elől.

Valamennyien értetlenül néztek rá.

— Ki elül menekül maga? — kérdezte a Fater gyanakodva — A múltja elül? Hát ammeg mi a fene?

— Sok itt a gyerek, — tért ki a válasz elől az idegen, és nagy szeme rászállt a kis sápadt embercsirkékre, mint a fáradt madár az árbocfára. Megsímogatta az arcukat, és cukrot tömött a szájukba.

— No köszönjétek meg a bácsinak, — nógatta őket az asszony, és köténye szélével szétkente a piszkot az arcukon. A melle körül is összebb húzta a rongyokat.

— Nincs má semmink, koplalunk, pusztulunk, veszünk, — panaszkodott keserűen — az emberemet is kizárták az Akcióból.

— Elsőbb bezártak, osztán kizártak, — dörmögte az „ember”. De az Akcióban is mi van? Három napot dugoznyi hente a fagyos utakon egy kis lisztért, mi a fenéért, oszt két pöngő pénz egy hónapba’! Az urak rágnak bennünket, hé, az urak!

Ömlött a szájából a szitok, mint az elszakított gáton át az árvíz.

— De ha van Isten az égben, akkor elgyün a mi napunk is! — ordította, és a nyakán kidagadtak az erek. — Akkor majd a nagy lopókat ültetik a börtönbe, akik autón mászkálnak, és kilopják a szegény ember tüdejét meg a gyereke véré!

A kis sárga asszony ijedten tapasztotta a kezét az embere szájára, de a neki dühödött ember elpöndörítette magától.

Az idegen most métereset nőtt, és félelmetes fenséggel nézett a megvadult emberre.

— Ne tovább, te szerencsétlen! — súgta szent haraggal. — Inkább esküdjél meg gyermekeid anyjával!

A férfi meghökkent egy kicsit, de aztán még jobban fölizzott.

— Mit? Megesküdni?! Honnan tudod, koszos, hogy mink csak úgy vagyunk?! Mi közöd ahhoz teneked?! Nekünk nem köllenek a te papjaid, nem köll a te Istened! Az urak papja, az urak Istene nem köll, érted?!

— Szerencsétlen! — jajdult föl az idegen, — bánd meg a bűneidet!

A telep réme azonban bűnbánat helyett arcul ütötte az idegent. Az asszonyok fölsikítottak, a gyerekek, fölsírtak. A vándor azonban nem védekezett, hanem szemét az ég felé fordította, és a másik orcáját is az őrző ember felé tartotta:

— Ide is üss, testvérem!

A Fater leeresztette a kezét, és zavartan bámult az idegenre.

— Te... te... hát te?...

— Aki karddal él, karddal vész el, — suttogta az idegen. Könnyek pásztázták az arcát.

Ekkor olyasmi történt, amit a telepiek álmukban sem mertek elképzelni. A Fater, aki egy cigarettáért összeverte a feleségét, most megragadta az idegen kezét, a homlokához kapta, aztán nekiállt egy faoszlopnak, és nagyokat rázkódott.

Néma csendben álltak mind, csak az egyik zugolyból hallatszott fel csecsemősírás, és most ez a vékony, tiszta hang olyan volt, mint vihar után az esőcsatorna édes csobogása. A bukott lány észrevétlenül dörzsölni kezdte a keze fonákjával a festéket az arcáról, a púpos kihúzta magát. A Fater meg hirtelen dolgozni kezdett, kosarat foltozott, illegette, billegette a kosarat, csupa süntörgés volt.

Az idegen a gyerekek arcát símogatta, miközben messze, nagyon messze nézett.

Nyílt az ajtó, és eleven rongytömeg pöndörült be rajta.

— Pöngő hetven! — kiáltotta boldogan, és a kezét a melléhez verdeste. Kis nyiszlett koldusgyerek, gyűrűző szemmel nézte a koldusforma idegent. Az asszony megszagolta a gyerek száját.

— Nem ittál te, Pisti?

— Nem hát! Isten bizony!

Az idegen megsímogatta a kisfiú fejét.

— Isten nevét hiába ne vedd, fiam!

A gyerek lesütötte a szemét.

— Csak egy fél pohárral ittam a Máglinál, — vallotta bűnbánóan. — Pénz helyett adta.

— Koldulni külditek a fiút? — kérdezte a vándor az asszonytól.

— Mit csináljunk? Élni kell! Nincs munka. Pöngő ötven a Pisti napi porciója. Ennyit köll neki összedarizni. Aztán gyühet haza...

Az idegen megcsókolta a kis koldus homlokát, és megsímogatta fagyos kis arcát.

— Aztán mondjátok, mi lesz a lelkével? — kérdezte hal-
kan, és végtelen szeretet és aggodalom bújt meg a szavában.

— A lelkével?! — fortyant föl most a Fater. — Ne papolj
nekem a lélekről furton-furt! Mit csináljunk a lelkünkkel, ha
egyszer a testünk éhes? He?!

— Igazad van. De... mégis mennyit iszol el a pénzből,
amit a fiad összekoldul?

Csend bénult a szobára. A Faterban fölágaskodott a szó,
de aztán megakadt. Ki se jött. A sarokban megint felnyikkant
a csecsemő.

— Hol van az a kisgyerek? — kérdezte az idegen.

— A csibekeltetőbe — felelte az asszony. Az idegen oda-
ment. Különös látvány tárult a szeme elé. A ládaszerű drót-
háló-alakú keltetőgépben csecsemők feküdtek. Nem egy, de
három.

— Újszülöttek! Új emberek! — tört ki az öröm az idegen-
ből. Aztán odafordult az asszonyhoz:

— Ennyi csecsemő egy családban?

— Nem mind a miénk, — tisztázta az asszony, — hanem
kettő más telepieké. A csibekeltetőbe valamikor áram volt
vezetve, de aztán kikapcsolták. Az András megtanulta a for-
szát, osztá'.

— Fogod má be a szádat! — hörrént rá a Fater.

— Szóval... most meleg van ittenék, — fejezte be az asz-
szony.

Az idegen keresztel jelölte meg a kicsinyek homlokát.
Mintha elvágta volna bánatukat, tüstént abba hagyta a nyi-
vácskolást, és könnyes szemmel kíváncsian nézték az idegen,
fehér arcú bácsit.

— Ti szabadon születtek, kis motyóim, mint a csirkék, —
dünnyögte magában a vándor. — Ide vonult hát az ember a
törvényen kívüliek közé?!

A többiek nem értették, de a gyerekek felkacagtak. Az
egyik kislány megfogta a kezét, és bizalmasan kérlette:

— Mesélj nekünk valamit, Motyó bácsi!

— No jó, hát üljetek körém!

De nem kezdhette meg a mesét, mert az udvar felől láрма és autóberregés zavarta meg. Megzörgették az ajtót. A Fater, aki az ajtóhoz közel állt, odasúgta neki:

— Puculni! A rendőrség!

El is tűnt a csibekeltető mögött.

— Nem a rendőrség, hanem a farizeusok jöttek el az Ember fiáért, — mondta panaszosan a vándor.

— Kiért? — lehelte vissza az asszony az egyre erősödő zörgetésben.

— Énrtem, aki a legkisebb vagyok az emberek között!

— De hát ki vagy te? — sürgették valamennyien, valami ismeretlen véstől tartva.

— Én? Ferenc testvér vagyok.

A festett arcú lány megragadta a kezét:

— Miféle Ferenc? A szegények szentje?

Az idegen nem felelt, hanem elkezdett zokogni.

Az ajtót benyomták a döngetők. Két megtermett férfi és két finom hölgy lépett be a kormos küszöbön. Az egyik nő fiatal volt, drága bundájából kivakított ápolt, finom arca. A másik galambfehér hajú, fejedelmi alak bánatos anyaszemekkel.

— Mon François! Mon François! — búgta bársonyos, mély hangon az öreg asszony, és könny szökött a szemébe. — Hát ide jutottál?

— Ce canaille! — fintorgatta nemes metszésű orrocskáját komikus gyötrellemmel a fiatal, ragyogó dáma — Mon Dieu, maman! Quels hommes et quel milieu!

A rongyos idegen szeméből most eltűnt a szelíd derű, és vad haraggal látázta ki magából:

— Ne bántsátok ezeket a rongyosokat, mert az Ember fia ideköltözött közéjük! Nézzétek, csibekeltetőben nevelik csecsemőiket, akikből a szolgák és a hídépítők lesznek! Ti pedig elvetéltétek magzatotokat! Maman, maman, barmok köt született ám ő is!

A fejedelmi asszony megsemmisülten tördelte a kezét.

— Istenem! Mon Dieu, mivel érdemeltem én ezt meg? Mivel?

— Szegény François végleg összeomlott, — szípogetta a fiatal nő. Majd Ferenc testvérhez fordult.

— Gyere velünk, mon Chèr, hiszen ez itt borzasztó!

Az idegen úgy állt ott, mint a bronzba öntött tilalom.

— Nem! Nem megyek vissza a ti hazug világtokba, nem megyek! Odaadtam ruháimat az első útszéli koldusnak, akivel találkoztam. Odaadtam a jegygyűrűmet és az aranykeresztemet is. Nekem a szegények véres, tövises keresztje kell! Nekem az élet kell! Én most boldog vagyok, mert Krisztus keresztjét hordozhatom. Az igazak keresztjét.

A rendőrtiszt hang nélkül nevetett. Szeme szögletéből végig vizslatta az „igazakat”, a kéjlányt, a púpost meg a keshedt szülőgépet. A szeme összevillant a két civilférfi szemével, aztán nagyon szelíd, nagyon bölcs hangon mondta az idegennek:

— Gróf úr kérem, a Szentírás is azt mondja ugyebár: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, az Istennek, ami az Istené!” Nos hát akkor kegyeskedjék velünk fáradni, akik a császár szolgálói vagyunk! Mi csak a gróf úr személyi adatait szeretnénk beírni a bejelentő hivatalban, mert ezt mindenki-vel meg kell csinálnunk, aki más helységbe költözik, tetszik tudni a lakhatási engedély miatt... Aztán ismét visszajöhet a gróf úr.

Az idegen zavarodottan nézett körül. Egyenkint szemébe nézett a nyomorultaknak, hogy onnan olvasson ki valami tanácsot, de ezek üres tekintettel bámultak vissza reá.

— Gróf úr kérem, kegyeskedjék követni bennünket! — unszolta újból meleg, rábeszélő hangon a császár szolgálója.

Ferenc testvér lehajtott a fejét.

— De csak fél órára megyek el innen! — mondta tompán.

— Természetesen! — biztatta a rendőrtiszt.

Utat nyitottak a rongyos idegennek. Ez egyenkint keresztet vetett a nyomorultakra, a gyerekeket pedig megcsókolta. Aztán beszállt az autóba kísérőivel együtt.

Az egész telep a kapuhoz sereglett. Az autó már messze túlkölt. A Fater is előkerült a keltető mögül, és értetlenül ingafta nagy fejét furcsa fénnel a szemében. A kis sárga aszszony csendesén sírt, a festett arcú lány pedig fontoskodva suttofta:

— Szent volt!

Valaki józanul mondta:

— Bolond volt.

De valamennyien csillogó szemekkel maradtak a kapunál. Vártak félórát, vártak két órát, alkonyatig. Mikor senki sem jött vissza az úton, azt mondta a púpos:

— Talán nem is volt igaz, hogy köztünk volt!

És sírás rázta pudvás testét. A többiek magukba rágták könnyeiket, és dideregve lopóztak vissza lyukaikba.

Csak a festett arcú lány maradt a kapunál.

Tartalma: föld

A kikötő zengett, és dübörgött. A hajók első tavaszi útjukra készültek az Óceán felé. Szirénák búgtak, kötelek csikorogtak, emberek kiabáltak. A dokkokból óriási darúk hajladoztak a hajók fölé, és himbálták terhüket ritmikusan.

Az egész olyan, mint a nyugtalanság, a vándorlás hősi epusza. Hamburg.

Nagyon egyedül, nagyon magyarul bolyongtam ebben a Babelben. A nyelvzavarból hirtelen magyar szó csobbant felém:

— Hogy a suj egye meg!

Megállottam. A hajóhid előtt találtam magamat a vámnál. Otromba ládák közt egy apró magyar küszködött a behemót német vámőrökkel. Az arca sovány és hegyes, mint a meghú-

zott nyíl. A fején emeletes puhakalap táncol hol előre, hol hátra, aszerint, amint az érvelés kívánja.

Persze nem értik meg egymást. Erdélyi ízű magyar szó és plattdeutsch félmondatok, — ilyen csoda nincs.

Egy darabig fülelek, aztán odakövetkezek melléjük.

— No földi, miről is van szó?

A nyugtalan kalap most egészen hátrasétál a feje búbjára.

— Hiába beszélek neki, nem akari átengedni ezt az iskátulát!

Rámutat egy madzaggal átkötött barna dobozra. Engedélyt kérek a vámortól, és megnézem a dobozt. Nagy pókhálós betűkkel rá van írva:

„Tartalma föld.”

Értetlenül nézek az emberemre.

— Hová akarja ezt vinni, bátya?

Erősen a szemébe nézek, hátha valami fantasztával van dolgom. De az apró, nyíltarcú magyar tiszta világgal állja a tekintetemet, és kurtán feleli:

— Kanadába viszem, uram.

— Aztán honnan?

— Imecsfalváról. Erdély. Különben Merő Péter a becsületes nevem.

Kezet szorítunk. Én még nem voltam Erdélyben. Mesevilág az nekem. Péter láthatott valamit arcomon, mert felmelegedve kérlel:

— Ugyan már nem szólna az úr az én ügyemben?

Megkérdezem a vámort, miért nem akarja átengedni a földes dobozt a vámon?

— Mert nincs rá paragrafus, Herr. A föld nincs az engedélyezett cikkek között. Hátha belekeverték valamit? Valami kábítószer, aranyport, vagy mit tudom én, mit?

A harag szikrája pattog Merő Péter szeméből a német felé. Hogy ő kábítószer vagy aranyat? Hát bolondok háza ez?

— Mondja, Péter bá, — faggatom — valami különleges föld ez?

— A fenéket! Közönséges parasztföld a kertem végéből.

Kissé elborul a szeme és egy pontra mered. Talán a volt kertjét látja.

— És a többi földje?

Legyint.

— A banké lett, aki a kivándorlást intézi.

Megfakult a hangja, mintha a pincéből jönne.

— Aztán mit akar ezzel a marék földdel, Péter bá'?

A kivándorló szeme kissé fölcsillan:

— Tetszik tudni, ebbe a földbe akarom ültetni az első almafámat Kanadába'. Mer, hogy ott is gyümölcsöt termelünk, ha a Magasságbéli is úgy akarja.

Elmondom a német fináncnak Merő Péter nagy szándékát. Mikor azt mondom, hogy „Siebenbürgen”, akkor a vámőr megenged, és legyint egyet.

Szabad az út! A paraszt boldogan kapta föl a dobozát. A többi cók-mókját már föladta, a dobozt az ölében viszi.

A kikötőhídon már nehezen várja a család: az asszony és a két gyerek. Két szem keszkenőbe patyolált kis fekete bimbó.

De más magyarok is darvadoznak ott. Fásult nyugalommal nézik a sustorgó kikötő-erdőt. Némelyike hagymát eszik fekete kenyérrel és szeletke szalonnával. Van, aki harmonikázik, és palócos ízzel valami nótát dudorász.

Hát palócok is.

Ott maradok köztük, mert ez mégis egy darab haza most nekem. Merő Péter úgy tartja dobozát, mintha csecsemőt vinne benne a doktorhoz. Az asszony megbocsátó megadással nézi, mintha azt mondaná a szeme: hiába a férfinak mindig van valami bónája. Ha nem bor vagy kártya, hát akkor egy doboz föld...

Hirtelen fölgerjed az elkornyadt csapat. Az ügynök úr vágat végig köztük. A nyakán hatalmas sál, a mellényében arany bikalánc, a kezén aranygyűrűk karavánja. Idegen ízű magyarsággal szól:

— No emberek, nemsokára be lehet szállni. Csak előbb braziliai hajó kiköt. Hej, aztán mennek kendtek az Ígéret földjére!

Merő Péter odaszól nekem:

— Tudja az úr, hogy félkilós almák teremnek Kanadában?

— Még nagyobbak is! — tódítja meg az ügynök, és cukorkát gyömszöl a gyerekek szájába.

— Fáin egy ember! — mondja halkán Merőné.

Péter nem szól többet, csak a dobozra könyökölve felgyúlt szemmel nézi a hajóerdőt. Az ott, az a fehér hajó, az az övék. Mennyi földet, mennyi verejtéket nyelt el az istenverte füstokádó kéménye! De ott ragyog fölötte a félkilós alma meg a kis szabad farm, mint a délibáb...

Szinte gyerekes örömmel nézi a csodahajót, és már látja a szemével azt az almafát is, amely az ő imecsfalvi földjéből nőtt ki, és majd termi a csodaalmákat, a dollárokat, amelyekkel majd egyszer még nagyobb darab földet válthat vissza Imecsfalván, mint amije volt...

Hirtelen sziréna bűg föl. Megérkezett a brazilai hajó. Lávaként ontja ki magából az embertömeget. Az egyik arcon győzelem sugárzik, a másikon vereség.

Vihartépett csapat közeledik felénk. Magyarul beszélnek. Nem állhattam meg, odakiáltok nekik:

— Magyarok?

— Azok volnánk.

— Brazíliából?

— Onnan. Vagyis a pokolból.

Versenyt átkozzák az olvasztó nap és a halálos férgek poklát. A kivándorlók arcára egyszerre jégfelhő fagyott. Merő Péter azonban nem hagyja magát:

— De münk Kanadába megyünk ám saját földre!

Győzelem feszül a hangjában.

— Mink is ott vótunk előbb Kanadába, — vágja vissza valaki. — De ott a hóba köllött vetni és a farkasokkal győzködni! Ott fagy, emitt forráság. Az egyik pokol, a másik kárhozat!

Merő Péter először az asszonyára nézett, aztán a gyerekeire, majd rám. A szeme hirtelen olyan téveteg, tanácskérő lett, mint az árbockereső, fáradt vándormadáré. Zavartan

néztem félre. Uramisten, csak most adj a számba valami okos vigasztaló szót!

De nem tudok megszólalni, mert a brazilai visszavándorlók között megláttam egy arcot, és ez az arc megakasztotta bennem a hangot.

Halott, aki él. A szeme le van csukva, a lélek már vonagló szája körül dörömböl. Két ember vonszolja olymódon, hogy a beteg a vállukba kapaszkodik karjaival. A mi padunknál megállnak, és lefektetik a haldoklót a padra. Kis, elfogyott öregasszony tördeli a kezét mellette.

A betegből már akadozva tört elő a fogyó lélegzet. Az öregasszony símogatta, becézte, és valami csöppöket próbált beleerőszakolni a szájába sikertelenül.

— Otthon akar meghalni... Magyarországon, — sóhajtott a sírdogálva. — Mán a hajóra is betegen szállt... Ó hát mégis itt lesz vége idegen földön...

— Hát orvos, orvos kell ide! — kiáltom fölháborodva. — Halló, ein Doktor, bitte, ist hier kein Doktor?!

A nagy nyüzsgés elnyomja a hangomat. Az öregasszony tehetetlenül sírdogál, vékony hangon, mint a didergő kiskutya, majd hirtelen elkezd mondani a Miatyánkot. Megrendülve álljuk körül a búcsúzó embert, és mormoljuk a közös imádságot.

Sehol nincs doktor. Egyszerre gyengéden félretol valaki. Merő Péter. Kezében a doboza. s a haldokló felé tartja.

— Mit csinál kend? — riad rá a felesége.

— Hát nem hallottad, hogy a szegény öreg hazai földbe akar meghalni? Isten erre rendelé ide a földemet.

Bebugyolálta a dobozát egy öreg keszkenőbe, és odatette a haldokló feje alá.

Fűrész úr ceruzái

Abban az évben született meg első számú unokája, amikor nyugdíjba tették. Ez némi ellensúly volt a kötelesség bajnokának, különben talán nem is élte volna túl nyugdíjaztatását.

Halálosan szerette hivatalát: a hatalmas diófaasztalt a bányai turul kicsinyített másával, az oroszlánlábú könyvszekrényt a Rendeletek Tárával s a város költségvetésének bekötött példányaival, a tekintélyes bőr-karosszékeket, de mindennekfölött szerette az almaszagú, asszonytalan csendet. Ott az irodája szentélyében nem hangzott el minden félórában a vezényszó:

— Kari, sürgesd a tűzifát!

— Kari, írj dió ügyében Keczőlinek!

— Kari, menj le vajért, neked többet adnak, — aztán állj sorba kolbászáért, elvégre máma a férfi se urizálhat, — és így tovább.

Nyugalmazása első heteiben ráeszmélt arra a fonák igazságra, hogy ő nem a hajszából ment nyugalomba, hanem a nyugalomból a hajszába. Vérnyomása emelkedni kezdett, izületeit megint érezte és a nyakszirtjénél valami zsába kotonászott...

Összes szakálla néhány hónap alatt galambbősz lett, úgyhogy Irénke, a felesége meg is ijedt:

— Édes Karim, olyan lettél, mint az őszapó. Csak nincs valami bajod?

— Nincs bizony!

— De van, Karim, ha egyszer én mondom. Engem, fiam, nem lehet becsapni! Az én szemem többet lát, mint száz orvosé. Téged emészt a sok szabad idő! Megfojt a légüres tér. Mondd csak, Karim, nem járnál be úgy hébe-hóba a hivatalodba, csak úgy... hévizálgatni, beszélgetni?!...

— Én? — hördült fel Őszapó. Soha! Örökre elhagytam a hivatalt!

— Akkor másutt vállalhatnál valami kis elfoglaltságot!... Úgy napi egy-két órát...

Fűrész Károlyból kitört az akasztófahumor:

— Mondjuk, pénzbeszedő lehetnék, mi, a piacon?! Milyen szép volna: a város nyugalmazott számvevőszéki főnöke mint alkalmi pénzbeszedő!... A nagy, suvickolt táská az oldalamon, és feszt csörgetném a sok aprópénzt a zsebemben!... Hahaha! Akkor lenne ám tojás a konyhára, Irénke! Meg tejföl! Meg baromfi maxi-áron...

Főlemelte a lábát a levegőbe, mint a vizsla, mikor fácskát jelez, úgy nevetett. Irénke zokon vette a gúnyt, és többet nem hozta elő az alkalmi állást. Csak a sorbaállást. De azt annál gyakrabban.

Ilyen viharfelhős ég alá köszöntött be az első unoka. Attilának keresztelték, de csak Tilinek becézték. A fiatalok a vá-

ros másik végében kaptak lakást, közel a gyárhoz, amelyben Juci ura mérnökösködött.

A családi üzem egyszeriben bekapcsolta Őszapót Attila király udvartartásába mint útimarsallt. Az újhelyi adófizetők csak azt látták, hogy Fűrész Károly, a városi számvévőség rettegve tisztelt főnöke elszánt buzgalommal fuvarozza a kis Tilikét a város egyik végéből a másikba, miközben a gyerek anyja üzletről üzletre cikázik, mint a hernyózó cinke.

Fűrész köben gyerekes passzióval gügyögött, és törlesztkedt unokájához, pattingatott az ujjával, egy szóval, a járókelők megállapítása szerint újból gyermekké lett.

— A főtanácsos úr... gyerekkocsival! — intett a szemével Ragács fűszeres Winter rőfösnek, és mindketten cinkosan nevettek. Konok adófellebbezők voltak mind a ketten, amellet bizottsági tagok, még egy éve össze-összekaptak Fűrészszel egy-egy költségvetési vitánál, — de most mindent elfeledtek.

— Van műrostmmentes gumipelenkám! — sügta oda egyik nap Őszapónak Winter.

— Köszönöm Winter úr, majd megmondom a lányomnak. — bólintott hálásan Őszapó és nyájasan lekezelt a volt ellenféllal. S miközben tolt a kocsit, valamiféle himnusz züm-mögött a lelkében csak úgy szöveg nélkül, de értelme a hála volt Isten iránt, aki étellel gyógyítja az életet. Ime: ugyanaz a Fűrész Károly megy itt, aki még néhány hónapja a halállal foglalkozott?! Ő az, aki mosolyogva ad pénzt a koldusnak, holott az elvei ellen van?! Ő az, aki nyugtalanul szimatol, nem füstös-e a levegő, nem ráznak-e rongyot az utcára, nem fúj-e fogas szél, nem perzsel-e a déli nap?! És minezt Tilike, az ő testi folytatása miatt?...

Irenke és a fiatalok boldogan észlelték, hogy Őszapó átvé-szelte a nyugdíjaztatás gyermekbetegségét.

Egyik nap aztán megkezdődött az irigy végzet aknamun-kája. A végzetet egyelőre a félszeg Kosaras képviselte, aki ti-tokban az ő utóda szeretett volna lenni, de nem sikerült neki.

Megállította Őszapót az utcán:

— Új rendszert vezet be a zárszámadásnál!

Fűrész nem kérdezte, kicsoda. Tudta, hogy utódáról, Szedenikről van szó.

— Ahány ember, annyi szokás! — válaszolta kurtán és koncentrált közömbösséggel.

— De kérlek, főtanácsos uram, a te rendszered az annyira tökéletes volt, olyan célszerű, hogy...

Fűrész közbevágott. Tüntetően másról kezdett beszélni, ami azt jelentette, hogy őt nem érdekli az utód.

De mintha összebeszélt volna a hivatal! Biringerné, az iktató, a vasárnapi mise után teljes gőzzel sügdosta botránkozva Fűrésznek:

— Fölcsereélte a bútorokat! Eldobta a földgömböt! És... és függönyt szereltetett az ablakokra!

A puhány! Csak egy pillanatra villant Fűrész tudatába ez a szó, aztán megrázta magát mint a kutya, ha partra került.

— De gustibus non est disputandum! — mondta hangosan. Mosolygott, mint egy stoikus bölcs.

Aztán jött Mózes a kézbesítő. Csak úgy dőlt belőle a panasz, hogy az új főnök fitymál mindent, ami régi. Minden kis jogos mellékest kiirigyl az ember szájából.

Fűrész szelíden lehordta a kézbesítőt pletykálkodása miatt, — de a fullánk már benne volt a lelkében.

Igen, Szedenik az valóságos kannibál. Minden újítást csak azért csinál, hogy fölfalja előde emlékét a számvevőségi kar lelkében...

Irénekének nem árulta el, hogy mi rágja a máját. De mind szórakozottabban tologatta a kis Tilit, és elkomorulva fogadta Szedenik álkegyelettől dagadó köszöntéseit.

— No megállj! — gondolta magában. — Majd a költségvetésnél hozzáam szaladsz!

De Szedenik nem szaladt hozzá. Vakmerően maga készítette el a költségvetést. A zárszámadáshoz fűzött reményei sem váltak be, Szedenik itt is szabotálta. Ő pedig csak egyszer, egyetlen egyszer kérdezte volna: „Kolléga úr, hogyan csináltad ezt?” Minden kannibálizmust megbocsátott volna neki!...

Irénke sasszeme észrevette Őszapó elfacsarodását.

— Mi van veled, Kari? — kérdezte, és szeme ura arcvonásain legelt. — Heteken át olyan harmonikus voltál, és most megint fanyarodsz. Az arcod is mintha sárgulna. Pusmogsz, nem eszel. Nem nyúlsz a mézhez sem, amit pedig annyira szeretsz!

— Mézhez? Minek méz, mikor az életem csupa méz?!

Az asszony sötét szemében sámáni tűz villant meg.

— Szedenik!

Csak ennyit mondott, de Őszapó ettől is megrémült. Ez a zsarnok asszony, aki őt minden kínzó ösztöne mellett is szinte állati módon szereti, képes pokolgépet küldeni az utódának, vagy névtelen levelekkel árasztja el, és fölláztatja ellene a hivatalt és a piacot, vagy fölbérel egy suhancot, hogy este feszítsen egy madzagot a lába elé valamelyik néptelen, szűk utcában...

Őszapó elkövette félelmében élete egyik legnagyobb hazugságát:

— A Szedenik?!... Á, tévedsz, Irénkém! A legjobb viszonyban vagyok vele..., tegnap este is együtt sétálgattunk a Várkörúton. — Most jelentősen sóhajtott. — Hanem megmondom kérlek, mi van?... Itt az epetájon nyílall valami.

Mindjárt meg is bűnhődött az önvédelemből elkövetett hazugságért: forró termoszt kapott a hasi tájékra, zsírtalan diétát, és ráadásul rátukmálta az asszony Karbulák esperes hírhedt epeteáját, amelyben állítólag tizenkétféle fű van... Ebben ugyan nem volt biztos Őszapó, — de hogy bűdös bürök van benne, arra mérget mert volna venni...

Ezekben a csüggedt napokban aztán megadta neki Kosaras a kegyelemdöfést:

— Undor, kérlek, Kari bátyám! Látnád csak Szedenik ceruzáit! — akarom mondani a te ceruzáidat, hiszen tudtommal te hagyományoztad neki! Hát kérlek alássan, faragatlanok, hegyetlenek, — barbár ez, kérlek tisztelettel.

A döfés talált. Őszapó el tudta valahogy szenvedni, hogy utóda átrendezi a szobáját, hogy új rendszert vezet be a költ-

ségvetésnél, hogy tüntetően „nem szorul rá”, de hogy a ceruzáit meggyalázza, — nem, ez több volt a soknál.

Ez a ceruzagyűjtemény ugyanis a maga nemében tökéletes volt. Művészi rendszerességgel válogatta össze ceruzáit. Minden színárnyalat képviselve volt a palaszürkétől a karminpirosig, a hússzínútól a mitisz-zöldig. Volt köztük kéthegeyű, volt progresso, ami a színskálában körülbelül a basszust képviseli. A színesben inkább a Fábért szerette, a grafitban csak a szent Hardtmuthra esküdött, a Koh-i-noor-ra.

Valamennyi ceruzából egyforma szög alatt faragta le a farészt. A bél kihegyezésénél szigorúan érvényre juttatta az anyagszerúséget. Külön ceruza szolgált a rendeletek fontosabb helyeinek aláhúzására, a sürgős darabok megjelölésére, az aktapontok kipipázására és az „agendák” följegyzésére. Egyenkint ismerte ceruzáit, becázte őket, szinte kiérezte a molekuláik ritmusát. Fűrész Károly verhetetlen volt a ceruzákban, az ő ceruzaápolása periklészi kultúra volt, utána már csak hanyatlás következhetett.

De ilyen gyalázatos dekadenciát, mint amiről bizalmasai beszéltek, még sem tudott föltételezni kultúremberről! Látta lelki szemével a fényes futurit-tálcán ceruzái hulláját megcsonkítva, megnyúzva valami életlen, belföldi késsel. és látta a vezér-Koh-i-noor-t valami odvas fog nyomaival a végén...

Éppen a kis Tilit tolta egyik délelőtt a városháza előtt, amikor tette határozta el magát. Lehúzta a redőnyt a kocsin, és fölsietett a hivatalba.

Györgyike, a kezelő, dermedt csodálkozással fogadta.

— Fő... főtanácsos úr, — nyögte zavartan — minek köszönhetjük ezt a ritka... szerencsét?

Öszapó szégyenlősen mosolygott.

— Benn van a főnök úr?

— Nincs kérem, de nemsokára jön. A polgármester úr hívatta... Tessék helyet foglalni főtanácsos úr, hm... milyen pompás színben tetszik lenni!

— Köszönöm, Györgyike, nem ülök le... hanem majd a főnök úr szobájában.

Belépett azon az ajtón, amely mögött tizennégy álló évig vezette a város számvetését. Körülnézett. Rideg, szeretetlen agglégénytanya. Padlóviaszszag. A tisztaságot hát szereti ez is. A falon nagyképű grafikonok. Hivalkodó fráter!

Most az íróasztalra csapott le a szeme. A futurittálon ott heverték ceruzái úgy, ahogy Kosaras leírta: hegyezetlenül, megcsonkítva (Ó Uram, milyen lehet ennek az embernek az ágyruhája?!)

Ószapó sietve kezébe kapta az egyik Koh-i-noor-t, végigsimította hegeit, aztán villámgyorsan kihegyezte pompás Henckels-késével. A finom acél szinte beleragadt a cédrus húsába, és Ószapó keskeny, hosszú ujjai a tilos élvezet kéjével hegyezték ki egymásután a plajbászokat.

Izgalmas munka volt. Folyton fülelni kellett, nem tör-e be az utód, nem éri-e tetten az illetéktelen alvajárót.

Mikor az utolsó ceruzát is letette, meghatottan nézte a művészien kifaragott és tisztába tett ceruzákat, aztán zajtalan léptekkel kiosont az ajtón.

— Sajnos, nem tudok tovább várni, — mondta halkán Györgyikének — Tessék megmondani a főnök úrnak, hogy ... hm ... üdvözlöm ... Semmi fontosat nem akartam, ... csak erre járván meg akartam látogatni.

Mikor lenyomta a kilincset, megfordult, és hamiskás mosollyal mondta:

— Tessék azt is megmondani, Györgyike, hogy unalmamban kifaragtam a ceruzáit.

Ragyogott az arca. Az utcán hangosan, boldogan dörmögött Tilikéhez, aki keservesen óbégatott a kocsijában.

Disznóvadászat

Már jó hete nem ettek friss húst, csak konzervet. Felderítő osztag voltak, csupa válogatott, páncélos ordas: fiatalok, acélosak és mérhetetlen étvágyúak. Az utánpótlás egy kicsit megrekedt a sártengerben, de az is lehet, hogy Gálfy főhadnagy volt kissé gyorsabb a kelleténél.

Reggel még ugattak a páncéltörők, hörrentek a géppuskák, de most csend volt. A dandártörzstől ugyanis megjött a rádióparancs: egy lépést se előre, mert könnyen bekeríthetik őket.

Jó takarásba helyezték a gépeket, kiküldték a járőrt, felállították a biztosító őrsöket, figyelő mászott fel a közeli kolostor tornyába, akkor Gálfy főhadnagy maga elé parancsolta a szakácsokat.

— Banda, ide figyelj! Már kinő a rágcsló fogunk ettől a giz-gaz konzervtől! Harapni szeretnénk valami rendes húst, morzsolni valami vén ökröt vagy ifjú malacot! Értve?! Ebédre tehát marha vagy malac legyen! Végeztem!

A két főből álló „banda” összevágta a bokáját, és elcaplatott a konyha felé. Kudari, a vastagabbik, kistaxis civilben, hát megszokta a magánfilozófiát.

— Ide figyelj, Kósa fiam, — mondta az alszakácsnak, — én vagyok a rangidős, ugyebár ez tényvaló?! Hát csak kerítsd te elő azt a kérődzőt vagy a kurtafarkút! Én addig kiosztom a feketekávé, és fölteszem a zöldséglevest. Végeztem!

Hemzsegetve ment a gulyáságyúhoz. „Az apád ne sirasson! — gondolta Kósa, az alszakács. — Bolondok vagytok ti? Ebben a fölégetett sivatagban szerezzek én pecsenyét? Inkább jó volna eldőlni valami zugban, mint a zsák és aludni agyonverten, boldogan!”

Igaz is! Már negyvennyolc órája nem aludtak. A többiek majd elterülnek a feketekávé után, ő pedig, a lenézett szakács mehet disznóvadászatra ebben a nagy melászban!

Körülnézett. Balra órajárásnnyira egy falu füstölgött. Jobbra kopár domb, előttük erdős völgy. No, itt aztán nem talál se egy teremtetett kérődzőt, se egy kurtafarkút!

Valaki a vállára ütött. Csontos Gyuri a kettes kocsiból, szentmihályi gyerek ez is, gépészkovács az uraságnál. Rekedt és kástélos, mintha három napig mulatott volna.

— No földi, hogy lityeg a fityeg?

Kósa Gábor megmerevedett. Ez a Csontos mindig fölényesen kezelte őt, persze amolyan félig úr, ő meg csak zsellér két hold sajáttal meg az özvegy, beteges édesanyjával. Hát most a gépész úrnak mondja el a baját?

— Nincs semmi baj Gyuri. Csak parancsot kaptam, hogy szerezzek pecsenyét délre, hát megyek.

— Te Gábor, nem vóna jó földadni egy Hughest az idesnek, hogy küldje el táviratilag a hízóját? Van nekije ugyebár?

— Van hát. Szép mongolica. Már mázsza körül járhat.

A kő üsse meg ezt a Csontost! Mit emlegeti az ő hízójukat?

Beletette a bogarat a fülébe: van-e az édesnek elég darája a koca részére? Hiszen már akkor fogytán volt, mikor eljött hazulról!

Sóhajtott egy nagyot, aztán ráült a motorra. Fegyvert, kötelet meg néhány kézibombát rakott a pótkocsiba.

— No megállj, Gábor, én is veled menek.

Így Csontos. Mi lütte a gépész urat? Zsákmányolni akar? Vagy a vele érző emberség támadt föl benne?! Valami tokot tett a hóna alá Csontos, persze a híres tárogatója, azt bizony félti itt hagyni.

A falu szélén leugrottak a gépről. Reggel ugyan átfésülték a falut, de az ördög sohasem alszik. A fél falu leégett már. A házak jó része üszkösen meredt az égnek, mint torz felkiáltójel. Hideg füstszag, fülledt halotti csend.

Kósa Gábor torkát kissé megszorította valami. Tapasztott sárviskók meg faházak füstölögtek vagy lapítottak ellenségesen. Szegény emberek vakarták össze őket valaha keserves verejtékkel. Az egyik udvarban ágas árválkodik, még rajta vannak a köcsögök is. Tegnapelőtt talán még tej volt bennük, friss, párás fejés...

— No melyikünk fog előbb kocát? — riasztotta el a csendet Csontos. — Próbálkozzunk meg külön-külön, de maradjon legfőlőbb száz méter csatártávolság!

Ravasz mosoly játszott bozontossá burjánzott bajusza mögött. Fontoskodva caplatott el egy másik utcába.

Kósa Gábor körülnézett. Nem akart hinni a szemének: az egyik viskó ajtaján rendes vékony füst bodorodott elő.

Ember!

Géppisztolyát lövésre készen tartva megindult a házak takarásában a viskó felé. Hallgatózott, szimatolt az udvarban, odasettenkedett a papírral kifoltozott ablakhoz. Bekémlelt az üvegdarabon át, de nem látott semmit. Ekkor lövést adott le a fegyveréből a levegőbe. Valaki most eltolta a reteszt az ajtóról, és a szakács pisztolyát lövésre tartva bedobban a viskóba.

Kendőbe bugyolált öregasszony bámult rá némán, megret-

tenve. Nehezen húzta a lábát, a derekát is meggömböcsítette a köszvény.

Kósa Gábor nagyot szippantott a levegőbe. Disznószag! Valódi sertésillat. Nincs az a parfüm kerek e világon, amiért ezt a tömör büzt most odaadta volna.

Nem kellett sokáig keresgélnie: a szoba sarkában hevert a bongyor sertésállat.

— Gyerünk azzal a kurtafarkúval, nyanya! — szaladt ki a száján magyarul. A kő üsse meg, hogy nem tanulta meg, mit jelent disznó oroszul! Node se baj! Majd megérti a szüle! Odalépett a disznóhoz, és megrúgta. Az állat felröfönt, de nem mozdult meg. Akkor észrevette a baka, hogy az egyik lába be van kötve.

— No mi az, nyanya?

Rámutatott az állat bekötött lábára. Az öregasszonyból megereedett a szó. Ropogtatta az orosz szavakat, biccentgetett a fejével, majd mikor látta, hogy a „nyemecki” nem érti, elkezdte szájával utánózni a puskaropogást.

Kósa megértette. Hát megsebesült a koca! Magyar golyótól. Talán éppen az ő csapataétól. Itt az udvaron vagy valahol a páskomon, mikor gyanútlanul túrt. Mindegy, no, előre! Szinte hallja már, amint a főhadnagy úr mondja neki: „No jól van, Kósa, nem kívánsz más beosztást?” „De igenis, főhadnagy úr jelentem alássan, a géppuskához szeretnék menni, ki vagyok képezve”. — „No jól van Kósa, mehatsz!”

Megrázkódott. Hát már ébren álmodik? Kitámasztotta az ajtót, és a puskája agyával megtaszintotta a disznót.

— Hüts! Hüts! Eriggy, az apád kirilejszomát!

Az öregasszony fölajdult:

— Bozse moj! Bozse moj!

Odaállt a baka elé, és könnyörögve tartotta eléje az etetővödröt. Kézze-lábbal magyarázta neki, hogy az állat még máma nem evett, szeretné megetetni.

— Bolond asszony! Tisztára bolond, — gondolta bosszankodva a szakács. — Az ellenség el akarja hajtani a malacát, ő meg etetni akarja!

No jó! Leült a zsámolyra, és rágyújtott egy cigarettára, úgy nézte az asszonyt meg a disznót. Az állat beletúrta az orrát a vödörbe, az öreg szüle meg melléje kutyorodott. Csendesen, gügyögve borzolgatta bütykös ujjával a sebesült állatot, az utolsó élőlényt, aki megmaradt számára az életben. Talán ezért a sebesült állatért maradt is vissza a faluban ez az asszony! Vakargatta a hátát, simogatta a sebesült lábát, s közben bugyborékolta benne a sírás szinte hangtalanul, úgy befelé, ahogyan az öregasszonyok tudnak sírni.

Kósa pilledten nézte az öregasszonyt. A mozdulatokból, gügyögésekből fölsejlett a lelkében egy másik öregasszony alakja. Valahol messze a Sárréten, pontosan Szentmihályon éppen így ajnározhatja, az egyetlen szem kocáját, mint ez az orosz asszony itt. Uramisten, mi lenne, ha őrá is rátámadna valaki, és követelné a malacát?!

Az utca felől tárogató-szó szüremkedett be. Csontos Gyuri csábítgatja a bitangba ment disznókat. Kósa Gábor lassan felállt. Odament a szipákoló öregasszonyhoz, és titokban meg-simogatta a keszkenőjét. Aztán megindult az ajtó felé disznó nélkül.

A küszöbön megállt, és szégyellősen nevetett.

— Nagy marha vagy, te, Kósa Gábor, — mondta magának megvetően. — Node így legalább viszek egy marhát a főhad-nagy úrnak...

Hívom az élőket

Babilinkót szörnyen felingerelték Istvánits szavai. Megjön dögfáradtan a kórházi inspekcióból, látja a pusztítást, amit a bombák műveltek tegnap éjjel a belosztályon, és akkor az ura valami olyasfélét motyog neki, hogy „te, Babilinkó, azért én mégis hiszek a szeretet győzelmében . . .”

Azt vágta az ura szemébe, hogy „bolond”, és bosszantotta, hogy a sértést egykedvűen fogadta. Micsoda tompa, buta idegrendszer az ilyen! Olyan, mint egy pályaudvar. Más dimenzió, mint az övé.

Évek óta másban látta a férfit, nem Istvánitsban. Az ura csak keretnek jó, szerény visszhangnak, megbódult bogárnak, melyet az ő fénye minden pillanatban maga köré bűvölhet,

amikor neki tetszik. Gyermekeket nem adott neki, és halálosan unta bölcs szentenciáit. Az unalom hajtotta a kórházba is, hiszen magyar állampolgár volt, nem kellett volna szolgálatot vállalnia. Igaz, hogy Kurtot is ott ismerte meg, adjunktus volt a belosztályon, ezért aztán továbbra is vállalta az önkéntes ápolói munkát.

Istvánits edzett, bölcs mosollyal állta Babilinkó szeszélyeit. Tudott Kurtról meg elődeiről. Ismerte az asszony lelkének minden rezdülését és az összefüggéseket. Mindebből azonban nem árult el semmit. Aki tűr, az győz. Aki tovább szeret, azé az élet. Mert az élet szeretet. A gyűlölet az halál. Lehet, hogy szükséges ellenpont, de ő mindig a dallam híve volt. Sohasem hirdette a gyűlöletet, — most sem, amikor az tömegvallás lett...

Vérbeli muzsikus volt. Egy kicsit mindig zenében gondolkozott. Szelíd, leszűrt moll-nak látta az életet, a zöreijben is ritmust érzett. Ősei valahol Horvátországban éltek szórvány-magyarokként, ott lettek Istvánitsok Istvánfiból. Anyai nagyapja német volt, nagyanyja családja magyar kurtanemes. Mikor nagyon önérzetes akart lenni, akkor bizalmas körben megkockáztatta a kijelentést, hogy ő „vérbeli” szentistváni magyar. Mondhatták egyesek hordalékembernek, — az ő vérében békességben éltek a legkülönbözőbb fajok, vallások és világnézetek.

A berlini kis szórványmagyarokat tanította Istvánits Béla a Nagy Magyar Alföld hegy- és vízrajzára és Szent István alkotásainak tiszteletére. A gyerekek bizony sokszor megmosolygták. Az egész olyan idejétmúltnak tűnt fel nekik, olyan „ülkig”-nak, mint maga Istvánits igazgató úr is, akinek gyanúsán fekete volt a bajuszkája, de kopasz a feje.

A gyerekek nyegleségeit azonban nem vágta zsebre Istvánits Béla. A gyerek az már muzsika. Ott már nincs helye a nyelésnek és a tréfának. Irgalom nélkül kipellengérezte a fölényes nyeglét:

— Hogyan lesz belőletek időtlen magyar, ti paprikajancsik? — korholta őket szent haraggal, és ez megint olyan fur-

csán hangzott, olyan komikus volt, hogy nevetni kellett rajta. Hozzá még: az egész ember ugrált ilyenkor és torz képeket vágott gumiarccával.

Ilyen kirohanások után nagy-nagy ernyedtség szállta meg Istvánits Bélát. Mintha valami sötét bányaaaknába zuhant volna, életének nyomorúságai villantak bele a lelkébe az egyes bányafolyosókból: Kurt Babilinkóval, húga, aki gyermekágyban halt meg, — a háború véres és fekete üszkei, — a megvert emberek nyomorúságai, — árvák, özvegyek, csonka testek, tébolyult arcok.

Ezekben az ernyedt percekben, a féltudat barlangi óráiban különös melódiák születtek Istvánits lelkében. Először szűkülve buzzantak föl benne, mint a sziklába szorított forrás gyöngyei, aztán vad erővel kezdtek harsogni.

Ez a dallam más volt, mint eddigi szerzeményei. Eddig még nem lendült át azon a forró meredélyen, melyen túl a vissza nem hozható percek gyümölcsei piroslanak, — de most érezte, itt ez a csodálatos zenei fáj.

Különös hangkötések születtek kottapapírra, merész hangszerelés és fordulatok, még merészebb parlandók. Szavak is tapadtak hozzá, mint törmelékek a gejzir vizéhez. Fázott, és izzott egyszerre a belső láztól. Mikor elkészült a mű, ünnepélyes arccal vitte el dalórára, szólamok szerint leírva.

A Magyar Férfi Dalkör tagjai tunyán gyülekeztek a kolónia iskolájában. Mindig baj volt a próbákkal, de most különösen zilált volt a társaság. Kollárnak a felesége sebesült meg a legutóbbi légítámadásnál, Lamadin és Biczó szolgálatban voltak, Erős és Dorner beteg, Kausits, Gergely és Láng pedig lusta kutyák, kár, hogy a legjobb erők közül valók...

Istvánits Béla csüggedten nézte a gyülekezetet. Katakombahangulatban volt. Idegesen emelgette a szájához az á-sípot, és ki akarta cserdíteni a száján a szentenciát, hogy „mi magyarok”, — de visszaharapta az ítéletet magába. Ma nem bírál semmiképpen sem.

Elszörnyedt, mikor szemlét tartott. A tenor I. csak három emberrel volt képviselve. Ez mindig szeszélyes szólam volt,

amolyan fél-művész rigolyás, titkos operaénekes-jelöltek gyűlevész hada.

Nagyot nyelt. Hát akkor majd segít ő a tenor I.-nek. Az ő hangja olyan, mint a nullás vérkép, amely minden vértípusnak jó átömlesztéshez.

Maga köré gyűjtötte a munkától és az éjjelezéstől kisarcolt embereket. Régi szokásához híven először szépen elszavalta az új szerzemény szövegét. Lassan, póz nélkül mondta az új opus szavait.

A gyűlölet sátánja eltépte láncait a pokolban, és elfoglalta az ember lelkét. Elszabadította benne a rombolás szellemét, kioltotta benne a hit lángját. De a reménység mécsese, a szeretet parazsa tovább pislog a pusztulás üszkei alatt. Mikor Istvánits odaért, hogy „én mégis kongatom a szeretet harangját, és hívom az élőket, mert hiszek az örök szeretet győzelmében”, hirtelen megcsuklott a hangja és a szöveg olvasásában megállt.

A dalosok várakozó arccal néztek rá. Az egyik meg volt illetődve, a másik komor maradt vagy közömbös, a harmadikról valami lesajnálás fagyott feléje.

Istvánits Béla kótalapozásba mentette a tekintélyét. A keze szórakozottan forgatta a lapokat, de a szeme elsiklott a papírról, és megállt egyik tag kemény öklén, kemény, eres, szikraheyes, igazi kazánkovács-ököl, Erős Jánosé, basszus I. Most egy kis pók araszol rajta parányi rovarképlet..., most eléri az ököl ormát..., kicsit fészkelődik, milyen jó ez az erős, biztos sziget..., most mozdul a másik kéz, és az ormótlan ujjak szétrnyomják az eltévedt, szegény kis rovar...

Istvánits magához riadt, és halkán, gépiesen ismételte: „... Hiszek, ... hiszek az örök szeretet győzelmében...”

Odaült a pianinóhoz, és eljátszotta a vezérszólamot. Finoman zengő hangján énekelt is hozzá.

A szemek fölcsillantak. Még a közömbösöké is. Valamit megéreztek a dal fátyolteste mögött, amit eddig nemigen találtak Istvánits műveiben: a póre, kitárult lelket. Még Eszes János arcára is rásuhant valami. Medvehangján beledörmö-

gött a refrénnél. Istvánits Béla szeretne volna megcsókolni barátját.

— Kórusom címe: Hívom az élőket, — mondta halkán, és ragyogott az arca.

Csak mikor a részletmunkára tért át a próbákon, — akkor fogta el a csüggedés. Még az összpórákra sem sikerült kellő számban összehozni a dalosokat, nem is beszélve a szólampróbákról! A kezdeti lelkesedés hamar lelohadt. Istvánits ekkor gondolt egy nagyot és merészet: gyermekszólamokat írt a férfikarokhoz, így kis tanítványaival erősítette föl a férfikart. Teljesebb is lesz így a hatás. A szülők majd a gyermekeik édes szájából hallják az Örömhírt, és — ő tudja, — megnyílik majd a lelkük.

Babilinkó megszokta már férje ártatlan lobogásait, de mostani láza valósággal ingerelte. Persze, mert szórakozottságában megfélemedezik az ő szolgálatának szertartásairól: a kávéfőzésről, a törülgetésről s a bevásárlások pontos végzéséről.

Hátha még tudta volna, miért késik az ura a sorbanállásból hozott vajjal meg a kenyérrel?! Kétszeresen haragudott volna!

Az történt, hogy Istvánits Béla a „Hívom az élőket” élményét eleven valósággá akarta ültetni az életbe is. Ha öregebb asszonyt pillantott meg maga mögött a sorban, maga elé engedte. Ha valaki nagyon sopánkodott, „hogyan otthon sírnak a gyermekeim”, vagy „öreg szüleim betegen fekszenek,” helyet cserélt vele. Egyik délután összeszólalkozott két asszony a sorban, a trafik előtt. Istvánits csitítgató hangon, melyben azonban a parancsolás keménysége is benne feszült, rájuk szólt:

— Miért bántják egymást, hölgyeim?! Érdemes gyűlölködni? Hát nem látják, hogy eljövőben van egy új világ? A szeretet világa?! El kell jön-nie. Értik?!

Az asszonyok rábámészkodtak a különös békeszerzőre. Az egyik asszony a homlokára bökött, erre kitört a nevetés. Egy fiatalember rendőrt emlegetett. Amit ez a furcsa kiejtésű idegen beszél, az defetizmus, a lelki front tudatos gyengítése.

Csak nehezen tudta tisztázni magát Istvánits Béla, s csak a légiriadónak köszönhetette, hogy nem vitték el.

Ez a nap szörnyű volt számára, valószínűleg a légnyomással is baj volt, valami időjárási frontbetörés készült, mert nem találta a helyét. Este a főpróbán tökéletes volt a kudarc. A tenor I-nek a fele hiányzott, a gyerekek alt-szólama pedig esett. Node régi dalostörvény: rossz főpróba — jó előadás...

Babilinkó éjjel fölébresztette a férjét.

— Te Béla, csak azt szeretném mondani, hogy én nem megyek el az ünnepségre.

— Miért?

— Mert nem bírom elviselni a kudarcot. Elvégre a te nevedet viselem.

— De honnan tudod, hogy kudarc lesz?

— Érzem, Bélukám. Tudod, én az ilyesmiben csalhatatlan vagyok! És nem tudnám elviselni, hogy a Kramolinné a szemem közé röhögjön... Ezt nem. Ne kívánd!

A karmester nem felelt erre semmit. Reggelig nem húnyta le a szemét. Végigszenvedte a lelki megsemmisülés poklát. Most már nemcsak a férfit nem veszi semmibe Babilinkó, hanem a művészt is elnyeli, mint valami irgalmatlan ingovány. Végiggyötrődte a kudarc minden fázisát. Reggel elnyűtten kelt föl, s csak ennyit mondott:

— Igazad van, Babilinkó, ne kockáztasd a renomédát! Te nem bírnád elviselni... nem bírnád...

Megállt: — Mit nem bírnál? Mit nem bírnál elviselni? A sikert? Az én nagy sikeremet?! Mert vedd tudomásul, te peszsimista Szibilla, te bénító jósnőm, hogy... hogy igenis siker lesz. Siker! Érzem!

Szinte undorral fordult el az asszonytól.

Az ünnepi estén az egész magyar kolónia együtt volt. Megjött a nagykövet is krómezüst halántékával, ott voltak az egyesületek képviselői és a Collegium Hungaricum tagjai is szép számmal. Istvánits alig győzte kimenteni Babilinkót migrénje miatt.

Mikor a nagy szám következett, a karmester hangverse-

nyeken szokatlan lépésre szánta rá magát. Lelépett a karmesteri emelvényről, és messzezengető hangon elmondta a „Hívom az élőket” szövegét. Aztán föllépett az emelvényre, és magasba szökött a karmesteri pálcája.

Mintha valami gyöngyházfényű dóm nőne ki a homályból, úgy fonódtak egybe a szólamok pillérei és csúcsívei a tökéletes összhangban. Megkezdődött a szeretet és a gyűlölet harca: a rubatóból és a parlandóból átcsapott a kórus a szenvedély párharcába. A szólamok mardosták egymást, mintha kézitusában állnának egymással, — most a tenor I. felszárnnyal, mint a menekülő galamb az ölyvek előtt . . ., a szoprán tisztán átépíti a káoszt a szeretet rendjébe, a tenor II. is pontosan belép, és tökéletesen árnyal, és főd a basszus is . . .

Istvánits Béla újjongani szeretett volna ebben a boldog tűzviharban, élete legnagyobb sikerét érezte, — amikor észre vette finom fülével, hogy a tenor I-nél baj van. A végső, felszabadult himnikus tételnél kisiklott a szólam. Istvánits szinte reflexszerűen átvette a szólamot. Mint mikor az elbénult vitorlás új szelet kap, úgy lendült föl új erőre az elcsúszott tenor.

A levegő megint boldog izzással telt meg, mintha forró szárnyú galambok röptének magukkal. Uramisten, lehetséges ez?

A végső akkordok előtt parányi szünet, — süket csend — és most hirtelen szirénahangot hallott Istvánits Béla. Szinte megállt a vérkeringése: mi lesz most? Nem, nem engedlek ki benneteket a hatalmamból, ki kell tartanotok! Az én himnuszom nagyobb valóság most, mint az a gaz sziréna, — de izgalmaiban mégis a pillanat tört részével előbb vágott be pálcájával, mint kellett volna.

A szoprán jól kapcsolt, de a tenor I és a basszus elkotyogott. A Dóm, a „Hívom az élőket” gyönyörű, gyöngyházfényű Dómja bántó hangzavarban omlott össze végső akkordjaiban.

Udvarias taps, egy-két rebbenő éljen (dalos-hozzátartozók), — Istvánits Béla félszeg, kinzott mosollyal hajolt meg, mint

a halálraitélt, aki ismerőseket fedez föl a bírái között. Csoháldkozott, hogy senki sem menekül az óvóhelyre. Mikor megkérdezte az okot, azt felelték neki, hogy senki sem hallott közülük szirénabúgást.

Istvánits megsemmisülten menekült haza. Egész úton azal viaskodott, hogy mi volt az a hang, amit szirénaszónak hallott? Talán belülről tört föl a lelke hallucináló mélységeiből? Vagy megpattant benne valami, mit már nem lehet helyrehozni?!

Babilinkó nem volt odahaza. Talán mozi vagy inspekció?! Hálát érzett iránta. Bölcs asszony. Biztosan tapasztatból ment el hazulról, hogy ne legyen tanúja az ő nyomorúságának...

Nem nyúlt a vacsorához. Az éhségnél is jobban kínoztta veresége. Újra meg újra látta a dalosok zavart, *együttérző* arcát, a közönség felcsigázott, majd csalódott tekintetét.

Hát nem áruló ő végső soron? Megszentségtelenítette tragikus ügyetlenségével azt az eszmét, amelyet az emberek vérévé szeretett volna tenni...!

Nyomorult és elhagyott volt, mint a fürgetegbe kiver t kuty a. Kínozt a kétség: hátha nincs is igaza a „Hívom az élőket” himnuszának?! Hátha csak történeti képződmény a szeretet, melyet elnyel a fejlődés törvénye?! És ekkor felszűkült benne a magára hagyott ember jajszava a nagy Elhagyotthoz:

— Jézusom, Jézusom!

Ott aludt el az asztalnál. A légvédelmi ágyuk üvöltése ébresztette föl.

Kényelmesen ballagott le az óvóhelyre. A földszinten megállt és azon gondolkodott, hogy ne menjen-e vissza a lakásba?

A harmadik támadóhullámban érte a házat az óriásbomba. Istvánits nagysokára tért magához az óvóhelyen. Koponyáját szörnyű dübörgés hasogatta. A szájában sós ízt érzett, a fülében éles fájdalom nyilallt.

— Beszakadt a dobhártyám! — sejlett föl féltudatában. Nem hallott semmit. Látta, amint halottak merednek rá, és sebesültek könyörögnék segítségért. Félíg lábra eröltette magát, de aztán hirtelen összezsuklott.

— A lábam is, — gondolta szenvedtelenül. Meleg patakok folytak végig a lábszárán. Alig érzett fájdalmat. A teste egészen könnyű lett, és beszakadt fülén dallamokat hallott. Nem tudta, hogy mi az, de érezte, hogy jó.

Mikor kiásták a romok alól, még volt benne élet. A mentőosztagosok nem értették utolsó szavait. Idegen nyelven ismételtetett valami érthetetlen szöveget.

A zsoltár

Mindig péntek délután jött hozzánk. Gyérszakállú, csuparác emberke volt, piros krumpliorral, és a hóna alatt hozta a sakterkését zöld gyapjúkendőbe burkolva. Máskor kopottan járt az öreg Herr Weisz, de ilyenkor mindig ünnepi ruha feszült rajta.

Imbolyogva földre szegezett szemmel ment ki a vágóhídunkra, mintha elvesztett pénzt keresne a földön. Mi, gyerekek, mögötte csellengtünk, mint apró varjak a szántóvető után. Volt köztünk, aki gúnyos fintorral utánozta Weisz úr mozdulatait, engem inkább megilletett titokzatossága, amint ott előttünk zümmög hol morogva, hol esengő fejhangon. A távol rajzó méhraj sirt így, de Weisz úr nem volt mindig ko-

mor zümmögése közben, hanem mosolygott is, mintha valami szépet álmodnék...

Nem tudtam megállni, és egyszer megkérdeztem tőle:

— Mit mormog maga mindig Weisz bácsi, még akkor is, mikor a sakterkéssel elvágja a vágó nyakát?

Az öreg kegyetlenül mogorva tudott lenni. Féltünk is a zöldkendős batyújától, amiben a kés rejtőzött. Most is me-reven nézett rám, mintha nem tudna felébredni. Darabig még zümmögött aztán hirtelen abba hagyta.

— Én imádkozok. A soldár éneklek, fiam, — mondta németes magyarsággal. — Isten dicséri Weisz bácsi.

Még hozzátette, hogy annak a rendes neve áldozati kés, nem sakterkés, aztán álmodozva és mosolyogva újból elkez-dett zümmögni.

Hogy mi az a „soldár”, ami a Herr Weisz komor arcát boldog mosolyra deríti, nem érdekelte gyerekfantáziámat. Nyiló kamaszértelmem pedig valami egzotikus kövületnek érezte egy elsüllyed világból, vagy valami molyrágta sleppnek, amibe az öreg sakter keze belekapaszkodik.

Az első világháborúban, a lövészárokból hallottam megint a zümmögő méhsírást, amilyent a Herr Weisz hallatott. A levegőben srappeltek vijjogtak, néha a géppuska kattogott, de mögöttük mint rejtett hangfátyol az ostromló méhsírást.

Izsák volt, a mármaroszi zsidó. Figyelőőrsön állt a traverza szögletében a kilövésnél, jól bebugyolálva mindenféle zsákdarabbal és sátorlappal. Máig sem tudom, hogyan került a mi palócezedünkhez? Éppen úgy zümmögött, hajladozott, mint a Herr Weisz odahaza. Nem hiszem, hogy hallotta a golyók sivítását, úgy elmerült a zsoldárénekekben.

— Izsák! — szólt rá az őrmester, — maga sose gajdoljon ott nekem! Inkább figyelje az ellenséget! Ide azt a salátát!

Héberbetűs, agyonfogdosott, szétmálló könyv volt. Persze, egy betűt sem értettünk belőle. A Grósz kadét fölényesen vette a kezébe a „salátát.”

— Zsoldárkönyv, — mondta kissé szégyellősen, amiatt, hogy ért valamit az „orthodox” imáiból.

— Zsoltár? — pöfögte Metykó őrmester, akinek fogalma nem volt arról, mi az.

— Imák ezek, Metykó. — mondta a kadét, — Hadd lám csak: „Isten erős és megvédi a hívő népét... bár remeg a föld... és a tengerbe hullanak a hegyek...”

— Ejha? Hát ilyesmit gajdol ez a pólisi a hátunk mögött?

— Nono, — csitítottam mosolyogva, — nem is a hátunk mögött csinálja, hiszen itt áll előttünk! Hozzá a kilövésnél.

Egy zuzmarás reggelen fejlövést kapott a zsoltáros Izsák. Akkor is a kezében szorongatta véres zsoltároskönyvét.

— No megvédte? — kérdezte némi öngazolással Metykó.

— Nem. De talán...?!

Nem mertem kimondani: „, talán fölvitte az Úrhoz.”

Az őrmester egy hét múlva követte Izsákot zsoltár nélkül.

A hívő ember esdő, perelő, hálálkodó társalgása Istennel — a zsoltár — még mindig csak tudatom előszobájában ténfergett, mit valami makacs látogató, akit végkép ott felejtettek.

Azon a napon találkoztam vele újra, mikor kibombáztak bennünket a második háborúban. Halálosan fáradtan vánszorogtunk be a kibombázottak gyűjtőhelyére, az apácázárdába. A bombázás pokoli hangzavara után süket csend zuhant a városra. Mi, kibombázottak, is elcsigázva, fásultan hallgattunk, vagy szenderegünk. Egyszer csak tiszta női ének csendült fel szokatlanul magas fekvésben.

Kíváncsian néztem be a kápolna ajtórésén. Kitárt karokkal énekelték a zsoltárt az apácák, szépen lehalkítva a sorvégek hangjait. Fejüket az ég felé fordították, az ég felé, amelyen most gyilkos repülőgépek szállítják a halált mindenfelé...

Olyan különös volt ez a szent esdeklés és magasztalás most, a pusztulás óráiban, olyan különös és érthetetlen, mint a Weisz bácsié és Izsáké.

Érthetetlen? Nem. Most megértettem. Ez az ének elpusztíthatatlan és mindig megújuló, amióta és ameddig Istent hiszi az ember.

Ettől fogva magam is szürcsölni kezdtem a zsoltárok vad, hegyi vizét. Úgy volt megírva, hogy a hegyek közt érjen a legmegrázóbb zsoltárelmény.

Egy bakonyi faluban találtam menedéket családommal a kibombázás után. Egy meleg, szeptemberi napon deportálásba hajszolt férficsapattal találkoztam az országúton a falun kívül. Én az útmenti árkon túl kiemelkedő töltésen álltam, ők a poros országúton vonszolták magukat görnyedten és elcsigázottan. A verejték kiverte arcukat súlyos bőröndjük vagy hátizsákjuk terhe alatt. A többségük fiatal, de volt köztük öreg ember is, eltorzult arccal vonszolva terhét, mint aki tudja, hogy, ha kidől, vége van.

Hirtelen lezuhant előttük a vasúti sorompó. Boldog kényszerpihenőt jelentett ez számukra. Úgy roskadtak le a bőröndjükre, — a földre nem mertek leülni, mert az *lenn* van a marasztaló mélységben.

Vádoló pillantások pergőtűzébe kerültem.

— Te is cinkosuk vagy! — mondták ezek a szemek.

— Hozz egy vödör vizet valahonnan! Ugye nem mersz, mert félsz a csendőrtől!

— No híres, mi van a keresztény szeretettel?! Látod, megöl bennünket a gyűlölet!

Ezt szúrták felém a sötét, hajszolt, kavernás szemek. És én nem tudtam védekezni a néma vád ellen. Tehetetlenül, szégyenkezve néztem a csendőrökre, csak a szemem terített Veronika-kendőt a hajszolt emberek felé. De mit ér ez? Gyanakodva néz rám az üldöző és gyűlölettel az üldözött. Oda kel-lene most kiáltanom, hogy én is otthontalan vagyok gyermekeimmel együtt, kibombázott földönfutó, — de a tehetetlenség és az önszeretet bennem ragasztott minden hangot.

Aztán elzakatolt a vonat. Csattanó vezényszavak, majd pillanatnyi csend. És ebben a tikkadt némaságban bátor-talanul felzúmmögött egy esengő, öreges hang, olyan, mint a rajzó méhek távoli sirása.

A zsoltár. Valamelyik öreg, hajszolt szív fordult az évezredekhez és mögöttük a Seregek Urához.

Csak egyetlen hang volt a száz férfi közül. A fiatalok arca már nem tükrözte a zsoltár hitét és távoli reményét. Keserűség és ítélet lövellt ki belőlük.

Aztán behullt a csendbe a magányos zümmögés. Meghalt a zsoltár. Vagy mégsem. A lelkemben tovább sírt esdően és tehetetlenül az Ember panasza:

— Éli, Éli, lamma sabaktáni?! ... Miért, ... Miért hagytál el bennünket?

A fehér szamár

Kadocsa elnök úr maga sem tudta, miért vette meg a szamarat. Lehet, hogy az állat fehér színe csábította az országúti zűrzavarban, lehet, hogy megszánta a vedlett, roskatag jószágot, de csak rajta ragadt. Hat gyermekével kocogott hazafelé a nagy pusztulás után drága fuvarral, amit a felesége karkötő-órájával fizetett ki.

Jóskát, a szamarat, a szekér farkához kötötték a gyerekek nagy örömeire. Az asszony könnyeit morzsolgatta mérgében, hogy íme! ez az ember megőrült, szamarat vesz, mikor ezer más dologra van szükségük! Szégyenkezett is, mert Magyarországon árvaszéki elnök még nem vonult be számárral a székvárosába. Mikor pedig Jóska rágyújtott szép, fájdalmas

basszusára, Kadocsa mama idegrohamot kapott, s ott a szekér tetéjén kijelentette:

— Vagy a számár, vagy én!

De a gyerekek rimázkodása megtörte, és megalkuvásra kényszerítette. Maradt ő is, meg a számár is.

Odahaza a teljes pusztulás fogadta őket. Lakásuk félig romokban, kifosztva. Még szerencse, hogy a tető meg az ajtók rendben voltak. Jóskát bekötötte az elnök úr a faházba. A városrészben nem maradt egyetlen állat sem, holott állattartó kisemberek laktak benne. A hidasok és a tyúkólak üresen ásítottak a semmibe. Mindössze Tantalics néninek, az özvegy kántornénak maradt egy árva kakasa, ez kukorékolt az elnémult kakasok helyett napszámban.

No meg Jóska! Valóságos tekintély lett a környéken. Az emberek összerendeztek, s a lelkük átmelegedett, ha Jóska rázendített panaszos áriájára. Olyan korszerű, kifejező daltáma volt az ordításának: panasz, fájdalom és tiltakozás zengett benne. Csak azért se! Szenvedünk, de vagyunk! Elünk!

— Szamárnak való élet ez! — fakadt ki Kadocsa mama sokszor. Mind jobban gyűlölte a szamarat. Az urát vékony pénzzel nyugdíjazták, ágyruhájuk nem maradt, koplaltak, leszakadt a cipő a lábukról, nem tudtak semmit venni. Bezeg gondoskodott a lágy szívű férfiú a fehér számárról! A szénát csak előteremtette, jó hevederből szerszámot eszkábált össze neki, vakarta a gubancos szőrét vakaróval, kihordta a trágyáját, még fütyölt is neki, ha kellett. Óh, hogy ezek a férfiak mind rigolyások! Itt van hat gyereke, beteges a felesége, romokban a tekintélye, és akkor a szamarát vakarja...!

Hanem mikor dr. Kadocsa György kis kordét is szerzett a számárnak, és szabályszerűen fuvarozni kezdett vele, akkor kettéhasadt a családi tábor. Juci, Marcsi és Dóri, a három nagy leány szégyelte Kadocsa túlzott demokráciáját, és együtt sopánkodott a mamával, a kisebbek — ezek fiúk voltak — lelkes híveivé lettek a papának és a számárnak. Hogyne! Jóska jó cimbora volt. Lehetett húzogatni a farkát, ösztökélni pálcával, sőt a hátán is megtúrta a gyereket.

— Jön a fehér számár! — sűvítették az utcai gyerekek, ha meglátták Jóskát, és a fehér számár, mintha megértette volna a kitüntető figyelmet, fejét oldalra fordítva rázengett, és büszke ügetésbe kezdett.

Lassankint az egész város megismerte a fehér szamarat. Kadocsa Györgyöt kezdték úgy emlegetni, mint aki megértette a kor szavát, és megtörte a jeget a középosztály életstílusában.

— A Kadocsa? Az igen! — mondogatták elismeréssel a pártokban.

Külvárosi számartulajdonosok komoly érdeklődéssel fordultak a rendkívüli számár felé, fajnemesítési céllal. Fehér számár ugyanis messze földön nem akadt a Jóskán kívül. A városi adóhivatal is felfigyelt reá, és udvariasan bár, de szilárdan megadóztatta, ugyan nem a színe miatt, hanem mivel mozog és lélegzik. Az adóívbe és a gyerekek tandíj-vallo-másába be kellett írni az „élő felszerelés”- rovatba: hogy *1 db 7 éves számarcsődör.*

— Jobban tennéd, György, ha egy kis kocát állítanál be a Jóska helyett! — ajánlotta kitartóan az asszony, és ebből nem engedett. Elvégre hat gyerek gyomra állt mögötte. A sonka, a reménybeli hízó rózsaszínű, illatos sonkája felszállt a képzeletük levegőjébe, mint egy ingerlő, mese-léghajó, és többé le sem szállt onnan. Minden étkezéskor ezt kellett hallania Kadocsa elnök úrnak, és gyermekei éhesen csillogó szeme végül is gondolkodóba ejtette.

Akkor már ragyogó volt Jóska szőre. A gubancok szépen kisímultak rajta, horpasza kitellett, tompora fiatalosan megdomborodott. Soha ilyen szép, egyéni számár nem kocogott végig a város utcáin, mint ez a romjaiból újjáépült Jóska.

És most ezt kell disznóvá változtatni! Ezt a Számár — Adonist! Oda kell adni egy hivatásos fuvarosnak, egy vérbeli kapitalistának, hogy kifacsarja, mint egy jobb sorsra érdemes citromot...!

Az elnök úr lágyszívű ember volt. Lelki szemével látta, amint az eladott Jóska egy túlterhelt lovasszekér előtt ve-

melkedik habos nyelvét lógatva, hiábavaló erőlködéssel; látta, amint a megbőszült, kegyetlen fuvaros rapityára töri az osztorát Jóska fehér bőrén... Sőt az is fellúdbőrözött a lelkében, hogy valami véres kéz a vágóhíd felé vonszolja a lesántult szamarat, és ott egy szűszogó, kövér hentes sandán gusztálja az állat intelligens fejét, hogy vajjon hová szóthatna oda neki a véres taglójával...

— Hát van szíved, Berta, van szíved? — nyögte panaszosan Kadocsa, mintha álomból savanyodna föl. — A disznó elfogy két hónap alatt a mi bandánkban, a mi kis áldott fülesünk pedig már az enyészetű lesz... Nem fogja többé hordozni a hátán szegény gyermekeinket...

Berta mama szeme szikrázott a józanságtól:

— És teneked van szíved, György, látni gyermekeid éhező szemét?! A zsírhiány pörsenéseit a bőrükön? Nem látod, hogy letyeg bennük a lélek?! Nem látod, hogy üvöltenek, igen, mindnyájan üvöltünk az édes disznóhús után?! A gyenge töpörtyű meg a zsírkockás kolbász után?! Térj eszedhez, és ne válj szamarad miatt gyermekeid gyilkosává...!

Ez hatott. Kadocsa György nem azért lett árvaszéki elnök, hogy egyszerre hat gyermeket kivégezzon! A legközelebbi vasárnapi számban meghirdette a szamarat. Önértet csengett a hirdetésben:

A város legszebb szamarát elcserélném egy neki megfelelő mongolica hízóért.

A hirdetés eredménnyel járt. A fél város felfigyelt az önértetes sorokra, amelyek mögött sorstragédiát sejtettek. Többen csak pusztá kíváncsiságból jöttek, hogy közelről lássák a fehér szamarat, volt olyan alantas lélek is, aki kövér kost kínált a szamarért. Éppen, hogy csak ki nem dobta Kadocsa a sértésért. De jelentkeztek a kocagazdák is.

A legtöbbet a zárda ígérte Jóskaért: egy százhusz kilós mongolicát, Kadocsának azonban borzasztó volt a tudat, hogy Jóska moslék hordásra akarják befogni a jó apácák. Tíz kilóval könnyebb disznóért odaadta volna a szamarat, ha nem moslékba keverik a jövőjét!

Már-már el kellett fogadni az ajánlatot, mikor az utolsó pillanatban — szinte végszóra — betoppant a színház titkára, és az igazgató nevében színpadi szereplésre kérte fel Jóskát.

Valami víg operettről van szó. Pontosan fehér számár kell bele, színpadtiszta, békés, intelligens jószág, „akivel lehet beszélni.” Vagyis Jóska! Megjelenése szenzáció lenne a város színi történetében. Minden föllépéséért egy kiló zsírt meg két ingyenjegyet ajánl föl a direktor. Remény van legalább 10 előadásra.

Ez 10 kiló zsír. Aztán a számár megmarad. A dicsőség se kutya. A potyajegy is valami. Kadocsa mama is beadta a derekát, mert gyakorlati lény volt.

A színpadi szereplés volt Jóska életének hőskora. A harmadik felvonásban lépegetett be kordéjában a komikussal. *Jimmy Knox* ifjú amerikai milliárdos jövődöbeli apósát alakította a komikus, a hóbortos grófot, akiről később kiderül, hogy mint hajdani cigányprímás a milliomos anyjának volt a csábítója...

Fergeteges tapsvihar fogadta Jóskát a színen. Kadocsáékat bántotta egy kicsit, hogy a komikus vágja zsebre a dicsőséget, holott a taps nyilvánvalóan Jóskát illette. A számár a vele született önfegyelemmel tűrte ezt a méltánytalanságot, de nem úgy Kadocsa Peti, az elnök úr középső fia! A gyermekből kibuggyant a családi büszkeség, és öblös torokkal kezdte rá, akárcsak künn a pályán:

— Jós-ka! Jós-ka! Jós-ka!

Több sem kellett a lelkes közönségnek. Egyetlen nagy szavalókórussá alakulva harsogta a színtér Jóska nevét, mire a számár füleit előre vágta, fejét kissé oldalt lettyentette, és olyat ordított, hogy a Csurdi Zsiga bandája is a hasát nyomogatta a zenekari mélyedésben.

Soha még színdarabot olyan sikerrel nem adtak Gajaváron, mint amiben Jóska föllépett. Hat héten át húsz előadásban futott „*Az amerikai vőlegény*”, az utolsó öt már fejenként 1 kiló 20 deka zsírt hozott Kadocsa mama konyhájára, mert a nagy siker láttára a gondos családanya húsz dekával fölőrö-

folta Jóska gázsiját, igaz, hogy a ravasz diri bélzsírban fizette a különbséget.

— Valósággal irodalmi számár! — állapította meg szellemesen a helyi lap színi kritikusa. — Nem beszél fölöslegesen, nem kell neki sügő, tömören fejezi ki magát, és énekében semmi hamisság nincs...

Erre fölhúzta az orrát a szubrett, viszont Kadocsa mama nagyon meg volt elégedve Jóska sikerével. Anyai sasszeme ugyanis észrevette, hogy Jucika és Marcsi Jóska színpadi estjeiről mind ragyogóbb arccal térnek haza és soha sem egyedül. Jucit Pandur Pista kísérette (két év múlva elvégzi a mezei jogot, fél ház, két oktály szőlő), Marcsinak pedig Lődi Tóni csapja a szelet (IX. fiz. osztály, motorbicikli, nem dohánzik).

A szerelmet bizony Jóska fuvarozta be a családba a szerepével, és ezt nem lehetett semmibe venni. Aztán a zsír! Mióta olaj és liszteshabarcs helyett disznózsírral főztek, azóta Kadocsa elnök úr reumája teljesen elmúlt, ami azt bizonyítja, hogy disznózsír a legtehetségesebb orvosság a világon!

— Látod, anyus — érzelmeskedett Kadocsa — mire jó, ha az ember a szívére hallgat! Ha akkor az országúton nem számom meg Jóskát, akkor ma nincs udvarló, nincs siker. Ertsd meg jól Bertám, én tudom, hogy az egész dolog hülyeség, de nem a *circenses* hülyesége kellett mindig az embereknek?! Egy deci jó röhögés többet ér, mint egy hektóliter orvosság, különösen máma, mikor mindnyájan betegek vagyunk!

Ilyen filozófus volt Kadocsa György.

Jóska szépen kihúzta tüneményes vendégszereplésével a veszélyes disznóölési idényt. Mire a társulat odébb állt, a határ kizsendült, és elnémult a megszárt kocák hattyúdala. Hanem a színpadi dicsőség kissé a fejébe szállt Jóskának. Estefelé, a színjátszás időpontjában bizony nem ízlett neki a munka. Várta a dupla abrakot. Szeszélyes lett, mint egy primadonna. Az utcán se szó, se beszéd, hirtelen megmakacsolta magát, és elkezdett ordítani.

De csak akkor, ha tömegeket látott.

Egyik nap fölszaladt a kordéjával a járdára. Karhatalommal kellett levonszolni onnan. Színpadon képzelte magát. Nagyobb eset volt az, amikor a ligeti sétahangversenyen belerohant a katonazenekarba. Nagy ribillió támadt, jött a rendőr, szerencsére véletlenül arra járt Dórika, Kadocsa elnök úr csitri leánya, és irulva-pirulva kért bocsánatot a karmestertől. Otthon sírva toporzékolt Dórika, hogy „ezt a kótyagos szamarat már nem lehet bírni”, — azt viszont hálátlanul elfelejtette, hogy Marosvölgyi karmesterrel való ismeretsége éppen Jóska kótyagos kalandjával kezdődött...

A családra bizony áldást hozott Jóska, saját sorsát azonban tönkretette színpadi emlékeivel. Éppen kisgyerekeket fuvarozott (újabbán már ilyen kultúrmunkára fogta be Kadocsa urat), mikor az egyik főutcai virágüzletben fölhangzott a *Jimmy Knox-tangó*, melynek zenéjére *Az amerikai vőlegényben* be szokott ügetni a színpadra. Több sem kellett Jóskának! Toronyiránt beleszaladt a kirakatba a virágok közé.

Neki nem történt baja, ellenben a nemrég beszerzett drága kirakatüveg betört, és Jóska patája összegázolta a csokrokat és babérkoszorúkat.

Éppen aznap volt Juci eljegyzése Lódi Tónival. A hangulatot tönkretette Jóska. Kadocsa elnök úrra annyi kártérítést róttak ki, hogy egyetlen bank sem hitelezett volna neki anyit.

— Legyen a magáé a szamár! — ajánlotta Kadocsa a virágáros aggleánynak. De Zseni kisasszony csak macskákat gyűjtött a legkülönbözőbb színekben, számmal nem foglalkozott.

A Bagó hentes vette meg a fehér szamarat. Lusta, legelő szemmel méregette Jóska gömbölyű idomait. Kadocsában szörnyű gyanú támadt.

De van egy kikötésem Bagó úr, — mondta ünnepélyes hangon. — Nem szabad levágnia a szamarat!

— Isten ments! tiltakozott a mester sértődötten. — Hát minek gondol engem az elnök úr?! Szamárhentes vagyok én...? A fiacskámnak veszem meg, a kis Palikának... Hadd

jádják vele! Mindig számárról fantáziál. Hát legyen neki egy számara! Fehér számár!

Az egész család megkönnyezte Jósát, a kultúra áldozatát.

Többet nem látták. Csak arra döbrentek rá, hogy egyik nap Bagó hentes kirakatában különös, sárgásfényű zsír jelent meg egy zománcos bödönben. Az volt alája írva:

„Tiszta disznózsír”.

Hajnalmadár

Finom, fehér arcbőréen átjátszott a vér a hír hallatára, mint a szőlőszemen a magok rajza a verőfényben.

Hír jött Pistáról! Keletről visszatért ember hozta, valami Remsei András a vágóhídi dűlőből. Foksáninál látta a tanár urat, éppen vagonírozták, hát csak kiáltotta ám: „Remsei, én vagyok! Mondja meg...” Többet nem hallott, mert az ő vonatjuk megindult.

Iréнке torkát elfojtotta valami tehetetlen rémület. Foksáni!

Repült a térképhez. Piros pontokkal volt kijelölve Pista útja, ahogy a hírek megrajzolták.

— Itt van Foksáni — mondta magában. — De aztán hová?

És vajon igaz-e? Meg kell örülni...! Először jött Dukla. Ott látta valaki, amint holtan a patakba zuhan... Aztán Selmec..., ott beszélt vele Sashalmi fűszeres..., és most Fok-sáni!

Könnyek peregtek a szeméből. Keze gépiesen ringatta a kocsit, amelyben a kicsi mozgolódott.

Öreg Nagyné megfogta a lánya kezét, és ki tudja, hányadszor, elduruzsolta vigasztaló szavait:

— Nyughass, Irénkém. Él!

És Irénke, ki tudja, hányadszor, szinte sértődötten válaszolta:

— Ugyan anyu, ki gondol arra, hogy nem él?! Csak hát ... semmi jele!

— Hát tudod, — próbálkozott az öregasszony. A többi tehetetlen motyogásba fult. Hogy nem írhatnak..., vagy elvész a posta, vagy ilyesféle. Már sokszor elmondta, nem igen hitt az egészben, azért harapta el a szót. Romban a lakás, gyéren az ennivaló, itt az infláció, — lehet így rom-élettel hinni még?

Hanem amikor a lánya szemében meglátta azt a konok tüzet, akkor elszégyellte magát. Ez a lány többet tud az élet titkaiból, mint ő. Odaadta a keze fejéből a felerészt a nagy bombatámadásnál, amikor a kicsit mentette. Máról holnapra zokszó nélkül vállalta ezt a borzalmas szegénységet, pedig tegnap még Török István tanár állt őrt mellette, akinek nevét a külföldi szaklapok is ismerték madártani kutatásairól. Hátha a mindentudó Isten mindezt többet közöl ezzel a gyerek-asszonnyal, mint vele?!

Irénke már valami dalt dúdolt. Odaállt az egyetlen ép szekrény elé, és kivett belőle egy szürke kesztyűt. Az eddigi feketét lefejtette csonka kezéről, és ráhúzta a szürkét. Így nem olyan hivalkodó a sebhelye.

Közben a kis ember is felnyikkant. Álommeleg testecskéjét ráfonta anyjára, és úgy nézegette vele együtt a szekrény rejtett kincseit: a köcsög hófehér zsírt, a szalonnát és a kakaót. Ezekből majd csak akkor esznek, ha ő is itthon lesz...

Hanem a kis ember mást is akart látni.

— A madajat! Madajat! — követelte mind erősebben.

Irénke odamutatta neki a törpekócsagot. A napokban hozta vissza valaki. Ez maradt meg és egy tépett csörgőkacsa Pista remek gyűjteményéből.

A kölyök kíváncsian vizsgálgatta a kócsagot, de csak rázta a fejét. Nem ezt! Nem ezt! Akkor jött a csörgőkacsa, de a kis ember csak makacskodott: „A madajat! Madajat!”

Össze kell csókolni ezt a pernahejdert!

Az asszony most féltő mozdulattal húzta elő a szekrény legvédebb sarkából az ő madarát, melyet ő gyűjtött a nyáron Pista számára. Bakonyszombatiban találtak menedéket az erdészéknél a kibombázás után, s egy hajnali szamócázásnál meglátta a Cuha völgyében a titokzatos madarat. Kis nyakát hátraszegve szárnyalt fölfelé az elhagyott, ordas sziklák közt, és üveghangon énekelt, mintha síksági testvérének, a pacsirtának szellemhangja volna. Megtudta az erdésztől, hogy hajnalmadárnak hívják, és csak sziklák közt él, csak itt a kopárság birodalmában énekel...

Restelli, hogy akkor lelövette az erdészszel. De mikor csak ez az egy hiányzott a honi madarak közül Pista gyűjteményéből! Ez lesz a nagy meglepetés, ha a fogságból megjön!

A kis ember boldogan tapsolt a tündérmadárnak. Vágakozva nyuládozott piros fejecskéje, legyezőbe bontott, szivárványszín farka felé. Az asszony nem engedte megfogni, féltette a preparáló anyagtól. Hirtelen melege lett a gondolattól: ennek a madárnak is volt párja bizonyosan. Éppúgy várta haza, a fészkébe, mint ő a párját. S az erdész sörétje egy pillanat alatt feldúlta a kis madárszív boldogságát... Milyen jogon várja haza ő Pistát, mikor egy másik lényt öletett meg, csak azért, hogy párjának múltó örömet szerezhessen vele?!...

Sokszor gondolt a hajnalmadárra, mikor férje nyomait hajszolta. Vonaton, teherautón járt Pestre a Vöröskereszthez a többi száz és ezer asszonnyal, hogy valami éltető reményned-

vet kapjon száradó lelkébe. Messziről megszimatolta sorstársait, a sóvárgó nézésű gyorsjárású, hajszolt asszonyokat: feleségeket és anyákat. Egy-egy sóhaj, egy-egy tábor neve, — és már szakszerűen faggatták, kínozták, és vigasztalták egymást; megjönnek, mert meg kell jönniök.

Az arcuk leburnult, kicserződött, és megcsontosodott, a mellük megaszott, a lábuk megizmosodott, — de a szemük különös, új fényt kapott. Egy tisztultabb, másabb világ nézett ki belőlük, ahol nincs már érdek, nincs versengő kapzsiság, csak a póre szeretet.

Egyszer aztán a szenvedések legfőbb számontartója megelégtelte a sok asszonyi fájdalmat, és kiadta a parancsot Csapodi Ferinek, Török Pista kollégájának, hogy rontson be Irénkéhez, és készítse elő kíméletesen a nagy eseményre. Feri mester arcán csak úgy dagadt a fontoskodás boldog zománca, mikor bejelentette:

— Irénke, fontos hírt hoztam Pistáról.

Az asszony éppen a kis Pista ruháit mosta, és megállt benne a lélegzet:

— Csak nem?!

Többet nem tudott mondani, mert nyílt már az ajtó, és megjelent maga „a fontos hír”.

— Pista! — sikoltotta az asszony.

Feri mester, a boldogság követe, tapintatosan elkámforodott. A két meghajszolt, boldog ember könnyes ölelkezését egy buksi fej szakította meg:

— No!

Csak ennyit mondott a kis ember, és elszontyolodva, sértődötten nézett az ismeretlen bácsira. De a nagydarab ember felkapja a gyereket, és megfürdeti könnyeiben.

— Az Isten! Az Isten! — szipogja az öregasszony, a boldog mellőzött. Félmondatokban beszélnek, egyik szó elnyeli a másikat, annyi mindent kell elmondani percek alatt, annyira tele van a szívük, szinte szétdobja a mellüket.

A hazatért ember csak úgy szívta, szívta be a boldog sza-

vakat, mint a kiaszott föld a májusi permetet. Helyette ifjabb Török István szólt:

— A madajat! Madajat!

Mosoly terült az asszony könnyes arcára. Kivette a szekrényből a törpekócsagot meg a szárnyaszegett csörgőkacsát.

— Ez minden, ami megmaradt a gyűjteményedből, — mondta kissé fontoskodva az urának.

— Ennyit se reméltem, — felelte őszintén a férfi.

A kis ember konokul süvítette:

— A madajat! Madajat!

Az asszony kiemelte a hajnalmadarat.

— Szereztem jövődö gyűjteményed számára egy ritka példányt.

Átadta az urának az álommadarat, és izgatottan várta a hatást. A madártudós szakértő szemmel vizsgálgatta a ritka madarat. Az asszony lelkesedése pillanatról pillanatra lohadt.

— Hát nem ismered fel? — türelmetlenkedett. — Hajnalmadár!

A tanár tudományos hitelességgel megállapította magában, hogy ez minden, csak nem a régóta keresett hajnalmadár.

— Mi, az, Pista? Hát nem is örülsz neki?!

A férfi felelni akart, de tekintete most megakadt valamin, amit eddig nem vett észre. Persze az asszony dugta eddig az asszonyi takarás boszorkányos ügyességével, de most ott volt leplezetlenül. A szürke kesztyű ugyan elborította, de a kéz csonkaságát nem tudta éppé varázsolni.

A férfi lehajolt, és megindultan csókolgatta a kesztyűs kezét.

— Kis, sebzett hajnalmadaram!

Csak ennyit tudott mondani. A másik madár nem érdekelte.

A kilencedik gyomor

Alig hogy legördült a véres függöny, visszatértünk faluról romos lakásunkba. Rövidesen vendég jelentkezett az udvaron. Ehesen és esengve bámul reám kerek szemével akkor is, mikor megcélzom egy kővel. Félreugrik, vakkant egyet, és elszánt szomorúsággal néz tovább, mintha azt mondaná: — Majd meglátjuk, ki bírja tovább?!

A gyerekek kunyerálnak: ne bántsam a kutyát, „mert olyan szomorú kutyaszeme van”, no és „megszólalásig hasonlít a Palló Jenci bácsi kutyájához.”

Jenci barátomat Dachaubá hurcolták, ott pusztult el. Kis háza félig rom, lakhatatlan, családja elköltözött a városból.

— De mit adunk neki enni? — tör ki belőlem az ellenállás

végso tartaléka. — Nyolc ember — nyolc gyomor. És akkor egy kutyát kilencedik gyomornak? Hisz látjátok, semmink sincsen. Ti csak dobáljátok azt a tolakodó ebet, ez érzi, hogy mi gyenge, kása emberek vagyunk!

— Nem dobáljuk, aztán schlussz! Az a kutya marad.

Mélyített, érdes hang mondja ezt, a férfiasságot élvező öblösséggel. A Bányász, a legnagyobb fiú. Csak ő mer lázadni az apai hatalom ellen. Három hónapig a dudari bányában dolgozott a háború vége felé. Most aztán — a háború elmúltával is — kemény és érdes, mint egy igazi csillás.

— Aztán majd te eteted fiam, jó?!

— Etetem hát... etetik... etetjük mind, de ezt a kutyát nem lehet elkergetni apu! Hátha tényleg a Jenci bácsié volt?! Úgy látom farkas egy kis kuvaszbeütéssel. Az én zsánerem.

Tényleg mond valamit a gyerek. Jenci kutyájának is volt ilyen fehér folt a mellén. Szinte átmelegít a gyerek önzetlensége. Neki is zörög a csontja az éhezéstől, a szívem összefacsarodik, ha reá nézek. Persze se zsír, se tojás, se cukor, csak egy kis lisztünk van, kevés szárazbabunk és egy csésze olajunk. Nyolc éhes szempár vizsgálja egymást, nem kenyérféltően, de egymást féltve, a sorsközösség végzetével lelkünkben.

Azt hiszem, én már idegeimet fogyasztom táplálék gyanánt. Alig bírok járni. Valami neuritist mond az orvos barátom, — „éhes vagy”, — mondja tréfás komolysággal — „a fogyókúra most nem látszik célszerűnek.” — Fáj a lépem tája is, de a legfájdalmasabb a lelki kín: mi lesz a hat növvő gyerekkel? Mindig a népes család hirdetője voltam, és most nem tudok aludni éjszaka az aggodalomtól és az önvádtól, hátha egész életem egyetlen nagy tévedés?! A báránka-elmélet, úgy látszik megdőlt. Itt vannak körülöttem éhesen és csenevészdedve tévedésem áldozatai, gyermekeim, akiknek pusztá léte vádol, hogy tán mégis másoknak van igazuk, az okosoknak, a ceruzásoknak, akik nem engedték világra születni gyermekeiket, és most nyugodtabban, felelősebben tudnak szemébe nézni egy-két gyereküknek, míg én az önvád és a polineuritis poklában kinlódom...

Még szerencse, hogy a Bányász néhanapján hoz egy kis gyümölcsöt, meg egymást alkalmi munkákért, de semmi kalória, semmi evési öröm nincs benne. És most még ez a kilencedik gyomor is?!

De az emberfia úgy se tud semmit se adni a gyerekeinek, hát legyen meg a kedvük! Elkereszteljük a kutyát Nincsennek, ez tökéletesen kifejezi a két oldali állapotot. Van egy nagy ládánk, ezt oldalára fordítjuk, és szalmát teszünk beléje. Egyelőre megfelel kutyaháznak. Kíváncsi vagyok, hogyan viseli majd a Nincsen a mi megnyúlt böjtünket?

Semmi kedve sincs hozzá. Már a második napon csontot rág, noha nálunk híre-hamva sincs az ilyesminek. „Ismeretlen tettesek”-től kapta. Valahogy híre ment az utcában, hogy mi a nyolc éhes száj mellé egy gazdátlan kutyát is befogadtunk nohát „nekik sincs mit enni, aztán még kutyát is etetnek, nosza adjunk neki!”

Már mint a kutyának. Így lett a Nincsen csontcsászár. Még velőcsontot is látunk nála néha, ezt biztos vágóhídi embertől kapta, Pálinkáséktól. Suttyomban csorog a nyálunk, mikor befutnak a kutyabarát edények. Az ember hajlandó volna elfelejteni a maradékok mosléki jellegét, — dehát még se lehet, már a gyerekek miatt sem! A Nincsen tökéletesen „békebeli” színvonalon kosztol még el is áshat csontot, ami kutyáéknál körülbelül a disznóölésnek felel meg. De hol vagyunk mi a disznóöléstől? Még a csirke is csak álmokkép, és nem tudunk megkaparintani egy nyamvadt gerlét sem, pedig kacagnak, turbékolnak tömegével a romokon és a fákon. De ha egyszer légpuskánk sincs!

Karnerék megtoldják a Nincsen porcióját egy kis kosár körtevel. Ez nekünk szól, köszönjük, Nincsen! Borosék nyolc cső kukoricát küldenek a kutya-lakomán kívül. Már nem tejes, inkább szegfejes, de jól töm, és laktat. Nincsen ezért is dicséretet kap. A Bányászra is esik egy kis dicsfény, egészen nagyfiú lett, mintha legalább is egy magányos tigrist szelídített volna meg, vagy egy jól tejelő tehenet kötött volna el valahonnan. A Nincsen vakon engedelmeskedik neki, mintha érezné,

hogyan ott az erő és a pártfogás. De valamennyien megszerettük a „fogadott” kutyát. Éppen hogy csak beszélni nem tud, — a szemével cselekszi azt. Pacsit ad, és „aportíroz”, persze csak követ vagy fadarabot.

Egyik nap aztán megszakadt az a furcsa szimbiózis. Eltűnt a Nincsen. Reggel még elkísérte egy darabig a Bányászt, amikor ez földiszederért ment egy barátjával Seregélyes felé (vért izzadtunk az aggodástól, hogy aknára találnak lépni, nagy harcok voltak arrafelé). Estefelé épségben jöttek meg a fiúk egy-egy kanna szederrel, de a kutyának híre-hamva sem volt. Azt mondja a gyerek, lemaradt tőle, igaz, meg is dobálta, mert nem jó hogyha olyan messze vidékre elkujtorog hazulról...

Mikor vacsorához ülünk, előhúzza a tarisznyájából egy jó darab sonkát, testvérek között is több egy kilónál.

Hát ilyen szedrek nőnek a seregélyesi mezőn? Előlegben összeszalad a nyálunk, az éhes szemek mágneselesen tapadnak a halványpiros illatos húscsodára.

Apró, gyöngyöző felkiáltások kísérik a gyerekszájakból a sonka megdicsőülését, amint az húsvalóságából a fogak malmán keresztül vérré és szép optimizmussá őrlődik. Még ének is hangzik fel, dűnnyögve, hálával, szinte valami elfelejtett ősemberi szertartás hangulatával.

— A telt gyomrok himnusza, — sóhajtom majdnem boldogan feleségemnek.

Csak a Bányász hallgat.

— Mi van veled, Őcsi? — kérdem később négyszemközt.

— Semmi.

— Ügy hallgatsz. Te... te titkolsz valamit.

— Én? Titkol... Hja igaz, eladtam a Nincsent a sonkáért.

Egy pillanatra szíven ütött a dolog. Sajnáltam a kutyát, és haragudtam a gyerekekre. De aztán elgondoltam: mennyire szerethet bennünket és a gyomrát ez a gyerek, hogy kedvelt kutyáját eladta?! Gyomrát? Az életét, az életünket szereti!... Milyen kavernás a szeme az éhségtől, minden bordája kilát-szik, ha pórén van. De ilyen a többi is. A feleségem egyetlen

nagy szem, az én neuritisem erősödött, mázsanehez a lábam, üresek a csontjaim, — ilyen lehet az éhtífusz első stádiuma.

A gyerek el van keseredve.

— Ilyen gyalázatos az élet! — kesergi. — Rosszabb vagyok az állatnál.

— Legalább rendes embernek adtad el?

— Valami telep-őr itt a fa-telepen.

— Akkor talán jó lesz az ellátása.

Odabenn nem mondjuk meg a kutya elárultatását. Minek izgassuk a sonkán elgyönyörödött kedélyeket?! Ismerem a népemet: a szívén keresztül nézi a világot.

Éjfél felé felébredek. A gyerekek is nyugtalanul hanykolódnak. A sonka, a szokatlan gyomorvendég boszorkánypilleként nehezedik az álmukra. Csak az egyéves, édes kicsi jövevény álmodja nyugodtan sonkátlan álmait.

Egyszer csak kutyaüvöltés hangzik fel az udvaron. Egy rövid elő-vakkanás után hosszú fájdalmas vonítás. Valami iszonytató, szívdöbrentő szomorúság és elhagyatottság van ebben a farkasüvöltésben, az ember a halál misztériumát érzi. Nem mozdulok a helyemen, hátha más nem hallja.

Most két-három elő-vakkantás, köhögő követelés, — csak aztán következik a velőkig hatoló vonítás.

— Apa, hallja? — suttogja a vaságyról a Bányász. — Azt hiszem, a Nincsen.

— Eh, dehogy! Aludjál csak, biztos, valami szomszéd kutya!

Az üvöltés többször ismétlődik, nehéz elviselni. Ezek az apró elővakkantások, ezek jellegzetesen a Nincsen „reper-toár”-jából valók. Te szegény pára, te, talán rosszul bánnak veled új helyeden, és most visszajöttél a Júdásokhoz, hogy számon kérd az árulásukat?!

A legnagyobb csendben kiosonok a teraszra. A Bányász a sarkomban van.

— Ott, ... ott a diófánál, — suttogja a fülembe, — Ott, ahol a csontraktára van.

Valami tényleg mozgólódott arra.

— Nincsen! — szólítom melegen.

Apró vakkantás, lihegés, az öröm halandzsája. Nem lát minket, jobb is. Így sötétben jobban rejtve marad a bűnünk. Ebben az ösztönös ostobaságban ringatjuk magunkat. Az apró becstelenséget ugyanis jobban elrejtí az ember, mint a nagyot.

A kutya a sűrű orgonabokorban elkezd csontot rágni, majd elhalkul. Reggelre hűlt helyét leljük. Talán csak érzékszerveink játéka volt az egész? Most már el kell mondanom a családnak az egész kutyaügyet a sonkától a vonításig. A gyerekek — ahogy vártam, — zúgolódtak a Nincsen elvesztése miatt, az anyjuk arca azonban ragyogott: legalább hatféle kutyabetegséget elsorolt már vagy egy tucatszor, amit elkaphatnak a gyerekek a kutyától — a galandféregtől kezdve a tüdőféregig...

Két vagy három éjjel nem jelentkezett a Nincsen. Nappal sem látta senki. Sajnos, elterjedt a híre a kilencedik gyomor „eltűnésének”, ezért elmaradtak a szeretetlábások is. Nincs kutya, — nincs étel. Ez csak logikus.

A negyedik napon megint felhangzott a vonítás. A különbség csak az, hogy most legalább féltucat elővakkantást művelt, az ária rábeszélő része tehát meghosszabbodott, és sokkal drámaibb, mint eddig volt.

— Ingerült, — mondja leverten a Bányász. — Istenem, mi lakik az ilyen állatban! Nem érzi ki, apu, a szemrehányást a vonításából? A csalódást a piszok emberben. És ez a piszok én vagyok.

— Nincsen, kicsi kutyám! — kérleli a sértett kutyát. De az nem jön ki a bokorból, csak a szeme parázslík, és megvető vonítását hallatja, mintha azt mondaná: — Kupeccel nem tárgyalok!

Mikor másnap is megismétlődik az éjféli számonkérés, szörnyű kombinációk érlelődnek meg bennem: hátha veszett az a kutya! Vagy talán tényleg a Jencié volt, és a hontalanság hónapjai alatt annyit szenvedett, hogy időnként megvadul?

Nem lehetett már bírni. A gyerekek is fel-felébredtek a

kísérteties vonítástól, és Mária, a középső, kimondta a misztikus női sejtelmet:

— Hátha a szegény Jenci bácsi szellemét látja szegény?!

Emlékeznem kellett Maupassant kísértet-kutyájára is, ezért nem nagy meggyőződéssel tiltakoztam a feltevés ellen. Nem maradt más tennivaló, mint elmenni a fatelepre, a kutya új gazdájához. Nincs több félkilométernél, ennyit az én neuritisem is elbír bottal támogatva.

Valahonnan ismerem ezt a félkarú Nyíri bácsit Az öreg tempósan szúri ki a szót a csibukja mellől, mikor a kutyát előhozom:

— A Nincsen? Ja, az el nem mozdul mellőlem éjszaka. Olan fürge, akár a sügér.

— De nálunk vonít fél éjszaka!

— Ez? Ez?! E' bbion nem? Itt futkároz a telepen, hásze ki se tud menni! — Én óránként körüljárom vele a telepet... Szóval öcsém, — fordult a fiamhoz, — megérte a két sonkadarabot.

Micsoda? Ennyihre tévedtünk volna?! Emberek bilokációjáról hallottam már, de kutyaéről nem. Egyszerre két helyen? Vagy az öreg elalussza néha az ellenőrző órát?!

Ahogy látom, a kerítésen vannak bizony dugott rések, amelyeken át ügyes kutya kisurranhat. Nem vallatjuk tovább az öreget. A Bányász odamegy a kutyaólhöz, és nyájasan kaptatja az állatot. Nincsen először rávicsorog, aztán az örömtől szinte megveszve ugrál a lánccon. No jól van, te bilokációs kísértetkutya, nincs baj!

Az a két darab sonka is szeget ütött a fejembe, de nem valatom a fiamat. Elvégre éhes volt a pajtása is. „Ha neked van, legyen másnak is!” — így szól valahogy a bányász evangélium.

Már jól augusztus végén jártunk, mikor beállított hozzánk az öreg Nyíri. Megszökött a kutya! Két napja nem látta, azt hitte, ide tanyázott. Mikor megtudta a valóságot, igen elángyorodott. Ő csak fél embernek érzi magát éjjel a kutya nélkül. Harmadik szomszédunk, Pálinkásné, friss értesülést hozott a Nincsenről. Tegnapelőtt — eltűnése napján — látta az

utcán a Budai úton. Vakkantott is egyet örömében, mikor őt meglátta (csontbarátság fűzte őket egymáshoz még „a mi időnkéből”), de aztán tovább ment, már mint ő, Pálinkásné. Alig ment ötven lépést, találkozott a sintérrel, amint hurokkal a kezében settenkedett a járdaszélén a rémséges vaskocsija előtt...

A sintér! Mindnyájunk arca elkomorult. Az öreg Nyíri hümmögve búcsúzott.

Mi közünk is van már nekünk ehhez a kutyához?! Hisz már nem a mienk! Jogilag nem, az bizony, de érzelmileg a miénknek valljuk továbbra is. Mi voltunk számára a béke első szígeete a véres háború után. A Bányász jóvoltából nálunk ismerte meg újra az emberséget, amit utoljára Jencinél élvezett. Őrjítő arra gondolni, hogy ez a nemes jószág a sintér zsákmánya lett. Drótháló a torkán..., behúzzák a vaskocsiba és viszik a telepre a vágóhídra.

A Bányász estefelé elszaladt a sintérhez a Felsővárosba. Nem engedték be. Miért is nem jelentettük be a szegény kutyát mindjárt az első napokban a városházán?! Fizettünk volna érte akkoriban — mondjuk — ötvenezer pengőt, tíz tojás árát, és kapott volna a nyakára egy bilétát, ami a sintértől megmentette volna. De késő bánat — eb gondolat!

Alattomos merényletnek tartom elvenni az életet egy jóhiszemű, ártatlan lénytől csak azért, mert a gazdája véletlenül nem váltotta ki a bilétáját, és mert bőre van, amit úgynevezett kultúrcélokra használ fel a homo sapiens. Mintha engem — mondjuk —, a ruhámért vagy az arcom színe miatt ütnének le egy andalgó alkonyi sétán!...

Így kúsznak megriasztott gondolataim Jenci barátom felé. Őreá is így törtek a fegyveres pecérek.

A Bányásznak is valami hasonló dolog jár a fejében. Végül is kitör:

— Azért apu, piszok dolog a háború! Ilyen mészárlást!... De miért is hurcolták el a Jenci bácsit?

— Talán mert együtt működött az építőmunkások szakszervezetével?! Aztán ismered ugye a modern tragikum-elmé-

letet? Nem kell tragikus vétség a hősnek, elég ha sokkal kiválóbb, mint a környezete. Felfalják a törpék...

Megálltunk, mert a bottal is nehezen jártam.

— Tudod, mire gondolok töprengő óráimban? Hogy az ártatlanul megölt milliók vére felkiált az égre. Azért olyan süket velünk szemben... vagy mit beszélek?

Ilyen töprengő gondolatokkal feküdtünk le.

Reggel szégyenlősen jelenti ki a nyolc gyomor képviselője, hogy nincs már ennivalónk, csak egy kis olaj, meg néhány marék liszt van „raktáron”. A jegyeket is mind beváltottuk már. A tojás darabja húszezer, a lóhús már kétszázezer körül jár. Ki bírja ezt? Könnyek pásztázzák az arcát. Ez pedig nagy szó. Mert lefogyva és éhezve is mindig mosolyog, erőt ad nekünk és az egész szomszédságnak, — de ha nem tud enni adni, akkor nem bírja a harcot...

Megvártam, míg elmegy valamiért, aztán megszöktem a Bányász tarisznyájával. A parasztnegyed felé baggyogtam botomra támaszkodva. Erre van a sántéertelep is. A magunk életét egybekötöm a Nincsen életével.

Uram Isten, lehet, hogy a felismerhetetlenségig leromlottam? Alig ismer meg valaki. Senki nem kérdezi mit akarok ilyen romtesttel meg ezzel az üres tarisznyával? Megismerem egy újfajta köszönést:

— Adjon Isten, nekünk sincsen!

A szétlőtt és szétbombázott házak mint szétrúgott kockajátékok heverték az út mentén, és csorba fogakkal suttoztak:

— Nekünk sincsen!

Szétlőtt harcokcsik heverték az utcákon és páncéljuk odvas résein sipították felém:

— Te sánta emberkutya, nekünk sincsen!

De ugyanezt mondták az ép házak lakói is, még pedig különböző hanglejtésben: panaszkodva vagy siránkozva, fagyosan vagy mellbevágó közönnnyel. Siettem onnan el, nehogy szánalmamban nekik adjam az üres tarisznyámat.

Valaki megszólalt mögöttem:

— Tudtam!

A Bányász.

— Mit tudtál, fiam?

— Hogy maga megszökik hazulról ilyen állapotban... és hogy ilyen a paraszt.

— Ne ítélj, hogy meg ne ítéltesse!

— Ugyan apa! Maga lecsúszott a parasztjaival! Glóriát font a fejük körül, és most hiába zörgeti a gyufaskatulyáit meg azt a pár nyamvadt cigarettáját, — a paraszt szóba sem áll, el se kezd ennyivel cserélni, mi meg dögölhetünk éhen! Csak akinek nincs, az érti meg azt, akinek nincs!

— Ne folytasd! Mit keresünk akkor itt? Akinek van, az nem ad. Akinek nincs az adna, — de nincs, mit! Ez örület! Ez nem lehet igaz. Ez szofizma!... Hát lopjunk, mi?!

A fiú lehorgasztja a fejét az éhezéstől öreges arcával.

— Lopni? — motyogja, — mit?

Elértünk a hosszú gazda-soron át a mezőre. Gyilkos aszály égette a harcokcsiktól sebzett, hullafoltos mezőt. Itt-ott néhány csenevész lóhere-petrence kuporgott ritkás, agyonjárt, kisült kukoricaföldek mellett, amelyeken csak mutatóban zörgött egy-két cséve. Gazos parlagföldek zizegtek lövészárkoktól és tankcsapdáktól megszabdálva. Éhes egerek százai futkostak lábunk körül, és nyüzsgött a töméntelen szöcske meg a tücsök, az aszály bomlott muzsikusai. Mintha ezek is pattognák:

— Nekünk sincs! Nekünk sincs!

Egy darabig szótlánul nézzük a kiterített mezőt, aztán halkan felszakad belőlem:

— Mondd, Öcsi, mit keresünk itt?

A gyerek nem tud szólni. Ha tudnánk is lopni, nincs mit, inkább adni kéne ennek a vérző, üszkösödő földnek.

— Látod, fiam, igazságtalan voltál az előbb a paraszttal szemben. Hát lehet ebből adni? Ennek a földnek is neuritise van, mint nekem. Ez is éhes. Vagy már halott...

Könnyek lazítják meg a hangomat.

— Csak semmi könnyezés, öregúr! — adja az erőset a gye-

rek — A földön végig kell vágni ekével vagy ásóval! Ki kell belőle húzni, ami benne van!

Szóval üres tarisznyával kell hazamennünk. No legalább nem feledkezünk meg a kutyáról. Képzeljük el, ha tele volna a tarisznyánk, — szegény kutya talán elfelejtődne! De így?

— Ott a sarkon a kisközbén a sintértelep, — mondja izgatottan a Bányász. — Most aztán nincs pardon. Maga üljön le, apuka, erre a nagy kőre, hisz alig áll a lábán. Én majd benyomulok akárhogy is, aztán hozom a kutyát.

— Ha még megvan, — mormolom magamban, úgy hogy a gyerek ne hallja. Leülök az árnyékba. Jó húsz perc múlva jön a Bányász, de a kutya nélkül. Ellenben a tarisznya meg a szütyő (ezt ő hozta) degeszig van gyenge hajú, szűzies nyári rózsakrumplival. Tojást is villogtat felém egy papírzacsokból szinte részegülten a sikertől.

Varázslat ez?

A tudatom „cenzora” először mégis a Nincsenre kíváncsi. Nincs a telepen, hangzik a válasz.

— És a krumpli meg a tojás?

— Az? ...

Elkomorult az arca.

— Te csak nem? ...

— Hogyhogy? Mi az, hogy „csak nem?”

— Csak nem ... csórtad?

A döbbsent arcon akarva-akaratlan mosoly fut át, amibe egy kis fölény is vegyül.

— Nem meri kimondani ugye, hogy loptam?!... hahaha, csak azt mondja, hogy csórtam. Persze így szebben hangzik, úriasabban! Hát tessék tudomásul venni, hogy én se nem loptam, se nem csórtam, hanem kaptam! A tarisznyát meg a szütyőt meg *kell*ett tömnöm!

— Kell? Nem értem. Te bemész egy halálra ítélt kutyáért a sintérhez, és kijössz onnan két tarisznya krumplival meg egy stánicli tojással — kutya nélkül!... te, csak nem a kutya ... ára? Júdáspénz?

A gyerek rám néz, és nem felel. De a szeme azt mondja,

ha nem vónék az apja, hát rám rohanna. Kivesz a zacskóból egy tojást, óvatosan leüti a kupakját a tarisznyaszíj csattjában, aztán egy hajtásra kihörpenti. Dörzsöli a hasát.

— Mennyei! Áldott vitamin! Magának is jó volna egy hajtás koncentrált tyúkvitamin! Becsszavamra, mint a pezsgő!

Mikor legyintek, megvesztegető ügyességgel még egy tojásra törvényt tesz, az arca egészen kifényesedik, szinte azonnal vérré vált a kiéhezett gyomorban a tyúkvitamin, — „etessd a bestiát!” — gondolom magamban.

— No és a Nincsen? Amiért bementél?

— Mondtam már... azt mondták, ők már nem ölnek meg többé dróthálós kutyát... Fogadalmuk van...

Bamba felelet. Lehet megmámorosodni két nyers tojástól?

Bemegyek a gyepmesterhez, a fiú értetlenül cammog utánam. Gyászruhában az egész ház. No ez nem újság. Sok házban divat a fekete szín.

Hummelné, — így hívják a gyepmester özvegyét, — megismer és felfakad benne a tályog, ami a gyász mögött van. Kisfia benne égett a sintérkocsiban, amíg ő a Bakonyban járt krumpliért. Játszottak és a pajtás bezárta a kis Imrust a vaskocsiba, és meggyújtotta a kutyának szánt alamizsnát... Ő volt a kiskutya...

— Csak vigyék azt az átkozott krumplit! — nyögi az aszszony szinte rémülten.

Most már világos előttem a krumpli és a tojás rejtélye!

— Soha többé nem hozunk kutyát a vaskocsiban, ... a fiam koporsójában...

Menekülni akarok a fájdalom házából, ahol úgy sem tudok vigasztalást adni, mert közhely volna, vagy gúny, — eszembe villan, hogy a szomszéd utcában van elhurcolt barátom romos, elhagyott háza is, — a tragédia tömör, jelenvaló, — mondom, kavargok bennem valami, amit nem lehet kimondani, — már a kilincsen a kezem, mikor kutyavinnyogást hallok.

Megcövekedik a lábam.

— Van még rab kutya? — kérdezem meglepődve.

— Egy-kettő, míg el nem viszik.

Így leltük meg a Nincsent.

Szinte a másvilágról jött vissza.

És mentünk haza hármasan. Elül a Bányász a krumplival meg a kutya viháncolva, ujjongva az újra megtalált élet miatt. Bennem nem tud megérni az öröm. Bénítja a lelkemet azok sorsa, azoké a millióké, barátoké és ismeretleneké, akiknek vaskocsivá változtatták az Isten szabad egét.

A negyedik stáció

Mikor a pusztulás még friss volt, nem érezte elviselhetetlennek nyomorúságát. Akkor ugyanis mindenki szenvedett. Ép emberek átkozták születésük pillanatát, és fiatalok kívánták a halált.

— Mindenki csonka, — állapította meg Major Ádám szinte tárgyiasan. — Az egyiknek apja hiányzik, a másiknak a gyereke. Vagy a vagyona ment el. Vagy a tüdeje rossz. Nekem a karom hiányzik. Ennyi az én leltári hiányom.

De aztán gyógyulni kezdtek a sebek. Új hajtások kezdtek sarjadni, és a gyógyuló szívekből fel-felgyöngyöztek már az egészség kacagásai...

Csak az ő sebe nem gyógyult. Tavasszal furcsa áramlások

zúgtak át csonka karján. Néha bizsergett a hiányzó karja, és érezte a szobrász-kalapácsot hiányzó kezében . . . Ilyenkor ordítani szeretett volna.

Mostanában fogantak meg agyában a legszebb művész-álmok. Mikor még ép ember volt, faragott néhány érdekes szobrot, de a nagy művet, az egyetlent, amelyért született, nem tudta kifaragni. Most azonban csonkán csodálatos, tisztult formák igézik belső látását. Bal karjával kapásból fölváljolja, de nincs mivel megfaragni.

Azt hitte, a békés családi környezet majd felejtetni tudja nyomorúságát. Hajdani osztálytársa meghívására elment Zalába. Méhes, gyümölcsös, féltucat egészséges gyerek, — erdős lankák útszéli keresztekkel. Egy darabig úgy érezte magát, mintha gyerekkora mennyországra ébredt volna. De aztán megint felmozdult benne a kísértés: látod, Gyuszinak mindegy megmaradt: asszony, gyerek, ház, nyugalom . . . Neked pedig? A karodat elvitte a bomba, menyasszonyod elhagyott, művészpályád derékba tört. Eleven halott vagy.

Ott hagyta Zalát. Beállt egy telepre éjjeli őrnök, majd amikor az éjjeli fagyok elkergették innen, barátai segítségével bejutott az egyik múzeumba altisztnek. Itt magyarázgatta az ősemlék barlanglakását meg a bronzkori temetkezéseket a vihogó leánykáknak és kamasz fiúknak.

Itt sem bírta sokáig. Kimenekült a Bakonyba, ahol valaha pásztorok faragásait böngésszgette. Most nem ment emberek közé. Május zavara tombolt a levegőben. A félkarú ember nehéz lépésekkel torlódott előre a napfényes szekérúton. Körülötte minden serkent, feszülő csirák fűszere ingerelte pórusait.

Letelepedett az út melletti hajlaton egy vadkörtefa alá. Távolról énekszó szűrődött feléje. Elnyújtott, ostromló ének. Búcsúsok.

Nemsokára feltűntek a kanyarban. Porosan, izzadtan poroszkáltak el előtte kendős asszonyok, napcserzett férfiak, suttyó gyerekek.

A szobrász idegenkedve nézett le rájuk. Nem szerette

a tömegembert. Az eget zsarolják ezek itt könyörgéseikkel. Szolgalelkek, rabok, nem olyan szabad halottak, mint ő.

Valami tehetetlenségi erő azonban fölgýmólitotta a testét. Csak azt vette észre, hogy ő is közöttük üget. Egy öregasszony fonatos kalácsdarabot nyomott a kezébe, — jó, ez látja, hogy éhes vagyok. De nem evett. Nem is énekelt, pedig zengett körülötte, mint a sívító vihar: „Szép Szűz Mária, könyörögj értünk!”

A búcsújáróhelyen tengernyi nép. Ezek mind a Hajnali Szép Csillaghoz jöttek. Eszébe villant: valaha szobrot faragott Máriáról szülőfaluja templomának. Az öreg plébános azonban túl modernnek találta, „tudod, fiam, nem vad hegyipatak kell a hívőnek, hanem szelíd, nyugtató csermely.”

Major Ádám elnézte a búcsúsok árjából kicsobbanó arcokat. Az egyik, mint megvert eb. A másikon gyermekkori rajongás, a harmadikon a vastag minden-mindegy. Tegnap talán még a tejet hamisította, — ma a jámbor embert játssza. Mi a hit? Valami jutalék az előlegért?

„Könyörögj érettünk!” — zúgták körülötte. De az ő ajka nem mozdult meg. Irigyelte, és megvetette őket.

Csazott arccal kászolódott ki a tömegből. Fölkapaszkodott a Kálvária-dombra. Magas szikla szegte az útját. Milyen jó volna fölmászni rá és lezuhanni róla! Hogyis van? „Krisztus elbukik a kereszt súlya alatt...” ”Igen, így van valahogy. Az igaz ember elbukik a mások bűne miatt. Ezt teszi majd ő is, de magától. Legalább pontot tesz az ő kálváriájára.

Amint a szikla felé kapaszkodott, üde gyerekhang ütötte meg a fülét. Mint gyönyörű rakéta szállt föl a szabad, kék ég felé:

„Magnificat anima mea Dominum! ...”

A szobrász megállt. Zavartan nézett körül. A hang az egyik stáció felől jött, ahol a keresztút beletorkollik a főtérről vezető ösvénybe.

Pöttöm lány áll ott. Nagy barna szemét az ég felé kerekíti, karját széttárja, és zengőn csattogja, mint a magasságok felé szárnyaló pacsirta: „...et exultavit spiritus meus.”

A félkarú szobrász meggyökerezve állt mellette. Latin szó egy kölyöklány ajkán! Biztosan betanított koldus, kis hivatásos ravasz, aki, meg kell hagyni, új ötletet dob bele az „üzletbe”. Vagy mások dobatnak bele...

Mert mögötte egy asszonyt vett észre.

Vak. A szeme helyén fekete szemüveg, a kezében fehér bot, az ajka együtt mozog a gyerekével, ahogy ez énekel.

Hirtelen elhallgattak.

— Valaki áll itt, ugye? — kérdezi az asszony.

— Egy bácsi — feleli tiszta hangon a lányka. — Félkarú.

— Akkor ő is szegény ember.

Mind a hárman hallgattak. Lentről felszüremlett a búcsú-sok ostromló éneke. Kisvártatva megszólal a szobrász:

— Mondja, jó asszony, tudja maga, mit énekel ez a gyerek?

— Nem. Nem értem. Csak szép.

— Hol tanulta?

— Sokat járunk templomba a városban. Úgy ragadt ránk

— Aha. De mondja csak, akkor miért énekel, ha azt se tudja, mit mond? Tudja, mi az értelme? Magasztalja az Istent! Dicsőíti.

— Akkor jó. Gondultam én. Ami szép, az Istent dicséri.

A csonka ember keserűen nevet föl:

— Van is maguknak, miért dicsérni az Istent? Hiszen... hiszen... maguk nyomorultabbak, mint én.

Az utolsó szavakat szinte suttogta már.

A vak asszony megingatta a fejét. Üres arcán valami mosolyféle vánszorgott át.

— Látja, uram, amíg a tűz ki nem lobbantotta a szemem világát, tudja szeptember tizenkilencedikén volt este a nagy légítamadásnál, szóval addig én se énekeltem... Most azonban így vakon jobban látok.

Az ég felé fordította a fejét.

A művész úgy nézett rá, mint valami látomásra. Ki küldte ezt ide?

— Anyuka, — súgta a kislány vak anyjának, — a bácsi sír.

Major Ádám félrefordult. Homályosan látta a stáció képét:

Krisztus viszi keresztjét a Golgotára, és vele szemben ott áll Mária.

Sóhajtott, és végtelen nyugalommal indult meg az ötödik stáció felé.

Körmös ló

A vihar tisztára mosdatta a pusztát. Rá is fért. A harcook nagyon megrongyolták. Itt is, ott is üszkös falak merednek az ég felé. Egy-egy megmaradt kémény árván nyújtogatja vékony nyakát, mint valami idetévedt ősgyík.

Az üszkös falak most mogyorószínű egyenruhát kaptak a záportól. A magtár felpenderült bádogteteje nedves ragyogásban tárja magát az előcsattanó nap elé. A két gutaütött harckocsi is fényesre subickolta ábrázatát a szérüben.

A puszta nagyot lélegzett. Megcsikordult a gémeskút, egyik-két maradék kakas az ég felé pántlikázta a hangját.

A kovácsműhely patkolójában emberek szedelőzködnek, a vihar elől menekültek oda. Bősze, a kovács az üllőn cifrázza

a maga nótáját egyéni dallammal és ütemmel, amilyen sehol másutt a világon nincsen. Közben kaffant egyet-egyet:

— Aha, no!

Így szokta. A képe rettentő komoly marad, ami nem is csoda a mai világban. Lónak magja se maradt a pusztán, mindent elsodort a háború. Patkolnivalója hát nincs. Szekérvasalás se igen akad, marad hát a giz-gaz barkácsolás meg a laposvas-élesítés.

Pedig most már a maga hasznára dolgozik a pusztai kovács is, nem az uraságéra. Uradalmi cselédből a maga ura lett, akárcsak ezek a többiek is itt. Czövek Máté, a volt csirás, nagy igazságot sommáz ki magából;

— Azt tom, Anti, te is úgy vagy a műhelyeddel, mint mink a földünkkel. Két esztendővel korábban szeretted vóna. Háború nélkül. Dehát az urak másképp gonduták!

— Osztán meg én több vassal szerettem vóna a műhely, tik meg kevesebbel a földet, igaz-e, komám?

— Az én földemben még lehet egy-két vékára való akna, a születésit neki! — nyomta közbe a szót Simon, a tehenes. — Mikor kapálok rajta, máruccse kiver a víz... „No Gyuri, most robbansz... most röpűsz”, mondom magamban. Koppan valami, most itt a vég. „Marha, — mondok — ha hallod a koppanást, akkor már nincs baj!” ... Teszem, a szegény Bodócsi nem hallotta má, csak szépen fölrobbant.!

Menőfélben volt, de megtorpant.

— Ló!

Valamennyien odanéztek. A dohánypajta felől lovat vezetett egy asszony. Bogár Julis az, a Tikász Ferkó felesége. Lassan kocog a gebével, elég kívánni.

— No Julis, honnan? — esnek rá mind a hárman.

Jóformájú menyecske a Julis, de a nap meg a munka már előlegbe minden zsírféle anyagot kicserzett belőle, amit valaha is fölszedhet életében. Valami fűszálat rágicsál, csak úgy foghegyről adja vissza a szót:

— A vetett szárban tanáltam a földünkön. Tördelte a szárat.

— A lábával vagy a fogával?

Így Lengyel, a dohánykertész.

— Amivel tudta, — gyilkolódott a kovács. — Foga szeginnek nem igen lehet má, hát dolgozott a lábával.

Nevettek, de titokban szakértő szemmel mustrálgatták a bitang jószágot. A háta mély nyereg, a hasa lóg, a lábát húzza, az egész állat egy csont, egy nagy ládafej meg nehéz pata.

De ló! Az egyetlen a pusztán. Most Julisé, mert a földjén találta, bitangban. Ez most a pusztá törvénye.

— No gyere Julis, megpatkolom ingyér, hogy el ne felejtsem a mesterségemet!, — ingerkedett Bösze. Csupa hemzsegség volt. Mikor az asszony betámogatta a lovat a patkolóba, akkor látták, hogy kikezdte a rüh.

— No szép asszony kegyed, — dünnyögte a kovács, — jól el van látva. A bőren rúzs, a teste áramvonalas, no megálljon nagysád, egy kicsit megmanikűrözőm a kacsóit! Aha no!

De mikor csak úgy „föntről” megnézte a „kacsókat”, fölkiáltott:

— Körmös ló!

Ami azt jelenti, hogy sohasem látott patkót. No még ilyet! Vén gebe, aztán eddig ellenállt a kovácstudományoknak. Szinte lámpalázban égett Bösze, mert ilyen vén körmös tálost nagyon rég patkolt már.

Hanem a gebe meg is mutatta, hogy mit tud. Mikor Czövek fölkapta a hátsó lábát, és Bösze megérintette a faragóval a patáját, olyat rugott, hogy Czövek nekirepült a szerszámos ládának. Csitították, ütögették, becézték, de az állat mind vesztebb lett. Nyerített, nyüsztett, remegett, kihabzott a horposza, és rúgott, dobálta magát mintha hét ördög bújt volna beléje. A kovácsot is megszállta a gyehennatűz. Csak azért is! Elvégre a kovácstekintély is valami. Hozta hát a pipát, minden lovak rémét, hogy az orrába csavarja a körmös lónak. Ketten lefogták a nyakánál fogva, ő pedig belenyomta az orrába a kínzó-fát.

Szerencsére jött Darázs, a parádéskocsis. Mutatós, szép, barna ember, a bajusza valaha a bajuszkötő iskolájában ne-

velkedett, még a változás után is van valami tekintélye neki. Rákiáltott a kovácsra:

— Ejnye Anti! Minek a?! A pipa szégyen a gazdára, de a kovácsra is! Harminc esztendeig vótam kocsis, de pipával nem dolgoztam!

Bősze mondott egy cifrát, de Bogár Julis kapva-kapott a jó szón:

— En is ammondó vagyok, ne bántsuk a szegin párát!

— De ingyen patkó no! — erősködött a kovács.

— Akkor se kő!

A kovács kivette a pipát a ló orrából. Darázs szakértelemmel vizsgálgatta a ló patáit.

— Kőrmös ló, no, — dörmögte, — olyan, mint a táltosgyerek. Hagyni köll a maga természetiben, különben az ördög költözik beléje. Kinek a jószága?

— Talált portéka, — mondta a kovács. — A Julis találta a földjükön.

A parádéskocsis nem szólt. Julis se. Amolyan pusztai viszony feszült Darázs meg az apja között. Fogta a remegő lovat, és hazafelé vezette.

Nehéz volt a szíve. Kegyetlen nap ez a mai. Három hónapja éppen máma, hogy a kisfiát megölte a golyó. A pusztta két front közé esett akkor. Az oroszok a dohányföldek felől lőttek, a németek a Naplás felől. Ők pince hiányában a szoba padlóján feküdtek Czövekékkel együtt. Ezeknek a lakását már szétrombolta az akna.

Egyszercsak viharcsend. Egy golyó se zizzent. A mennyország ez, a csend bódító boldogsága, ... Ferike fölugrott, — ő maga a konyhába kúszott valamiért — a gyerek odaszaladt az ablakhoz, és fölkiáltott:

— Nini! Ló!

Aztán elbukott. Fején találta egy golyó.

Könnyek pásztázzák a szegény asszony lezsarolt arcát, amint fölérződött benne minden. Húzta, noszogatta, ráncigálta a vén gebét, és közben az éggel pörölt a szeme. Hát el lehet ezt bírni, Uristen?! Az az édes, ártatlan bárány a föld

alatt! A szép, barna fejcskése . . . , ó azok a viaszos, vértelen orcák! Teremtőm, hát ezt teszed az emberrel?! Egy szívre ennyit hengerítesz? . . .

Rántott egyet keserűségében a lovon.

Az apját is elvesztette azon a szörnyű napon. Azóta csak hálni jár az öregbe a lélek. Tesz-vesz, jöszménkedik, de a lelke vele ment egyetlen fiúunokájával. Azzal a Bogár-fajtával. Még a mozdulatai is, akár az öregapjáé. A hangja meg az apjáé, szegényé, aki hadifogságban senyved.

Odaért az udvarba. Kis sírhalom domborodik a harcok után összeeszkábált fészker mellett a cigányalma-fa alatt. Két szív-virágbokor hajol rá a kereszt tövére, a sírhalmot pedig apró porcsi-rózsák tarkázzák, a szegény emberek vékony szirmú, nappal nyíló, éjjel becsukódó gyalogrózsái.

Bogár Mihály a sír körül barkácsol éppen. Úgy csinál, mintha kaszát kalapálna.

— Van lovunk, idesapám! — mondja Julis fontoskodva.
— A vetettségben találtam, hát a miénk.

Az öreg kocsis rámered a körmös lóra, aztán fojtottan mondja:

— Hajtsd a fenébe ezt a dögöt! Nem köll.

Az ifjúasszony mintha beteghez szólna:

— Mit vétett magának ez a szegin pára, idesapám? Iszen nem bántotta magát! Hát akkor minek gyűlöli el innen?

A vén kocsis csontos arcán megvonaglottak az izomkígyók:

— Tik-eszed van, Julis! Hát . . . — fojtott izzásba ment át a hangja. — Hátha ez a ló csalta az ablakhoz a Ferikét?! Hátha ez vót a kisértő sátán?! . . . Nem akarok házunknál lovat látni!

Az asszony tartotta a kötőféket, nem mozdult. Keserű könnyek facsarodtak az arcára:

— Hát akkor az életünket se akarja látni, idesapám! A Feri fogságban, a kamara üres, a földünk félig megműveletlen, — és most az Úristen kegyelme ideküldi ezt a lovat segítségnek, és akkor maga el akarja kergetni bitangba, mer ló?! . . . Mer ördög! . . . Hátha az emberben van az ördög, idesapám?!

Az öreg felelet helyett fogott egy husángot, káromkodott egy sustorgót, és végigvágott a körmös lovon.

— Mísz az anyádba, gyehenna!

Az állaton végigrángott az ütés fájdalma, és elugrott a hidasok felé. Valahonnan a közös szilvás felől a kis Julis tüsténkedett elő. Meglátta a dühös öregembert, a síró anyját meg a remegő, vén gebét. Pöttön szívével megsejtett valamit. Odszaladt a haragos vénemberhez, és átölelte a lábát.

— Ne bántsa szegin párát, öregapám!

Iskolás már Julis is, esténként hangosan szokott fölolvadni az öregapjának, de most nincs hatása rá. Félrelökte a lánykát, és újra végigvágott a lovon. Az első lovon, amely a borzalom napja óta a keze ügyébe került.

A szomszédok mohón kukucskáltak át a rongált deszkakerítésen. A végén még ők kaparinthatják meg a lovat! Darázs, a parádés kocsis, sötét szemmel nézte a szomszédja háborgását. Azóta az eset óta vele is törökszomszédságban van az öreg.

Hanem most közbeszólt a kis Julis. Mikor az öreg félrelökte, odszaladt a bátyja sírjához, és fölkiáltott:

— Nini a rózsák! Becsukódtak, idesanyám!

A vén kocsis kezében megállt a suháng.

— Mit beszélsz, te leány? A rózsák? Nappal?...

Akkor már a lánya is vizsgálgatta a virágokat.

— Lássá, idesapám, az előbb még nyitva vótak. Most pedig becsukódtak... Pedig se meleg, se sötét. — Meghalkította a hangját, hogy a szomszédok át ne hallják. — A Ferike üzent... Mondom, a Ferike! Ne bántsa a lovat!... A Ferike küldte, hogy éhen ne haljunk!

Könnybe lazult a hangja, majd elhallgatott, és hangtalanul zokogott. Az öreg kocsis testén is átremegett valami. Nézte a két asszonyt, a lányát meg az unokáját. Most vette csak észre, hogy arcukat egészen mássá alakította át a szenvedés és nélkülözés. Meglátta bennük a nyöszörgő, vinnyogó életet, a maradék, kormos, könnyes kis lángocskát, ami az üszkük mélyén még megmaradt, aztán átváltott a szeme a sírhalomra. Elnézte a becsukódott rózsákat, a virágok rejtelmes fájdal-

mát, és kiejtette kezéből a suhángot. Leereszkedett a kis padkára a sír mellé, és nagy, csontos öklét mélyen befúrta a szeme odvába. Fölzihált a melle, mintha nagy követ hengerítettek volna el róla.

A szomszédok eltisztultak a kerítéstől. Elröstellték magukat. A talált ló békésen legelészett a papsajtos udvaron. Az aszszony térdre esett, és imádkozott a sírnál, és a szeme a becsúskodótt rózsákat nézte. A kislány odatorleszkedett az öreg-apjához.

Jó idő múlva fölkelte Bogár Mihály a padkáról. Arcára nagy nyugalom költözött. Odalépett a lóhoz, és egy marék szénát dobott oda neki.

— Rózsa legyen a neve, — mondta csendesen, miközben a szeme Ferike sírjára révedt.

A vén gebe kérdően nézett rá ládafejével. Alighanem rudas lehetett valamikor, mert a bal oldalán le volt horzsolva a szőr. Mihály szakszerűen vizsgálgatta. Már a régi kocsis volt megint.

No rühkenőcs akad még az urasági istállóban. Lószerszámot is dugott el ott a tyúkpadról. Majd csak lesznek valahogy.

Lassan juhászította a lovat. A vén Rózsaszál vadul kapkodta a fejét, mert emlékezett az ütésekre, de aztán a széna lassan lecsitította. Mihály szőrmentén megsimogatta az oldalát. Hirtelen megállt a keze. Teremtő Isten! Hogy ezt eddig nem vette észre! Élet van a lóban!

Nézte a pállott, rühes állatot. A bal tomporán seb, a szeme hályogos, a lába pókos és körmös, amolyan csavargó, céda jószág, de a romtestében épül valami...

Minden zsendült körülöttük az eső után, harsant, zsongott az élet, egy anyafecske csivogva kapaszkodott a rongált eresz peremére, amelyen az akna — csodák csodája — épen hagyta a tavalyi fészket.

— Hát csak az ember nyomorult? — gondolta az öreg kocsis a rühes, vemhes kanca mellett. — Az ő rom-életét nem lehet föltámasztani?! Mert sok az irigy, ártó hatalom az em-

beri étellel szemben. Leginkább pedig egymásnak ártanak a népek. Nyálazzák, marják, gyötrik, ölik egymást faluban, országban, világban egyaránt. Az előbb is: a szomszédok. Hogyan vájkált a Darázs a szemével az ő bajukban! Érezte, hogy átsüt a kerítés rései közt. Mindig fönnen hordta a fejét, mert parádéskocsis volt, ő pedig csak igás...

Aztán meg övele embertelenül bánt is. Nem szólt az övéinek, mikor a front elől kimenekült kocsijával, és mentette családját ki a szőlőbe. Neki, már mint Bogárnak az igáslovaival a katonaságnak kellett szállítani a távol Szilfa-pusztától, az övéire nem gondolhatott... Pedig megigérte Darázs János, hogy nem hagyja őket cserben, dehát ilyen gyehenna az ember, a bajban pusztulni hagyja a másikat...

Már megint Ferikénél volt a gondolata, de nem sokáig. Messzenézó szemmel simogatta, borzolgatta a rom-állatot, aki most egy kicsit többet jelent neki a romoknál.

Magát az életet.

Csendesen mondta oda a lányának:

— Te, alighanem csikaja lesz!

Az asszony meggyötört arcán mosoly vánszorgott át:

— Látja, apja, látja!

Megint csak szipogni kezdett, mert persze a Ferike küldte nekik a lovat, az ő fekete, meleg szeme lágyította feléjük az Isten szívét. És milyen jó az a magasságos Úristen, hogy ilyen rozzant gebét irányított feléjük! Ha szebb lenne a körmös ló, akkor száz kódorgó, élelmes ember már régen elkötötte volna, mielőtt ő ráakadt...

Valami dugott megnyugvás költözött a körmös lóval Bogár Mihály portájára. A seb ugyan még nyers volt a szívükön, talán sohase gyógyuló, de a tüsténkedés a ló körül kissé elterelte róla a figyelmüket. Egy kis kátránnyal a sebet, kenőccsel a rühöt szépen helyreigazította a vén kocsis. Alföldi menekültektől maradt az udvarukban egy könnyű vasalású, homoki szekér, abba fogta a Rózsát. Büszkén kocogott ki a mezőre az egyetlen lóval a pusztán. Cséplés után ugyan már szerzett lovat a pusztagazda meg a magtáros is, de azok csak

amolyan herélt mustra-lovak voltak, a Rózsát kettőért se adta volna oda.

Szeptember végére várták a nagy eseményt. Addig takaros istállót eszkábált össze a fészker egyik feléből. Jászolt is szerzett két lóra.

A nagy dologidőben még jobban lezsarolódott testük, mint eddig. A gabona nagyobb részét elölték a harckocsik, meg a rettentő aszály. Mintha Isten is elfordult volna a lesújtott népektől. Tíz körömmel kellett harcolni az életért, a télre valóért. A sírhalmot csak hajnalban meg késő este látták.

Bogár Mihály valami vészt szimatolt a levegőben. Darázs János a minap azt kiáltotta oda a szérűn Czövek Máténak, de úgy, hogy ő is meghallja:

— Te Máté, hallottad, hogy Hantoston már visszavettek egy pár kötött lovat a rendőrök? Visszakerültek a gazdájukhoz a hodzsá ló-barátoktól!

Jó zsírosat nevetett. Mihály szerette volna megmártani benne a vasvilláját. Tudta, hogy neki adrecálta a hodzsát is meg a lóbarátot is. Pedig abból ez a zablopó úri kocsis nem eszik, hogy ő valakinek is visszaadja ezt a lovat, akit a Ferike küldött nekik!

Többet nem fogta be a Rózsát. Egyik éjjel kilopta a szőlőkebe. A csősz, valami Kabai János, dugta el egy elhagyott, dűledező présházban. Csikózásig ott marad. Belekerült Bogárnak három zsák kukoricájába, de megéri.

Mindenfelé azt híresztelte, hogy eladta a körmös lovat. Semmiérő volt, amolyan garabonc, túl nagy volt benne a természet. Megbukott vele no, röstelli is nagyon, de hát mit csináljon az ember gyereke?! Csalódik, ameddig lélegzik...!

Nagyot néztek az újparasztok, amikor az öreg Bogárt meglátták a földjén, amint tarlót hántott könnyű faekével, hogy a törvény kívánja. Csakhogy az ekébe ő maga volt befogva, az ekeszarvát pedig Julis kormányozta.

Simon, a tehenes, vette észre először a csodát. Át is kiáltott Daráznak, a farszomszédjának:

— Látja, János bácsi?! Meghibbant a Bogár Mihály!

— Vagy csak lába nőtt szegény párának még kettő! —
ádázkodott a parádés kocsis, amint két aszott üszőjével szán-
totta a tarlóját.

Nem is túlzott. Olykor igazán úgy látszott, mintha az öreg
Bogárnak még két lába nőtt volna, mert az eke terhe alatt
bizony el-elbotlott négylábra. Húzott, veselkedett hevederbe
cövekelt testével, félkarjával szorosan ölelve a tézslát. Nem
sokáig bírta, de megláttatta a népekkel, hogy itt nincs ló,
csak ember, vesződéssel gyürkőző, meztelenre kopasztott
emberpára...

A messze kéklő dombok mögül már előhullottak a dolmá-
nyos varjak, — melyeket a nép kálomista varjaknak nevez,
mert pönteken is megeszik a csímaszhúst, — mikor hivatalos
bizottság szállt ki Szilfára. A törvénybíró Hantosról, az állat-
orvos meg egy rendőr. A jószágok körül akarnak rendet te-
remteni. Minden új számos állatról be kell mutatni a járlat-
levelet a hivatalos pecséttel...

Vasárnap déltájt érkeztek Bogár Mihályhoz.

A bíró olyan sokszögletű ember volt, mintha körtefából fa-
ragták volna ki. Alsó ajkával mindig behúzta sáfrányszín
bajuszát a szájába, így még hivatalosabb volt a tudálékos-
sága.

— Itt köll lenni egy idegen lónak, — adta a bizonyosat —
Valami talált jószág, igaz-e, Bogár ehhe...hmm (úr-at
már, elvtárs-at még nem akart mondani) ... ehhe bácsi?

A vén kocsis szemöldök-sátora összéb vonódott.

— Hásze vóni vót, bíró uram, de má nincs. Eladtam.

— Mikor? Kinek?

— Jó három hete. Valami földváriaknak.

A bíró szeme összevillant az állatorvosával.

— Három hete?

— Annyi lehet.

— Nézze, gazduram, — szólt közbe az állatorvos, és leha-
jolt Bogár ekéjéhez. — Most kihallgatjuk az ekét tanúnak.
No mit mondasz, eke komám?

Lemarkolt a kormányról egy marék friss, csillogó agyagot.

— Friss föld! — ordítja az eke. — Nem hallja gazd-
uram?! Tegnap szántás...!

— No miféle állattal, kinek a barmával szántott kend? —
szegezte Bogárnak a kérdést a bíró kegyelemdöféskeppen.

— A magaméval.

Ezt már úgy kiáltotta. A szomszédok is odacsődültek a ke-
rítéshez.

— Hol a ló? — kérdezte most egyszerre a három hivatalos
ember.

— Hun? Itt e!

A combjára ütött csontos tenyerével.

— Ne csináljon belőlünk bolondot, elvtársam, — méltat-
lankodott a rendőr. — Nézze, mink rendet akarunk. Nem lesz
semmi balhé, csak mutassa meg, hol a ló?

— No idesapám, mondja má meg! — noszogatta az öreget
Julis, aki eddig az asszonyok muzájcsendjét gyakorolta.

— Megmondom. — A vén kocsis fölszegezte a fejét. — Itt
van e ló maguk előtt. Én vagyok az. Merthogy én magamat
fogtam be az ekébe.

Jót nevettek az öreg ravasz fogásán. A bíró félig tréfásan,
félig bosszúsan dörmögte:

— Hallja szomszéd, csapja be az öregapját, ne minket!
Előadja azt a lovat vagy sem?

Hanem most a kerítés mögül kiáltotta oda valaki:

— A pedig úgy van, ahogy Bogár szomszéd mondja! Ő
húzta az ekét, mink láttuk!

Az öreg Bogár megrázkódott erre a hangra. Darázs János
állt ki az igaza mellé? Lehetséges ez?

— Egyik szomszéd nem vájja ki a másiknak a szemét! —
tamáskodott konokul a bíró.

— Nem ám! Nem! Csakhogy mink nem puszi-szomszédok
vagyunk, hanem haragosok! — erősködött Darázs. — Tanú-
sítja az egész Szilfa!

— Úgyis van! — hangzott innen is, onnan is.

A vizsgálók most már hittek Bogár Mihály szavának. Szé-
pen elköszöntek, és odébbálltak egy pusztaival.

Az öreg kocsis meg csak állt, csak állt ott a faeke mellett, mintha valami egyszerű szót nem tudna megérteni, s az agyát erőlteti feléje. Hogyan? Jól hallotta? Darázs János, a rossz szomszéd, mellette?!

Lassú, maradozó léptekkel indult meg a kerítés felé. A szomszéd még ott volt.

— Köszönöm, János. — Csak ennyit mondott Bogár.

— Nincs, mit, Mihály. Emberek vagyunk.

— Szegény emberek.

Mihály szeme a sírdomb felé révedt. Hátha a kis áldozati bárány emléke mozdította meg Darázs emberségét?!

Kezet szorítottak a kerítésen át.

— Többet nem gyűnnek vissza a lónyomozók, — toldotta meg a kibékülést a volt parádéskocsis. — Ősmerem őket. Nyugodtan hazahozhatod... a lovadat.

De Bogár Mihály nem hozta haza. Még szüret előtt megcsikózott a Rózsa. Mihály még jókor érkezett ki a Julissal. A körmös ló remegett csatakosan, nyögve és nyerítve a szükség-istálló homályában. Aranyszőrű, gömbölyű kiscsikó festett elő rozzant testéből.

— Kanca! — állapította meg a vén kocsis boldogan.

— Akár a piskóta! Olyan tiszta és formás! — mondta Julis anyatársi szakértelemmel.

— Hát akkor legyen Piskóta a neve! — mondta ki az áment a vén ember. Veregette, simogatta a ló tomporát. Rózsa meg az évmilliók szeretetparancsával nyalogatta a kis Piskótát.

— Mellen furcsa ez az élet! — bölcsködött Kabai, a szőlőcsész. — Illen rozzant gyökérből ilyen hajtás!

Régi özvegyember volt Kabai, bizony, már inkább a hordók gyökeréhez értett.

Rózsa, a rozzant gyökér most nem is látszott olyan csúnyának. Szinte megszépült a Piskótáért való harcban.

Bogár Mihály csak a csikót melengette szeme paraszával.

— Te Julis, mennyibe kerülhet egy kű-kereszt a Ferikének? — kérdezte aztán csendesen a leányát.

— Nem tudom, idesapám. — Aztán ijedten kérdezte vissza: — Csak nem ebből a csikóból akarja?

— Nem lányom. Nem. A Piskóta a munkáé lesz a földé. Az uradé, majd ha megjön. Az életé. De majd az öreg Rózsa árából...

Nem folytatta. Mintha látná: szép kőkereszt lesz talpazattal, kerítéssel és rajta Krisztus Urunk szent testével, az ártatlan Bárányéval, aki mindnyájunk bűnéért meghalt...

Nehéz ölni

Kegyetlenül éhezünk akkoriban. A háborút már eltemettük ugyan, de pusztításai annál élőbbek voltak. Hónapokon át nem ettünk húsos ételt, és pótlásul kitaláltuk az étlapversenyt: ki tudja összeállítani a legingerlőbb ételműsort? A pontszámban az lett a győztes, akinek étlapján malacpecsenye szerepelt töpörtyűs pároltkáposztával. Próbáltunk segíteni magunkon. A nagy pusztulásból maradt egy-két potyadék apróságunk, ezeken hidegvérrel túladtunk. Cipőtalp meg barnaliszt lett belőle. Igazi hús-vér ételre nem telt.

Es akkor egyik este jó későn beállít Öcsi egy sivalkodó, rózsaszín kismalaccal. Kinőtt burettkabátjába göngyölte, úgy hozta pólyástartásban, hogy elködösítse a tartalmat. Persze

az egész család összeszaladt, összesen hét fő a picin kívül, és mindnyájan áhitattal néztük a testet öltött csodát.

— Nem hiába tűzről álmodtam az éjjel, — rebegte Viri. — Lánggal égett, ez pedig szerencsét jelent.

Kiderült, hogy a malacot valóban a szerencsének köszönhattük, helyesebben a szerencsejátéknak. Öcsi ugyanis azt állította, hogy kártyán nyerte Csatáryéknál „falusi mukiktól”. Kissé kapatosak voltak, és vakmerően játszottak. Mikor neki — már mint Öcsinek — kijött a két disznó a huszonegyesben, fölkapta a nyereménytárgyat, a kisdisznót, és rohant vele haza.

Hosszan, vizslatva néztem a gyereket. Kihívó, éles fény csattant vissza a szeméből.

— Nem hiszi, apu? Azt hiszi, szajréztam? Nem mindenki olyan életterlen ám, mint maguk . . . ! Mára a kártya is munka! Érti . . . ?!

Nyeltem egyet. A malac jó bunkó volt érvnek. Aztán meg az apa-fiú viszony kissé megváltozott: a gyerek hónapokon át szénbányában dolgozott, hogy megmeneküljön az elhurcolástól a leventékkel. A kemény munka nemcsak az izmait, de a modorát is keményre kalapálta. Meg aztán most igaza is volt — malacvalutában. Ő volt a kenyérkereső, én az el-tartott.

A malacot belefektettük a fáskosárba, és feltettük a konyhaasztalra, hogy mindenki jól meggusztálhassa. Ittuk is ám éhes szemünkkel minden mozdulatát. Én már ropogósnak látam a sült malac kényszerű, sírós mosolyával, citrommal a szájában. Piri, a legnagyobb rózsabimbóknk, nyájas rózsabimbóknak becézte, mire Öcsi, a bányász kitört: „Miért nem mindjárt Rozalinda? Kikérem magamnak ezt az ömlengést! Aló előre! Egy—kettő! Tüzet rakni! Forró víz! Káposzta! . . . Kaja! Kaja! Malackaja! Hamm!”

Csámcsogott és nyerített. Kannibál volt.

— Én majd a nyakrészt, — suttogta rekedten. — De anyuka majoránna is legyen ám benne! Sok majoránna!

Táncra perdült a hűgával. Két öccse vad mozdulatokkal

utánozta őket. Az afrikai vadak lakomatánca jutott eszembe. Szégyelltem kissé magam. Azt kellett ugyanis észrevennem, hogy az én lábam is bizonyos táncmozdulatokat végez...

— Jó volna citromot keríteni a szájába, — mondtam ki hangosan raffinált vágyamat. — A holland csendéleteken is citrommal...

— Nincs citrom!

— Akkor jó lesz anélkül is!

Most fölnyiffant álmában Vica, a vakarcs, a család szemefénye.

— ... és zsírunk sincs! — jelentette ki anyuka, miközben Vicát csitíttgatta. Dugott öröm volt a hangjában. Tudtam, honnan fúj a szél. Nem is hagyott kétséget érzelmei felől:

— És Vica se látta még a malacunkat!

— Aha! Azért nincs zsír! — vakkantott föl dühösen a Bányász. — Node majd lesz!

Rozalinda kivégzése másnapra maradt. Vica tejét kellett meglopni, hogy éhen ne haljon. Kitettük éjszakára az előszobába, és jól betakartuk zsákdarabokkal.

Éjfél körül megráz ám anyuka:

— Nem hallod? Valaki járkál az előszobában!

Rögtön a malac villant az agyamba. Öcsit találtam nála.

— Csak arra voltam kíváncsi, megvan-e? — tisztázta magát a gyerek.

Hajnal felé megint megrázott az áldott kéz.

— Csak azt akarom mondani... — nehéz sóhajtás — mi lenne, ha... fölnevelnénk?!

— Kit?

— A malacunkat.

— És mivel, ha szabad kérdeznem?

— Kukoricával. Lenne szép szalonna meg sonka.

— Remek! Csak éppen kukorica nincs egy árva szem se!

— Élhetetlenek vagyunk! (Ez az „unk”, ez mindig én vagyok!) ;

— Hát igen. Feketézőkkel nem tudok huszonegyezni! Újból kellene születni!

Az egész légkör kezdett csepegni a malackultusztól. Reggel előhúz Dulin úr, a társbérlo egy csomag malactápszert. Barátjától szerezte. Ragyogott a szeme.

— De hiszen leöljük a malacot, Dulin bácsi! — tört ki a gyanú fiamból. — Megesszük! Igen, ma délben megesszük! Nincs irgalom! Egy órán belül itt vagyok a zsírral meg a gyantával! A malaccal ugyanis én rendelkezem, tisztelt nyöszörgő gyülekezet! Rozalinda az enyém, tehát kalória lesz belőle!

Dulin úr diplomatikusan mosolygott, ahogyan csak a született agglegények tudnak mosolyogni:

— Bejelentette, öcsém a hatóságnál az állatot? Van vágási engedélye?

— Fűtyülök a bürokráciára! Éhes vagyok! Pont! Csak a négy lábú kajáljon, a két lábú nem?!

Szikrázó szemmel mérte végig a kukackodó Törvénytiszteletet, és elviharzott. Mi inkább Dulin úrnak adtunk igazat. Elvégre vagy van rendelet vagy nincs! Nem lehet kockáztatni jóhírünket egy ilyen svirceléssel! Persze eldugtuk a malacot a postás elől is, mikor pedig a házmesterné feljött valamiért, dunyhát dobtunk rá. Vica is zárt ajtók mögött babusgatta, és édesen gügyögött hozzá. Pompásan megértették egymást, tolmács se kellett.

Rövid pár nap alatt valósággal megfőzött bennünket Rozalinda. Eppen csak, hogy meg nem evett bennünket! Mert mondanom sem kell, Öcsi ugyan hozott zsírt, de anyuka történetesen avasnak találta. Csak nem teszi tönkre a világ legédesebb malacának húsát avas, faggyús zsírral?! Ez éppen olyan lenne, mintha ibolyacsokrot olajos szardiniadobozba tennénk...! Direkt csalás ez a zsír, fel kellene jelenteni az ilyen hamisítókat!

Rozalinda tragikuma hirtelen következett be, mint minden igazi tragédia. Egyik nap zsemleszínű úrlappal jelent meg a házmesterné, hosszú volt, mint egy egyiptomi papirusztekercs.

„Kötelező állatbejelentő” volt ráírva. Az ügyeletes rendőr

ugyanis malacvisítást hallott ki a házból, mikor előtte sétált, hát most sürgősen ki kell tölteni a vallomást... De milyen vallomást! Volt benne például egy ilyen rovat: „A birtoklás körülményei (vétél, eladás, örökség, ajándék, szaporulat); kitől, hogyan, milyen feltétellel szerezte?”

Nos most írjuk mi be, hogy házárdjáték útján szerezte a fiam? Aztán még tizenhat kérdés szerepelt, bizony egy-kettő jó csiklandós volt.

Heves szemrehányást tettem a házmesternének: micsoda jogon meri valaki az Öcsi *malacutánzásait* igazi malacvisítésnek nevezni?! No Öcsi, rőfögj egy kicsit! A gyerek derekasan nekilátott, nekem pedig forte kellett hahotáznom, mert a szobából egy vékony *igazi* hang felelt neki, és ezt el kellett nyomni!

Mikor a házmesterné távozott, fojtott hangon kiadtam a parancsot: — Azonnal leölni!

Vicát átvittük a szomszédba. Mindenkinek a figyelme felém fordult. Már forrt a víz, hozták a kést, a gyantát, a tálat meg a többi hóhérekésztséget.

Engem azonban nem lehet egykönnyen terrorizálni. Ki is fejtettem álláspontomat:

— Az én fölfogásom szerint — és ezt igazolja a társadalomtörténet is — minden valamirevaló társadalomban az aszszonynépet illeti a kis állatok kivégzése.

— A baromfi az igen! — replikázott anyuka. — De ez nem baromfi. Tudtommal ez malac. Négy lábú. Kis-sértés.

— Tehát apró marha! — csattantam föl diadallal. — Arany János világosan megmondja a Toldiban: „Aprómarhanyáj közt van szörnyű ítélet.” De kik ítélnek? — kérdem én. Hallgassuk meg a nagy klasszikus szavát a továbbiakban:

„A fehér cseléd közt a beteg se lomha,
Holmi kis vásárnál népesebb a konyha.”

Hol van itt a férfi, könyörgöm? Tudtommal, én nem vagyok fehércseléd! Vita itt tehát nincs: a magyar irodalom legnagyobb tekintélye eldöntötte, hogy a malac-ölés pedig a fehérnép kötelessége.

De asszonyt logikával még nem győztek meg soha! Anyuka kijelenti, hogy ő pedig *senkit* se szűr le, ő nem lesz gyilkos, épp elég vér folyt ebben a borzalmas háborúban! Hát nem emlékeztek?! Inkább éhenhal! Könnyek jelentek meg a szemében, ezt pedig a férfinép idegrendszere nem bírja.

Viri mentette meg a helyzetet:

— Csak Öcsi, a szerző, ölheti meg a szerzeményt.

A fiú azonban váratlanul vétót emelt. Ha oroszlán, bivaly vagy valami kóbor kutya volna, hát pusztá kézzel neki menne, de ezt?! — A hangja egészen megtompul, mikor mondja:

— Marhaság, de a Vicára gondolok, mikor a Rozalindát nézem. Most képzeljétek el...!

Ne neked! Ez a görcs malac még a kannibálból is trubadurt csinál! Maradt mint utolsó mentsvár Dulin úr. Beigértük neki a teljes jogú részesedést a ropogós malacpecsenyéből, de a mászor mogorva agglegény zavart mosollyal rázta meg ősz tincseit:

— Nem, kérem! Minden zsiványságra képes volnék egy illatos malackotletért, — de *ezt* a malacot nem tudnám megölni.

Olyan volt az arca, mint egy kezdő halottkémé. És a fansalgó Viri is csak elmérgecskítette a helyzetet:

— Ha elképzelem, — szípogetta, — hogy a kis veséje kettészelve fekszik a tányéron...!

— Csend! — ordítottam magamból kikelve, — elég legyen ebből az emberkinzásból! Vagy megöli valaki, vagy elajándékozzuk a Rozalindát!

Ez hatott.

— Ide azt a kis Mukit! — mordult föl fölényt erőltetve Öcsi. De rosszul állt neki. Az orra lógott, a füle piros volt. A szeme azonban villámokat szórt — felénk. Fogta a malacot, bebugyolálta egy zsákdarabba, és elviharzott vele. Negyedóra múlva visszajött malac nélkül. "Ott hagytam a Gerencsérnél, — mondta — végezzon ő vele!"

Gerencsér hentesmester volt, és elvétve disznóhúst is mért... Néma csendben vártunk egy fél órát, mint a teme-

tésnél a gyászoló gyülekezet. Mikor Öcsi visszahozta Rozalinda fényesre tisztított tetemét, kitört Viriből és Vicából a sírás:

— Nem eszem...! nem eszem belőle!... édes kis Rozalindám...!

Pedig szemük kopogott az éhségtől. Még a végén a furfangos Dulin úrra marad a malac! Hirtelen sugallatom támaít. Kezembe fogtam a malacot, jól megnéztem, aztán diadallal kiáltottam:

— Tyűh gyerekek! Ez nem Rozalinda! A ravasz Gerencsér kicserélte egy kisebbre, Rozalindát pedig megtartotta magának, ... hogy fölnevelje...! No megállj, betyár, adok neked!

— Szóval él? — tört ki Viriből. — Él! Él a Rozalinda!

Az egész család éljenzett. Soha még malacot olyan jó lelkiismerettel nem fogyasztottak el, mint mi az „ál” Rozalindát. Csak a veséjénél akadt meg a kezem. Ezt átadtam Virinek.

Könnyező Ferenc, — Könnytelen István

A dikicsfertályban születtek mind a ketten. Csakhogy nem mindegy ám, hogy az ember melyik részében születik a dikicsfertálynak. Az északi pereme már a Sárréttel szomszédos. Első kézből kapja a bakonyi meg a vértesi nyers szeleket, a vadmadarak pörölő neszét, sőt a holdvilág szárnyain éjente besodródik a nádi róka vakogása is ... Az északi gyerekek nyersebbek, keményebbek, mint a déliek, akik közelebb estek a belváros elpuhító öléhez.

István északi gyerek volt, és tobak-családból származott, ami megint külön kalapácsot jelent ott, ahol emberré kalapálják a gyereket. Birkabőr-timárok voltak ezek a tobakok a bőrgyárak születése előtt, a fehérvári dikicsfertály arisz-

tokratái, messze földre járó és messze földön híres szattyánbőr- és kordovánkészítő mesterek. Nem véletlen, hogy az 1849-es fehérvári felkelés hat mártírja közül kettő tobakmester volt.

Büszke is volt erre a Pista gyerek! A „nemzetes”-játéknál csak a magyar nemzetet vállalta, és szinte hivatalból püfölte Haynau nemzetét.

A Ferkó déli gyerek volt. Szelíd ács volt az apja, de neki meg volt egy külön családi negyvennyolcas vértanúja, apai nagybátyja, Streit Miklós vérteshoglári plébános. Így hát Ferkó sem maradt le nemzeti büszkeségében Pista mögött.

A Feri gyerek valamivel idősebb volt, a Pista keményebb, nyersebb, harciasabb. Mindennap összevesztek, mindennap kibékültek. Nem tudtak egymás nélkül élni. A nyárfákra inkább a Pista mászott fel varjú-fiakért meg aranymálingóért, de a komoly Ferkó őrzőangyalként vigyázta onnan lentről, és, ha megszólalt a déli harangszó, felkiabál a nyárfát ölelő Pistához:

— Pista, harangoznak. Az Űrangyalát!

És már rá is kezdte hangosan. Pista ott a fán csüngve vele együtt elmondta az imát a varjúfiakkal a kalapjában.

Az élet különös játéka, hogy mégis a harciasabb Pista homloka viselte élete végéig azt a lyukat, amit Ferkó paritýtyája vágott ki belőle. Ez az eset aztán napfényre hozta a különbséget a két jóbarát jelleme között: Ferkó, a tettes, sírva fakadt, Pista, az áldozat meg se mukkant, könny nélkül állta. Mindössze az történt, hogy jól eldöngette a jópajtást. És most történt a másik meglepő dolog: Ferkó egy könnyet sem ejtett, most, mikor a *saját* fájdalma jogossá tette volna a könnyeket.

Az ősi város eleven története, melyet az élő szívekbe írtak így őrzi a két barát emlékét: Könnyező Ferenc—Könnytelen István.

Mind a ketten az Űr szolgálai lettek. Egyik a bécsi Augustineumban szedte magába az isteni tudományokat, a másik, a Ferenc, hazai szemináriumban érlelődött presbiterre.

Mind a ketten szülővárosukba kerültek az Úr szőlejébe egy kis vidéki vargabetű után. Ez a szőlő bizony jó kavicsos és acatos volt.

— Nekem az Úr savanyú szőlőt utalt ki, — hánytorogta István bizalmasan oltártestvérének.

— Rajtad áll, hogy megédesítsd, — vélte bölcsen Ferenc, aki mindent rózsaszínben látott. — Minél több napot, minél több szeretetet bocsáss a venyigékre!

— Ehhh! — tiltakozott a robbanó vérű tobak-gyerek. — Erre a hulló népre?! Nem kell ennek a nap! Káromkodik csak úgy passzióból. Az intelligencia rothadt, majomklubokat alapít, és a szőlőbe jár orgiázni. A paraszt már itt is kezd egykezni, a szociális sebek az égig ordítanak, és nincs, ki orvosolja őket, — ehhh! Lúttek Magyarországnak!

Jó, hogy az Űrangyalára kezdtek harangozni, mert akár-csak a nyárfán fészekrablaskor, most is elmondták az Űrangyalát vagy a Regina Coelit, és ez jó volt nyugtatónak. A szelíd Ferenc elnézte barátja homlokán a virító parittyapecsétet, ezt az örök figyelmeztetést, hogy a legjobb kézből is rossz felé repülhet a nehéz kő...

— Pistám, kedves Pistám, — a hangja remegett. — Ha az életharc parittyái megsebeznek bennünket, akkor vonuljunk csak vissza egy időre a Hegyi Beszéd gyógyító lankáira... Te, a szépsége és az igazsága, az maga gyógyítja a lelket!

Könny ragyogott a szemében.

— És kérlek, Pistám, — tette hozzá — azt ne mondd többet, hogy „lúttek Magyarországnak!”

István, az Úr janicsárja csak legyintett erre az ellágyulásra:

— Már megint elángyorodtál Fráncikám?! No persze: „Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.” Nos én azért küzdök, és verekszem, hogy minél kevesebb sírni-valójuk legyen az embereknek.

Aztán hozzábökte:

— Ezért nem vagyok én pecsovics!

No ez a parittyá most a Ferit találta el. Mert a szelíd Feri

pecsovics volt, vagyis a kormányt támogatta a képviselőválasztáson. Mi mást is tehetett volna?! A pecsovicsok higgadtabbak, szelídebbek voltak, mint a fürgeteges ellenzékiek.

Könnytelen István életének legnagyobb veresége lett a Manndorff báró győzelme a pecsovicsok ellen. Manndorff se szárnyvasutat nem hozott, se új gyárat, de még csak a káromkodás ellen se mert felszólalni a parlamentben (pedig, hogy ígérte!) Minden maradt tovább a keserű levében! És István még csak nem is tehetett szemrehányást a lágy szívű Ferencnek (pedig, hogy szerette volna bűnbakként megtépni!), hiszen nem az „ágyorodott” Fráncik, nem a pecsovicsok emelték föl Manndorffot az uborkafára, hanem a dikicsfertály meg az alsóváros szabad plebejusai.

A Könnytelenek. Ő is köztük!

Ferenc testvér oly gyengéden kezelte ebben az időben az elkeseredett kenyerespajtást, mint — ahogy István maga megállapította — „az assisi Ferenc a gubbioi farkast.” A könnyező jóbarát akkor már püspöki titkár volt, és ügyesen beültette a bogarat a komor István fülébe:

— Hagyd ott a felnőtteket! Foglalkozzál az ifjúsággal!

Így került Könnytelen István az ifjúsághoz, hozzá a leányifjúsághoz és a nőegyesületekhez. A gyerek és az anya lelkén próbálta megcsinálni azt a forradalmat, amely tulajdonképpen Názáretben kezdődött, és talán sose ér véget.

Minden leányból Szent Johannát, minden asszonyból Szent Erzsébetet szeretett volna faragni.

Nem sikerült neki.

— Szentek? — legyintett önróniával. — Inkább belőlem csináltak az asszonyok vértanút. Júliusban születtem, és az én hiveim Szent István vértanú ünnepén, december 26-án jönnek hozzám névnapot köszönteni!

A félváros beköszöntött hozzá ezen a napon. Mert ebből a nagy, kemény marokból annyi magot kaptak mindnyájan, hogy egy életre elég volt belőle — lelki kenyérnek.

Akkor már mindenki Atyának szólította. Sebhelyes hom-

lokával, kemény arcával, fürkésző, tiszta szemével maga volt a megtestesült Igazság.

A Gondviselés úgy intézte, hogy a Könnyező Ferenc lett — akkor már kanonok — a hittantanítás püspöki biztosa. Már ott tartott, hogy, ha valami szép dolgot látott, elkezdtek folyni a könnyei.

— Fráncikám, Fráncikám, — sarabulta az Atya, — te a küzdő Egyház mellé megalapítod a könnyező Egyházat!

Mikor először volt vizsgabiztosa kenyerespajtásának, Ferenc kanonok úr, a katedrára tett hatalmas virágcsokor mögé rejtette arcát. Könnyezett, mert azokban a ragyogó diákszemekben annyi szépséget látott! A hangjuk meg mint az ezüstharang. Istenem, de nagy vagy a gyermekszemek szépségében!

Jó, jó, ez mind szép, — hanem azok a rózsák csak nem tudták egészen eltakarni a boldog sírástól meglazult arcot! Éppen a Hegyi Beszédre került a szó.

És akkor a hű barát, a könnytelen ember, ezt kérdezte a felelő leánykától:

— Meg tudnád-e mondani, leányom, miért mondja Jézus, hogy „boldogok, akik sírnak?”

Néma csend. A leánykák nem mertek a könnyező kanonokra nézni.

A tanár felelt meg a kérdésre:

— Mert aki itt sír, itt szenved ezen a földön, az a másvilágon valóban boldog lesz, örök derűben él . . . , sőt talán már is boldog.

Ő maga, az Atya a hét boldogságnak ezt a titkát nem ismerte. Nem könnyezett akkor sem, amikor az öreg szülői házat romokban látta egy szörnyű bombázás után 44. őszén. Csak annyit mondott a könnyező Ferencnek:

— Látod, Fráncim. Hát nem lüttek Magyarországnak?!

Egy évben haltak meg mind a ketten, 49-ben. Előbb Ferenc, a nagyprépost, ment el.

— A jó Isten megengedte, — mondta irónikusan István,

a közkatona, — hogy a gubbioi farkas elzarándokolhasson a síró Szent Ferenc temetésére.

Ott aztán csodálatos esemény történt. A körülállók azt látták, amit azelőtt senki sem: a nyitott sírnál egy kövér könnycsepp gördült végig az Atya kemény, barázdás arcán.

Félév múlva ő is követte barátját. Ott állt a sírjánál a félváros apraja-nagyja. Hullatták a könnyet, amit ő soha sem tudott. Bár ki tudja? Ha fel lehetne boncolni a lelket is, vajon nem találták volna-e a Könnytelen István lelkét könnyek tengerében? Vannak könnyek, melyek nem tudnak kitörni, hanem befelé folynak.

Jónás könyve

Sápadtan ácsorgott a kirakatban egy vaskos műszaki könyv és a Holt lelkek közt. Címlapján őskeresztény katakombafreskó másolata: Jónás próféta beleugrik a tengerbe, és egy lófejű szörny bekapja.

Tíz forint az ára. Nekem sok. Öt forint volt a zsebemben, amolyan dugpénz, amit visszajáró fillérekből kapargattam össze. Alkalmi munkákból éltem akkor, tíz forint fölösleges pénzem nem volt.

Mégis! Megszerzem én Jónás könyvét! Bementem a boltba. Igen, ez az, a fakszimile-kiadás a költő jellegzetes, szálkás betűivel. Jól ismertem Babits testamentumát, hányszor mormoltam magamban vádlóan és önvádlóan a háború szörnyű-

ségei közepette: „... mert vétkesek közt cinkos, aki néma.”

Az én Ninivém elpusztult az Úr irgalma nélkül: könyveim elégték a háborúban. Babits levelei, dedikált művei is porrá váltak, — most hát ezt a fakszimilés Jónást emléknék is, üzenetnek is tekintettem a Mestertől...

— Nem lehetne, kérem, néhány napra félretenni a könyvet? — kérdezem a hölgytől.

— Nem vállalhatjuk. Csak ez az egy példány van, ami künn van a kirakatban.

Balsejtelmekkel eltelve hagytam el az antikváriumot. Reggelenként, mielőtt munkába mentem, első utam mindig a kirakathoz vezetett. Jónás könyve még ott lapult, a műszaki könyvnek már csak hült helye volt. Helyes. Így is képzeltem. Kinek kell ma Jónás, cethal, önmarcangolás és keserű átok?!

Már nyolc forintom volt, aztán lett tíz, és engem elöntött a szerzés boldog melege. Eppen ezeket az utcákat róttam a Költővel 15 esztendeje, harmincötben, mikor feledhetetlen előadását megtartotta városunkban Vörösmartyról. Itt szemben van az épület, amelyben „rossz gégejének” sípoló hangján döbbenetes hatással mondta el a Csillag után megrázó sorait...

És most az ő kéziratos remekével kezdem újra építeni kis könyvtáramat hamvaiból. Munka után azonnal akarok menni a könyvért, — mikor elém tartják fiam levelét: két hét óta csak üres kenyeret vacsorázik, mert vacsorára nincs menza...

Így lett a tíz forintomból szalonna.

A küzdelmet azonban nem adtam fel. Reggelenként csak odavonzódtam a kirakathoz, mint a vasdarab az óriás-mágneshez, — kémlelődtem, aztán mentem tovább. Délután is leskelődtem, mert hiszen valószínűbb, hogy munkaidő után kívánja meg valami ismeretlen ingyenc a könyvet. Sokszor negyedóráig is ott lődörögtem. Féltékeny szemmel mustrálgattam a számbajöhető versenytársakat. A gyerekektől, fiataloktól nem tartottam. Már veszedelmesebbnek látszottak a női széplelkek, ezeket sohasem lehet kiszámítani. Biztosan lap-

pang köztük Babits-rajongó, az ilyen képes elhanyagolni még a fodrászt és a kozmetikát is egy-egy rigolyáért, — aztán akadnak agyafűrt nyugdíjasok is, akik hirtelen leszoknak a dohányzásról, hogy az így spórolt pénzen valami szellemi kilengést kövessenek el... Ezekről féltém a legjobban.

Közben örülgettem a Jónás egy-két sorát magamban ógyelgés közben. Emlékszem, hogy a kirakatot gusztáló versenytársakra ezeket a sorokat ismételtettem magamban komisz iróniával:

„... Szólj, miféle nemzet szült?... Mely város vall polgárának, büdös, s e fene vízen át velünk mivégre jössz?”

Most már emésztő szenvedéllyé erősödött bennem a vágy, hogy mindenáron megszerzem a könyvet. Szinte szimbólumnak, kabalának éreztem az új fészekrakásra. Már összeguberráltam nyolc forintot, ami nem is volt olyan egyszerű dolog, mert közben mindig visszamorzsolták a napi muszájkiadások. Ráeszüdtem arra, hogy helytelen módszert alkalmaztam eddig a kirakati konkurrencia ellenőrzésénél. Nincs rosszabb pszichológia, mint megállni egy kirakat előtt, és sóvárogva bámulni valamire. A szájtáti kíváncsiság mágnesének törvénye szerint két percen belül legalább öt ember megáll mellett, és nézi a szemed irányát, hogy mit is érdemes bámulni?! Ha most te sóvárogva bámulod Jónást, akkor ők is fölfedezik, és egy óvatlan pillanatban valamelyiknek eszébe villan: meg kéne venni azt az olcsó, ízléses könyvet...

Ezentúl tehát nem álltam a kirakat elé, hanem csak úgy jöszménkedtem, és figyelgettem. Mihelyt valaki hosszasabban szemezgette a „könyvem”, csupa véletlenségből odaoldalogtam, és vártam. Ha bement az üzletbe, ott maradtam a kirakathoz az *egyetlen* példány örül, és nem mentem el, míg ki nem jött a könyvem nélkül. Idősebb, aranykeretes szemüvegű férfi mustrálgatta a kirakatot sokáig, — arca a realitás és az eszménytisztelet keveréke, ez a legveszedelmesebb fajta, mert pénze és igénye is van, — szóval benyitott az üzletbe. Nekem hat forint lapult a zsebemben, de most közvetlenül a cél előtt nem kockáztathattam semmit: vakme-

rően én is benyitottam. Eltökéltem, ha a Jónást mondja, akkor én rácsapok: „Uram, azt a könyvet én... már elvileg lefoglaltam...”

Megszólal az ismeretlen versenytárs:

— Kérem, én szeretnék egy könyvet a kirakatból...

— Melyiket, kérem?

— A Baráth—Kocsis: Nyersolajmotorokat.

Áldott ember, legyen sok-sok sikere a nyersolajmotorokkal!

— És ön? — fordulnak felém. — Mit parancsol?

— Én kérem, ... hogyis mondjam... Megvan önöknek.: Hermann Ottó „A magyar halászat könyve” című munkája? (Könyvritkaság, lehetetlen, hogy meglegyen!)

— Mindjárt megnézem... Azt hiszem megvan.

Egy áldott hang a létráról: — Tegnap vitték el.

— Apropos — mondom kimenőfélben —, nem lehetne azt a Jónás könyvét... kissé bevenni a kirakatból... Kiszívja a nap a színét!

— Nem lehet, kérem. Ez benne van a kirakati profilunkban. No jó! Holnap meglesz a tíz forintom. És a könyv az enyém lesz, ezen már semmiféle profillal nem lehet változtatni. Mikor azonban reggel a tíz forint birtokában menni akarok a könyvért, megszólal a feleségem olyan kétségbeesetten közömbös hangon, ahogyan csak pénztelen asszonyok tudnak szólni: — Ötödike van. Utolsó terminus a lakbérfizetésre. Hiányzik tíz forintom.

Ördögi azonosság! Pont tíz forint! Ilyesmit is csak a gaz véletlen tud produkálni! Mert ha — mondjuk — tizenkettő hiányozna, akkor ágaskodhatnék, hogy így se elég! — de tíz, pontosan tíz forint?! Itt nem lehet mást csinálni, mint fizetni. Így jártam a következő tíz forinttal is. Ezt meg a kislányom cipőtálpába kellett beépítenem, elvégre én Jónás nélkül létezhetem, de a gyerek cipőtálp nélkül nem!

Szegény Jónás könyvét, vágyaim ünnepi drágakincsét bizony megette a Hétköznapi cethala. El is kerültem az antikváriumot, hogy ne lássam meg a bizonyosat. Egyszer azonban

arra kellett mennem és észre kellett vennem, hogy a könyv már nincs a kirakatban. Elragadta egy boldogabb valaki...

... És mégis enyém lett a Jónás. Kislányom tette elém egy vasárnap délután.

— Tombolán nyertem a kultúrházban, — mondta kedvesen.

Nagyot nyeltem.

— Ezt? Tombolán?

Kiderült, hogy ő tulajdonképpen szájharmonikát nyert, a házmaster kisfia pedig a Jónás könyvét. Kicserélték.

Szemem akaratlanul is a cipőjére tapadt. Oda volt beépítve a másik Jónás. Az enyém.

Észrevette. Mind a ketten nevettünk tiszta szívből. Hát nem különös, hogy mennyire hasonlít a költő sorsa a prófétáéhoz?! Egy darabig lappanganak, sínylődnek cetnek gyomrában, tombolák zsibvásárában, aztán mégis partra szállnak Nivében, — kikötnek szomjazó szívünkben.

Asszony a ceruzával

Hát elérkezett a rettentő pillanat, mikor, te, édes Annám, nem vagy többé! A halált nem lehet megszokni, mert a mi életünkben is elvisz egy darabot a szeretett lénnel együtt.

Életem fele meghalt veled, Annám: elvitted a fiatalságomat, férfi-teljességemet, az élet visszahozhatatlan szépségeit, a tervezgetés izgalmát, a sikerek örömét, a kudarcok fanyar ízét, a szenvedés összeolvasztó tűzét...

Neked én mindig én voltam — a gyerekeinknek apa vagyok, cél — te csak magamért szerettél, sőt többet tettél ennél: szolgáltál, óvtál, megváltottál... igen, naponta megváltottál lemondásoddal az ördögtől. Mert a férfi mindennap az ördög árnyékában él, a csábítás delejében. De a nő meg tudja

váltani, ha több, óriásibb az áldozatban. Te, Annám, a mindennapi áldozat hőse voltál, bár mindig tagadtad ezt. Sütánfőlényes akartál lenni a magad áldozatával szemben, de én mindent észrevettem, és ez az áldozat hozzám nőtt. Amikor az ördög lökni akart más nő felé, ez nyomott, szégyenített, fojtott. Ilyenkor bizony dühös is voltam rá, megvallom, zsarnokinak éreztem a te erkölcsi nagyságodat velem szemben. De győztél, és én utólag mindig hálás voltam neked.

Igen, én voltam a hetedik gyermeked, a legféltettebb, a Gond-gyerek. Minket, férfiakat ti nem úgy szültök, hanem a házasságban tiszta szerelmetekkel örökbe fogadtok. Most nyomorult, elhagyott senki lettem, édes Annám! A gyerekek gyengédek hozzám, mint a beteghez, akinek napjai meg vannak számlálva. De én annál inkább érzem kiszolgáltatott gyengeségemet.

Gyarlóságaim most bűnökké dagadnak szememben, amikor te nem vagy. Bűnökké, amelyek alól te már nem tudsz feloldozni...

És én mégis gyónok neked, Annám, hogy könnyebben vonszoljam az életet. Úgy teszek valahogy, mint Raszkolnyikov, akit a bűntudat visszakényszerített meggyilkolt áldozata teteméhez...

Nem szerettelek úgy, mint te engem. Férfi-tökéletlenség ez. Alárendeltelek céljaimnak — holott te minden lény fölé helyeztél. Te nekem hiánypótló voltál — én neked a teljesség. Gögös voltam — te voltál az alázat. Megsértettelek számtalanszor, te voltál a megbocsátás.

De tudod, drága, felejthetetlen Annám, mi fáj nekem a legjobban, mi éget leginkább a visszaemlékezés purgatóriumában? Az, hogy amikor még jól kerestem, ráültem az átkozott pénzre, és filléreskedtem veled szemben. Kiadtam a pénzt, mint a szakácsnének szokás. Ostoba voltam, sohasem fősvény, de kicsinyes nyárspolgár.

Te szenvedtél emiatt, én láttam azt, de nagylelkűen nem mutattad. Az időt tetted szövetségeseddé, tudtad, hogy az idő neked dolgozik. Igazad volt.

*Eljött a te rettentő elégtételeid, a kevés pénz korszaka. Mi, férfiak elbuktunk. Így lettem én árnyékember.
És akkor te, édes, jöttél a ceruzáddal...*

— — — — —

Mikor idáig értem a levélben, valaki a vállamra tette a kezét.

— Kinek írsz? — kérdezte.

Összerezzenem.

— Kinek?... Neked.

— Akkor add ide, elolvasom.

— Még nincs készen. Különben is... hogyan mondjam: a címzett nem található a címen.

— Nem értem. Hogy érted azt, hogy „címzett”?

Megfogtam a kezét.

— Tudniillik még nem haltál meg... Te volnál a címzett. Tudod, úgy képzeltem... persze, ez csak amolyan irodalmi kuriózum...

— Hagyjuk az irodalmi halandzsát... Undokak vagytok, amikor valamit szavakkal akartok eltakarni! BeszéljeteK magyarul! Szóval nem adod a levelet?

Elborult a homloka.

És ha ez a homlok már nem borulna el?

De föladjam a fellegváramat? Odanyújtsam neki az agyamat keresztmetszetben, a lelkemet diagrammban?...

— Majd fölolvasom a levelet! — mondom fölragyogó arccal.

— Köszönöm, nem kell!

Megbántódás és büszkeség van a hangjában. Ejnye, hol az alázat?

De ha nem lesz már?... Ha már büszkeség sem lesz az alázat helyén?...

— Parancsolj — mondom most — igazán, olvasd!...

Fölvette a szemüvegét és figyelmesen elolvasta a levéltörvényt.

Kaptam érte egy csókot. Ez nekem mindig az első honorá-

riumom, ha az elsőszámú olvasómnak megtetszik valami írásom.

Jó darabig hallgatott, aztán tűnődve szólalt meg:

— Mondd csak, hol kezdődik nálad az irodalom és hol az élet?

— Egybefolynak. Ismered a lavórpálinka-főzést? Nohát, a gyümölcscefre az az élet, a párlat a lavór alatt az meg az irodalom. Ez a cefre lelke, de a cefréből való minden molekulája, csak tisztultabb valóságban...

— No jó. De... amit írtál most ebben a levélben... ezt valónak vallod?

— Igen. Hiteles.

Meghatott mosoly játszik az ajkán. Tudom, sohasem mondia el senkinek, de látom, boldog, nagyon boldog. Eltemeti magában ezt is, ahogy a bántságokat, fájdalmakat szokta.

— Csak egy bolond dolog van a levélben — folytatta halkán. — Hogy én jöttem a ceruzával. Mi a szösz akarsz ezzel? ... Ezt ki kell hagynod, mert olyan bolondos, komolytalan. Utöd vele a többi.

— No jól van, kihagyom.

Ebben maradtunk. Odaült az asztalhoz stoppolni, én meg folytatni akartam vallomásomat, az én képzelt „cipruslombjaimat az én Annám sírjáról”.

Nem ment. Neki sem ment a stoppolás. Vihart kavartam föl valahol a lelke mélyében. Tudom: a férfi meg az ördög. Ez motoz az idegeiben. Meg aztán a halál. Önmagát látni meghalva! Az arca töprengő, megrendült. Irodalom — irodalom, az igaz, de élet is. A cefre meg a párlat. Holnap így lehet.

Sóhajtozunk.

Aztán leteszi a harisnyát, és kis sárga ceruzáját. Az újságpapír szélén kezdi fölírni a jövő hónapi bevételt-kiadást. Komoly, tűnődő az arca.

Vannak számító asszonyok is. Az én Annám sosem volt számító, ő csak számoló asszony lett.

— Apuskám, nem is olyan rossz!

— Ne csinálj rossz tréfát!

— Tréfát? Jut eszembe? Reális számítás szerint napi hatvan jut ötünknek... Persze a lakás, világítás, apróság külön. No mit szólsz hozzá, apuskám?

Ezt a szót olyan megnyújtva, bátorítóan mondja, mint az orvos a betegnek a jó diagnózist.

Gúnyra görbed a szám.

— Igaz, de... mondd, édes, az előre nem látott kiadások benne vannak?

— Minek az? Lesznek előre nem látott bevételeink is. No nem igaz?

— De igaz... Elvileg... előfordul... Szóval...

Lobogtatja a papírt. En nem nézem meg. Iszonyom van a számoktól. Aztán meg betéve is tudom, hogy tizedike után már csak napi ötven lesz, tizenötödikén már csak negyven.

De már fütyürészek. Napi hatvan!... Szép szám. Olyan kunkori és tekintélyes, mint egy pár tiszta kukoricán hízott remek disznó. Fütyörészni kell. Ez a mosolygó, erős asszony elhessegette a rémeket a ceruzájával.

Eső a Sógor utcában

Vannak pompásabb, hivalkodóbb utcák, de ilyen üde, szűziesen szép nincs több, mint a Sógor utca.

Bolond beszéd! Lehet utca szűzies? De lehet ám! Ha annyi szemérmes tiszta álmat fejez ki, mint ezek a kis házak és kertek. Kérges tenyerű munkások, vasutasok, nyugdíjas kisemberek rejtett szépségszomjára árulkodik itt minden: ezek a két és háromablakos házacska, a házilag festett, zöld zsaluk, a kis egyéni lugasok, a moha-fészkek a lefolyók körül, az egyforma kavicsokkal kirakott grupp-szegélyek és a sokféle virág! Az ember nem csodálkozna, ha kék krizantémra vagy fekete tulipánra bukkanna...

Nem is Sógor utcának hívják igazában, el kell mondanom,

miért ragadt rá ez név. Amikor ezeket a kis családi házakat építették kiskamatú kölcsönökből, bizony gyakran nem futotta a pénz az építkezésre. Nos akkor az uzsorakamat elől oda-menekültek az építetők az emberséghez:

- Sógor, gyere, segíts maltert hordani!
- Koma, maradt-e zsindelyed? Visszaadom munkában!
- Szomszéd, gyere ásni! Visszaszolgálom!

Így született meg a Sógor utca. Hivatalosan persze másként hívják, mert a magyar ember nem igen szereti volna verni a családi intimitást...

Csoda, hogy itt a napsugár is zsendítőbben süt, mint máshol, és az eső is lágyabb, nevelőbb, mint a rangosabb belvárosi utcákban. Itt akadtam rá barátomra, a kertészre is. Ez pedig úgy történt, hogy az egyik háznál egyszerűen nem tudtam tovább menni. Mi ez? Weimárban vagyok? Házacska egy kis park közepén? És nem az utca felé néz fronttal, hanem a parkocskára, mint Goethe úré... Viszont a weimári kertilak fakéreggel van borítva, ez meg itt téglaház. De a csend, a virágok pompája s a zöld szín százféle változata a weimári idillt idézi.

Sehol egy lélek. Páfrány, törpetuja, tamariszk, aztán írisz, hátrább ágyások, kis üvegház, melegágyak... A házacska előtt japános lugas kis hidacskákkal, függő loncokkal, törpefákkal. Széncinke pityeg a lombok közt, odébb pintyőke próbalkozik üveghanggal, — még mindig senki. Ni, fekete rigója is van, föl-vágja előttem a farkát, mint egy frakkos zongoraművész, és leadja a díszfutamot mollban... De szép a világ! — de még mindig senki!...

Végre föl-kacag valaki a közelben:

— Állati!

A hang irányába nézek. Malomkerék nagyságú szalmakalap háttal felém, aztán két hosszú láb vízszintesen. Megint kacagás. Jó hangosan jónapot kívánok.

A szalmakalap tempósan megfordul. Napcserzett, mosolygós arc, jó harmincas, de lehet negyven is. Az ilyen kertész-fajta ember könnyen becsapja az időt.

— Adj' Isten, — köszönt vissza, csak úgy csorog a hangjában a napfény. Kiderül, hogy ismerjük egymást még a frontidőkből. Kézigránát vitte le a kezefejét, most műkeze van, de dugványozásra, kacorforgatásra megfelel. A bal, ép keze olyan, mint a zongoraművészé: hosszú, vibráló ujjával eleven hajtások, rügyek, szirmok és ojtványok érző billentyűin játszik.

Most pihenő-órát tart a reggeli munka után, és a Piszkos Fredet olvassa. Ma csak dugványozott, az áldott, éjjeli eső csak úgy húz mindent fölfelé az ember közbeártása nélkül is. Csinos, mosolygó felesége van, két kis gyermeke, aztán fiatalos anyósa és kövér macskája.

— Ejnye Gyuszi, de szép a világ itt a Sógor utcában! — mondom neki a hangulati optimisták mosolyával.

— Szép.

Nagyot nyújtózik, majd körülnéz a termékeny élet boldog örömeivel.

— Hát igen, — mondja, — minket szépen eltartanak az állatok!

Bambán nézek rá. Nevet.

— Hát igen. A bakháton nőtt uborka. Aztán az Elefántormány és a Kosszarv nevű csemegepaprika, az oroszlánszáj meg a méheim.

— Akkor ezért kiáltottad az előbb, hogy „állati”?

— Dehogy. Az a Piszkos Frednek szólt.

Könnyen nevetnek ezek a boldog kertészek! Ahogy a kezébe fogja a zsenge lobéliát, ahogy becézi, és símogatja, úgy tetszik, mintha beszélne is hozzá ott *belül*. Mi azonban azt a kertész-*ultrahangot* nem értjük, csak ők ketten. Az ifjú anya jut eszembe, amint némán, gyengéden a szemével beszél szópós gyermekéhez...

Néha bekialt valaki a kerítésen:

— Gyuszi bácsi, apukám kérdezteti, milyen távolságra dugjuk a kallát? Vagy: kell-e téglaport keverni a cyperus földjéhez?

Az én kertész barátom minden kérdésre válaszol, igaz, hogy

kurtán, csak a haszonnövényről hallgat, mert az már az ő „állatai”-hoz tartozik . .

— No Gyuszi, mondd meg őszintén, — kérdem tőle, — ha még egyszer a világra jönnél, mi lennél?

— Megint csak kertész.

— De ha a kezed, . . . a jobb kezed . . . ép lenne . . :

— Akkor is kertész.

Boldogság az ilyesmit hallani. Régen volt már ilyen derűs délelőttöm, mint az én kertész barátomnál a bűbájos Sógor utcában.

*

Négy hétre rá megint arra jártam. Perzselt a júliusvégi búzatöppesztő nap. A Sógor utca szűzies bája is meghervadt a lángoló aszályban. Megint betértem az én kertész barátom Paradicsomába. A kövér macska most hisztérikusan nyávogott. A fekete rigó nem üdvözölt. A széncinke másfelé járt. A nyugágy üresen tátong, a Piszkos Fredet por borítja. A Sógor-kalákában épített kis kazánház mögül végre előcsattog óriási, repedezett szandáljában barátom, a kertész. Kezében két hatalmas öntözőkanna. Alig ismerek rá az arcára. Barázdás, meggyötört, ki nem aludott. Szinte öreg. A felesége is fásult, mint az alvajáró. Kurtán üdvözölnek, aztán valami mentegetőzészélét motyognak, hogy „mindjárt, mindjárt, de a dugványtelep még nem kapott vizet”, — ügetnek hátra mind a ketten. A riksahúzó kulik futhattak így a régi Sanghájban . . .

Így megy ez vagy negyedóraig, már restellem, hogy fölösleges vagyok itt, de az ilyen rokkant embernek, mint én, nem szabad emelnie. Egyszercsak megáll előttem a kertész, és le-söpri a keze fonákjával a verejtékrögöket a homlokáról.

— Bizony, bátyám, négy hét óta egy csöpp eső sincs. A vízvezeték nem adja a csövekbe, mert az aszály miatt leálltak a csóri kutak.

Komoran néz körül a vízért reszkető Paradicsomban. Az ég széles, kegyetlen kékséggel nevet le ránk.

— Vasárnap is gürcöltünk, — sóhajtja az asszony, — különben vége mindennek. Így se vagyunk sehogyse.

Szinte kiégtek a szemgödrei, és kihegyeződtek a járomcsontjai.

— Hát az állatok nem segítenek, Gyuszi? — kérdezem némi maliciával.

Legyint: — Vízért bógnek azok is. Nincs segítség, hiába!

Nincs? Hát a Sógor utca? — töprengek magamban. Ahogy kifelé megyek, egy diákforma gyerekbe akadok a kapu előtt. Valamit kérdezni akar a kertésztől, az apja küldte. Nem engedem hozzá.

— Ide figyelj, fiam! — mondom neki. — Ti folyton ide jártok tanácsért. Meg is kapjátok, ingyen. Hát nem látjátok, hogy szegény Gyuszi bácsit megöli az aszály? Nocsak ide a haverokat a Sógor utcából! Most mutassátok meg, hogy mit tud a Sógor utca!

Először csodálkozva, majdnem bambán nézett rám, aztán hirtelen elinalt. Negyedóra sem telt, olyan öntözőkannalánc alakult ki a szivattyús-kúttól az ágyásokig, amilyent csak régi tűzvészeken láthatott az ember falvakban.

A félkezű kertész hangtalanul, megilletődötten állt a lánc végén, és irányította az öntözést. Mikor meglátott, gyanakodva dohogta:

— Mi ez, kérem? Mi történik itt?

— Mi ez? — kiáltottam boldogan, — Eső a Sógor utcában!

A tízezredik

Füzetbe jegyezte be mindig „szüléseit” a maga számára. Osi módon csinálta: egy — rovás, — egy szülés. Mint a pásztorok a rovásfával vagy a régi korcsmárosok a söntés mestergerendájával: egy krétavonás, — egy liter bor hitelbe.

A különös esetet azért mindig megörökitette:

— *Vargáné, Homoksor, ikrek, fiú-leány.*

— *Pingitzerné, Szömörce utca, harántfekvés, dr. Falvayt hívtam.*

— *Horváth Károlyné, Lakatos utca, fiú, halva.*

— *Csikász Örzse leányanya, fogós, — kutya megharapott.*

Az ilyen nehezen világra segített „gyerekeit” szemmel tartotta az életben is. Kerek, mongolos koponyájában külön fió-

kos sejtsekreény volt ezek számára. Tudta például, hogy a vásártéri cédulaházban a Pingitzer Tóni, a harántfekvéses osztogatja a cédulákat, homlokán egy kis fogónyommal. A szülőosztály orvosnőjét azért tartotta számon, mert ő volt az ötezredik gyereke. Dr. Bakos Erzsébet nevét három csillaggal jelölte meg, mint a Baedeker a különleges látnivalókat. Egy versecskét is biggyesztett utána, most is a fülébe cseng:

— *Üdvözlégy, kis Primulácska
Isten kicsi árvácskája,
Lelkem ujjong, szívem telik,
mert te vagy az ötezredik.*

Istenem milyen szép, kis töltöttgalamb asszony lett a lelkemből, tekintélyes orvosnő, két gyerek anyja, éppen a múltkor mondta neki az utcán:

— Kedves Bori néni, mi lett volna, ha maga nem pofoz az életre?

Való igaz: kék-zöld volt már a gyöngyöm a léghiánytól, — aztán melegvíz, — hidegvíz és néhány pofon, aztán: o-á, o-á, — és be az élet karámjába...

Az emberek nem tudják ám, hogy a bába, ha érző szíve van, a világ legboldogabb embere, csak ne volna az az örökös rettegés az életekért. A kicsiért meg az anyáért...

Híres esete volt, — sokat derültek akkor a városban rajta — mikor egyszer a Fő utcán egy részeg ember zavarta az arra vonuló iskolás-csapatot. A hajlott, kis Gólya néni felismerte, hogy a részeg is „bejegyzett” gyereke. Rákiáltott:

— Kadnár Lajos, takarodjon!

És mikor a garázda ember meghökkenve nézett a nénikére, ez még jobban fölemelte a hangját:

— Mit bámul, Kadnár? Én már előbb ismertem, mint született! Én segitettem a világra! No mi lesz?

Morogva kotródott el a garázda ember.

... Forgatta, forgatta Mihályné Kerek Borbála a viharvert füzeteket, amelyek az ostrom tűzében megpöndörödvé, meg-

pörkölődve éppen olyan tépettek és időragóttak voltak, mint a gazdájuk, a „biciklis” Gólya néni a maga 73 nehéz évével a vállán. Dehát Szent Borbálám, te, aki ura voltál a tűznek, te tudod, hogy az élet aszal és éget, akár akarjuk akár nem.

Elővette a legújabb füzetcsalátát, és a kis, barna arc elkomorodott. Ez a legvésezebb „munkanapló” valamennyi között.

— Csipákné, bunker, légitámadás, fiú, érszakadás.

— Szekeresné, a Janicsár utcából, bunker, császárvágás, dr. Vízváry.

— Oszipenkoné, orosz lityenánt felesége, ikrek.

— Jakova katonanő, fiú, hurrá, puszi.

Akaratlanul is elmosolyodott. A Nemzeti Bank pincéjében volt a szülés erős ágyútűzben. Az apa izalmában szuronyt szegezett rá, mert lassúnak találta a szülését. De mikor felsírt a kis Iván, akkor a nagy Iván elkezdett hurrázni és jobbról-balról megcsókolta őt...

A füzet vége felé mind ritkább a rovás, egyre kevesebb az élet. A születésszabályozás engedélyezése óta csak vánszorogott a bejegyző ceruza, legjobban szerette volna gyászkeretbe tenni a lapokat. — Node valahogy csak kilett a kilencedik rovás az ezredik csoportban kilencezer-kilencszázkilencvenkilenc.

Ennyi és nem kevesebb.

Hogyan is lett ilyen töméntelen esete? Az első tizenöt évben kórházban dolgozott, négyezernél több erre az időre esik. Aztán meg ő volt a szegények bábája.

Következik a tízezredik.

Vajon ki lesz az? Tudott egy-két várandós anyát, kilenc-hónaposat a kerületében. Az egyik első szülés, tanárnő, az ura mérnök, finom népek, de biztosan a kórházba mennek, igazuk is van, — az ő ideje már lejárt. A másik a Cs. Nagy Julis, héthónapos „gyereke” volt valaha, két hold szőlő, kényeztetett jószág, — ez talán megijed a kórházi kizsuppolástól négy nappal a szülés után?! Talán eszébe jut neki a szegény, öreg, de biztos kezű Bori néni?

Mindössze két „kilenchónapos” asszony! Nyolcnak kéne lenni, de hát az ember fellázadt a Teremtő ellen!

Egészen kipirult, úgy felizgatta magát.

— Anyus, miért olyan izgatott?, — kérdezte nevelt lánya, Borka. — Valami baj van?

Abbahagyta a varrást, mert mióta ájultan találták a múltkor a fáskamra előtt, azóta fokozottan figyelnek reá.

— Á, semmi, semmi baj... Csak tudod, várom a... tízezrediket.

— A tízezrediket? Istenem!

Csak ennyit mondott Borka, és könnybe lábadt a szeme. Ha ez a hajlott, halk beszédű asszony nem lett volna, mi lett volna belőle is, aki kétéves korától szülő nélkül maradt? Anyus tizenhét éves korában elvesztette az urát és négyhetes kisfiát, Elemérkét. Évek múlva aztán édesnél is édesebb nevelőanyja lett öneki, a húga árvájának....

És most a tízezredik „gyermekét” várja? Valamit kéne tenni. Nincs nagyon messze Szent István napja, tavaly is tüntettek ki dolgozókat az alkotmány ünnepén, szólni kéne a tízezerből néhánynak, a doktornőnek meg másoknak....

Kopogtak az ajtón. Anya és leánya. Tehetős népek lehetnek, a ruhájuk erre vall.

Tömött hallgatás a köszöntés után. A mama köszörüli a torát, zavartan nézelődik, — aztán a belső szobában kibújik a lepke a gubóból: egy kis *szivesség* kellene, egy kis segítség a tapasztalatlan leányon. Csak három hónapos még, jó pénzt fizetnének. Mikor Bori néni a kórházi bizottságot ajánlja, a mama türelmetlenül közbevág:

— De Bori néni, mink a diszkéció miatt szeretnénk csak így, magunk között...

A bába görnyedt kis alakja hirtelen nőni kezd:

— Tessék nézni, asszonyom, én ötvennégy év alatt egy híján tízezer gyereket segítettam a világra, de egyetlen magzatot sem vettem el. Tetszik érteni? Egyet sem. Nem is fogok! Én szerződésben vagyok az Úristennel... Tetszik érteni, a Teremtő munkatársa vagyok!

Többet nem mondott. Minek ezeknek? Őt úgyis megszállt-nak csúfolják, lemosolyogják. Jó,jó, ti normálisok! Ti jól számító okosok, csak mosolyogjatok, csak ássátok meg szépen a Föld sírját, és fektessétek bele az életet! Bori néni, a bolond, nem megy veletek!

A vendégek már ott sem voltak.

Késő este aztán megjött a tízezredik követe. Cigánylegény a telepről. Olyan alázatosan állt a kapuban, hogy szinte a lábát is beleszívta a zsebébe. A Zsófi húgáról van szó de gyorsan jöjjön a naccsága, mert különben meghal a „szegény mártél...”

Bori néni nem szólt semmit, csak felnézett a csillagos égre:

— Miért ez a tízezredik, Uram, miért?

Nem kapott feleletet. Sójajtott. Már régen nem pöröl az Úristennel. Mikor ötvennégy évvel ezelőtt elvette tőle a kis Elemérkét, már csak nefelejcskék szemére emlékszik, — akkor pörölt Vele utoljára zokogva, hosszú éjszakákon át. Azóta alázattal fogad mindent. Ezt is. A kis ingyen füstöst. Hiszen ember ez is: élni akar.

Odabenn meg sem mondta, ki a tízezredik. Észrevétlenül betette a táskájába a kölnis üveget is. De alig készült el, újból csengettek. A Cs. Nagy Julis ura jött maga taxival. Még két hét hiányzik az időből, de a fiatalasszony rosszul lett, és a fájások születést jeleznek.

Legalább hat darab százaz néz ki ebből a pirospozsgás könyörgő aggodalomból. Messze sem laknak, jómódú népek... Aztán Bori néni sóhajtott egy mélyet, keserveset, mondott néhány kimentő szót a taxis kuncsaftnak, és megindult gyalogosan a cigánytelep felé...

A mosoly

— No öreg Ignác, lassan eljön a te szólitásod ideje is . . . Érezted azt a furcsa, öklelő görcsöt, amilyent eddig soha nem éreztél? . . . Mintha valami idegen erő fészkelte volna magát beléd! Szegény beteg kutya vagy. Mégis jobb lett volna a Káté-eszbe beállnod, most odaállhatnál a nyugdíjas-jászol mellé . . .

— Ejnye anyjuk, szóltál?

— Én? — csodálkozott Orbánné, — egy szót se! Miért? Hallottál valamit?

Az öreg mester kissé zavartan nézett föl a kaptafa mellől:

— Valamit hallottam . . . Azt mondta egy hang, miért nem álltam be a Ká-té-eszbe?! . . . Lehet, hogy itt bévül kotonász valami . . .

A mellére mutatott. A halántékát kiverte a víz.

— Rosszul vagy, apja?

Az asszony arca színt váltott, mint mindig, ha valami ismeretlen véstől fél.

— Á, nem. Semmi... Csak olyan furcsa, olyan szokatlan rándulás...

— Öregek vagyunk már, Nácikám, öregek... Én különben mindig mellette voltam, hogy állj be a Ká-té-eszbe! Igaz? De te?...

— Csönd! Én nem vagyok áruló! Nem vagyok Hárs Miska!

Konok, kemény öreg! Hárs Miska nála szabadult föl majd harminc éve. Elleste az ortopédia sok finom mesterfogását, aztán mikor a szövetezet megalakult, hátat fordított a maszkek-világnak, és beállt a ká-té-eszbe vezérkedni. Mert — Orbán Ignác szerint — az ortopédcipész az a susztervilágban egyetemi tanár...

— Büszke voltál, Orbán Ignác Ignác, büszke, — dohogott az asszony, — Büszke voltál a tudásodra, édes apuskám, valljuk be az igazat!

— Ne rágalmazz, te örök vádlóm, te! Mindig én vagyok a hibás, úgyis tudom, mindenben, negyvenöt év óta megtanulhattam volna már! Büszke, büszke! A fene csinálta büszkeségből! De elárulhattam a kuncsaftokat? Hát elárulhattam?!

Orbán mester nem mondta meg, miért árulta volna el a kuncsaftokat, ha beáll. Ezt érteni kell, érzék kell ahhoz, hogy az ember megértse. Ehhez tudni kell, mi az ortopédia?

Hát magyarázza meg ennek a jó asszonynak negyvenöt évi házasság után, hogy az ortopédia az nem suszteráj, hanem művészet? Hogy a rendelő az inkább páciens, mint kuncsaft? Hogy ez bizalmi dolog: a mester a lelkét adja abba a cipőbe, aztán a páciens az vagy bízik ebben a lélekben vagy nem? Vagy kitapintja a megjavított lábán az Orbán Ignácot vagy nem. Teszem itt van a Benkő ügyvéd úr. Negyven éve hosszabbítja neki a bal lábát a cipőjével, és emeli a gránáttól lefaragott jobb rüsztyjét. „Drága Orbán barátom, maga művész! Maga szárnyakat ad az én szegény lábaimnak, úgy érzem ma-

gamat, mint Merkur isten... Így senki se tudja egésszé varázsolni az embert, mint maga!" Hát ez semmi?

Aztán ott van a Jakabffy-leány, a volt polgármester leánya! Azelőtt mindig Pesten csináltatták neki az ortopéd-cipőt, mígnem egyszer ráfanyalodtak öreá. És akkor Orbán Ignác olyat remekelt, hogy Jakabffyk elfelejtették Pestet... Még a helyi lap is megírta a dicsőségét... Hát lehet ilyen sikereket a szövetkezetbe dugni? Lehet azt mondani ha jönnek a régi „hívek”, akik csak őbenne látják a megjavított lábukát, hogy: *nem?! Nem vállalom?!...* Majd megcsinálja a szövetkezet?! Ki? Mi? Kik? Mik? A Hárs Mihály cipő-főszerekészítő úr, aki nem felel majd semmiért, mert hiszen nem ő csinálja! Nahát! ...

Halántékán kidagadtak az erek ebben a belső vívódásban.

Az asszony törte meg a hosszú csendet:

— Megbecsültek volna a szövetkezetben is, apja,... én mondom neked... Téged megbecsültek volna... Node hagyjuk ezt. Már késő! Élhetünk majd a gyerekeink nyakán. Kegyelemkenyéren...

A levegő is megkeseredett a vén mester nézésétől azokra a szavakra. Harsogni kéne most, de az erőből nem futja, — így csak tompán puffannak le a szavak az erős metszésű szájról:

— Nyakán? Kegyelemkenyéren? Micsoda buta beszéd ez már megint? Hát a hála az kiskutya? Mit gürcöltem én értük? Mit dolgoztam? Ezt te tudod a legjobban, anyja! A dikics meg a csiriz rabszolgája voltam miattuk! Nahát!

Ezt csak a nagytürelmű asszonynak meg talán annak a *belső illetőnek* meri így megmondani, a gyerekeinek nem igen merne szólni.

„Fiam, a mérnök”, a Berci, Pesten dolgozik, valami hajdani gyáros leányát vette feleségül, saját autója van, — neki nem szólna.

„Lányom, a pedagógus”, itt tanít, velük lakik. Ő a család igavonója. Leány még, nem is törekszik főköttő alá a szülei miatt. Ahogyan az áldozati tűz nem beszél csak ég, úgy Vera

sem szól, csak dolgozik. Ennek miért is szólna a beteg?!

„Fiam, a könyvelő” eleven szemrehányás velük szemben:

— Tőlem sajnálták az egyetemet, úgye?! Csak minden Ber-ci, a mérnök úr! Én vakarhatom a koszos érettségimet!

Éppen tegnap volt jelenet emiatt. Pedig nincs igaza, de ez a gyerek mindig ilyen volt. Sértődötten jött a világra. Csak magára vethet sorsa miatt. Beiratkozott az orvosira, azt mondja, biológus lesz, rákkutató, — aztán az első év után megfogta a rákkutatót egy kis halacska, és nem engedte el. Már négyen vannak egy liliputi kis udvari lakásban. Szimpla könyvelő lett a nagyalma biológusból, — de az álmok azért megmaradtak. Falja a rák titkát bogozó könyveket és tanulmányokat, kotyvaszt, füveket gyűjt. Az ősszel egész tarisznyára való őszi kikirics-gumót szedett a Bakonyban, azután magyarázta Verának, hogy neki a mérge miatt kell a gumó, a *kolchicin* miatt, ami bénítja a sejtmagot, tehát a ráksejtek burjánzását is. Persze érzi, hogy ő csak amatőr, lemarad az igazi kutatók, a diplomás szerencsefiak mögött, akik laborban dolgozhatnak, — de ki tudja? Hátha?! A könyvelőség lelki elégtelenségét ezzel a kutatási lázzal, a groteszk reménykedés lelki ortopédiájával próbálja kiegészíteni...

Hogy várhat az elhasznált, beteg apa ettől a zátonyra futott élettől támogatást?

— Valami bujkál apádban, — húzta meg a vészharangot Orbánné, mikor egyedül volt Döncivel, a „biológussal.”

— Ugyan ne képzelődjenek, anyuka. Apa, aki sosem volt beteg?!

Kis izgalom és szemrehányás volt a hangjában. mindenkori egy kicsit a saját élete főpróbájának nézi a szülője életét. Milyen betegséget csillogtat felém? Mi ellen kell résen lennem, hogy ne utánozzam az én előképemet?!

Nem kellett sokáig bizonytalanságban lenniök. Egy este mentők vitték be a kórházba Ignác mestert óriási görcsökkel, és azonnal megoperálták hasnyálmirigy-gyulladással.

Ez volt a fedőnév.

A szövettani vizsgálat nem hagyott kétséget afelől, hogy rá-

kos daganatról van szó. Persze a vaskaptafa! Művi irritáció, és a végén kitör egy „sejtforradalom,” és tudjátok, a szteránvázis hormonokból lehasad a negyedik gyűrű, és előáll a háromgyűrűs fenantrén-váz, ami erélyes rákképző vegyület...”

— Hagyd ezt a nagyképű tudományos halandzsát! — fakadt ki Vera a biológus ellen. — Mit érdekel engem, hogyan lesz. Az érdekel, és az fáj, hogy *van!*

Sírásba lazultak a szavai.

— No ha áttétel nincs, akkor van még remény! — állapította meg csendesén a rák-lexikon biológus. — Én hiszem, hogy van még segítség.

Megegyeztek abban, hogy még egymás közt sem ejtik ki többé azt a szót, ami magát a kérlelhetetlen, leküzdhetetlen halált jelenti. A beteggel szemben pedig felveszik a legártatlanabb optimizmus álarcát. Neki sejténie se szabad a kórt.

Mikor Ignác mester a negyedik héten az operáció után lábra állt, és sétálni kezdett, „fiam, a mérnök”, leruccant Pestről vadonatúj Skodájával, feleségével együtt, és valósággal beleimádkozták az autóba. Két óras sétára vitték „fiatalodni”. Betértek egy velencei-tavi eszpresszóba is, Berci különleges narancskrém és tripla feketét hozatott az apjának.

Ó ezek a gyerekek!

Vera csupa derű és optimizmus volt az apja előtt. Anyját is felszárnyazta. Hermin mama még a moziba is elcsábította beteg párját.

— Ó Nácikám, de nagy bolondok voltunk mink, hogy mindig csak dolgoztunk, gürcöltünk, mint az állatok! Elfelejtettünk élni. Hát most meg kell köszönnünk a jó Istennek, hogy ezt a te gyulladásodat küldte, mert végre ráeszüdtünk, hogy más is van az életben, mint robot!

Hősies, hitető mosolygással mondta ezt, de maga is csupa hit volt, csupa csakazértis remény, hátha tévednek a doktorok, hiszen emberek azok is! Aztán meg az ő imádságos lelke tudván tudja, hogy „Istennél semmi se lehetetlen!” ...

Mintha a mesék manóit is mozgósította volna egy láthatatlan erő: az operáció előtt megkezdett, félig kész ortopédcipő

— régi páciensé — egyszerűen készre „csináltatott”, amíg ő a kórházban volt. Az asszonyok tréfásan a manókra fogták a dolgot, akik éjjel dolgoztak, mint az egyszeri csizmadianál, — de végül is meg kellett vallani, hogy — Hárs Mihály, a szövetségi vezérkolompós, az „áruló” volt az éjjeli manó . . .

Ez sok volt Orbán Ignácnak. Szinte jobban szerette volna, ha a Miska „abban a méretben” maradt volna, ahogyan ő keserűségében, csalódásaiban „kiszabta” magának . . . Mi van itt, hogy őt mindenki úgy dédelgeti? Hogy őhózzá most mindenki olyan jó?!

Dönci, a biológus, nyugodt derűvel nézett a szemébe:

— Tudja, mit, édesapám? Füttyüljön maga azokra a besugárzásokra! A Koltay csak nagyképűsködik. Belebolondul abba a nagybüdös kontrollba . . . Kinek kell az ilyen besugárzás? — kérdem én. Akinél rosszindulatú volt a daganat. De magánál szó sincs erről. Azt én tudom. Inkább ezeket a cseppeket veszi be majd, háromszor naponta két csepp egy pohár vízbe . . .

Ignác mester megcsókolta a „tékozló” fiát. Mennyi jószág szorult bele ebbe is. Biztosan az anyjából. De azért ellenmondott a besugárzásokra vonatkozóan. Ő nem akarja megbántani Koltayt. Olyan finom ember! Este tízkor operálta. Ő különben sem akar senkit se megbántani ezentúl. Inkább sugározza csak tovább a röntgen! De a cseppeket is beszedi, „mert te, Döncim, te zsebre vágysz a tudásoddal három orvosprofesszort . . .”

Napról napra kevesebb lett Orbán Ignác („Jobb is, apukám, hogy könnyebb a test, kevesebb munka a szívnek”), a mája körül nagy, feszítő nyomást érzett, (ez jó: védekezik a máj a besugárzások ellen”). Éjjelente verejtékesen ült fel az ágyában, és néha idegen ember beszélt belőle: hol valami régi, kegyetlen mester, aki bambuszpálcával verte inasait, hol meg valami kegyes, öreg pap. Percekig tartott, míg magához tért. Azt mondta az egyik éjjel:

— Mintha itt állna az öreg Bónis Gáspár . . . , a pap . . . Azt mondja: ha az Isten megmenti az embert egy haláltól, akkor valami terve van vele . . .

Vera és Hermin mama dermedten hallgatták a kisérteties szavakat. De aztán gyengéden teljesen öntudatra hozták, Herminke még tréfált is:

— Olyan voltál apja, mint egy próféta . . . Hát persze, hogy valami nagy cél végett mentett meg az Isten az operációval! Még sok hibás lábú embert kell boldoggá tenned a tudásoddal! . . .

A dunyha alatt aztán sírtak az asszonyok. Ignác mester meg törte a fejét: mi is lehet hát az a szép dolog, amit ő véghez visz? A kíváncsiság melengette és húzta magához, mint az éhes tyúkot a zsinórra fűzött kukorica. A fájdalom is elősont a testében, mint a megrepedt gáton a futamó víz. De ő nem szólt erről. Mosolygott. Erősen, kitartóan mosolygott.

— Apuskám, ha így mosolyogsz, olyan hálás vagyok a jó Isternek, — suttogta boldogan az ő öreg Herminkéje, — Énekelni szeretnék örömben.

A vén mester összeszorította protézisát, és tovább mosolygott. Szinte ő is boldog volt, legalább néhány percig.

— Anyuka, gondolnunk kell a papra, — súgta Vera egyik este, mikor a beteg nehéz álmait vigyázták.

— De hogyan? — tépelődött Orbánné, — Mindjárt rosszra gondol! Mit is fogadtunk, Verkám? Hogy nem sejtetünk vele semmit!

Nem kellett hívni, maga jött el a pap. Ortopéd cipő-ügy. Régen ismeri a mestert, nem tudta, hogy beteg. Jó ötvenes volt, duzzadt az erőtől, sokért nem adta volna, ha betegágynál esettebbnek látszana.

A két asszony szépen kiment a szobából, az új páciens pedig elkezdett beszélni Orbán Ignácnak a „beépített betét áldásairól. Mennyivel jobb ez a kivehető ludtálpbetétnél! Beszélt, beszélt, tapasztalt, érlelő hangon, — hiszen lazarista volt valamikor, — aztán eljutottak a vallomásig.

Ez úgy történt, hogy Ignác mester hirtelen megfogta a pap csuklóját, és fájdalmát leplezve, szinte ravasz mosollyal mondta neki:

— Tisztelendő úr, ezek azt hiszik, hogy én nem tudom!

- Mit nem tud Orbán bácsi?
- Azt, hogy nekem rákom van. Ők jól tudják ezt, ... de takarják ..., az áldottak, azt hiszik, hogy én nem tudom!
- De hiszen nincs magának rákja!
- Ehhh! Hagyjuk ezt! Tudtam már az operáció előtt. De ők abban a hitben vannak, hogy én nem tudom. A viláért ne áruljon el! Borzalmas volna nekem, ha megtudnák ...
- A pap döbbenten hallgatott.
- Aztán miért volna borzalmas? — kérdezte kisvártatva.
- Miért? Mert csalódottnak éreznék magukat jóságukban ... Tessék elképzelni: gyógyíthatatlan beteg! Halál fia az ágyban! ... Ezt nem, soha! Hadd higgyék, hogy én nem tudom ... Abban a hitben vannak, hogy én így — nem tudva — nem szenvedek annyit!

Megint mosolygott. Ez a mosolyárva már külön vendégarc volt rajta, talán el is szakadt már az érző arc vérvérközségétől.

A pap nem szólt, és nem mozdult egy darabig. Mit is mondhat? De aztán illesztgetni kezdte az örök vígasztalás igéit:

— Nézze, Ignác testvér, a szenvedés a mi földi tisztítótűzünk. Ez érlel meg bennünket igazán testvérekké a szeretetben és megértésben ... Aki nem szenvedett igazán, az nem is ember! ...

— Ugyan hagyja már, tisztelendő úr, — legyintett türelmetlenül a beteg. — Érti maga ezt? Mert én nem értem! Én egész életemben becsülettel dolgoztam, javítottam a mások életét ..., nem mulattam, nem züllöttem ..., egyszer se csaltam meg a feleségemet ..., és nekem itt kell szenvednem, mint a tűzbe dobott féregnek ... Koldusként kell elpusztulnom, még rendes temetésre is alig telik ... A másik, az csalt, cigánykodott, fajtalankodott ... aztán egyszer majd kap egy kis szelet, ... nyekk, — nem is szenved, aztán vége! megy a szép, jól szigetelt kriptába ... Hát az Istenért, hol itt az igazság?! Meg lehet ezt érteni?! ...

Könnyegek serkedtek ki a hamuszín arcra. A mosolyárva pörölő, lázadó latorarcnak adott helyet.

A pap olyan lett, mint egy kisfiú, aki nem készült a lecké-

ből. De csak egy percre. Aztán lassan leszedegette emlékezete mestergerendáiról a gondolatok tekerceit:

— Nem, én se értem, Ignác bácsi. Hogyan érteném? De nézze, aki egyszer embernek születik, annak ez a sorsa. Az Isten fölvette az embertestet, hát keresztfán kellett neki meghalnia... Vonaglott, és fulladt, mint a legbűnösebb lator... Bent is van a Szentírásban, hogy így sóhajtott fel: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem!” Az édes Üdvözítőnek kellett a legtöbbet szenvednie, meg lelkileg a Szűzanyának, pedig a legártatlanabb, legszentebb lények voltak.

Aztán még szép zsongással beszélt a jó emberek engesztelő szenvedéséről, arról, hogy csak ez a plusz, ez a fölös szenvedés engesztelheti az Istent a bűnösök durva büntetéseiért...

Erre aztán elszégyellte magát Orbán mester.

Hirtelen valami sírós, reszkető szeretethullám borította el. A saját fájdalommain keresztül megsajnálta a *Másikat*. A még ártatlanabbat. A legártatlanabbat. Aki csak szeretett. Nem úgy, mint ő, aki gyűlölt is. Hárs Miskát meg másokat is.

Arcán átcikázott a fájdalom villáma. Még jobban eltorzult.

A pap szinte bátortalanul tartotta eléje a feszületet. Ignác mester megfogta izzadt kezével, aztán görcsösen megcsókolta. A *Másikat*. A még ártatlanabbul szenvedőt.

Aztán pedig meggyónt. Úgy ahogyan a nehéz betegek szoktak. A pap feltett néhány kérdést, Ignác mester bólintott, vagy tagadóan rázta a fejét.

— Csak egyet, ... egyet szeretnék kérdezni, — sóhajtott nyugodtabban, a feloldozás után.

— Mit szeretne, Ignác bácsi?

A beteg egy pontra meredt. Még sem kérdezi meg. Ki tudna megfelelni arra, mi szépet akar vele az Úr, amiért nem engedte elpusztulni az első rohamban?

Kérdés helyett megint ráerőltette szenvedő arcára a mosoly lárváját, mert bejöttek az asszonyok. Még a morfiuminjekciók kábulata sem tudta teljesen elhessegetni az arcáról ezt a biztató, emberfeletti mosolyt. Mosollyal az arcán kiszenvedett.

Örökösök

Mindenkinek leesett az álla, mikor Tivadar bácsi végrendeletét fölbontották. Mindent összevéve százhatvanezer forintot hagyott boldogult bátyja gyerekeire, a Király-testvérekre.

Százhatvanezer forint! Ki hagyta ezt örökségül? Tivadar, a kopott, rongyos, fukar Tivadar. Meg kell bolondulni! Az utóbbi években már a Tsz.-nél dolgozott soványan, aszottan, mint egy csikasz. De a legtöbb munkaegysége neki volt. Meg kell azonban mondani, hogy a vagyona dandárját nem itt szerezte, hanem régebben, kölcsönügyletekkel.

— Eh! Törődik vele az ördög! — gondolták a Király-gyerekek. Titok volt ez az ember, hóbortos is, ha egyszer ennyi pénz mellett hagymát evett reggelire száraz kenyérrel.

Mindössze egy kikötése volt a nyakigláb, ádámcsutkás különecnek: halála évfordulóján az örökösök égessenek egy-egy szál viaszgyertyát a sírján.

Jenő, a főkönyvelő, mindjárt a szerény halotti toron kiszámította, hogy tízezer viaszgyertyát vehetne a ráeső részből.

Az áldott Tivadar bácsi! Hát lehet egy emberben ennyi dugott hősiesség és jóság?! Bizony ők néha szégyelltek is! Hiába, — sose szabad a látszat után menni!

Az első évfordulón égtek is ám a gyertyák a virágos síron! A négy testvér versengett, melyik tudja a legszebb gyertyát égetni. Lilika domborműves, színes gyertyát gyűjtött, valódi bábos-remeket. Talán nyolc forintba is belekerült a budai bábosnál...

A második évfordulón csak Lilika ment ki a sírhoz az évforduló napján, de a gyertyák változatlanul lobogtak a síron, ha a dombormű le is kopott Lilika gyertyájáról (ezek a bábosok nem tudják, mit kérjenek!). Igaz, műkö-szegéllyel kerítették be a sírt, ez nem volt benne a végrendeletben, óriási plusz volt ez, de legalább a népek szája nem kerepelhet, hogy ők csak a pénzt tudják bezsebelni, a keresztény kötelességekről pedig megfélekeznek...

A harmadik évben Jenőék Debrecenbe költöztek, ott az egyetem gazdasági hivatalában jobb állást kapott, mint amilyen a Hulladékgyűjtőnél volt. Jenőék már természetesen nem égettek gyertyát a második évfordulón. Joggal gondolhatták: a többiek ugyanis égetnek, igazán nem lehet kívánni, hogy Debrecenből gyertyát küldjenek.

Lilikáékat is meg lehet érteni tulajdonképpen... Az történt ugyanis, hogy időközben elváltak. Az a negyvenezer forint, amire a házasságukat alapozták, Lilika — Zoli hibájából elkámforodott. (Azért írtam mind a két nevet, mert mindegyik a másikat okozta a válásért.) Az igazság pedig az, hogy amint Jenőék útját Debrecenbe az örökség olaja kente meg, az tette lehetővé azt is, hogy Lilika állásba tudjon menni. Furcsa logika, ugye? Pedig így van! Az örökségből ugyanis végre úgy ki tudta magát „stafirozni”, hogy a konkurrens nők közé tu-

dott menni hivatalba. Sőt olyan sikere volt választékos öltözködésével, hogy egyre később ment haza a túlórák miatt, melyeket a főnök mellett kellett eltöltenie.

Lehet csodálni, hogy a közelharcban, melyet minden bútordarabért és a kis Zolikáért vívott férjével, megfélemlített olyan bagatell dologról, mint a gyertyaégetés egy külön agglegény sírján?!...

A harmadik évben már csak két gyertya lobogott a horpadó síron: Icaéké és Aidáé.

Icaék fél-maszekok voltak. Béla vállalt valami kis állást a „brancsban” a Kisker-nél, de a fő jövedelmi forrásuk az angoranyúltenyésztés volt. Tivadar bácsi végrendelete aztán lehetővé tette, hogy a sokkal jobban hangzó nyérc-tenyésztésre térjenek át. Burza Béla ügyes ember volt, az a fajta, aki-ről azt szokták mondani, hogy a sárból is aranyat tud csinálni. A nyérc pompásan beütött az első két évben, de ahogy ipe-redtek, Burza Béla mind érzékenyebb lett a tollasodás forrására vonatkozóan. Egyszer, mikor összekaptak, és Ica Tivadar bácsi vagyonát emlegette mint emelkedésük forrását, a férfi kikérte magának ezt a célzást. Ő saját tehetségéből és élelmességéből boldogul, nem pedig másnak a buta pénze miatt... Mikor pedig beütött a pestis a nyércek közé, és érzékeny károkat okozott, Burza kijelentette, hogy most aztán már végleg kvittek a halottal. Elvette, amit adott, többet nem akar hallani róla!

Így azután a negyedik évben már csak egy gyertyácska pislogott Tivadar bácsi sírján: Aidáé.

Király Aida! Mennyi álom tapad ehhez a névhez! Aida! A legkisebb a Király-lányok között, s a legszebb. Fekete szempilla mögött zafirkék szem. Mint az egyiptomi Aida, ő is áldozat. A család kulija. Igaz, részben maga volt az oka, hogy oly sokáig pártában maradt: egyszerűen nem volt tehetsége a férjhezmenéshez. Nem ritka széplány-sors ez! Válogatott, válogatott, várta, hogy — mondjuk — az aostai herceg megszökteti egy holdvilágos éjszakán legújabb típusú Alfa Romeo-ján, de a herceg csak szabotált, ellenben az évek, azok

dolgoztak, dolgoztak, és a szép Aida csak megmaradt a pártájában egyre sűrűsödő pókhálókka! gyönyörű szeme körül...

No és folyton üzembn volt. Ha valamelyik Király-gyerekne! kisbaba született, — hát az Aida! Ha beteg volt valaki, — majd az Aida, az ráér. Ha családi szüret volt a közö! szö!lőben, hát „Aida, te tudod a legszebb, legkönnyebb mákosbá!jglit sütni...”

De mikor Tivadar bácsi váratlan hagyatéka rászakadt, föllázadt kuli-sorsa ellen: férjhez ment a nála hat évvel fiatalabb szépfü!ho!z, aki rondírással írta alá a nevét, és maniküroztette a körmeit.

Ahogy az évek múltak, úgy kamatoztatta Boros Dezső azt a hat évet, amivel a sors Aidával szemben megajándékozta. Legénykori szenvedélyét, a futball-szurkolást nem hagyta abba, sőt mindehová elkísérte csapatát, és játszott a mecenást rokonaival szemben is.

— Hát azt már nem! — sikoltott fel az öné!zet a hajdani szép leányban. — Tivadar bácsi hagyatéka nem a te retyerutyádé!

— Tivadar bácsi?! — csattant fel a férfi. — Mit akarsz ezzel mondani? Minden veréb csiripeli, hogy Icaék jól megfejték az öreget halála előtt (ez nem volt igaz!) Becsaptak minket a te híres testvéreid! És akkor mi égessünk viaszgyertyát?! Mi a fenének?! Égessen az, aki megcsapolta...!

Aztán mint távolodó mennydörgés morajlott föl:

— Az embernek vagy van öné!zete, vagy nincs!

Így esett aztán, hogy Tivadar bácsi sírja halálának ötödik évfordulóján gyertya nélkül maradt. Csak Halottak napjára került rá egy kis gyertyacsonk. A sánta Nani tette rá, akivel egyszer életében valami jót tett. Csak nehezen tudott fészket találni a csonk számára, annyira benötte a gaz.

Elifáz a rendelőben

Végre ideértem a központi rendelő elé. Az arcomat eltorzítja a légszomj, kissé rendbe kell hozni. Bepumpálom a tüdőmbe a Novodrint, a zihálás pár percig lassúdik, — mosolyognom kellene, rejteni a kint, letörölni a verejtéket, — így most belépek az épületbe.

Embererdő a folyosón, a rendelők előtt. Egy padrész nekem is jut. Félek a szemek és szagok támadásától, próbálom a védekezést lélegzési gimnasztikával, — lassan eljutok legalább a ritmusos nehéz lélegzésig.

Sokan vannak előttem nyüzögtek, idegesek, türelmetlenek. Ez itt a belgyógyászat, amott a sarokban a sebészet. Gyerek sír, öreg nyöszörög, mentők egy asszonyt hoznak lábtöréssel.

Most egy mosolygó arc csobban felém ebből a fájdalom-tengerből: ráncos, aszkéta-arc, kék, világító szemmel.

— Látom, asztma vagy Basedow, — mondja csendesen. — Ne higgyen ám az orvosoknak! Gyógyítható! A nagyanyám hatvanöt éves korában gyógyult ki belőle.

Ezt olyan lángoló hittel tudja mondani, hogy megbizsereg tőle a gerincem.

— Mondja uram, — kérdezem tőle hirtelen, — maga átvinné tőlem a fulladást egy időre..., hogy... könnyebbítsen rajtam?

A különös ember pupillája megszűkül a figyelésben, ahogy rám néz:

— Átvinném, elhiheti. Ezt még nem próbáltam.

Aztán kissé felcsattan a hangja:

— Szeretne gyorsan szabadulni a betegségétől, ugye? De higgye el, ez csak olyan kényszerérés volna. Mindenre meg kell érni, az egészségre is. A betegségnek is megvan a maga kifutási ideje.

Nohát furcsa puska ez a Greco-képű apostol! Vigasztal is, lever is. Vagy valami magasabb diagnózis ez?

Egyik asszony epebájára panaszkodik. Borka Nándor — így mutatkozik be nekem az idegen — kipróbált kezelési módszerrel magyaráz el neki. Egy fiatalasszonyt strumája miatt vigasztal meg. Kigombolja ingét és megmutatja a nyakán a struma-operációja koszorúját. Bagó az egész! A betegséget kellő időben torkon kell ragadni, ez a győzelem titka. Egy gyerek szájába cukrot nyom, egy másiknak a fejére barackot. Aztán a sebészethez pártol. Ettől is kérdez valamit, attól is. Kigombolja kabátját, széttárja ingét, úgy mutogatja agyonszabdalt testét. A betegek gyanakodva, kíváncsi irtózással vizslatják.

— Nehogy azt higgye, uram, hogy dicsekszem a sebeimmel, — mentegetődzik, mikor visszajön. — Én csak a kishitűeket akarom bátorítani ezzel: „Lássátok, ennyit bír el az emberi szervezet! Föl a fejfel, felebarátaim” Hogy is mondja Elifáz a trágyadombon ülő, fekélyes Jóbnak?

„Ő sebet ejt, de be is kötözi,
Megver, — de keze gyógyít is.
Kiragad téged hat szorongatásból,
És nem ér baj a hetedikben.”

Kissé éneklő hangja megakad. Greco ecsetjére méltó sárga aszkéta-arcán enyhe pirosság játszik át. Engem boldog bizsergés fog el. Elifáz a nagy Rendelőben anno 1958.! Jób öröme ez nekem, látogató Uristenem!

— Mondja, Borka úr, — kérdezem kissé zihálva, — ezt elmondta ott is . . ., ott a sebészeten?

— El én kérem. Egyik kinevetett, mások nem szóltak semmit. Talán szánakoztak rajtam. Mindegy az nekem. Nekem elég, ha egy lélekben megakad a mag, az Elifáz igéje. Én akkor Te Deumot mondok magamban.

Letült mellém.

— Én különben minden este elmondom a Te Deumot, — mondja halkán — mert az Úr engem már hat halálból ragadott ki. Lehet, hogy méltatlanul, Ő tudja, miért!

Suttogóra fogja a hangját, mintha a szavai himporát féltené a fülek kajánságától:

— Tetszik tudni, mi a tragédiája a mai nemzedéknek? Az, hogy nem tud mit kezdeni a szenvedéssel. Gyűlöli a szenvedést, ahelyett, hogy szeretné. Nekem a nájlón hashártyám sokszor olyan meleg, mint a lángostor, és mégis szeretem.

Szóval nájlónból van a hashártyája. Milyen kezdetleges az én szenvedésem metafizikája! Ezt a kínzó fulladást sehogyan sem tudom szeretni. Meg is mondom Elifáz testvérnek. Mosolyog.

— Gondoljon arra, hogy az Úr Jézus is úgy fulladt meg a keresztfán . . . Tudja, én sokszor teljesen magam előtt látom az igazi keresztutat, és sokat tanulok belőle. Nézze például a tizedik stációt, ahol Jézust megfosztják ruháitól. Nos, ha a kereszténység valóban Krisztus követése, akkor örülöm kell, hogy *engem* bombáztak ki, *engem* fosztottak ki a

háborúban, nem a szomszédomat! Az ellenségeimet ezért, mint jótévőimet kell szeretnem!

Abbahagyja. Messzenéz a kék szemével. Talán a galileai dombokat keresi? Vajon belém is lát? Ki küldte ezt ide? Hátha csak valami fantóm?

— Maga szereti az ellenségeit, Borka úr? — firtatom.

— Nekem a betegségek voltak ellenségeim. Szerettem őket.

— Családja van?

— Nem mertem megnősülni. Most áldom az Urat érte.

— És itt? Mit keres itt?

Körülnéz.

— Itt? Csak azért vagyok, hogy a vigasztalás ígét súgjam meg a fásultaknak és csüggedőknek... Hát nem érti, uram? Nem elég a testet, de a lelket is gyógyítani kell.

Reám került a sor a rendelésen. Megkaptam az injekciót a vénámba egy kis B₁-vitaminnal, és a fulladásom lassan megcsitult.

Mikor kijöttem, már nem volt ott Elifáz testvér. Hazafelé menet azonban utolért. Gyengéden belém karolt, majd megállított egy sárga, földszintes ház előtt.

— Kedves uram, megtenne nekem egy szívességet? — kért csaknem könyörgő hangon.

— És pedig?

— Itt lakunk ebben a házban, benn az udvarban. Tessék bejönni hozzánk egy percre. Két nővéremmel lakom itt.

Hja, persze a Borka-nővérek „finomvarrás”!

A nagy udvarban laknak hátul egy kis különálló házacskában. Mikor az előszobába érünk, kikiált a varrógép mellől egy női hang:

— Nándi, te vagy?

— Én. Egy kedves vendéget hoztam.

A kopottságában is barátságos, ódon szobában két hölgy míveskedik a varrógép körül. Mintha Nándi Don Quijotének női Sancho Pansái lettek volna.

Barátságos mosoly felém, hűvös számonkérés Nándi felé:

— Meghoztad a kórházi beutalódat, Nándi?

— Nem.

— Ne-e-em? Már ötször voltál odaát érte. Minek hévíz-
zálod el folyton a dolgot?

A szenvedés apostola nehezen sóhajtott:

— Mikor nekem fontosabb dolgom volt odaát? Hát nem értitek meg?

Tapogatta a zsebeit.

— Ejnye nem találom a körzeti orvos beutalóját sem. Megnézem künn a felöltőmben.

Tüsténkedve ment ki az előszobába. Nem tagadom, kissé kínos volt nekem ez a családi jelenet ősz fejekkel.

A kisebbik nővér odasúgta nekem, mikor Nándor künn járt:

— Tetszik tudni, a körzeti orvos mindenáron az idegostályra akarja beutaltatni a kórházba, mert a múltkor azt találta neki mondani a rendelésen, hogy a belgyógyászat ma olyan mint az eretnokség. A legtöbb orvos csak a részt nézi, a betegséget, és nem az egészet, a beteget. Hát ilyesmiket mond, ahelyett, hogy hallgatna!

— És ezért bolond, mi, mert az igazat mondta meg?! — súgom vissza felgerjedve. — Vegyék tudomásul, hogy ez lenne a tizenötödik stáció: felfeszítik az igazságot.

A két nővér csodálkozva nézett rám. Ismernek engem, számon tartanak a szenvedők között. Ezért van szavamnak súlya.

— Mi tudjuk, hogy a mi Nándink a világ legjobb embere, ... maga a megtestesült szeretet. De ... gondolja ön, hogy ... teljesen ...?

Megállt a szava.

— ... hogy teljesen normális, úgy tetszik gondolni? — segíték neki. — Nem, Ő nem normális, hanem talán több, mint normális ...

Összenéztek. Mosolygtak. A nők rettentő realizmusát — úgy látszik — áttörte valami nagyobb erő.

Mikor új barátom behozta a körzeti orvos papírosát, a kisebbik nővér nagylelkű mosollyal mondta neki:

— Sose menj át, Nándikám, azzal a papírral. Minek kezelni olyan embert, aki... aki több, mint... egészséges?!

Elifás testvér rám emelte kék szemét, és némán köszönetet intett. Aztán kikisért. Boldogan mentünk egymás mellett, mintha se nájlón-hashártya, sem pedig fulladás nem volna a világon.

Zsarnokok

Neve: Tamás, Mihály, Imre.

Apja: néhai Koncz Mihály. Foglalkozása: MÁV. főellenőr.

Biri, a keresztmama, összehajtotta a keresztlevelet és odaadta az anyának. Aztán átvette a kis fiúcskát a szülésznőtől és megindultak a kápolnából hazafelé, csak úgy gyalogosan. Kőmives, a raktárfőnök, mint a nagydarab emberek általában, szótlánul bandukolt keresztapai minőségében, Konczné meg a két kislánya a tragikus sorsú apára gondoltak, akit jó négy hónapja egy ködös téli napon véresen láttak leterítve a Rókus-kórház ravatalán...

Annál többet használta beszélő-szervét Biri, a boldogult nővére:

— Jó, most helyesek az emberek, no persze! Hősi vasutas-halált halt apa árvája..., no persze. Innen a két üveg aszú is a paszitára meg a többi ajándék... no persze, szép a neveltetési járulék is, amit a MÁV ad majd... De meddig tart a részvét? Amíg friss a seb, no persze... Hát addig üsd a vasat, Margókám, amíg meleg, ... amíg meleg! Te, Margó, te állásba mész a MÁV-hoz... a pénztárba... Érted? Most köll az ilyesmit megcsinálni, no nem, Imre?!

— Hásze lehet... úgy, úgy.

— No persze, én meg majd átveszem a gyerekeket... Ez a gyerek enyém lesz. Hozzatok költözöm. No persze.

Úgy is lett. Az anya a szoptatási időszak lejártával (csak öt hónapig volt teje) bevonult a vasúthoz, a pénztárba, a kis „poszthumusz” árvára pedig Biri tette rá a kezét, mintha kizárólagos tulajdona lett volna.

Ha aludt a kis szöszke, kékszemű fiúcska, mindenkinek lábújjhegyen kellett járnia. Jaj volt a szemetesnek, ha erősen csengetett! A kéményseprőnek el kellett halasztania a kéménykotrást, még a gyerekek is hangfogót tettek a szájukra a kis bérház udvarán:

— Alszik...! Alszik!

Nem is kellett mondani, ki alszik. Mindenki tudta. Biri, a csend-hangverseny karmestere körülhordozta mélyen ülő, éles szemét, és ilyenkor még a kakasban is benn szorult a hang. Mikor Margó, a kis Tamás anyja, szóvá tette ezt a túlzást, a kemény öreglány kurtán felelte:

— Én tudom, mi az árvasors. Azon a kenyéren éltem gyerekfejjel. Mindenki szemében szálka, minden láb előtt akadék! Az én boldogult öcsém árvájának nem szabad enni ebből a keserű kenyérből!

Valójában öt gyerekre való anyaság szorult beléje, de a szeretet eldugult, megfülledt benne. Nem osztódott szét, mint annyi idős lányban, akik a lelki anyaság áldásait szórják szét a betegekre, szegényekre, egyházukra, — nem. Biri csak erre az egyetlenegy lényre koncentrált mindent. Különösen mióta fölfedezte Tamás arcocskáján a szépség-gödröcs-

két, a Konczok „pedigrés” bélyegét. Nem engedte megverni, akárhogy is makrancoskodott. A kis pszichológus persze hamarosan fölfedezte a széles rést a nevelési fronton, és minden előnyt kiharcolt magának. Egyszer éjszaka kellett felsengetni az inspekciós patikát dudliért, mert Tamáska, noha már két és fél éves volt, nem volt hajlandó elaludni dudli nélkül...

Amit ezért a gyógyszerésztől hallani kellett, azt Biri nem vette föl magnetofonra... — de ő sem maradt adós. Kikérte magának a hangot, „és vegye tudomásul az úr, hogy ez a dudli nem akárkié lesz, hanem egy árváé, akinek van miért sírni.” Mire a megzavart világrend azt dörögte vissza, hogy tisztelteti az „árva urat”!

Mindegy, a dudli megvolt, Biri győzött. Alighanem az ő dinasztikus fogása volt az is, hogy a leánytestvérei magázták a fiúcskát, míg ez tegezte őket. A lányok barátnői valósággal kultuszt csináltak rajongásukból:

— A Ttttamás! — mondták rajongva. — Ásít a Ttttamás! Haragszik a Ttttamás!

— Békítsük ki a Ttttamást!

Mikor egyszer a szomszéd Dobsáék kislányának csontig harapta az ujját Tomika, anyja szégyenletében jót húzott rá, de a második ütést már elhárította Biri:

— Hát nem látod, hogy éhes szegény, azért harap?! No persze!

Azonnal bontott neki cseresznyekompótot, amit jó étvágygal el is költött, sőt igen jó hangulatban a magokat is szétlövöldözte a szobában.

Ötéves korában saját kis öklével verte be dühében a konyhaablakot, mire Biri azzal szerelte le Margót, (aki szabadnapos volt), hogy az ilyen kivételes gyerekeknél már korán szokott jelentkezni az elhivatottság későbbi pályájukra. Hátha híres sebész lesz Tamáskából, mert — ime — semmibe sem veszi a vért...!

Sőt: mosolygott a tört ablakon és a vérző öklén. A szépséggödröcskéje ilyenkor ennivalóbb volt, mint bármikor.

Nem lehetett nemszeretni ezt szép, betöretlen csikót. Jókat nevettek a szomszédok a gyerekek „kiszólásain” is, amelyek bizony néha vaskosak voltak, „de jól állt nekije”. Lassan-lassan azonban ráeszdtek arra, hogy súlyos hibák vannak nevelése körül, és abban némileg ők is ludasak. Nagy baj volt az is, hogy Kőmives Imre, a keresztapa évek óta Pesten dolgozott a ferencvárosi pályaudvaron, nem tudott törődni a gyerekekkel.

Biri különben is minden „támadást” visszavert. Mikor egyszer a Baross-telep káplánja a szomszédok kérésére komolyan figyelmeztette Birit (Konczné nem volt otthon), hogy a bűnpártoló kényeztetés börtöntölteléket csinálhat a gyerekből, Biri följelentette a káplánt a plébánosnál, és mikor nem kapott elégtételt, megtagadta az egyházközségi adó további fizetését...

Már-már iskolába került a gyerek, anélkül, hogy sok-sok csínyéért érdemleges feddést kapott volna. Konczné látta, hogy ennek a Biri sugallta cinkos nevelésnek rossz vége lesz. Mind gyakoribb lett az összezördülés közte és a zsarnok leány között.

— Hogy felelek én az Úr Isten előtt... meg az apja előtt, ha majd találkozunk?! — hangoztatta Konczné mind gyakrabban.

Az öreglány elferdült lelkében már megbomlott a gravitáció Isten felé.

— Az Isten? — mormogta szentségtörő módon. — Hajszol egy értelmetlen világot, ... ezt a barom földet, — és akkor mi próbáljunk rendet látni benne?

Ösztönei mélyén amolyan bosszuló eszköznek szerette volna nevelni az öccse fiát az irigy, igazságtalan világgal szemben.

„Nem mentem férjhez? Nem köllöttem? No majd itt lesz ez a más gyereke, de mégis az enyém, — ez majd ad fricskát nektek!”

Kiknek? Mindenkinék, aki boldogabb, mint ő.

Csakhogy a ceruza, melyet a szeretetlen számítás tart a kézben, néha félre csúszik.

Kőmíves Imre, a keresztapa, miután előzvegyült, és valami szemhiba miatt időelőtti nyugdíjba kényszerült, visszaköltözött a kisvárosba. Első útja Konczékhoz vezetett.

— Nem sok jót hallottam rólad, Tamás fiam, — mondta a gyereknek, mikor átadta az ajándékot.

— Ki pletykált? — csattant fel a gyerek kihívóan.

Biri harci kakasként meresztette taraját az „idegen” beavatkozás ellen, az anya azonban szégyellte a fiú neveletlenségét, és keményen rászólt:

— Azonnal kitakarodsz!

Meg is pöndörítette a kezével.

Ez felségsértés volt. A kis zsarnok dobbantott a lábával, majd belerúgott az anyjába.

— Ejha! — Csak ennyit szólt a nagydarab Kőmíves és felállt.

— Megengedi? — kérdezte Margótól, de nem várt feleletet, hanem hatalmas kezével fölkapta a meglepett gyereket a levegőbe, a hóna alá gyömöszölte, és szép, nyugodt ritmusban jól elnadrágolta.

A két asszony dermedten nézte a jelenetet. Biri szája szinte görcsösen kereste a legmegfelelőbb szót, amit fejéhez vágjon ennek a szörnyetegnek.

A „szörnyeteg” pedig nyugodtan letette a gyereket a földre, aztán keményen rászólt:

— Úgy. Most pedig odamész édesanyádhoz, fiacskám és bocsánatot kérsz tőle.

Csodák, csodája, a gyerek szó nélkül engedelmeskedett.

Valami eddig ismeretlen érzés vehetett erőt rajta: a függés a nagy, erős embertől.

Talán az apa..., az ismeretlen, drága apa lenne ilyen, ha élne?!

Zokogva, büntudattal fúrta bele fejét az anyja ölébe, és rimánkodva nyöszörögte:

— Anyuka... többet soha... soha!

Konczné boldogan könnyezett vele, és megcsókolta homlokát a megbocsátás jeléül. De Biriből kipattant a szó Kőmíves felé, mint támadó viperafej:

— Pusztuljon innen, maga..., maga hóhér!

A választ azonban onnan kapta meg, ahonnan legkevésbé várta: a félős, erélytelennek ismert sógornéjától:

— Az én vendégem nem pusztul innen, érted, Biri! Inkább hálásan köszönöm magának, Imre, hogy apja helyett...

Sírásba lazult a hangja.

— Úgy — sziszegte gyűlölettel Biri. — Akkor megyek én! Már itt sem vagyok! Itt hagylak benneteket! No persze!

Várta a hatást, — de az elmaradt.

— Elmegyek dolgozni! — fenyegetőzött tovább, villámokat szórva.

— Biri kérem, — szólalt meg angyali nyugalommal Kőmíves Imre. — A munka igen jó levezetője a fölös energiáknak! Melegen ajánlom ideges egyéneknek.

Biri el is költözött. Ki is sütött a nap az eltakarult vízőzön nyomán. Konczné egy új Tamást talált meg Biri nélküli fiában. Kőmíves galambokat telepített az udvarba a gyerekeknek, a leányok pedig tegezni kezdték öccsüket.

Az új Tomi alighanem el sem engedi már a keresztapát. Ott tartja maga meg az anyja mellett...

A koronatanú

Nemcsak vidéken ismerik Moharos Pali nevét, hiszen többször kiállított más fővárosi tárlatokon is. Egyik kitűnő hortobágyi képével Munkácsy-díjat nyert. Vérteli művész, a nyugtalanok fajtájából. Mindenki csodálkozott, mikor megnősült. Mikor egyik házörző művészbarátja megkérdezte tőle, minek nősül az ilyen örök, mezei csavargó, Moharos így okolta meg elhatározását:

— Kétségtelen, hogy egy festő számára a legideálisabb az, amit Mednyánszky tett: csavargó tudott maradni minden feleségtől, családtól, megkötéstől függetlenül. Én erre gyenge vagyok. Én is el akarom magamat szigetelni, különben nem lennék művész, — de egy jó feleség — azt hiszem — nem

akadálya ennek. Sőt! Elszigetel a gondoktól, a világtól, és megadja nekem, az embernek, azt, amire mint művésznek szükségem van.

A menyasszony részéről szerelmi házasság volt, ezt én tanúsíthatom. Gyerekkora óta ismerem Katót, én voltam az esküvői tanúja is. Katóka nem valami szépség, de valami szelíd báj ömlik el az arcán. Kék szeme tipikus kényes szem, Moharos egyszer előttem umbriai kékségnek nevezte, és pittoreszknak találta a keret nélküli aranszárú szemüveget. Egyik róla festett kitűnő portréját „Szemüveges csodálkozás”-nak nevezte el. Hozzá kell tennem azt is, hogy Katónak volt valami jeze hazulról, és pedagógus a javából, tehát a házasság nem jelentett neki sem anyagi, sem különösebb társadalmi előnyt.

Jött a gyerek, akarom mondani, a gyerekek. Két bájos iker-lányka. Szemük egyforma nefelejcs, mint az anyjuké. Nagy volt a boldogság az anya részéről. A festő kissé meghökkent. Mint afféle feketekávézó, bagós férfi-sejk persze fiút várt. És lett két leány! Azzal az iker gyerek-kocsival csak úgy keszegoldalt baggyogott a felesége mellett nagy füstmacskákat bodorítva csibukjából, mintha azt mondta volna: „Én kérem, csak véletlenül vagyok itt...”

De aztán felmelegedett. A két ártatlan gyerek csodálkozó arca megengesztelte. Kató később mindent elmondott nekem részletesen. „No jó, — mondta neki egyszer a festő, — ha megfestem a gyerekeket, azt írom a kép alá: „Szemüveg nélküli csodálkozás”, — és odaakasztom a te képed alá.”

Aztán észrevették, hogy a csodálkozást valami egykedvű, lélektelen kifejezés váltotta föl a leánykák arcán. Kató fődözte föl, mikor egyszer csörgőt mutatott nekik:

— Te Pali, már régóta figyelem őket: nem követik a szemükkel a játékot, bárhogy zörgetem. Te Pali, nem látnak a gyerekeink!

Elájult. A gyerekek már a hatodik hónapban voltak. Viték őket szemorvostól professzorig. Egészen különös rendellenességet állapítottak meg: a szívárványhártya redősze-

rüen benyomult a pupilla mögé, így a szem „lelkét”, a recehártyát, gátolta a látásban. Persze a lelet megállapítása eltartott hetekig. A gyerekek lassan fölálltak, és tipegni kezdtek. Vakon, mosoly nélkül. Az anyjuk kezébe fogóztak, csak úgy tudtak lépéseket tenni. Gyönyörű arccskájuk tükör nélkül meredt a semmibe. Az anyjuk elsírta már minden könnyét. A művész komoran, megbántottan hallgatott.

A harcot azonban nem adták föl. Hátha?! Néha mintha reflexeket láttak volna a szemek játékán. Nézd, mereszti a szemét! Lát! Nem, mégse lát! Vakok, vakok a gyerekeink...!

A reménynek és a kétségbeesésnek ezek a frontváltozásai voltak a legszörnyűbbek. Valaki Bécset mondta nekik, más Zürichet. A pesti professzor ugyanis, aki vállalta volna, súlyosan megbetegedett. De onnan az ágyból is volt gondja a kicsikre. Párist ajánlotta, ott van egy specialista, aki sikerrel tudja operálni ezt a különleges, kényes rendellenességet.

Az asszony el akarta adni a házrészét. Vesszen minden, csak a gyerekek lássanak. De addig töprengtek, leveleztek, míg elkéstek az operációval. Kató megesküdült volna arra, hogy nem mondták létfontosságúnak a sürgősséget, és most kimondatlanul is őt terhelik a felelősséggel. Moharos könnyörtelenül kijelentette, hogy Kató őt eredetileg is félrevezette: nem mondta meg házasságkötésük előtt, hogy egyik nagynénje megvakult. Az is kétségtelen, hogy Kató rossz szeme „kamatozik” a gyerekek vakságában. Ha ő tudta volna ezt a családi terheltséget, dehogy vette volna el Katót!

Az összetört anyának mondta ezt! Sőt kimondta, hogy válni akar. A művészete követeli ezt. A jövője.

Ő ha ezt sejtettem volna, mikor mint esküvői tanújuk hallottam szavait az örök hűségről! Vagy jobb, ha nem látunk a jövőbe? Így gyűjtünk néhány szép élmény-morzsát, hogy aztán velük együtt lenyeljük majd a kiábrándulás keserű falatjait is?!

A válóper megindítása előtt fölkerestem a festőt.

— Nem a festőhöz jöttem, — mondtam neki —, hanem az emberhez. Amit te akarsz csinálni, az embertelen dolog. Ci-

nikus megcsúfolása ez a házasságnak és az apaságnak, de az emberségnek is.

Moharos legyintett a csibukjával:

— Művész és ember nálam egy, — válaszolta szárazon. — Én csak úgy akarok ember lenni, ha előbb művész vagyok. Már pedig értsétek meg jól, meghal a művészetem, ha nem tudok elszigetelődni. Jó, jó, kell egy homokszem a gyöngy-kagylónak, de nem szikla darab! Akkor vége a gyöngytermésnek.

— Neked a gyermekeid vaksága, az... az szikladarab?!

— Végső fokon az. Nem tudnék dolgozni. Mindig ezt látni. Mindig. Ezt. Vakok! ... Különben is Kató becsapott. Nem mondta meg, hogy náluk családi baj ez.

Tiltakoztam ellene. Ez rágalom vagy legalább is hamis beállítás. Nem használt. A festő megindította a válópert. Vállalta a tekintélyes tartásdíjat. Kató persze büszkeségből már nem tartóztatta: menjen! Menjen a saját embersége hulláján keresztül a művészetéhez!

Es a másik asszonyhoz. Mert — mondanom sem kell — Moharos Pali két hónap múlva újból megnősült. Nem sokat izgatta a város döbbent részvéte az elhagyott asszony és két vak leánya iránt. Hanem a végső döntés még hátra volt a perben. De ez már nem a bíróság előtt játszódott le, hanem az örök törvények ítélőszéke előtt.

Megszületett a festő fiúgyermeke a második házasságából. A szemüveg nélküli asszonytól. Vak volt az is.

Nagypapa születik

Az a fiú többé nem az én fiam! Azt a nőt pedig nem akarom látni! — jelentette ki Gönczöl Lajos a diktátor-apák megfellebezhetetlen hangján.

„Az a fiú” az ő egyetlen fia volt, szintén Lajos, ugyancsak műszaki ember, de nem a Középdunántúli Tröszt téglagyárában, hanem a Péti Nitrogénművek egyik részlegében.

„Az a nő” a Lajos gyerek felesége. Közös bűnük pedig az volt, hogy összeházasodtak Gönczöl papa előzetes engedélye nélkül, titokban, „futólépésben”, mert — Gönczöl papa szerint — a nő attól félt, hogy ő megakadályozza ezt a „lehetetlen” házasságot.

— Megfogta, megfogta ezt a becsületes mamlaszt az a

refinált kigyó — dühöngött a kijátszott apa a galamb epéjű Gönczöl mama helyett is. — Esküvő a fiú szülei nélkül...!

Jó pár éve már ennek. Azóta aszúvá sűrűsödött Gönczölben a harag mustja. Hiába próbálta egy kicsit megvizezni ezt az aszút a felesége, csak nem enyhült meg a büszke, nyakas ember.

Pedig most már nyugdíjban van. Az izületei kényszerítettek erre. Hiába, a téglagyár huzatos hely! Negyven évet kihúzni először mint gépész, aztán meg mint művezető éppen elég jogcím arra, hogy az ember testhez álló reumát vagy izületi csúzt szerezzen.

— Édes apukánk, meglátod, ha nyugdíjba mész, minden jobb lesz! — vigasztalta az asszony a megsavanyodott embert. Persze titokban arra gondolt, hogy, ha majd enyhül a hasogatása, megnyugszik a lelke is, megbocsát a fiataloknak, és hazajöhetnek az édes, egyetlen unokával, a kis Palkóval együtt.

Hanem Gönczöl mama nem ismerte a nyugdíjas ember lélektanát. A legtöbbje amolyan *fordított tengeri betegséget* kap, ha nyugdíjba megy. Míg a tengeren ugyanis a zajgó hullámok háborgásától keletkezik a tengeri betegség, addig a nyugdíjas-betegség megfordítva abból származik, hogy a zajgó, viharzó munkahelyről egyszerre egy nagy csöndbe zuhan bele az ártatlan nyugdíjas.

Aztán..., — de nézzük csak Gönczöl Lajos nyugalmazott téglagyári művezető lelki és testi állapotát! Azelőtt vagy százötven embernek parancsolt, — most legfeljebb az asszonnyal zsörtölődik. Azelőtt úgy érezte: valaki, — most főleg embernek érzi magát. Nyugtalan és sértődékeny. A kis kertje hiába kiabál utána, nem hallja meg, csak ül, ül a karosszékében, mint a halálraítélt azon a bizonyos villanyoszéken. Az izületei csikorognak, egyforma meleg kell neki, minden figyelme a bajára összpontosul.

Ez rendben is volna. De *hol* ül? Az ablak előtt. Talán a gyér járókelőkben vagy a felhők játékában gyönyörködik?

Szó sincs róla. A füstöt nézi. A villanygyár füstjét.

— Nézd a kutyát, már megint fordul, — délről északnak!
— dörmögi bosszúsan.

— No és mi van abban?! — hűti le a józan asszonyi hang.
— Hát fordul, aztán kész!

— Kész? Majdnem mondtam valamit. Kész ám az én nyavalyám. Hallottál te valamit az időjárási frontváltásról? Meg a déli szélről, arról a kutya sirokkóról? De... vedd tudomásul, hogy híres professzorok nem operálnak, ha déli szél van... hssz... hssz... a csuklóm! Mintha satuban csavar-nák...! Látod, ez a bűdös déli szél teszi meg a napfoltok... Nem olvastad, ... hssz..., hssz...,

Abbahagyta. Minek magyarázni az ilyen értetlen egészséges akrobatának, mint ez a jó asszony?! Mit tudnak ezek a meteoropatológiáról?! (Ezt a kutya szót szótagonként gyakorolta be, de begyakorolta!)

Hát Gönczöl mama nem is sokat tudott ilyesmiről. Csak azt látta, hogy ez a szegény ember többet szenved, mint kellene. Egész életében két ember helyett dolgozott a családjáért, — még az érettségit is megszerezte a fémipariban negyvenéves korában, — és most így fizet neki a sors. Hol hibázta el?

Megvan! A fia számkivetése miatt sújtja az Isten. Pogány lett belőle. A harag tette azzá. Hogyis mondta Krisztus Urunk?

„Engedjétek hozzám a kisdedeket, mert övék a mennyeknek országa.” — De ez az ember még a saját egyszem unokáját sem engedi magához. (Teruséknál, a lányuknál még nincs gyerek.)

Elő is hozta az öregjének az unoka dolgát. Veszekedés lett belőle. Akkor fogta magát, és magával hozta Pétről a kis Palkót.

Azt az arcot, amit Gönczöl Lajos vágott! Úgy nézte a gyereket, mint a szomjas vándor a friss forrást, melyről azonban azt hiszi, hogy meg van mérgezve.

A kis, ragyogó szemű Palkó gyerek bizony átölelte az öreg nyakát. („Be van tanítva”). Az öreg csak tűrte, de nem viszo-

nozta a kedveskedést. Csapdát sejtett mögötte. A gyereket leforrázta a nagypapa jeges udvariassága, mert őt eddig mindenki szerette: anyja, apja, a nagymama, az óvó néni, a Bodri meg a Laci cica, — csak ez a sziszegő, savanyú öreg ember olyan furcsa vele.

— Nagyapa, — mondta neki melegen.

Az öreg ránézett. Ejnye, de Gönczöl-fajta ez a kölyök! Ni, a felső ajka hogy árulkodik: milyen Gönczöl-módra messze van az orrától! Meg a lefele görbülő szája! De azért konokul azt mondta a gyerekeknek:

— Mondd csak nekem azt, hogy Lajos bácsi!

Mintha kést szúrtak volna az asszony szívébe. Mert valahogy meghallotta a szót.

— Kegyetlen kutya vagy, — suttogta a vén zsarnoknak, mikor a gyerek a szoba másik sarkába ment valamiért.

Gönczöl Lajos úgy csinált, mintha semmit sem hallott volna. Legjobb így, különben kész a világháború. Csak ült az ablaknál, és forgatta a „Háború és béké”-t, mert híres könyv, de mégsem megy vele sokra, mert a füst megint észak felé száll.

A Palkó gyerek rosszkor kérte meg:

— Nagy . . . Lajos bácsi, mesélj nekem valamit!

Bizony beleült a „Lajos bácsi” ölébe. Csikorgott, szuszogott a vén, göcsös fatörzs, de nem mert tiltakozni.

— Miéj nem mesélsz, Lajos bácsi?

— Látod azt a füstöt, a villanygyár füstjét?

— Látom ám.

— No ha arra föl-nek megy észak felé, akkor fáj a derekam, a kezem meg a lábam, szóval mindenem. Akkor nem tudok mesélni . . . , nem megy, nem megy . . .

Palkó nagy szemeket meresztett. Hát a füst akkora hatalom? Ez a villanygyár meg olyan rossz portéka, hogy az ő nagyapját (mert a nagymama megmondta ám, hogy nem Lajos bácsi, csak a betegsége miatt olyan furcsa), . . . az ő nagyapját ilyen beteggé teszi?!

Egy délelőtt bejött ám a nagymama a konyhából.

— A villanyszámlás, — mondta sietve, és már vette ki a pénzt a sifonérből.

Palkó is kiment a konyhába, de félig nyitva hagyta az ajtót.

Egyszercsak hallja ám az öreg Gönczöl a Palkó gyerek tiszta, szép hangját:

— Villanyos néni, én hajagszok ám a villanygyájja!

— No aztán mért haragszol, kis husom?

— Azéj, mej a kéménye füstje majdnem mindig ajja megy föl-nek, ... aztán akkoj az én nagypapámnak fáj a keze meg a lába ..., és nekem nem mesél!... Fajtassák azt a jonda füstöt ajja le-nek, akkoj az én nagypapámnak nem fáj a keze, és mesél nekem ...

Gönczöl Lajosnak melege lett odabenn az ablak előtt. Meleg áram járta végig a feje búbjától a nyílaló bokájáig. Nem várta meg, mit felel a „villanyos néni”, csak kikiáltott az ajtón:

— Palkóm ... édes kis unokám, — rebegte az öreg ember.

— Csókold meg a nagypapát!

Mintha nem is volna izület a világon, fölkapta a gyereket, és össze-vissza csókolta.

Aztán nem szólt többet, mert nem tudott szólni. Csak egy nagy kövér könnycsepp gurult végig az arca futóárkán.

A nagymama már ott állt mögöttük könnyes szemmel, boldogan.

— Akkor írok nekik most mindjárt, — szipogta csendesen néhány százezer éves asszonyi diplomáciával.

— Írj! Írj, de express! Aztán gyorsvonattal jöjjenek!

A csuka

Bélus ledobta a sódert a szekérről oda, ahová majd a betonkeverőgépet kerül. Megköpte a markát jó melós-módra, aztán meghökkenten merevedett meg mozdulatában. A páskomon a birkanyájtól kissé elszakadva magányos anyabirka állt, egyet fájdalmasan bégetett, aztán kis bari hullott ki belőle.

Sose látott még ilyen csodát Bélus városi szeme.

— No gyarapodnak a Gyapjusok, — dörmögte a talicska mellől Gyikó, a kubikos. A Gyapjútermelő birkáinak alapozták az új óriásaklot, olyan hodályt, amekkora nem volt itt a Bakony szélén. Pedig itt akad valahány.

— Fiaztatót is kapnak a birka-méltóságok, — folytatta Gyikó, a brigád fenegyereke. — A végén még birkabábát

is állítanak be a bégető ténsasszonyoknak! No Csicsóka, nincs kedved hozzá?

Harapósan nevetett erős szájával, aztán káromkodott. Csóka Béla nem állhatta:

— No aztán! Látod, Sanyi, a juhász — ni csak! — már zsákba rakta a kis barit. De milyen gond ez neki! Hátha egyszerre öt—hat birka ellik meg a legelőn, mit csinál akkor a szegény juhász? Nem sokkal egyszerűbb a fiaztatóba fogni őket?

— A szülőotthonba, mi? Mára minden francot kitalálnak!

— Emberségből, Sanyi, emberségből. Nem hagyják az állatot se lelencmódra.

Gyikó nem felelt, csak a szeme villant gyűlölettel. Megint káromkodott egyet, aztán nekiveselkedett a talicskának.

Mióta Bélus megszökött hazulról, ez a legnagyobb keserve. A kénköves káromkodás meg a tömegszállás. Azok a trágár tréfák! Ebbe a Gyikóba sűrűsödött össze minden durvaság és kötekedés. Alig két évvel idősebb nála. Sokkal többet keres, mint ő, hiszen ő csak amolyan nyári madár. Gyikó erősebb is, tekintélyesebb is. Miért piszkálja hát őt minduntalan? Mert diák? Mert városi? Azt mondja, „neked olyan anyatej-szagod van. Te megvetsz bennünket. Aki zsebkenőbe törli az orrát, az nem való közénk!”

A többiek rendes, kevészavú kubikosok, le is hurrogják a kötekedőt, de Gyikó csak Gyikó marad. Eleven keserősége Csóka Bélának, a szökevénynek.

Ahogy hajtotta a lovait a kavicsbánya felé, Dudar irányába, ránehezült a mostoha sorsa. No van anyja? Van. Ott-hona? Van. Két testvére is van, két huga, iskolások még, szegény ördögök övele együtt. Mióta az apjuk otthagytá őket, nyomorognak. Ő éppen ez ellen lázadt fel. Nincs egy rendes cipője, se modern nadrágja. Érettségén is úgy volt öltözve, mint egy konzervatív fiatalember a háború előtti időkből. Nos neki csuka kell, szép, barna csuka, isteni áramvonalas, mint amilyen Feri bácsinak van, a Gyapjúsok ügyvezető-jének.

Lehúnyta a szemét. Űszott előtte a gyönyörű, barna cipő, mint valami álomhajó, négyszázötven csináltatva a Ká-tésznél, sámfával ötszáz, félhónap alatt lefuvarozza... Az ő szemét ne szűrjék ki a *Mezőker* sovány garasaival! Hogyne, egy 18 éves fiatalember, ifjúsági tornászbajnok, 98-as mellbősséggel, 16 centi levegő-kiszorítással, 72-es csipővel, olyan deltával, hogy remegnek a leányok, ha látják, — ő menjen barackot válogatni heti kétszázért, és azt is adja be a családi pénztárba, a nyomorbankba? Aztán cipőereklyében járjon, meg a Tóni bácsitól örökölt, végelgyengült nadrágban?! Hogyne! Inkább megszökött, hogy végre a maga cipőjét, a maga nadrágját viselje. Férfi-módra.

Rágyújtott egy „staubra”, aztán önfleddten kezdett nótázni a bakon. Az árgyélus-madárról énekelt, a mese-madárról. Nóta-abrakkal könnyebb neki is, a lovaknak is.

Szombat volt, fizetés napja. A brigád kiszáradt torokkal várta ezt a napot. Bélus firkantotta meg a pénzesutalványokat az asszonyoknak szánt pénzről, a maradványból aztán nagy ivászatot rendeznek majd a faluban a kubikosok.

Ma balszerencse üldözi Bélust. Délután kiderült, hogy a kisvasút, amely a szénbányától Bodajkig szállítja a népet, felmondta a szolgálatot a kritikus időben. A lófogatot nem használhatja, mert a lovaknak is víkendjük van, ez pedig olyan törvény, amit nem lehet áthágni. Az apostolok lovai pedig nem viszik be egy óra alatt. Ide Nurmi kellene stopperórával a kezében...

Igy maradt a barakkban szombaton is, pedig végre haza-ruccant volna, — persze pénz nélkül! Mert pénzt, a csuka pénzét nem vitte volna, egy vasat se. Az be van táblázva a csukára meg a nadrágra.

A brigád tollászkodott. Muzsaji, a kordés, még fogat is mos.

— Velünk gyüssz, Bélus? — kérdezte a diákot. Kacsintott a szemével.

— Fáradt vagyok, — füllentette Bélus. — Lehet, hogy később lemegyek a móri útra teherautót lesni.

Majd bolond lesz eldevernyázni a csuka árát!

— Az ilyen selyembaba mit is keresne a bácsik között?! — ugratta Gyikó. Már volt benne egy-két deci törköly előlegben a kulacsból. Odatoppant Csóka Béla elé, és kihívóan mondta neki:

— No, kisfiam, mersz-e birkózni a papával? Csak úgy félkarral.

Bélus csak azt érezte, hogy hirtelen acélkapcsok fonódnak rá, napon szikkadt, esőben szívósodott, másfélmázsás talicskán duzzasztott kubikos-izmok.

— Orvtámadás! — nyöszörögte a diák.

— Te Gyikó, nyughass mán! — hörrent rá Csőreg, a brigadéros. — Te gyehenna!!

Beszélhetett annak! Már emelte a levegőbe Bélust, hogy levágja, mint egy teli zsákot, de a tornász harmonikusan fejlett izmai ösztönszerűen megfeszültek, kiduzzadtak, mint a támadó menyét nyaka. Ahogy a földre huppant, magával rántotta a gyehenna Gyikót, aztán a hirtelen kiszorított levegőtől összezsugorodott a melle, és így kicsusszant a támadó ölelésből. Fölcsapta két lábát a magasba, — mi az Csóka Bélának, az erő-kézállás mesterének — és lendületével oldalt döntötte a meglepett Gyikót. Még egy villámgyors rántás, — és a félelmetes fenegyerek kétvállon hevert...

Bélus ráfeküdt, és addig szorította, míg valaki ki nem számolta a tizet. Hármat rá is adott.

Gyikó csak bámult maga elé, mikor föltápaszkodott. Odaült a zugolyba a priccse szélére. Nem értette az egészet. Őt még senki sem vágta le, és most egy tejszagú diák, egy Csi-csóka leterítette? Szinte nem is jutottak a tudatáig a banda gúnyos nyilai, hogy „no híres, alulmaradtál? Legurultál az uborkafáról? Gyikkants, nyikkants — ájnc-cváj!”

Csóka Béla egy szót sem szólt. Kisurrant a kiserdőbe, amíg a többiek elrajoztak a faluba. Legalább nem szálka senki szemében.

Aztán visszament a barakkba, ledőlt, és elkezdett dudorászni:

*Az árgyélus kismadár, nem száll minden ágra,
Én se szálllok mindenkor szép, paplanos ágyba.
Szállj le, szállj le, gyöngé kismadárka,
Szállj le, szállj le, gyöngé kismadárka!*

Valaki fordult a priccsén a zugolyban. Béla meglepetten nézett a hang felé. Gyikó volt. Melege lett. Mit keres ez idefönn, mikor a többiek inni mentek? Mit akarhat? Jó lesz résen lenni.

- Te Csicsóka, mi az az árgyélus? — A hangja józan volt.
- A mese madara. Talán a boldogságé.
- Hm. Aztán kitől tanultad?
- Az anyámtól.

Nem igaz: az iskolában tanulta. De Gyikó irigy rá az iskola miatt, azért füllentett. Darabig hallgattak.

— Milyen asszony az anyád? — vette fel a szót a kubikos újból. — Szép asszony?

Furcsa kérdés. Mit feleljen erre?

- Nekem szép... Mások is mondják.
- Jó asszony, te, Csicsóka?

A zümmögő félhomályon át meleg, bársonyos szemek nyíltak Bélusra, az anyja szomorú, kérlelő, megbocsátó szemei.

— Nagyon jó asszony, Sanyi. Olyan jó, ... hogy, te azt nem is lehet megmondani. Miért kérdezed, Sanyi?

- Csak úgy... Nekem nincs anyám.
- Meghalt?

— Nem. Lelencgyerek vótam. Sose láttam se anyám, se apám.

Reccsent a priccs. Gyikó felült, és mereven nézett maga elé. Olyan volt, mint egy bazalt bálvány.

Béla restellte kimondani, hogy „szegény”, ez olcsó megértés lett volna, hát inkább semmit sem szólt.

— Rosszul mondtam, te, Csicsóka, — kezdte újra a kubikos. — Nekem három anyám is vót. Az egyik ütött, a másik rú-

gott, a harmadik pofozott. Nekem senki se mondta, hogy — fiam!

Hallgattak. Gyikó megint hátradőlt.

— Jobban mondvá, — fűzte a szót megint — mikor gyűtt a telepfelügyelőné ellenőrzésre, akkor mondták ám a lelencmamák: hogy így fiam, úgy fiacskám, — de az csak olyan vót, mint mikor a kecske torkán beretválják a szőrt a szűrés előtt... A háború végén szabadultam a lelencből, nyolc esztendeje...

Viharosat nyikordult az ágy.

— Engem sose csókoltak meg gyermekkoromban... A bariknak jobb lesz majd itt a fiaztatóba, mint nekem vót.

A diák csak ennyit mondott, de abban a szíve minden melege benne volt:

— Sanyi:

Kisvártatva a kubikos:

— Te Csicsóka, ha hazamész, tisztöltetem az édesanyádat.

Elcsendesedett. A diák is némán feküdt az elmélyült csendben. Messziről kisbari bégetése remegett oda, hívta a meleg anyatejet.

— Te Sanyi! — rebegte félhangosan a diák.

Csend. A kubikos nem válaszolt. Mélyen aludt. Most Béla lassan, gondolkozva elővette a pénztárcáját. Még volt egy kiöltetlen pénzesutalványa. Megcímezte az anyjának. A csuka fele árát ráírta a rubrikába. Kissé szégyenlősen mosolygott.

Ejnye, nem kellene inkább azt írni a feladó-rovatba, az ő neve helyett, hogy — Gyikó Sándor?

Versenyfutás

Ott állt az ablaknál, és nézte az éledő kertet. A tavasz ott lapult már a feszülő ágakban. A baracfákon már ki is pör-sentek az első rügyek. Eszébe jutott boldogult ura. Együtt telepítették ezt a kertet jó harminc éve, minden fának tudja az élettörténetét.

— És most majd kívágnak benneteket! — sóhajtotta félhangosan.

— De anyuka! Már megint?! Mit ígért?

Csend. Mint a tetten ért bűnös, nem mert tiltakozni.

— Hiszen még nem százszázalékos a kisajátítás, — folytatta megnyugtatóan asszonylánya, miközben rendbe dobálta a szobát.

— Persze, persze... Százszázalékos csak a halál.
— Bevette már az orvosságot?
— Nem tudod, hogy allergiám van a szaliciles dolgok ellen?

— No és Korpás doktor ellen is ugye, anyuka? Miért olyan gyerekesen személyeskedő?! Verje ki már a fejéből, hogy Korpás tolt el apukát!... Különben is Sanyi bácsi látta a recepteket, és rendben lévőknak találta. Nem volt műhiba!

— Igen, persze. Igazad van Katinkám. Minden úgy lesz, ahogy ti akarjátok, fiatalok.

Szokatlanul szelíden mondta ezt, panaszos felhang és írónia nélkül.

Mi van e mögött az álarc mögött? A nagymama enged? A család atommagja, akibe minden energia összpontosult? Akinek ellenmondani még ma sem igen lehet, amikor sok nagymamából ingyenes dajka vagy családtagként kezelt háztartási alkalmazott lett?!

Szinte megsajnálta az anyját. Hát így porladnak el a nagy hegyek? Már ő is elmúlt negyvenéves, nagy fiai vannak, de a mamával szemben csak megmarad aggódva szerető leánynak. Inkább a maga megnyugtatóására mondta:

— Tudja, anyuka, a vérnyomás nem gyerekjáték ám! És az a múltkori ájulás?!

— Persze, persze... Tudom. A jó Isten küldi már a követeket.

A fiatalasszony rohant az iskolába, — ma csak tíztől van órája. Maradt a nagymama maga. De nem magában. Ott maradtak vele a serkenő fák, a halálraítéltek. Ott maradt a fáradt szív, és a rágódó, nagy keserűség: már hosszú hónapok óta nem kapott levelet egyetlen fiától, Kálmustól.

Hogy lehet valaki ennyire indolens? Ha a tanyákra is kell nyargalnia motorján, hogy a beteg állatokat gyógyítsa, azért az anyjának csak írhatna! Olyan messze tartja magát tőle, mintha akár Kaliforniában élne. Pedig a Nyírség „csak” négyszáz kilométer ide. Talán neheztel reá még mindig, amiért vétót mondott, mikor elhamarkodottan válni akart?

Vagy betegek? Talán a fiúcskával van valami baj? Vagy ... megint a házasság körül gerjed valami?!

Mikor Katinka hazajött az iskolából, ájultan találta anyját a konyhában.

— Most aztán elég! — mondta erőlyesen, mikor magához térítette. — Anyuka úgy csinál, mintha kellene főznie..., mintha talán mi odaláncolnánk a spórhert gályapadjához, holott...

Ránézett az anyja sápadt arcára, pihegő galambmellére, és könnyekre fakadt. Megértette, hogy az anyja a mulandóságot akarja kijátszani. Azt hiszi, amíg ő fontos személy, főz, és varrogat, addig a halál nem mer követelőzni..., mert nem jogos a föllépése.

— Nem, anyuka! Most aztán komoly kúrát kezdünk. Elhívjuk Korpást.

— Nem. Azt nem!

Már megint a régi volt.

— Hát akkor hívunk mást.

— Várj még.

Másnap aztán megjött a várva-várt levél az „elveszett” fiútól. És milyen levél! Rövidlátó szemével boldogan betűzte az utóiratot. „*Valika már az ötödik hónapban van a kicsivel.*”

Ó halljátok serkenő, gyönyörű fáim?! Jön az új ember! A leány! Mert ugye Úram, azt küldesz? Csupa fiú-unokám van, és... — Tovább nem tudta folytatni. A jövő kódén át valami tiszta láng fénylett feléje. Egy leányka édes arca. Amilyen ő volt valaha. Ez is a szépség szerelmese lesz majd. A türelem. A tisztaság. A nő.

Mintha kicserélték volna. Hát ezek a Kálmusék? Ez a Vali?! Mégis csak derék asszony. Igaza volt neki, mikor vétót mondott a válásnak. Az élet helyrebillent sok mindent, csak nem szabad lázadni ellene.

De aztán tisztán, tárgyiasan megállapította magában, hogy neki meg kell halnia. Rövidesen pedig. A követek már dörmöbölnek a szívében, fülében és ereiben. És mi lesz, ha Valika megtudja a gyászeseményt? Talán éppen akkor kapja

meg a táviratot az ő haláláról, mikor Kálmus a tanyákat járja. És akkor Vali ijedtében abortál...

— Katinkám, — mondta csendesen a leányának, — hadd jöjjön a Korpás.

Leány ijedt örömmel nézett reá.

— A Korpás? Lehet mást, privát...

— Csak jöjjön, akihez tartozunk. A sínek mellé ne álljon idegen váltóór!

Voltak ilyen furcsa asszociációi.

— Miért ilyen későn? — zsörtölődött az orvos, mikor megvizsgálta. Fáradt, rideg szeme összevillant a fiatalasszonyával. A beteg asszony észrevette.

— Négy hónapig még élhetek, doktor úr?

— Még ötvennégyig is.

Szolgálati hazugság. Az igazság az, hogy minden nap már csak ajándék. Súlyos érzelmeszedés minden rosszal együtt. Merci nagymama tudta ezt. Úgy érezte, hogy versenyfutásban van a halállal. Az életért. Csak egy nappal később jöjjön érte, mint a kislány megszületik.

Mindenki csodálkozott, aki ismerte: Merci néni „kibékült” Korpással! Orvosságot szed. Elment é-ká-gé-ra is taxival.

Valaki azt mondta: meggyalogolt a spártai jellem. Nagyobb úrnak hódolt meg, mint Korpás...

A nagymama pedig csak szedte az orvosságokat, túrta az injekciót az allergiával küzdve, erőltette az erőset, szinte reszketve követett minden utasítást. Ki-kihagyó szíve viharszünetében félig ébren, félig szenderegve ott belül a *kirakat mögött* egyetlen ima volt az egész törekeny asszony:— Uram csak addig!... Fogadd el majd érte az én életemet...

Szinte túlélte magát. Az orvos közölte a családdal, hogy minden percben bekövetkezhet a tragédia.

Szerencse, hogy Katinka fogta el Kálmusék expresszlevelét: Vali elesett. Koraszülés. A kislány meghalt.

Szinte már a tulsó partról jött vissza a nagymama tudata.

— Nincs még semmi?... Nem titkoltok... valamit?...

— Mi? Titkolni?... Semmit. Pihenjen, anyuka!

Gyorsan hamisítottak egy táviratot: „Megszületett a kis Merci jól vagyunk Kálmusék.”

Már nem tudott olvasni. Csak kérdően nézett a papra is, aki ellátta útravalóval. „Kislány!” — mondták neki többször, szótagolva. — Kis-lány!

Mosoly ömlött el az arcán. Valaki azt mondta a ravatalánál, amit az álmában mosolygó gyermekre szoktak mondani: — Angyalkával játszik.

Árulás

Hogy miért nem mentem haza az idén szüretre? Egyszerűen nem mertem hazamenni. Félttem, hogy megköveznek a szőlőhegyiek. Mintha hallanám: Torma Gyula nem jött meg szüretre! Ilyesmi még nem fordult elő életében. Ismerjük ám a dürgést: félti az irháját. Pedig nem bántanánk fizikailag, azon már túl vagyunk ötszáz évvel, — de a szemünkkel ölnénk meg — az árulót!”

Áruló? Igen, ilyesmivel vádolnak a vérmesebbek, a pátriám peturbánjai. És némileg igazuk is van. Igen, én elárultam az egész szőlőhegyet. Gyermekkoromat. Ősi szülővárosomat.

De — úgy érzem —, új szót kellene fabrikálni az én „áru-

lásom” fogalmi meghatározására. Hallgassanak tehát meg, és ítéljenek legjobb meggyőződésük szerint.

Először be kell mutatnom az árulás tulajdonképpeni tárgyát. A Szikla-tó az a szőlőhegyünk lapos tetején. Kissé málladozó, vörhenyő gránitsziklák koszorújában fekszik, jó mélyen. Mint egy tengersedő. Valóságos geológiai csemege nekünk, szakembereknek. De a szőlőhegyieknek?! Önök nem voltak a Szaharában, én sem. De el tudják képzelni, mit jelent a sivó, perzselő homokóceánban az oázis. Zöld és víz. Élet. Nos a mi vízben, természeti kincsekben szegény városunkban ilyen oázis a Szikla-tó.

Nekem még több: gyermekkorom álomtava. Minden nyarat itt töltöttem testvéreimmel együtt a családi szőlőnkben két Miatyánknyira a tótól. Itt tanultam úszni édesanyám rettegése közepette, — mert feneketlen tónak hitték, és majd minden évben volt áldozata. Itt pecáztam gyermekkoromban órákon át a nádas melletti sziklacsúcsról. Itt ábrándoztam a Loreley-sziklán — benn a tó közepén — az első szív-vihar boldog óráiban. Itt csesztettük a lapos kavicsot versenyt a víztükrön, és télen, ha befagyott, korcsolyázni is kijártunk.

Mindezt azért mondtam el, hogy az ítélkezők előtt feltárjam az érzelmi kapcsolatokat, melyek engem, a vádlottat a Szikla-tóhoz fűznek. De meg kell említenem a tudományos kapcsolataimat is hozzá. Geológus vagyok, és doktori disszertációm a Velencei-tó peremdombjainak és hegyeinek geológiai szerkezetéről, kőzeteiről írtam, és behatóan foglalkoztam, — külön brosurában is — a mi szőlőhegyünk kőzeteivel. A Szikla-tóval is. Magántanári habilitációm is ebből a tárgykörből volt.

És ez lett a veszttem.

Mi történt ugyanis az idén nyáron?

Kapok egy levelet a megyei tanács illetékes osztályától, amelyben felkérnek, hogy ekkor meg ekkor jelenjek meg a szőlőhegyen, és vegyek részt — én, a pesti lakos — a vízi

mérnökökből és geológusokból álló szakbizottság helyszíni szemlélén „a Szikla-tó vízének hasznosítása tárgyában.”

Mi a szösz? Éppen a Balaton mellett nyaraltam, sosem állhattam, ha jogos nyári pihenőmet megzavarják. De most egy pillanatil sem gondolkodtam. Hiszen az „én” tengerszemről van szó!

A helyzet, mint közben megtudtam, így állt:

Az aszály rettenetes. A vízvezeték a lakásokat sem tudja kielégítően ellátni vízzel. Hát még a kerteket és kertészeteiket! A piac szármalmas, alig van vetemény, és annak is horribilis az ára. De hiszen erre mindannyian jól emlékszünk! Ezért azt tervezik, hogy a Szikla-tó vizét rászivattyúzzák a szőlőhegyi völgyben elterülő új kertészetre meg a tsz-földekre. Pont az idén kezdtek szántóföldi kertészetbe. Táblaszám ültették a káposztát, a paprikát meg a zöldséget. Most aztán öli őket az aszály.

„Hát erről van szó, édes Gyuszim, — tájékoztatott az édesanyám. — Azt mondta Palinknak az elnök, te leszel a főszakértő! A te véleményedtől függ, meg merjék-e reszkirozní, hogy a vizet kiemeljék a tóból és ráeresszék a kertészföldekre vagy sem?!... Te, Gyulám, ne feledd ám, a mi tavunkat! Ne feledd ám, hogy az alsó végiben a sziklán boldogult apád faragta a keresztet még fiatal mester korában!... Különben... a jó Isten nevében dönts, ahogyan a legjobbnak látod!”

Elfeledni? Én?! A hegy egyetlen szépségét, egyetlen romantikáját, gyermekkorom Paradicsomát?!

Nem. Már döntöttem. *Belül* már készen voltam a szakvéleményemmel, mielőtt a helyszíni szemlére érkeztem. Ott két táborra szakadtunk. A vízmérnökök amellet kardoskodtak, hogy bő forrásnak kell lennie, ha tehát el is vezetik a vizet, az néhány hét alatt kipótlódik. „Vérátömlesztésről” van szó csupán, még jót is tesz majd a „szervezetnek” a lecsapolás: új erőre, új vízképzésre serkenti!

Mi, geológusok, az ellenkezőt vallottuk. Azaz én még hallgattam. Udvariasan átengedtem a szót a helyi szakértőknek.

Ezek éppen az én értekezéseimre hivatkoztak. Hogy ez nem mészkőhegy, mint sokáig gondolták a laikusok, hanem őskori gránit. Itt holmi bűvő-forrásokat remélni nem igen lehet. A tó valaha forrásból képződött, ez tény, de az eldugult, különben nőne, és lefolyásáról kellene gondoskodni. ...Ma már csak a csapadék tartja „víz-színen.” Ezért a geológusok elle-nezték a tó „kiürítését”.

Valamennyien rám néztek. Nekem már számon volt a szó. Mit is mondhattam volna mást, mint azt, hogy: *ne!* Nem szabad megkockáztatni. De mielőtt megszólaltam volna, hozzám fordul hirtelen a tsz-elnök, — sosem felejttem el félig könyörgő, félig sugalló arcát:

— Professzor uram, itt a motorom gyűjjön, üljék föl rá, nézzük meg, hová is menne hát ez a víz?

Felültem a hátsó ülésre, és legördültünk a hepehupás hegyi úton a földekre.

Láttak már aszályt? Ó én láttam már eleddig is, de csak most láttam meg az aszályt! A naplángok gyilkos perzselését. Az új kertészetben ájultan, fonnyadtan kókadtak a vetemények. A föld cserepesre égett. Hát még a szántóföldeken. A káposzta öklömnyi csak július végén! A paprika sápadtra aszva kornyadozott, egy-egy vicsorgó, fehér kis koporsót ringatva levelei aszott emlői közt. És akkor az elnök könnyörtelenül bevitt az istállóba is a tanyán. A tehenek száraz fűvet és tavalyi, pállott kukoricaszárat majszoltak, és rám meresztették az éhségtől kidülledt szemüket. Még a bőgésük is csikorgott a nedvhiánytól. Aztán láttam munkásasszonyokat, amint üres szatyrokkal jöttek a piacról szitkozódva az elke-seredéstől.

Nem bírtam tovább.

— Menjünk vissza, elnök úr, — kértem a vezetőmet.

... Így történt. Geológus kollégáim megdöbbenve hallották döntő szakvéleményemet: nyugodtan elvezethetik a vizet. Régebbi felfogásom ellenére feltehető élő forrás a tóban, hiszen különben már régen kiszáradt volna a tó ilyen aszályban...

Úgy néztek rám a kollégák, mint a renegátra. A tudomány árulójára.

Lehet, hogy az is vagyok. Mert a tavat elvezették, a földek megújultak a víztől, — de nem tört föl forrás. Olyan a tó most, hónapok múlva is, mint a fölboncolt holttest. Így írják hazulról.

Engem vádol, — mondják azok, akik árulónak tartanak. De vajon hallották-e ezek, mit csobogott a tó, mikor kilépett medréből, és körülölelte vizével az eltikkadt mezőket? Mit gondolnak önök, árulónak nevezett ő is?

Jó mulatság, férfimunka

No most itt van! Megkaptad, Béla, a magadét: mehetsz Afrikába hajtóvadászatra!

Nem tudta, nevéssen-e, vagy sírjon?

— Komolyan mondod ezt, Sanyi bátyám? — próbálta puhítani a főmérnököt. — Én, a kis technikus, menjek le az Alföldre egy mammutgazdaság nevében veszekedni az ottani mammutokkal?

— Nézd, öregem, te fődözted föl a balhét a szántógépeken, te vetted észre, hogy hiányoznak a motorokban a porlasztók, legyen hát a tied a megtalálás dicsősége is...

Az történt, ugyanis, hogy a Középdunántúli Állami Gazdaság megvett két hajógépet a Belső-kunsági Gazdaságtól a

szántógépeibe. A motorok azonban nem akartak működni, Csóka Béla sütötte ki, hogy a kunságiak „kifelejtették” a porlasztókat a nyersolajmotorokból. Így pedig csak ócskavas a két drága hajógép...

A főmérnök előhúzott egy csomó iratot.

— Itt vannak, Bélus, a papírok: a kiküldetési rendelvény, a jegyzőkönyv a vételről..., te állj ám a sarkadra, gerjedj ám be mint szoktál!... Aztán itt a meghatalmazás, az előleg... Most pedig indulj azonnal, és mutasd meg, mit tudnak a műszakiak..., a gazdaság másodrendű polgárai!...

Odakünn vigasztalanul zuhogott napok óta. Harmincöt-napos elmaradásuk van a talajmunkával, a jeges decemberi március után itt van a vízőzön április, — és nekik háromezer holdjuk még szántatlan, vetetlen, a silótakarmány már a végére jár, jön majd a fűrészpör, — és akkor ennek a csónadrágos kis gépésztechnikusnak kell előteremtenie valahonnan Csongrádból vagy Békésből egy alkatrészt, amit sehol sem lehet megkapni, s amit az eladók, nem tudni, mi okból, visszatartottak. Az eső megszűntével csak így tudnak megindulni a szántógépekkel az újfajta lökészgátlós ekesorokkal. Ez napi 40 hold egyenletes, mélyszántást jelent a traktorok munkáján kívül.

Mikor a vonaton ült, elmúlt a lámpaláza, jót nevetett. A sok nyomorúság, amin keresztül ment szegény, elhagyott anyja mellett, megtanította egyre-másra. Olyanfajta sarjadék volt, mint a fehér here az út szélén: minél inkább rátaposnak, annál inkább erősödik.

— Legalább meglátom az Alföldet, melyről eddig csak könyvben olvastam, — gondolta vidáman. — Aztán egy kis steksz is marad a napidíjból..., esetleg egy széplányt is megismerek, — vagy nem is egyet...

Csupa tűz volt. Beletemetkezett a térképbe és a menetrendbe. De azért közben észrevett egy csinos lányt, szemezett is vele, ki is ment a peronra abban a reményben, hogy majd utána megy, de helyette a férje ment, — ezt rossz jelnek vette a fehér lóhere-rend tulajdonosa, — Béla, Béla,

inkább nézd az Alföldet, annak nincs férje, igaz, hogy nem is szép: ázik, fázik, latyakos.

Most látott először igazi tanyákat mutatóba — ödöngő akácfaakkal, de árvák, de elhagyottak, de sivárok! Ady sorait kérödzte föl az emlékezete — szavalóélmény még a technikumból:

„Kisírunk a gőzösből sok nehéz, könnyes jóslást sorsodról, Alföld népe!”

Sír a fene! — ugrott mindjárt vívóállásba mai énje. Ady sírt, de mi már nem sírunk! Mi dolgozunk, mi alkotunk, költő urak. Csóka Béla villogó szeme mindjárt traktorokat és gépészeket szórt ki az ablakon az ázó-fázó, végtelen táblák felé, — bizony gépek és emberek kellenek ide, akkor nincs „könnyes jóslás.” Máris közelebb érezte magát ehhez a földhöz is, hozzátörleszkedett lélekben, mint a szobrász a márványhoz vagy a kertész a vadalanyhoz.

Turbajomba hiába döcögött agyonázva. Az üzemegységet, melytől a hajógépeket vették, elhelyezték Szarvas mellé egy nagy pusztára. Ez újabb száz kilométert jelentett. Hajnalban ért Szarvasra, ejnye mennyi programja volna itt! Tudott a nagy Tessedik Sámuelről, aztán az arborétumot is meg kéne nézni, ezt a csoda-kertet, amilyen kevés van Európában, — de be kellett hűnynia a szemét, rohant ki a pusztára. Itt ellenségesen fogadták. Mit akar most ilyen mókákkal, porlasztóval, mifenével? Tút keres a Szaharában, vagy patkószeget az ingoványban? Fitymálták, és kinevették. Fiatalságát most bélyegnek érezte, ilyenformán érezheti magát a gödölye, melyet a vadállatok elé dobnak... A szántás különben nekik is a nyakukon van, — mondták a kúnságiak — gazdaságuk élgazdaság, elsődíjas, — Bélus tudta, honnan fúj a szél. Nevetett, és mosolygott rájuk, de azok továbbra is nullának nézték, olyan volt az arcuk, mintha görcsös diófából faragták volna ki őket valami kun-bálványnak. Béla már-már arra gondolt keserűségében, hogy megcsinálja a székén az erő-kézenállást, hogy meghökkentse őket, — de vitorlát változtatott. Gyönyörű mesét talált ki menyasszonyá-

ról meg a leendő lakásáról. Attól függ, megkapják-e a szép lakást, lesz-e esküvő, hogy lesz-e eredménye útjának?... Hát egy kis emberséget kér. Nem kapott. Akkor aztán begerjedt. Jegyzőkönyvet vett föl az egész ügyről, és odavágott az asztalra: „Magam adom át visszamenet a miniszter elvtársnak, ez olyan igaz, mint ahogy itt állok!”

Erre nagykegyesen közölték vele, hogy a porlasztók az öntözőhajókon vannak a Körösszegben. Írást is adtak, hogy „a gazdaság érdekeinek szemmeltartásával” orvosolni kell az ügyet.

A Körösszegben árvíz fogadta. Most látott életében először közletről valódi árvizet. Tenger vette körül Baglyas-pusztát. Jeges szél szántott vad hullámbarázdákat a piszkos, ölmos, esőtől paskolt vízbe. Itt elsodort kerítés, ott egy jászol, amott föl-fölbukkanó disznóhulla, — Csóka Péter hirtelen törpének és szentségtörőnek érezte magát a csónadrágban ennél a látványnál.

— Mi a te porlasztód, a ti szántógépetek, a fölszántatlan földetek ehhez a pokoli drámához képest?

Fölnézett az égre.

— Legyőztél bennünket! — sajgott benne a fölismerés, és szeretett volna sírni, mint a megbántott gyerek, akit kijátszottak a felnőttek. Mit érnek a gépeink, mit az ember tudása a víz, a fagy és a köd ellen?

A taxis kijelentette, hogy tovább nem tud menni, visszafordul. Megegyeztek, hogy vár rá a felső útnál, a szárazon.. A száz méter széles, még elöntetlen földsávon özönlöttek Baglyasról az állatok, gépek, menekültek a partosabb részek felé, ahová nem ér el a víz. Bégetés, rőfögés, nyerítés, motorzaj, nógatás, káromkodás, a mentés emésztő és boldogító izgalma perzseli a levegőt. Bélus várta, hogy a két hajó előbukkan, várta a szégyent, hogy elkullogjon innen szentségtörőként, mert árvíz idején hajó ellen mer elkövetni merényletet, — de nem látott hajót. Akkor pedig föl rohamra! Fölkapaszkodott egy traktorra, mely magot ment menteni a majorba. Ott a házak mögött megtalálta a két öntözőhajót

az áradó öntözőcsatornában lehorgonyozva. Tehetetlenül, szinte megbántottan himbálózta a szélben, mintha azt mondták volna: — Úgy látszik, mi fölöslegesek vagyunk! Öntözésre most igazán nincs szükség!

Negyednapos szakállával olyan volt Csóka Béla, mikor beállított Veréb-pusztára, mint egy teddy-bär. Enszől, a főagráonomus ugratva mondta neki:

— No Bélus, mit hoztál ebben a nagy dőhe csomagban? Kóstolót valami alföldi disznótorból?

— Azt. Tötéléket.

Nem akarták elhinni, hogy a porlasztók azok. Hogyan szerelte ki őket? Ki engedte elhozni? Kölcsönben van-e vagy végleg? Meséld el, te Csóka-fióka!

A betyár még halálos fáradtságában is mókázott:

— Semmi az egész. Azt kiáltottam a porlasztóknak a hájába: „Gyertek, különben elvisz az árvíz!” Erre ők szépen kísértáltak a motorokból.

Egy napig Veréb-pusztá hőse volt Csóka Béla. Jutalmul hatágyas szobából kétágyas szobába tették át.

A hallgatás gyümölcse

Zsiga tanár úr rájött arra, hogy időnap előtt szivárognak ki hírek és tervek a családból. Pedig Andrea igazán diszkrét volt: mindig csak *egyetlen* barátnőnek mondta el a dolgot becsszóra, ez is csak *egynek* továbbította szintén szigorú becsszóra, — ennek ellenére Zsigának magától a házmestertől kellett meghallania két seprőhúzás között, hogy ő feljelentette a házmester-dinasztiát a KIK-nél, amiért összejátszott a kéményseprővel a lakók kárára, akiket megfojt a füst, a ki-nem-söpört kémények korma...

Holott a feljelentés még csak remegő terv volt Zsiga klasszika-filológus lelkében...

Így történt, hogy Pista se szó, se beszéd, egyszercsak

mélyen hallgatni kezdett a családi fórumon. A történeti hűség kedvéért meg kell említeni, hogy ugyanekkor hagyta abba máról-holnapra a dohányzást is.

Néhány napig csak meg lehet élni ebből a dohányzási forradalomból. „Szegénynek megviselte az idegrendszerét a szeretett méreg hirtelen elvonása,” — ez rendben van. De hetekig hallgatni? Itt nagyobb folyamat van, — gondolta a fiatalasszony. — A dohánytalanság fa-lovában ellenséges erők rejtőzhetnek! Ez az ember ábrándozik. Töpreng. Magában beszél. Az újjával ábrákat ír a levegőbe.

Andrea nagyvonalúságot fogadott Pistának még a házasságuk tanuló-idejében, meg is tartotta eddig ígéretét, de végül is kirobbant:

— Mi bajod van hát? Beteg vagy? Az iskolában van valami balhé? Vagy megöltél valakit, és most kísérteteket látsz? Vagy valaki meghipnotizált, és valami szuggerált gyilkosságot kell elkövetned?

Pista rejtélyesen mosolygott:

— Nincs semmi, de semmi bajom.

— Hát akkor miért hallgatsz folyton?

— Nem ismered Sokratés mondását: „Sosem volt abból bajom, amit bevettem, hanem amit kiadtam a számból!”

Andrea nyelt egyet. Ezek a lexikon-fejű klasszika-filológusok! Most majd gyújtson rá Ciceróra, aztán szedje elő Platont vagy Rabindranath Tagoret, aki ugyan nem klasszikus, de neki is klasszikus aranymondásai vannak a hallgatásról!...

A falnak lehet menni!...

Andrea nem tanított, odahaza gépelt bérbe a gyerekek miatt abban az „összkomfortos” bútorozott szobában, melynek egyik sarka háló, a másik ebédlő, — az egész pedig a kis Pityu meg a Lacika birodalma.

— Te, — mondta a fiatalasszony apja, akit Pista Anchises apónak nevezett, — én nem csodálnám, ha ez az albérlet, ez a 4x5 méteres szórító az agyára menne szegény Pityunak!

Dehát mit csinálnak? Elkövették azt a hibát, hogy ro-

konnak jelentették be magukat Irén néninél, — és most ezért hátul kulloghatnak a lakásigénylők sorában.

Egyik nap aztán Andrea meglátta, amint a hallgatás újdonsült bajnoka azzal a nővel beszélget az utcán. A büszkesége megakadályozta, hogy féltékenykedjék. Kerülő úton azonban megtudta, hogy az illető valami banktisztviselő. Csinos, nem kacér, halkszavú. Szóval a veszélyes fajta. Különösen az olyan naiv, ritka férfiléleknek, mint István.

A jégfelhő tele tojás nagyságú jégdarabokkal semmi Andrea hidegségéhez képest, amellyel a hallgató Pistát körülburkolta.

— Mi lesz, ha ez a jégfelhő kettéhasad?! — vetette fel magában a kérdést ijedten Anchises apó.

Az élet azonban ritkán használja a tragikus megoldást. Szombat délután megjelent Zsiga Pista egy alkalmi teherautóval a 4x5 méteres összkomfortos albérlet előtt, és mosolyogva tessékelt be az egész családot a fapados alkotmányba. A két pad között fa-csemeték heverték. Anchises apó úgy tüsténkedett leánya és unokái körül, mint a bába, aki már biztosan tudja, hogy fiú lesz...

— Dehát hová a csudába visztek? — kérdezte Andrea.

A hallgatás bajnoka győzelmes mosollyal dudolta Lohengrin motívumát: — Azt éntőlem ne kérdezd!

Anchises apóból azonban kicsobbant a titok:

— Hová? Hát a birtokra!

Andrea erre rálépett a hallgató összeesküvő cipőjének ama helyére, amely alatt biztos tudomása szerint egy féltve ptyókált tyúkszem lappangott.

— Micsoda? Birtok?!

A rozoga alkotmány ekkor már legördült a műútról és rázokkent az agárdi nagy páskomra, ahol az új parcellázás folyik. Aztán nagyot sóhajtott, és megállt.

Pista lesegítette a feleségét, ölébe kapta a kis Lacit, és erőltetett egyszerűséggel mondta:

— Nahát, itt a telkünk! Pontosan 115 négyszögöl, három-ezerhatszáz kifizetve, hatezer: húszhavi részletre.

Andrea csinos, kipirult arca megbűvölten nyílt rá a hallgatás bajnokára.

— Hát ez, ... ez volt a rigolyád mögött?

— Pontosan ez. A hallgatás pedig kabala volt. Indokolt kabala ...

Magas aszkéta-alakja megnyúlt azoktól az oxigénhólyagocskáktól, amik ilyenkor képződnek hirtelen a férfi-mellkasban ... Meg is kapta a jutalmát egy viharos csók alakjában, azaz rosszul mondtam: csókszapor alakjában, mert a két kis kölyök is akcióba lépett.

— A ti földetek! ... A ti telketek! ... A ti házatok telke! — töltögette az ifjú pattantyúkat Anchises, a vén pattantyús.

— A mi földünk! ... A mi házunk! ... A mi kertünk! ... : — ropogtatták az örömagyukat a gyerekek. Lacika már a tarackos fűben hengergőzött, Pityu megelégedett a bukfencel.

A „nagyok” szomjas szemmel nézték a tájat. A Velencei-tó, melyet haragoszöld nádtenger keretezett, az eget ringatta opálos tükrében. Gyöngyfényű felhődunyhák dagadtak az égen, amiket a tavasz rakott ki sublótjából az égi terítőre szellőztetni. Szemben Sukoró és Nadap erdős dombjai dalmahodtak, odébb a Meleg-hegy kékllett, melyben valaha Vörösmarty gyermekszeme gyönyörködött. És itt, itt van szemben ezzel a tündéri tájjal Zsiga Istvánnak telke 4+1 boldog emberrel

— És ezek a gödrök? — kérdezte az asszony.

— A gyümölcsfák gödre. A múlt szombaton ástam őket sutyiban.

Hogy ez az ember milyen nagy! Milyen óriás! Már dolgozik a keze a csemetékkel. Ez nyári asztrachán lesz, négy darab van ebből, aztán lesz két Kálmán-körténk, egy cseresznye, egy meggy és két kajsz. Összesen tíz fa.

— A mi almánk! A mi barackunk! A mi cseresznyénk!

Az ajkukon már az ő gyümölcsük íze csordogált. Andrea az első fa humuszából egy kis göröngyöt emelt ki, és keresztet rajzolt vele a maga és gyermekei homlokára Zsiga Romulus pedig a Város alapításának (urbs condenda) szertartását sze-

rette volna Ovidius nyomán legalább csak jelezni. Mivel azonban nem volt fehér ökre és hófehér tehene, hát Pityut és Lacikát fogta be madzaghámba. Erős gallyat húzott a telek körül, s miközben a két vidám kis tinót hajtotta, mámorosan mormolta: „Designat moenia sulco...”

Bolondos, boldog nap lett a leleplezés napjából.

— Látjátok, Andriskám... hát jól figyelj meg... — lelkesedett Zsiga Romulus megdöbbentő szóbőséggel — két teljes hónapig minden évben saját magunkéban lakunk, persze az idén csak sátorban... de nem kell figyelni, hogy jó helyre lépnek-e a srácok..., nem kell félni a főbérlői intésektől... a mienkben bukfacezhetnek, a mienkben hangoskodhatnak... két hónapig császár leszek... és te Andriskám, császárné!...

A császárné öfelsége már a Tervek paripáin nyargalászott:

— Ide jön majd a szoba, oda az üveges veranda, aztán egy kis toronyszoba kilátóval, esetleg terasz színes óriásernyővel, ... és jó volna majd színes palatető...

*

— Tudja, apuka — mondta csendesén Romulus Anchises apónak, mikor kettesben voltak, másodosztályú téglát veszek majd, mert az sokkal olcsóbb..., és valódi nádtető meg gledcisia-kerítés lesz... Tudja, a stílszerűség...

Jót nevettek.

— De előbb majd hallgatnom kell egy jó darabig, míg összehallgatom a falakat.

Odahaza közömbössé erőszakolt arccal kérdezte Andrea a győzelmes hallgatótól:

— És az a nő a múlt pénteken a cukrászda előtt?

Zsiga Rumulus jóízűt nevetett:

— Az? Az O-TÉ-PÉ előadója volt a parcellázási ügykörben. Kikunyeráltam tőle, hogy maximális húsz hónap alatt törleszthessem a telek-ár hátralékát... Tudod, Andriskám, az odúért néha *beszél*ni is kell az embernek!

Osztályfőnöki óra

Tudni kell, hogy Margó nagyon élményszerűen csinálta az osztályfőnöki órákat, akár Pestalozzi is megirigyelhette volna érte. A leányok, — már aki akarta — cédulára írták a probléma címét, amiről eligazítást szerettek volna, Margó aztán kicsípte a legidőszerűbbet, s így terítékre kerültek például az ilyen kérdések, mint „mi a különbség a jampec, a sznob és a huligán között?” Vagy: „Miért nincs helyük a klikkeknek a szocialista iskolában?” „Mi az irodalmi ponyva?” és így tovább.

Margó csak pár hónapja vette át az osztályt, s ezeken a cédulákon keresztül igyekezett közelebb férkőzni a „gyerekeihez.”

A mai osztályfőnöki órán nem nézte meg a cédulákat. Összekulcsolta a kezét az álla alatt, és vádoló szemmel vizslatta a népet. Néma csend. A gyerekek büntudattal vagy suta, kamaszos hetykeséggel állták a fürkésző tekintetet.

— Azt hiszem, — törte meg a csendet Margó, — most nem kell keresgélni témát. Ti gondoskodtatok róla...

— A második bé katasztrófája a magyar órán, — sóhajtott drámai hangon Zsóka, az egyetlen kontyos a harmadik padból. — Waterloo az atomkorszak küszöbén.

Kis kuncogás, — de a többség tömötten hallgatott. Az igazság az, hogy a mai magyar órán jól „lebögött” az osztály. Irodalomtanárok brigádja látogatott, jól kiszigerelték a népet, de, sajnos, a legtöbb felelő csődöt mondott. Az egyik összezsavarva az eszmei mondanivalót a pártossággal, a másik váratlanul dadogni kezdett, — Panni az él-szavaló, belesült „Rákóczi kesergőjé”-be, Manyi idegesen nevetett, és hetet-havat összehordott, még Zsóka, a sebészorvos kötélidegzetű lánya is, túl sokat meregette a szemét, és máskor szabatos mondatai most valami fejvesztett kapkodással zilálódtak...

— Édes feleim, hát mi volt veletek? — firtatta Margó, aki a magyart is tanította. — És egyáltalán mi van ezzel az osztállyal?! Persze, ölünk benneteket túlterheléssel, ugye?! Gyilkolunk benneteket mi, tanárok?!

Csend. Aztán egy hang: — Hülyék voltunk, hülyék vagyunk, hülyék maradunk!

Ezt Verka mondta, az önkínzó kosaras. Csontnélküli kosarakat tud dobni, de a szellemi porondon bizony gyakran — mellé dob. — Tanulunk, mint az állatok, aztán csak mako-gunk, mikor számon kéri, — dörmögte valaki a hátsó padból.

Margó gondolkodva, szinte bánatosan nézett maga elé.

— De miért csak ti?! — gondolkodott hangosan. — A IV/a. ragyogóan szerepelt ugyanazok előtt a látogatók előtt. Ott is én tanítok. Még a süketnémák is megszólaltak. Koncz Sári úgy felelt Aranyból, Vörösmartyból és József Attilából, hogy magnóra kellett volna felvenni. És a többiek is brillíroztak...

De ti...?!...Hát szóval erről lesz szó. Együtt keressük a rövidzárlat okát. Mert itt az van, nem mondhatok mást, akár-hogy spekulálok. Az idegeitek kapnak rövidzárlatot...

Pillanatra megállt, aztán folytatta:

— Persze az a baj, hogy nem keresitek magatokban a lelki görcs okait.

Margónak vesszőparipája volt a lelki görcs, sikerei voltak a probléma felvetésével a dirinél és a szakfelügyelőnél is.

— Margó néni, én a fizikában már kinyomoztam a lelki görcsöm okát, — jelentkezett az egyik lány.

— Nos mi az?

— Rájöttem arra, hogy gátlásom oka a Bordács tanár úr hirtelen begerjedése. Mindig előre féltem tőle. Most aztán mindig azt mondogatom magamban: „nevetek, mikor kitör a vulkán, nevetek, nevetek”, — és azzal már nem is félek. Tőlem aztán harsoghat a tanár úr, és dobálhatja a krétát a táblának!...

— Nálam ott van a görcs, hogy mindig attól félek már előre, hogy belesülök... — és tényleg belesülök.

Ezt Verka vallotta.

— Én mindenfélét próbálok, hogy kihozzam a jót, — mondta Bundus, a tanyai Tsz-lány. — De az eszem csak szétfut. Azt mondja mindig édesanyám, hogy „te olyan vagy, mint a bantomcsirke, úgy kapkodsz.” Persze mikor...

Megállt. Margó a vérbeli vadász izgalmával firtatta tovább:

— No miért álltál meg? Nyomuljunk csak tovább!... Mit mondott anyád? Úgy végezted az előbb, hogy „persze mikor...” Hogy van tovább?

A nagydarab, komoly Bundus kissé szégyenlősen néz körül, majd az ajkába harap.

— No gyere ki a katedrához, — bátorítja a tanár, — aztán mondd meg négyszemközt!

A leány kimegy, és halkán mondja: — Mikor még nem születtem meg, szóval, mikor édesanyám várandós volt velem, folyton ki kellett szaladni a mezőre, ha jöttek a repülők. Ott Kiskarácsonyban nem volt rendes óvóhely... hát mindig ret-

tegett, futott szegény . . . , aztán így most . . . én is úgy szét-futok . . .

— Mikor is születél te, Bundus, — kérdezte hangosan Margó, hogy mindenki hallja.

— 44-ben.

— És te Panni?

— Én is negyvennégyben.

— És ti?

— Mi is . . . Én 43-ban.

Mintha villámcsapás hasította volna ketté az eddig szeme előtt lebegő homályt. Odalépett az ablakhoz. A második emeletről rálátott a mártírváros háztetőire. Galambok köröztek a foltozott háztetők és a ragyogó, új házak fölött.

1944.! Romok, romok mindenütt. Frontváros négy hónapon át. Margó kísértetlátó szemmel meredt bele a múltba. Az osztály feszülten figyelte. Rövid három hónap alatt megszerették ezt a kedves arcú, bánatos szemű asszonyt, mert érezték: ő is szereti őket.

— Ezerkilencszáznegyvennégy! — sóhajtott Margó. — Megvan! Látjátok, gyerekek, itt van!

Elnémult, és megint maga elé meredt.

— Hogy eddig nem gondoltam . . . , nem gondoltunk rá! . . .

— Azt meséli anyuka, — mondja egy leány az ablaknál, — hogy mikor én pólyás voltam, olyan légítámadás volt, hogy a bokrok is égtek az udvarunkban! . . . És én a füsttől elájultam a karjai közt az óvóhelyen!

— Én meg véres tejet kaptam a bunkerban — folytatja a másik, — mert a tehén megsebesült . . . ahonnan apu hozta a tejet . . .

Megindult a lavina. A háború rettenetében hordozott gyerekek, a véres tejen sarjadó életek egymás után dobták be, amit szüleiktől hallottak a szörnyű évről. Margó rövidesen véget vetett az áradatnak, hiszen nem lehet bírni idegekkel még annak se, aki mindent magába temetett a múltból, mint ő.

— Jól van lányok, jól van, — mondta anyás hangon, meg-

van hát a lelki görcs oka! Hiszem, ha nehezen is, de ezt a borzalmas lelki görcsöt is fel lehet oldani. Fanatikusan mondogassátok magatokban: „Nem lesz háború, ... ne legyen háború ... nem félek a bombától!” ... No — találmra rábökött ujjával az egyik leányra, aki szokatlanul komolyan ült a helyén, — nos Edit, mondd csak utánam: „nem félek a háborútól” ...

A leány felállt, és sötéten hallgatott. Aztán hirtelen kitört belőle, mint a láva:

— Én félek a háborútól! Én gyűlölök mindenkit, aki háborút akar!

Levágta magát a padba, és égő szemmel nézett maga elé.

Margó most eszmélt rá, hogy akaratlanul is tapintatlan volt: Edit új leány, nemrég jött Pestről. Anyja valaha az üldözés alatt rejtegette ismerőseinél, aztán elhurcolták az anyát, és meghalt a lágerban. A gyerek nem is ismerte ...

A tanárnő mélyen lehajolt a katedra fölé. A szeme egyetlen pontra meredt, mintha ezen keresztül akarná felszippanítani az eltűnt teret és időt. 44 tele! ... Ott gubbaszt a zirci országúton egy behavazott teherautón. Nyolcadik hónapban van. A menekülés pánikjában megreked az autókarakván ... repülőbűgás ..., robbanások ...

Aztán ott találja magát a vérvesztéstől félájultan egy mély, nagy pincében ... szükség-segélyhelyen. Az orvos főléje hajol steril-gézzel a száján ...

Az ő élete megmaradt, de a magzatja elpusztult, és a háború megölte benne az anyaságot is. Magtalan anya lett, játszania kell, mintha nem akarna gyereket, pedig majd meghal a szíve utána ...

Felállt. Odament Edithez, és elveszett anyasága fájdalmával homlokokon csókolta.

Minden szem csillog az osztályban. Nem tudják, mi megy végbe Margó néni lelkében, de sejtik, hogy sokkal több, mint amit szóval ki lehet fejezni. Azt csak egy szomorú száj tudja kifejezni egy még szomorúbb homlokon.

Aranka a kis úton

Mikor tavaszonkint fölhozta a pincéből a muskátlikat, és átültette őket, mindig új humusztalajt adott alájuk.

Kap-e ő valami új táptalajt most, hogy gyökerestül átülteték? Unokahúga férjhez ment, kellett a fiataloknak a szép, tágas szoba, hát a jó Aranka néni átadja nekik, — ez világos. Kapott helyette a belvárosban egy különbejáratú egyszobásat egy régi bérház félreeső zugában.

A zshivajgó családból, az üzemi napközijének gyerekhadából belekerült a nyugalom steril csendjébe. Forradalmat jelent az olyan békés, gépiesen „beütemezett” szívben, mint amilyen Bánk Arankáé. Akárcsak a vízimolnáréban, akit fölébreszt, és megijeszt a csend, ha hirtelen megáll a malma...

A halál részletekben jön felénk?

Kezdetben zsongítóan jól esett ez a teremtés előtti csend, hiszen vágyott már utána. De aztán nyomta az idegeit. Fölösleges embernek érezte magát. Öregleány, akire nincs szükség. Kikapcsolt rozsdás motor, amelyik csak köhögni tud már, de nem visz...

Voltak órái, amikor hiányoztak neki a nőgató, zsarnoki, édes gyermekajkak, amelyek a fiatalság mindig jelenlévő élményét jelentették számára.

Kije marad az ilyen magára hagyott, elhasznált, öreg szívnek?

Az Isten.

Most, itt a belváros szélén egy gyönyörű barokk-templom szomszédságába került. Milyen jó lesz ebben a megszentelt csendben elmondani a gyóntatószékben lelke minden szorongását! Csakhogy most várni kell egy keveset. Valami zavar van: az öreg atya, aki a Papi Otthonból kisegít, rosszul lett, helyette mást kell hozni az Otthonból.

Ősz, megtört ember az új gyóntató is. Lassú lépései ismerősek Arankának. Istenem, hiszen ez Antal, az unokatestvére; a páli pap. Hát ő is bekerült az öregek Otthonába! Melege lett Arankának, de már késő, nem léphet vissza, megsértené Antalt.

Aztán lehengeríti lelkéről a sok, fájdalmas terhet oda a rokon elé, aki azonban itt nem rokon, soha sem is volt, hanem Krisztus meghatalmazottja, a bűnbocsátó Egyház képviselője.

— A kör szűkül körülöttünk, öregek körül, — mondja Arankának, — Isten önmagának teremtetett bennünket, majd eleresztett hosszú pórázra: hivatásba, családba, nagyvilágba. Aztán visszahúz bennünket. Kiesik a család, a világ, minden a körből, — és maradok én meg az Isten.

Egy kissé meglazul a hangja. Csend.

Én és az Isten? — visszhangzik Aranka lelkében. — Hát ember nem?

Aranka régen gyónt már ilyen „jól”. Ő ez az Antal! Milyen bölcs és igaz ember most öregen is! Valaha arról ábrándozott,

hogy majd nyugdíjasan kimegy hozzá Nagypáliba a plébániára, — és íme most ő jött be a városba.

— *Mulieres in ecclesia taceant!* — Az asszonyok hallgasanak az egyházban!, — ezt vallotta Antal mindig Szent Pállal. — Nálam semmiféle sutyorgás ne legyen! Nekem nem kellene a *mater ecclesiae*-k. Nem kérek a hajbókoló, hízelgő, de uralkodni akaró mellékkormányokból!

Ilyen kemény presbyter volt Bánk Antal a páli esperes.

Hej pedig ha Aranka bele tudna látni unokabátyja lelkébe! Ott is forradalom dúl ám. De még mekkora!

Nem ő tartott az egyik papi Coronán előadást a papi magányosságról? Hogy ez a legnagyobb keresztje az igazi papi léleknek, még annak is, aki szereti a magányt?! Ez az igazi állandósult lelkigyakorlat, ha valaki a kegyelem dimenziójában nézi.

Istenem, de szép, igaz szavak voltak ezek! De a gyakorlat mennyire prózai. A vége a magányosságnak: a Papi Otthon. Elméletben jutalomnak kellene nézni a nagy magányosság után. De a gyakorlatban?

— Tudod, Aranka, — panaszolta egyik nap a leánynak. — Én levita-koromtól kezdve nem laktam mással egy szobában. Most ketten lakunk Kamill atyával, de örülöm kell, hogy hárman nem vagyunk. Drága jó lakótársam hetvennégy éves korában kezd spanyolul tanulni. Fél-hangosan mondja a szavakat még álmában is.

— De érdekes lehet!

— Mi? Érdekes? Akkor nem folytatom.

Bánk Aranka elnevette magát.

— Anti, Anti, még mindig *taceant*?

Antal atya felrántja ősz szemöldöke dús sátorát:

— *Taceant!* Mindhalálig!

Hallgat, aztán szinte bűnbánóan töri meg a csendet:

— Tudod, Aranka, én mindig szerettem a csendet. Hogy is mondja az arab közmondás? „Az egyedüllet nagy szultánság”. Mikor egyedül voltam, akkor nem értékeltam ezt. De most?

Itt az Otthonban? Mint a Noe bárkája — nekem. Recsegünk, panaszkodunk egymást vizsgáljuk: ki következik... Ehhh!

Arankában felágaskodott az igazság paripája:

— Antikám, persze, hogy nehéz. De boldogok lehettek, hogy ilyen kedves és biztos otthontok van!

Kamill atya, a lakótárs köszönti őket. Majd két méter magas, és ha a lába nem tisztelné az öregség törvényét, hát nem az öregek otthonában élne, hanem — Dunaegyházán plébánosként.

Meghallotta Aranka utolsó szavait.

— Ez az igazság, Antikám, hiába is berzenkedünk ellene. Az igazság mindig fiatal, és mi már öregek vagyunk. Papi otthon? Untatom, Aranka nagysád?

— Dehogy untat plébános úr. Sőt, érdekel, amit mond.

— Szóval már régóta akarták ezeket az otthonokat. Bar-kóczy püspök ezelőtt száz évvel még alapítványt is tett. Aztán a drága szabadsághős Jekelfalussy püspök meg a nagy Prohászka. Mennyit küzdöttek érte! De a vágy csak most öltött testet. Most! Alázattal kell fogadnunk a jót, bárholnan szakadt is ránk!

Jót nevetett a „rászakadás”-on.

Aranka titokban sajnálta Antalt azért a több igazért, ami Kamill atya szavai mögött volt. Dehogy szólt volna közbe! Pedig mintha Anti szeme feléje rebbent volna egy kis „laikus” segítségért!...

Mulieres taceant!

Hát ő hallgat most is, — de a szeme, az jár. Itt is por, ott is por. Aztán meg az elmosatlan edények a „feketén” főzött feketéből!

Kamill atya olvas a leány lelkében, és mentegetőzve mondja:

— Sok a betegünk... s a keret nem enged több alkalmazottat, ahogy a gondnok mondja. A takarító nővér is ápolni van.

... Aranka úgy adta elő a kérését az Otthon vezetőjénél,

mintha neki tenne szívességet: engedje meg, hogy a betegszobában a délelőtti órákban szolgai munkát végezhessem.

— Szolgai munkát, azt nem adok, — válaszolta a vezető. — De adok ápolói munkát, az nehezebb. Három teljesen tehetetlen társunk várja a végső szolítást...

Így került Aranka családból — családba. Az induló életektől a búcsúzó életekhez. Az ösztön-emberkének ráncigálásától a felszentelt kezek bénaságához. Most is mosdat, mos és etet. Meg is fújja a tehetetlen ajkak számára a meleg ételt. Anya megint, ősz, tehetetlen agg gyermekek gondozó anyja.

Hogy is mondta Antal a gyóntató-székből?

— Kiesik a család, a világ a mi öreg kezünkéből... és maradok én meg az Isten. Valahogy így mondta.

És íme, neki mégis van családja. Talán mert nem volt soha gyermeke, azért jutalmazza a jó Isten ezzel az új, lelki családdal? Vagy már a végső párbeszéd folyik, — csakhogy ő nem egymaga, hanem másokkal együtt alkotja a saját egyéniségét, azokkal, akiken segít?!

Isten misztériuma ez, — gondolja fáradtan. Antinak sem meri megmondani. *Mulieres taceant.*

Antal atya bizony szeretné megköszönni Arankának, hogy már nincs por, nincsen dug-edény a szobájában. Hogy Kamill testvér a spanyol szavakat már nem a szobában, hanem a folyosón lovagolja (Vajon ki kérte meg erre?).

De nem emlegeti a jótetteket, nem veri le róluk az eltitkolt-ság hímporát. Csak így szól Arankához, mikor tékozló szeretetmunkáját látja:

— Te Aranka... testvérem... akarnék neked valamit mondani.

— Hallgatlak, Anti.

— Hallgatsz. Ergo taces... Hát éppen arról van szó: a ti hallgatástokról. Rájöttem valamire. Szent Pál korában és a későbbi századokban hallgatnotok kellett az egyházban. Ma? Ma talán azért jó, ha hallgattok, ti, asszonyok, mert a csendben annál szebben beszél a ti áldott munkátok...

Tovább nem tudta folytatni.

Egy tűzok hiányzik

Itt találkozik városunk a Sárréttel. Néhány évvel ezelőtt még zsombékos rét húzódott itt kakukkfüves, iglicés foltokkal tarkítva, ma park díszlik, rózsaliget meg japánkert kis nyírfahidakkal, művízeséssel és Vidám Parkkal.

Az ember csatát nyer a természet ellen.

Szép ez. Jó is. Vigasztaló is.

Önmaga ellen nehezebben nyer csatát.

A patak partján egy ember horgászik. Hirtelen kirántja a pecát. Semmi. Nézi a horgot, igazít rajta: meghúzza a giliszta-t, valami kis rablóhal lerághatta a végét.

Egy pillanatra összevillan a tekintetünk. De hiszen ez Zoli! Talán húsz éve nem láttam már. Fölismer. Lekezelünk. A ke-

rubarcú Zoli! A hajdani kisrongyos! Emlékezetemben akarva akaratlanul fölillant a képzettársítás egy meleg, barna szempárt, a felejtethetelen Annuskáét, lelki anyjáét, aki embert ötvözött össze belőle áldozatával és könnyeivel.

Persze egy szóval sem említem a drámai múltat. Minek? Megtudom, hogy sokat bukdácsolt, küszködött; a második asszony jobb, kis családja van, ő becsült ember a vasútnál.

Ahogy a Sárrétre réved a tekintetünk, az asztallap-símaságú rónára meg a Vértes és a Bakony távol kéklő hullámaira, kiszalad Zoliból a kérdés:

— Vajon lehet-e még tűzok a Sárréten?

— Alig. Esetleg a Merítő-pusztá felé. Jobbára kipusztult.

— Vagy kipusztították.

Kibuggyan a számon:

— Hogyis volt azzal a tűzokkal Zoli? Emlékszem, Annus néni említett egyszer valamit...

Megragadja a karomat. Szégyenlősen elneveti magát. Megrázza a fejét, mintha valamitől szabadulni akarna. Ködlő szemmel néz a Sárrét, majd a Téglagyár felé, ahol valaha nyomorgott. A kék vasutasruha egyszeriben köddé foszlik előttem, és ott didereg előttem a hajdani, füligsapkás Zoli.

*

— Miiit? Oskola?... Neked köll oskola, te, Zoli?! Mész darizni, slussz! Ha pöngő nélkül jössz haza, agyonverlek.

Persze megint leitta magát a Fater. A Zolit különben se fogadta el gyerekének. Gyűlölte. Háromféle gyereke volt az Iker Julinak. A kisebbek a Fatertől valók, Zoli az előzőtől. Olyan „úrforma” volt az apja, ezt Annuskától tudom.

„Pöngő nélkül!” Igen, emlékszem a fejadagra. Zolinak es-ténkint egy pengőt kellett leadnia a Fater markába. Sokszor nem mert hazamenni, ilyenkor Annus néninél aludt, máskor Annuska kikerekítette az összedarizott pénzt egy pengőre, hogy a Fater ne verje.

Hogy honnan tudom mindezeket ma is ilyen gyanús-pon-tosan? Egy testületben tanítottam Annuskával, nap-mint-nap

bizalmas tanúja voltam küzdelmeinek és könnyeinek ezért a gyerekért, aztán meg akkortájt az Anya- és csecsemővédő Egyesület titkára voltam. Olyan „Isten fizesse meg” munka volt ez, inkább én fizettem. Könnyekkel. Az emberi lét tragédiáját sirattam fiatal szívemmel úgy befelé, mikor a nyomortanyákat jártam. Hát ezeket is megváltottad, Uram, akik négyen alusznak egy huzatlan, poloskás ágyban, és az eső beesik a mennyezeten, s a férfi vért köp?! Vagy ahol a részeg apa minden este megveri a gyerekeit, hogy a sírástól elgyengülve elaludjanak vacsora nélkül. „A legjobb álompor!” — bőfögi oda nekem, és sunyorít a szemével.

A Fater nem volt ilyen „álopaporos”. Nappal is verte a háromféle fészekalját meg az asszonyt is, ha nagyon égette a szomjúság.

Talán Annuska finom lelki bacillusai okozták, vagy a gyerek titokzatos származása, — de Zolit nem tudta a rettenetes Fater elverni az iskolától. Szomjazta a betűt meg a szép emberi szót. Az új tanító valahonnan a pusztáról került be a városba éppen képességei miatt, még friss volt az ajkán a vallo-más az élet apró csodáiról, amiket csak a természetből jött ember tud meglátni. Csak úgy kísérletképpen földobom most a nevét Zolinak.

Rögtön rákap.

— Azt szerettem. Jól emlékszem rá. A tanár néni (így hívta Annust) szomszédjában lakott. Jaj, hogy tudott az beszélni a magyar földről! Elhallgattam volna ítéletnapig! Ő beszélt a tűzokokról is. Hogy az milyen ritka madár! Pusztul mindenfelé. De itt a megyénkben van még a Sárreten. A magyar strucc... Meg efféléket mondott. Akkor tetszett.

Megáll a beszédben. Leteszi a horgot. Majd jelez a csali, ha rákap! Kinyújtózik.

— Tessék elképzelni, egyszer az osztályban egy valódi tűzoktollat húztam elő... egy gyönyörű farkatollát... Kakasé volt...

Elmondja, hogy pályamunkásokkal járt ki néha Ladány felé a sínjárgányon. A vizet hordta nekik a közeli pusztáról.

Közben elcsavargott a sárréti földeken arra Merítő felé... Ment..., ment... és egy szénaboglya mögül meglátta a tűzokfalkát. Nem érezte, hogy közben iglice meg mácsonya böki a lábát, kezét, fenekét, csak lapított, meg kúszott lélegzet-visszafojtva, és látta a vén kakast, a Sárrét királyát, amint a homokos tarlón gödröt fürdik, majd fölfelé nyújtott nyakkal öröködik a falka nyugalmán. Gyönyörű bajusza és szakálla, mint valami mesebeli királyé... Oda se rántott, mikor a fiatal kakasok veszekedtek, ugráltak. Ez nem ütötte őket a csőrével, mint a Fater a gyerekeit. Zoli torka kiszáradt az izgalomtól, mikor ezt a csodát látta.

Aztán pillanatok alatt elszállt a csapat alacsony repüléssel. Ott találta nyomukban a tollakat.

Micsoda híresség lett egyszerre az iskolában! „Az Iker Zolinak igazi tűzoktolla van!” Még Cuni is észrevette, a hatodikos ismétlős. Ez volt az első igazi szerelme, a bélmosó lánya. Szemezett a nagyiúkkal is, sokszor meg tudta volna fojtani, mikor úgy vihogott, és riszálta magát. Hát a Cuninak is adott egy tollat, kapott érte egy csókot tőle.

A tanár néninek kettőt adott, a legszebbeket, tőle is kapott ezért puszit, de előbb meg kellett mosdania szappannal. (Szegény, áldott Annus mondta el nekem ezeket a dolgokat még akkor. Most hogy így apróra fölvillantom őket Zoli előtt, értetlenül, viszolyogva néz rám, a szemével szinte a múlt cin-kostársának tart... Node aztán rávezetem a reflektor csóváját Annuskára. Ez kedvére van.) Mennyit tudott mesélni a tanár néni a természetéről, állatokról, madarokról! Minek pusztítják annyira a madarakat?! Minek kell annyi rossz könyv, papír?! Ezt mind fából csinálják, a fa pedig fészket ad a madárnak, a hitvány könyvekben hát madárhullák is fekszenek láthatatlanul... A tűzok, az más. Azt védeni kell. Az nemzeti madarunk. Csak egy-két kakast szabad kilőni engedéllyel, és ha télen vagy ősszel havas eső esik és a szárunyukra fagy a víz, úgyhogy nem tudnak repülni, akkor betereleik őket valami pajtákba, és meg kell várni, míg leolvad a

szárnyukról a jég, hogy el tudjanak repülni. Így van, ez a törvény!

Zoli gyerek szinte büszke volt, hogy az ő tűzokjai milyen nagy urak! Még a miniszternek is parancsolnak! Ha már az ember fia pusztul is, kiköpi a tüdejét..., legalább a tűzoknak menjen jól a sora.

— Többször kimentem lesni a falkát, — mondja csendesen. — Azt mondta a tanítónk, hogy „te Zoli, te Iker Zoli, ilyen mázlija senkinek sincs, mint neked egész Magyarországon! Hogy te belophatod a falkát ott a Merítő közelében, aztán figyelheted őket, gyönyörködhetsz bennük... hát ilyen szerencséje csak ilyen tökmagnak lehet, aki ki se látszik a fűből meg a vetésből, talán gilisztának vagy sündisznónak néznek téged a tűzokok!” Nevetett az osztály, de én bizony büszkén fesztíttem, nem adtam volna oda a dicsőséget egy aranyfogsorért, amit akkoriban a Cuni anyja rakott a telepiek szájába. (Erre is emlékszem: sárgarézlapok voltak, darabja húsz fillér.)

Egyszer aztán úgy ráfeledkezett a cincérekre meg a rét mese-virágaira a lilás-bugás istápfű-szőnyegre meg a telihold módjára villogó bábakalácsra, hogy elfelejtett vizet vinni. Aznap nem is kapott pénzt, és a Fater kékre verte. „Merre kujtorogtál, te zabi kotradék te?” Erre az anyja neki a Faternak, ez nekivágta a sublótnak, pedig megint *úgy* volt, — ő remegve lapított a csibekeltető sarkában, és a világért el nem árulta volna tűzokjait. Ha agyonverik, akkor se! Mert egyedül neki vannak Magyarországon „tűzokjai” Ha kiadná őket a Faternak, ez odamenne lesbe, és tört vetne a füvesbe..., vagy puskát szerezne, és orvul lőné le a Sárrét királyát!... Akkor inkább elszökik a tanárnénihez.

Napokon át nem ment haza a csibekeltetőbe. A tanár néni akár két egész tűzok árát föletette velük. Mert zord időkben más „törzsvendégek” is akadtak ezen az éjjel-nappali menedékhelyen: a Tosemenkü vagyis a Kü Ferci, lomha, ügyetlen kölyök, az apja még a téglagyári kazánrobbanásnál halt meg, — Zoli le is nézte, mert a minisztrációból csak annyit tudott,

hogy „meákulpa, meákulpa,” — aztán a Bicsakov Sanyi, a „Neménvótam”, a Frédi, a Cuni öccse meg a Háborús Győző, akit pályáskorában találtak egy váróteremben még a háború alatt... Az egyik odahaza nem tudott kinyújtózni az ágyban, mert nem is volt ágya, hanem nedves szalmazsákon zsugorodtak ketten, a másik apja munkanélküli, Győző pedig megjárta már a fiatakorúak fogdáját lopásért, de itt Annuskánál kidülledt szemmel hallgatta az érthetetlen szavakat szeretetről meg Jézuskáról, aki a rongyosokért halt meg, „éppen teérted, Győzőkém, meg tiértetek Zoli, Sanyi, ne higgyétek ám, hogy Jézus csak ajándék, ő ember is volt, meg Isten is, és meghalt a szegényekért s a bűnösökért.”

Persze Iker Zoli Máv-raktáros, aki most itt áll mellettem, a Sárret szélén, nem tudja, milyen kor volt az, mikor ő még füligsapkás, füllentő, tűzokleső Zoli volt. Nem tudja, hogy akkortájt a huszas évek második felében — öngyilkossági járvány dúlt az üzlet és a tőzsde rokkantjai közt, a munkás reszketett, hogy holnap nem lesz kenyere, a tisztviselő csökkentett fizetésért dolgozott, és a paraszt nem tudta eladni a búzáját... Azt se tudja, hogy valaki akkoriban nem a tűzokot vagy a mondabeli turult nevezte nemzeti madarunknak, hanem a sültgalambot, és Liane Haid, a híres német filmszínésznő itt filmezett egy ugrásnyira városunktól, és egyszer úgy nyilatkozott a sajtónak, hogy gyönyörű ország ez a Magyarország, és legszebb városa: Wien.

Ezeket a régi Zoli akkor, mikor történetünk lejátszódik, bizony nem tudta, és ma is csak annyit tud arról a korszakról, hogy boldogtalan volt.

— Volt-e egyáltalán akkor boldog ember? — kérdi tamáskodó hangon.

— Hát hogyne lett volna, Zoli! Mindig vannak boldog emberek, mert a boldogság az bennünk van... a lelkünkben, a szívünkben.

— Ezt mondta, ilyesfélé, Annus néni is. — Sóhajt. — Csakhogy azt a szívet össze is lehet ám törni.

Keserű vonás árkolódik ajka köré.

— Szóval Zoli, az tény, hogy abban a szörnyű válságban is voltak vámszedők, emberkereskedők, rablólovagok...

Megálltam. Ejnye, minek lázítsam őt is, magamat is a múlt kisértetei ellen?! Úgy átmelegít a tudat, hogy én mindig ezekkel az esetekkel voltam egy szíven, a Zolikkal és a Háborús Győzőkkel! Lelki proli voltam rendes ruhában is, a csibekeltető kárhözottaival egy hiten, ha káromlás helyett ima és átok ikersebe is vérzett ajkamon!

Jó darabig hallgatunk, aztán minden átmenet nélkül kérdezi Iker Zoltán:

— Ugye valami rendőrségi fejes is volt akkoriban az urak között?

— Hogy érted ezt? Hát persze hogy volt! Miért éppen ezt mondd?

— Mert erre emlékszem. Olyan magas, vékony, sápadt ember volt, olyan, mint a halál. Benne volt a tűzokvadászok között.

— Igen, persze, a Hunor vadásztársaság bérelte a Merítőpuszta körül a Sárrétet a ladányi gróftól. Lehettek valami tízen vagy tizenketten.

Másra nem emlékezett. Ők a csibekeltetőben jobbra csak a rendőröket ismerték meg, akiktől kéregetni lehetett. Hogyan is ismerte volna a főügyészt, a nagy vadászt és szoknyavadászt meg a bohém agglegény-patilkust, aki tavasztól tavaszig állandó mámorban élt, aztán Muck Nácit, a német gázgyári igazgatót, Üllő Csabát az erdélyi csendőrtábornokot villás bajszával, Fándli Karit, a bankost vagy Kálóczy Lojzi főszámvevőt, aki szódabikarbóna nélkül soha egy lépést sem tett?! Istenek voltak ezek Zoli kis egén, legfeljebb fényüket látta, de nem ismerte őket.

En sem emlékszem másokra a „hunoristák” közül.

Ahogy Zoli mondja, egy havas-esős novemberi reggelen szekér állt meg a téglagyár előtt, amiben a csibekeltető volt, és egy olyan „hajdúforma ember” bekiált ám:

— No emberek! Gyerünk egy kis munkára, jó pénzt lehet keresni!

Kiderült, hogy vadhajtásról van szó. Felnőtteknek pengő hatvan meg két deci pálinka, gyereknek pengő. Annyi, amennyit aznap úgyis össze kellett volna darizni Zolinak. Ment hát a Fater is és még egy páran.

De körvadászat ilyenkor? Lehetetlen! Az téli mulatság. Gumicsizmát is kaptak, a szára már foszlós, de a feje még ellenállt a víznek.

Vallatták a kocsist, de az a pipájának esküdött örök hűséget. A hajdúforma aztán kibökte:

— Struccokat hajtunk.

Zolinak akkor belevillant az agyába, hogy persze, magyar struccokat, tűzokokat. Ki is mondta jó hangosan:

— Ugye bácsi betereljük őket a pajtákba, hogy a jég meg a hó fölengedjen a szárnyukon, aztán el tudjanak repülni a róka meg a kóborkutya elől!... Én tudom ám, hol vannak! Én ösmerem őket!

Boldog volt, hogy így tudja. A hajdú meg is dicsérte: „Jó fejed van öcskös, ne nézd csak! Nem is hinné az ember! Kinek a fia-bornya vagy?” „Az enyém!” Valami büszkeségféle vas-tagodott a Fater rezes hangjában, Zoli sohase tapasztalta még ezt. Először csapta meg a lelkét a tudás dicsősége, de jó érzés is ez, Istenem, mintha valami szárny emelgetné az embert fölfelé!... Ilyesmi lehet a boldogság? Amit az urak éreznek? A tanító úr meg a csecsemődoktor, a Baczonyi, aki még azt is tudja, hogy hányadik bele fáj az embernek... vagy a nagy papok, akik ropogós, hófehér zsebkendőbe fűjják az orrukat finoman, hangtalanul, és latinul beszélnek a jó Istennel?!...

— ...A Sárret királya is köztük volt, a nagyszakállú, hatalmas őrkakas. Ott botladozott ázott, összefagyott szárnyaival, mintha összedrótozták volna. Csak a bajsza meg a szakálla meredezett előre a régi méltósággal a jeges szélben. Lehetek vagy negyvenen is, futni se igen tudtak a régi sebességgel, mert a jeges sárban csüd fölé süppedtek, s a jégdarabok is sebezheték a lábukat.

— No szegény tűzokjaim, most terelünk benneteket a pusztai pajtákba! — kiáltotta a fülig sapkás Zoli dideregve a vert

csapat felé, melyben talán a vidék minden tűzokja egybeverődött. Mint ismerős kiabált feléjük, miközben boldogan hajtotta őket a társaival:

— Kaptok lábmosást, osztán kényvezzük az angyalszárnyakat rajtatok!

Vízmosás felé kellett terelniök őket. Aztán megszólaltak a puskák...

Kiderült, hogy egy tűzokkal kevesebb érkezett be osztozkodásra, mint amennyit elejtettek a „kör”-ben. Zsengellér rendőrkapitány határozottan emlékezett, hogy harminckét darab volt a zsákmány, és csak harmincegyet raktak le a szekérről a városban.

A hirhedt tűzok-esetnek ezt a részét Annuska izgatott elbeszéléséből ismerem, Zoli csak egy-két szóval kiegészíti, hitelesíti. Még egy forrásra kell hivatkoznom, Dér szerkesztőre, a városi vadon Robin Hoodjára. Ezt a hiányzó tűzokot ő is említette akkoriban nekem, sőt azt is, hogy Zsengellér még a vadászlakomán is fölhánytorgatta. Valamelyik vadász, talán Páncz Robi, az örök mámorban élő patikus, állítólag azt mondta volna, „tekintsük azt egy áldozati állatnak vagy sírkőnek disznóságunk dombján!...” Telitalálat volt. Zsengellér a törzsfő, magából kikelve bizonygatta, hogy a tűzokok „kilövése” mindenhogyan jogos volt, mert az ő bérletükön voltak, és a pusztaiak úgyis agyonverték volna őket... Különben ő majd megmutatja, hogy ez az ősi város nem Texas, itt nem lehet büntetlenül tűzokot lopni!

Nyomozói tűzoktollakat találtak a téglagyárnál a sárban. Csakis Gugás Ferci, a „Fater” csúsztathatta le a szekérről a tűzokkakast a sötétben.

Így került Zoli a fiatalkorúak bírósága elé. Mert a Fater helyett neki kellett vállalnia a lopást. Mit kaphat egy tizenegy éves gyerek a törvénytől? Legfeljebb egy kis javítónevelést vagy effélét. De nem lett a „bűnügyből” semmi. Dér szerkesztő ugyanis kefelevonatban odacsempésztetett Zsen-

gellér íróasztalára egy cikkecskét „Csodálatos vadászsákmány” címen. Ebben felsorolta, ki hány tűzokot lőtt le azon a sárréti reggelen. A lista élén Zsengellér állt hét darabbal.

Zoli ellen hirtelen megszűntették az eljárást, de a cikk sem jelent meg.

— Tetszik tudni, — mondja Iker Zoltán Máv raktáros itt a Sárrét szélén, — nem ment le egy falat se a számon abból a tűzokból, pedig majdnem éhen haltam. A nagy kakas volt, amelyik gödröt fürdött a Merítőnél, . . . a Sárrét királya. Rázott a hideg, . . . és sirattam a tűzokjaimat, akiket nem tudtam megmenteni.

Eszembe jutnak a boldogult, drága Annuska szavai, amiket egyszer elkeseredésében mondott nekem:

— Nézze, Géza, én megteszek mindent ezért a gyerekért. Iskoláztatni akarom. De makacs szegényke. Konok, mint a csacsi. Egyre azt hajtogatja: „Tanár néni, én nem akarok úr lenni! Nem akarok úr lenni!”

Házassági évforduló

— A tizedik évfordulón gyönyörű csokrot kaptam, tíz égővörös rózsaszállal, tudod, Ellikém, Gruss aus Teplitz, így hívják, a legillatosabb rózsa, a kedvencem.

— Ó az én emberem, az feledékeny volt mindig... egy kicsit lomha, lassú... Persze mikor észbe kapott, hirtelen vett valami kacatot. A tízéves évfordulónkon például ezt a gyűrűt kaptam tőle ezzel a briliánssal, de utólag, elmaflálkodva... Hidd el, Gizim, nem is örültem neki...

— És én... én akkor egy antik tubákszelencét kaptam az enyémtől, finom ötvös-munka...

— Tubákszelencét? Ugyan Gizikém, mi az ördögnek? Tubákoltál vele?

— Hát... nem mondom, titokban mindig szerettem volna legalább egyszer az életben tubákolni, egy jót tüsszenteni tubákporra, mint a régi regényekben... Sajnos nem sikerült. Node Ellikém, végeredményben nem a praktikum az érték az ajándéknál, hanem a hogyismondjam, a jószándék meg a... a... műérték. Hát ez a szelence — sajnos, elveszett a háborúban —, ez valami szép antik munka volt...

(— *Ó egek — mormogta magában Kántor Balázs, a figyelmes férj a szomszéd szobájában, közönséges, síma fa-szelence volt, a Mihály bácsitól örököltém. Ó szegény Gizim! — Nem mozdult, csupa fül volt.*)

— No és az ezüstlakodalomra?

— Hát tudod, Ellikém, megint huszonöt égővörös Gruss aus Teplitz!... Képzeld, tél közepén!

(— *Nem is róza volt, csak szegfű a legolcsóbb kertésztől, mert a róza drága volt, és kellett a pénz más mindenre.*)

— No és más semmi, Gizikém? Csak azért kérdezem, mert az én emberem akkor is maflálkodott. Szarvaslesen volt, ez több volt neki mindennél... Aztán jött a mosakodás, a vezeklés... Akkor kaptam tőle ezt az arany Ómegát... aranykarkötővel...

— Hát én... én... tudod, akkor jött a negyedik, a Sári-kánk..., de képzeld, azért kaptam az én Balázsomtól egy gyönyörű ajándékot... szinte meg sem merem mondani...

— No... valami antik szökőkút?

— Szellemes vagy, Ellikém. Nohát megmondom: egy gyönyörű verset írt hozzám, szinte restellem, olyan szép dolgokat írt... no még egy-két sorára emlékszem, no megállj!... Hogyis? No... megvan: „ez a döntő: együtt Glórián s Go'gotán, ketten egyként sírni s örülni igazán... és ilyen gyönyörű a többi is...

— Hát szép, szép... de olcsó ajándék. Vers?!... Ehhh!

— No miért? Hát volt-e szebb ajándék valaha is, mint amit Vörösmarty adott nászajándékba Csajághy Laurának?! „Hová merült el szép szemed világa?!...”

— Ehhh! Az a Vörösmarty is olcsó Jancsi volt!

— Az arany elmegy, Ellikém, a Merengő megmarad!

— No persze, édes Gizim, a Merengő! De mi nem vagyunk Merengők és a te Balázsod se Vörösmarty!

(— *Igaza van az aranyvipérának! — dörömbölt Balázs apó-
ban a meghökkenés — a vers olcsóbb volt, ez az igazság.
Kinomban írtam a verset, koldusságomban, üres zsebem
és az agyam verssé kompenzálta az aranyat. Mi jön még?*)

Gizi nagyot sóhajtott: — Nem is mondom, hogy az én Balázsom Vörösmarty. De hátha ér nekem annyit, mint Laurának a költő?!

— És a harmincadik évfordulóra? Akkor is volt valami?

— Az pár éve volt, tudod, milyen nehezen, nyomorultul voltunk akkor?! Három ellátatlan gyerek még és alig keresett szegény... És képzeld, Ellikém, mégis csak küldte ám a csokrot, 30 gyönyörű Gruss aus Teplitz-et.

(— *El kell ájulni! Egy kis szalmavirágcsokor volt, hat forintért vettem a piacon... És egyéb semmi az évfordulón!*)

.... Aztán a két asszony a másik szobában másról kezdett beszélni. Balázs apónak viszketett az egész teste. Ilyen pelengéren még nem állt életében. Még jó, hogy az „édes Ellikém” nem kérdezte meg, hogy mikor is van hát a házassági évfordulójuk? Vajon mit felelt volna szegény, áldott Gizi? Meg kellett volna mondania, hogy máma, éppen máma van, — és hol a virág? Hol a 39 rózsaszál? Sehol. Egy tízszavas dísztvíratot adott fel rajta sok eszmei virággal, ennyi volt az egész. No és persze együtt áldoztak, megfogadták egymásnak, hogy semmit sem vesznek, de ez a javíthatatlan asszony akkora tortát szerkesztett össze 39 csokoládépöttyel a lapján, mint egy malomkerék, nem beszélve a vesepecsenyéről, az ő kedvelt ételéről és egy valódi Média-szivarról, amit a jó Isten tudja, honnan imádkozott elő!

Nem folytatta a gondolatmenetét. Hirtelen az alvást kellett mímelnie: Gizi anyó nyitott be. Lábujjhegyen. Erre illett fölébredni.

— Hát te, apuskám, szunyókálsz? Jól teszed! Az Elli volt

itt..., tele panasszal... Az ember ilyenkor hallgat, nem igaz?...

Aztán bejelentette, hogy el kell mennie sürgősen Irénkéhez vigyázni a gyerekekre, mert Irénnek szülői értekezlete van.

No most ki kellene robbanni, hogy ki szegte meg a megállapodást, és hogy... — de ezt még se lehet elmondani, — hogy ő kihallgatta, amiket ő róla költött az „édes Ellikém”-nek, és amikkel férfibüszkeségét összemorzsolta.

Mit lehet itt tenni?

Fillér nélkül sétált föl és alá a lakásban, nemes bosszúra szomjazva. Inkább bántotta volna meg az asszony! Az kevésbé fájna, mint ez a letaroló nagylelkűség!

Benyitott a konyhába. Csatatér. Ez a szegény asszony persze Elli miatt nem tudott elmosogatni. S a gyerekörzésből majd hazajön, és házasságuk 39-ik évfordulóján nekieshetik a mocskos edényeknek...

Mi lenne, ha?...

És Kántor Balázs nyugalmazott számtanácsos kötenyt kötött és mosogatni kezdett. Életében először. Mikor a viharvert mosogatóronggyal dörzsölgette a zsíros lábasokat, amiktől egész életében irtózott, tudván tudta, hogy Kántor-férfi a világ teremtese óta nem állt még a mosogatódézsánál! (A fiatalok, az más. De ez másfajta már, ez már fejlődés, nem forradalom, mint az övé!) Közben-közben — Uram bocsá! — nagyokat nyögött. Hogy ki az a kannibál, aki miatt ezeket a lábasokat, tányérokat így be kell maszatolni?!

És az életben vesepecsenye Kántoréknál még egyszer nem lesz!

És aki még egyszer tortamasszát kicsábít ettől az áldott asszonytól, az sehonnai bitang ember!

És... tulajdonképpen fel kellene visszamenőleg szabadtítani a háziasszonyokat is... és... és:::

Még sok ilyen üdvös „és” megfogant, és fogadkozott a vezeklő Kántor Balázs mosogatási lelkigyakorlatán.

Mert az volt.

Mikor Gizi anyó hazajött, Balázs apó álmosan lapított a szobában. Ártatlan arccal, mintha kettőig sem tudna számolni..

Aztán egy nagy kiáltás a konyhából:

— Jesszusom!

Erre már ki kellett menni.

— Hát te apuskám?!... Te... te...: (Istenem, milyen repedezett ez az áldott kéz, most veszi észre.) Há ezt, ... te?!

Kapott egy meghatott csókot.

Ez volt a feloldozás.

— Nahát, apuskám... (most a hang józanabb lett) csak azt szeretném megkérdezni: öblögetté is?

— Én?... Én... Hát azt is kell?

— Ó apuskám!

Szinte boldogan nevetett: — Ti, férfiak!

Többet ért ez neki, mintha egy arany vekkerórát kapott volna.

Saját kis tragacs

Kedden még azt mondta Sáríkáknak, hogy az egész egy piszkos banda. Hiába ment keresztül újítása minden fórumon, hiába vált be a mintadarab is, a dolog mégis elakadt valahol. Mert az egész „banda” egy húron pendül, a sárga irigység húrján.

Csütörtökön aztán kijött az újítási jutalom kiutalása: tizenötezer forint ká-pé és majd egy kis hulladék negyedévenként.

Szinte hihetelen! Tizenötezer! Ekkora összeget eddig csak a pénztár ablakán át látott messziről. Huszonötre számított ugyan, de ez a valóságos, kézzelfogható tizenöt több volt most számára az álombeli huszonötnél.

Persze szombaton este meg kellett ünnepelni a nagy ese-

ményt, — ezt előre meg is ígérte a benső haveroknak. Ferenczi meg Damó még közel voltak a „buli”-korhoz, hát hoztak magukkal egy-egy üveg ürmöst is, Bálint az osztályvezető az asszonyt is elhozta, de nem baj, pirosbetűs személy ez a Bálint, mert tagja az újtási bizottságnak, — és neki van egy másik újtása is benn... Szapper Sanyival együtt csinálták, Sanyi eddig nem igen bízott benne, de most az áldomáson fene jó kedve volt, úgy látszik, bízik már, felbuzdulva az ő sikerén.

Mikor a társaság elment, Sárika átölelte a férfi nyakát és boldogan duruzsolta a fülébe:

— Bandim, én olyan, ... de olyan boldog vagyok! Hogyis? Hogyis terveztük?... Mosógép..., aztán garnitúra kettős rekamiéval..., neked cromby télikabát, nekem egy jersey-kosztüm... aztán anyunak is valamit meg Juliska néinek is ígértél... úgy magunk között!

A férfi közelálló, fekete szemében felvillant valami különös, kemény fénysugár:

— Semmit se veszünk, és senkinek se adunk most egy grandot se! Autót veszek, Sárikám és azzal pont.

A fiatalasszony ösztönösen szerette az urában ezeket a távlatokat bevilágító vulkáni kitöréseket, mert ez valahogy vonzó ellentétben állt az ő kissé prózai, fészekőrző egyéniségével, — most azonban tiltakozott:

— Tréfálsz, Bandikám, ugye? Még viccnek is merész!

— Vicc? Véres komolyság, Csibe! Elhiheted!

— Örület! Honnan vesszük rá a pénzt? Hisz az hatvan-ezer legalább! Aztán az üzemköltség, a fenntartás, ne viccelj, ez maga havi ötszáz minimum.

Takács Bandi azonban hajthatatlan maradt. Elővette Laci fényképét, amit Kaliforniából küldött. Egy villa kertjében áll a saját gyönyörű Buickja előtt, 58-as típus. „Aztán honnan tudod, hogy a sajátja, Bandikám? Hátha csak úgy odakölcsönözte háttérnek a fényképezésénél az itthoniak pukkasztására?!”

— Nem érdekel. Nézd azt a sok autóst az utcákon. Tegnap

még biciklin meg gyalog baggyogtak, — máma Moszkvicson vagy Wartburgon mászkálnak. Miből? Hogyan? No jó, mondjuk: orvos. Szüksége van rá. De annak is, aki kisöcsém lehetne? Talán ők Übermenscheek? Hát egy alkotó technikus az kiskutya?! Mi csináljuk a gépeket, és akkor talán rollerrel járunk? Mifene!... De persze... persze kispolgári kötőlösszemplélettel ezt nem lehet megérteni!

A kispolgári kotlós nyelt egyet. Autó? Egy fényes, kis kocsi, — beh gyönyörű volna! Suhanni, kirándulni! De mi lesz akkor a többi dolgokkal? A közelebbiekkel, a fontosabbakkal?! Mint egy rosszindulatú daganat, úgy bukkant elő ebből a jó emberből ez a bolond terv.

— Autóláz, Bandim, a legdivatosabb betegség. Máma mindenki száguldani akar, elhagyni a fészket, zsebre rakni a világot!

— Pontosan így: zsebre rakni a világot! Hát aztán? Mi van ebben rossz? Én mindenkinek jót teszek, ha lesz egy kis saját tragacsom: az üzemnek, mert emelem a tekintélyét ezzel. A hazának, mert külföld felé dokumentálok. És nekünk, magunknak, mert tízszeresen kényelmesebben élünk akkor... Mit gondolsz? Koszos kis technikusnak nézzenek engem a merészek, az ügyes, bátrak?!

Ez az: koszos technikus! Itt a belső görcs székhelye. Nem lemaradni! „Azt hiszitek, mert abbahagytam a műegyetemet, hát azért most a Takács Endre kevesebb, mint ti?! Vágok én is olyan rendet, mint ti!”

Mikor aztán egy szép napon megjelent az espresso előtt a kis Simanek a saját Skodájával, ... a kis Simanek a szervezési osztályról... — 68 kiló csont és 150 kiló nulla a fejében — ... akkor betelt a pohár. Takács véghatározatban mondta ki: „Féléven belül pedig autóm lesz!”

Valami fölényes, fanyar mosoly ült ki az arcára, mintha egy láthatatlan ellenféllel viaskodna, akit le kell győznie minden percben.

Sárika lassan lerakta a fegyvert. Bánatosan nézte a régi bútorokból összetákolt szobát, aztán el kellett olvasnia a nagy

Tervező költségvetését, melynek a végén a Kék Madár ragyogott.

Így nevezte el már előre a reménybeli száguldó Boldogságot.

Félév! Most van tizennyolcezer. Sári fizetését egészen a kocsi-ra szánják, az övéből is elcsípnék havi négyszázat. A másik újításból számít tíz—tízenötezerre, — ami adósság még marad, azt majd kifizeti részletre.

Az újításnál tenni kell valamit a Kék Madár érdekében. Szapper Sanyi jó fiú, ... de az egész ötlet, a tervezés az övé, — Sanyi csak egyszerű kivitelező, ... szóval lelkiismeret-furdalás nélkül ki lehet hagyni a boltból. Visszadobatta hát a közös újítást, és maga csinálta meg más formában más elnevezéssel.

Azelőtt vasárnap, mikor maguk főztek, sör vagy bor is került az asztalra, most teljes bőjt volt minden elképzelhető jó kortyra vagy falatra. Minden fillért a fogához vert, nevetségesen fukar lett. Júlika néninek, aki árvaságra jutása után taníttatta, havi százat szokott küldeni. Most levonta a százból az egy forint postaköltséget, és csak 99-et küldött neki. Az egyik hónapot készakarva teljesen elhagyta, az ötödik hónaptól kezdve pedig végkép megfeledkezett a segélyről...

Szapper Sanyi, a kijátszott társ, nyíltan hadat üzent nekik.

— Látod, Bandim, ma nem köszönt Sanyi, — panaszkodott az asszony. — Nem véletlenről van szó, nem, látom a szemérről: megvet bennünket!

Nehezet sóhajtott. A férfiban forrt a méreg. Tény az, hogy valamiképpen nincs áldás ezen a második újításon, — de ezt magának sem igen vallotta be. Megint a „piszok banda” összeesküvését emlegette, és titokban kiutazott taxival Nándi bácsihoz.

Az idős, roskatag agglegény nem igen csinált titkot abból, hogy Bandit, unokaöccsét tekinti örökösének. Mikor azonban a fiú — remek ajándékszivarjainak átnyújtása után — derűs bohémiával a mellének szegezte a kérést, adjon kölcsön

neki tízezet, a hajdani adóhivatali főnök szinte megbántottan kérdezte:

— Tíz-ez-ret? Aztán minek?

— Egy kis saját tragacsra, Nándi bácsi. Tetszik tudni, ma ez már szinte életszükséglet.

— Élet-szü-ség-let?! Nekem biciklim sem volt, mégis élek!... Aztán mondd, Bandi fiam, miből adhatna egy régi nyugdíjas akkora összeget? Miből?

A Kék Madár kergetőjének kissé elszorult a torka. Tudta, hogy az öreg tele van ékszerrel, de hogy ne koptassa az aranyláncát, fekete zsinóron „viseli” az arany Ömegáját. Azt is tudta, hogy ékszerről pedig nem szabad előtte beszélni. Az tabu!

— Miből, Nándi bácsi? Miből?...Hát... hát ott vannak azok a gyönyörű diófa-rönkök a veranda alatt... Kettőnek az árából kivolna...

— Elég! Elég! — csattant föl indulatosan a vén remete — Egy rönkből lesz a koporsóm, a másik a temetési költség... a harmadik...

Takács Bandi nem hallgatta meg a harmadik rönk rendeltetését, hanem sietve elkészönt. Raszkolnyikov szörnyű logikájával kísértette meg az ördög a Kék Madár vágyálmába rejtőzve. Hát nem volt igaza Raszkolnyikovnak azzal a fősvény, ártalmas öregasszonnyal szemben?! Hát ezek a büdös diófarönkök becsesebbek ennek a Harpagonnak, mint az unokaöccse élete?!... Mert már az életet jelenti neki az autó, nélküle nem tud, és nem is kíván élni.

Sóvárgó és minősítő szemmel nézett meg az utcán minden új autót. Egyiket irigyelte, a másikat lenézte, szinte megverve a szemével, nehogy ilyen torz „tragacs” ragadjon majd rá. Másról sem tudott beszélni, mint autómárkáról, indítási sebességről, lóerőről, rúgózásról, szinte új, forró, végzetes szerelem lett számára ez a szenvedély.

Sárika néhány millióéves asszonyi tapasztalattal a lelkében látta, hogy súlyos a baj. Már két hónappal túllépték a „fél-évi” határidőt. Egyik este aztán az öröm és a szorongás hang-

ján közölte az asszony a férfival, hogy anyának érzi magát.

Egy kis kölyök! Életes, kis aranypofa! — igen ez volt a férfi vágya is. De nem most, a finisben! "Értsd meg, szívem, — mondta a megdöbben asszonynak, — ha most engedünk, akkor mindennek vége. A kiutalással nem lehet kukoricázni. Évekig leshetjük akkor a sültgalambot!... Csak a sorrendről van szó, — ... aztán majd ez is megy!

A fiatalasszony idegenkedve, szinte ellenséges szemmel nézett reá. Ki ez? Az ő szeretett Bandija? Legázolta barátját, megkeményítette a szívét jótevőjével szemben..., és most az ő gyermekét is oda akarja dobni az autó-molochnak?!

Nagyon szerette, de most válasza sem méltatta.

... Aztán eljött a nagy nap. Bizony hosszú hónapokkal túljártak már a féléves határidőn! Sárika éppen a kórházból jött ki, ahová jó egy hete koraszüléssel szállították be a mentők. A Kék Madár — polgári nevén Oktávia — elegánsan odagördült a bejárat elé. Bandi meglepetésnek szánta, — egy szót sem szólt előre Sárinak.

Mikor az asszony megpillantotta az enciánkék ragyogó kocsit, hirtelen könnyekbe tört ki. Elveszett gyermekére gondolt, akit képes lett volna ez az ember... Talán ezért járt szerencsétlenül!

Belerúgott a kerék gumijába, és nem tudott beleülni a gyönyörű kocsiba. Autóbuszon ment haza.

Palackposta

Arról az esetről sohasem beszélt nekünk Bence. Úgy megrendítette idegrendszerét, hogy allergiája volt mindennel szemben, ami erre a drámára emlékeztette. Az ideg orvos akkor olyasfélét mondott, hogy a szervezet ösztönös védekezése ez. Bence ott is hagyta a szénbányát, és átment az olajhoz.

Ennek már több, mint húsz esztendeje. Az elmúlt nyáron aztán egy rövidke hír jelent meg a megyei lapban arról, hogy Rajkibányán az egyik tárnában egy bádogszelencét találtak egy támduc mögött: a 36-os bányaomlás palackpostáját. Az én Bence öcsémet mintha kicserélték volna. A „palackposta!” Hiszen ez elveszett múltjának, egy megtalált darabja! Vala-

hogy úgy érezte, hogy rég meggyógyult lelkébe ezt a darabot is bele kell építenie, így lesz újra teljes ember.

Együtt mentünk el Rajkiba egy szép nyárvégi napon.

— Te, azóta nem jártam itt — motyogta az emlékezés és az ocsúdás elegyes örömeivel. — Ez nem az a bánya, amit valaha itthagytam. Akkor bizony szutykos kis kóceráj volt 40 ezer pengős OTI-tartozással... És most? No ni! Hogy kivakarózott! Nicsak, az orvosi rendelő. És micsoda tükörablakok! Mit szólna ehhez az öreg Darabos? Aztán... új osztályozó! Meg ezek a bányászlakások! Kis erkély mindegyikhez, igaz, hogy pindurka, olyan rongyrazó — de erkély... Az árgyélusát, még megilletődik régi rajki valóm!

Változatos, szép erdővidék ez, amolyan igazi nappali vizgasztalás az örök bánya-éjszaka rabjainak. Érdekes, Bence fekete szemüveget rakott föl, és mélyen behúzta a kalapját, nyilván nem akarta, hogy felismerjék. Ilyentájt a délutáni váltás után alig látni embert. Bemegyünk a kultúrházba. Nagy társalgó, előadóterem, játékszoba. Most szinte senki sincs itt. Nyitva van a könyvtár is. Csak a könyvtárosnőt találjuk benne. Csinos fiatal lány, jó huszas.

Elmormoljuk a nevünket jó érthetetlenül, és Bence megmutatja a cikkecskét a palackpostáról.

— Igen, itt van, — mosolyog a lány, és odavezet bennünket egy üvegfedelű tároló-asztalhoz. Néhány kép, irat és szénminta van benne a rajki kezdetekről.

— Ez a jövőendő múzeumunk magja — mondja —, és itt a palackposta.

Átnyújt néhány kitépett, viharvert noteszlapot. Bokor Bence a kezébe fogja a vízfoltos papírlapokat. Figyelem az arcát. Uralkodni akar magán, de nem sikerül. Szinte látszik rajta, hogy most ott van lélekben a kitépett időnél, annál a megrázó drámánál, amikor ezeket a sorokat írták.

— Egy fiatal mérnök írta ott lenn — mondja a nő.

— Igen, igen, Megengedi, hogy egy kicsit böngésszek benne?

— Tessék!

Félrevonulunk a könyvtár sarkába. Bence mohón vizslatja a kusza sorokat, melyeket valaha ő írt, aztán halkán olvasni kezdi az első mondatot:

Itt vagyunk az omlás alatt nyolcan: Tarló Márton, Pandur András, Mózer Antal, Angeli, a lőmester, Hanák Máté, Láng Pali, Füki Pista és én, Bokor mérnök... Nem hiszem, hogy megmenekülünk, hát egy-két szóval leirom, hogy teltek utolsó óráink ebben a szörnyű börtönben. In nomine Domini!... Robbantás után omlás és víz... Az elővájatban vagyunk...

Bence öcsém leteszi a papírlapot, és egy félpercre maga elé mered, aztán emlékezve szitálja maga elé a szavakat:

Szinte látom Tarló kemény, inas bányászarcát, olyan mint Meunier bányásza, ezt minden romantika nélkül mondom. Látom Pandur kerek, gúnyos képét. Mint a halász a halszállkákat, úgy köpte a káromló szavakat örökké... én egy kicsit respektáltam, szinte tartottam tőle. Nagy, sötét hatalmat éreztem mögötte: az elkeseredettek baljós, feszítő falanxát... És átvillan előttem a többiek arca is... Az úgy volt, hogy feltörést akartunk csinálni a felső folyosó felé. Reggel kilenckor robbantott Angeli, a lőmester. Ez is úgy előttem van: mindig bőrsapka volt a fején visszárul föltéve... A robbantás után dübörgés, recsegés, földindulás. Mintha rejtett tűzhányó emelgetné a tárnát.

Útést éreztem a fejemben, majd fekete függöny borult az agyamra, nem tudom, meddig lehettem eszméletlen. Arra ébredtem, hogy valaki ráncigálja a karomat: „Mérnök úr! Mérnök úr, beomlottunk!” Tarló volt, a vájár. A fejem, mint egy kódarab, csak lassan érnek össze bennem a szavak értelemmé. Valaki nyögve jajgatja: „Jaj, mit tettem! Mit tettem én!” A lőmester lehet az. A hangja rikító és mégis élettelen. Tényleg, mint az örvény, zúg, dübörög minden. Hol? A fejemben? Vagy körülöttem, ebben a poros, recsegő pokolban?

Tarló Márton bedobja a szörnyű szót: A gát! Biztos elszakadt! Aztán szidja a „gyilkosokat.”

Gát. Gát. Ja, persze, a szomszéd folyosót évekkal ezelőtt

elfalazták betonnal... mivel kimerült... de kérlek, én akkor még itt se voltam a bányánál, akkor még javában főiskolás voltam... ez tény, erről tudott a bányamester s az igazgató is... én is többször jelentettem, de hiába!... Most egy másik hang: „Víz! Víz!” Tényleg, az altestünk már latyakos. Valahonnan az omlás mögül szivárog ide... Aki él, az ide mászik az elővázatba, mert itt még tart az ácsolás. Igyekszünk valami követ magunk alá teremteni a víz ellen. Rettenetes a por, zúzdásaink is vannak. A legcsúnyábbakat bekötjük ingdarabokkal, mert a kötszertáska is az omlás alatt van. Az egyik káromkodik, a másik, például Hanák bácsi, imádkozik. Ilyenkor a belső, a rejtett belső tör kifelé: az ember *magmája*. Én gépiesen mormolom magamban: teljes szívemből bánom..., teljes szívemből..., teljes szívemből..., több nem jut eszembe, kába a fejem, úgy érzem, valakinek a kezét csókolgatom... anyámét, Marikáét..., de lehet, hogy az Istenét... hálából vagy ijedtségből, nem tudom, de valahogy egész megmaradt életem benne van ebben a vak csókban.

No itt most elmosódik az írás, de itt már van értelme: *Négy bányász hiányzik.*

Valaki azt kérdezte akkor: „Hallottátok a halálkiáltást?” Alighanem Pandur volt a kérdező, a Tarló segédvájára, mert utána káromkodott minden meggyőződés nélkül. Én nem hallottam semmiféle kiáltást, mert eszméletlen voltam akkor. A többiek azt mondják, hogy ők a recsegésen, dübörgésen is áthallották. Vértagyasztó volt. Egy kiáltás volt, vagy több? Ki tudja?

Nevek hullanak a karbidlámpa homályába: „Hencz Ferkó..., Vendég Jóska...” És még két nevet mondanak, de én most már nem emlékszem rájuk. A Hencz emberei. Az omlás alatt vannak mind? Mennyivel több, hogy mi tudjuk, hogy megvagyunk? De meddig? Reggelig? Egy vagy két napig? Megtalálnak vagy megfulladunk itt? Rettenetes ez a tehetetlenség, hogy Henczéken se tudunk segíteni, ez a legszörnyűbb dolog a bányászembernek, ez a tehetetlen tétlenség.

Teljesen el vagyunk zárva mindentől. Légvágatot se találunk. Én hallucinálok. — Érdekes, ezt is ráírtam, persze szerelmes voltam akkor nagyon, hát csak megérzi ott fönn majd valaki, ha olvassa ezt a palackpostát, hogy *miről* hallucináltam? Az előbb azt mondtam, úgye, hogy tehetetlenek vagyunk?! Nos nem bírtuk így tétlenül tovább. Aki ép közülünk, az a dúcok mellett, az omlás körül, a fedűn a fejünk fölött körömmel vagy kődarabokkal (csak egy lapátunk maradt, a csákányok mind elvesztek) valami rést próbál vájni, hogy kiutat találjunk. De a körmeink égnek, és semmi, semmi az eredmény. Teljesen el vagyunk zárva, csak a víz szivárog lassan, de biztosan az omladék felől. Azt kérdi tőlem Tarló, milyen a gátfolyosó szintje az elővájathoz viszonyítva? Megnyugtattam, hogy legalább egy méterrel lejjebb van, mint mi. Igen, de a víz nem respektálja ám a térképezést — csak jön a saját tudománya szerint. Még szerencse, hogy a robbantástól támadt légnyomás lenyomja a vizet. Vagy az is lehet, hogy más valami hátráltatja, hiszen ezerféle hatóerő lehet!

A mulasztások most kamatoznak: nincs légvágatunk, pedig kéne. Legalább is a térkép szerint nincs. Pedig arra kitörhetnénk. Borzalmas a por, Hanák tatus, a garambolcsősz majd megfullad, asztmás a szerencsétlen. Én tisztán hallom Marika hangját a közelből: „Bence! Bence! Hol van hát?!” A többiek kinevetnek, mikor elmondom, Tarló a fejem felé bök: ott benn cseng a hang, hallucinálok. Én tudom, hogy inkább a szívemből tör elő!

Mózer Antal veszi az egyetlen lapátot, és elkezd vele kopogtatni a fedű-kőzetten: Tá-ti-ti-ti-ti! Tá-ti-ti!

Konokul veri, de semmi válasz. Csak zúgás és borzalom. Tarló rámozog a versenytársára: ne kopogtasson annyit, mert újabb omlást csinálhat vele, „és akkor előbb végünk van, mint ahogy eredetileg rendülve lett”.

„Hát akkor dögöljünk meg, mint a patkányok”, — döröggi Mózer, aki tisztas volt a háborúban, amellet híres vadász is, már ült is érte. Ismeri mindenki a mondását, hogy

„akkor lesz majd ember a bányász is, hogyha ő is vadászhat szabadsan, mint az urak, de puskával, nem pedig makszlivall!”

Most kelletlenül abbahagyja a kopogtatást, pedig de jó volt hallani ebben a süket csöndben, ez volt a vágyunk csigacsápjá, amellyel az élet felé tapogattunk...

(Bence megtörli verejtékező homlokát, kicsit vár, aztán tovább olvassa a palackpostát:) *A lőmester kétségbe van esve, önmagát okolja.* — Így volt, jól emlékszem erre a szerencsétlen Angelira. Tele volt önváddal. Véres és dagadt volt az arca, de folyton kesergett, hogy ő az oka mindennek. Már mindenkit idegesít ez az alvilági lamentálás.

„Te, Karcsi — kérdi tőle Tarló —, mennyi paxitot használtál a robbantásnál, de becsületedre mondd ám!” A lőmester hátrább tolja a bőrsapkáját a fejről és szinte megkönynyebbültén beszél: „Te, annyit használtam, amennyit szoktam széles vágatban: három kiló hatvanat. De ki a ménkű számított erre? Iszen ismertek, Marci, ezerszer robbantottam már!”

Ez igaz. Angeli érti a dolgát. Azt mondják, az öregapja szín-olasz volt, a komáromi vasút építésénél dolgozott talyigás lovaival, aztán itt maradt. Nem Angeli mentségére mondtam, hanem az igazságért, hogy talán a víz egyszerre „robbant” a paxittal vagy még előbb, olyanformán, mint mikor elgázol valakit az autó, és mégse abba hal bele, hanem egy-két pillanattal előbb gutaütést kap az ijedtségtől... A lőmester hálás nekem ezért a magyarázatért, pedig én csak az igazság kedvéért mondtam ezt.

A víz nő, ivóvizünk csak néhány korty. Nézd, kérlek, hogy remegett a kezem, mikor ezt leírtam! De ezen nem csodálkozol ugye? A helyzet az volt, hogy minden jel és jelenség ellenünk szólt, és annak a vak kagylóhéjnak a szolgálatában állt, amely bezárt bennünket. Ez az egész „kagylóhéj” nem hosszabb nyolcméternél, és nem szélesebb kettőnél. Mint a szarvasok az árvízben az egyetlen hajlaton, úgy tömörülünk mi itt. Ahány perc, annyi óra idegeink kalendáriumán. Ejfél felé — a karórám megvan — már a combunkat hűti a mocskos

bányavíz. Fülki Pista, a csapatcsillás, a híres füttyös, azt mondja, hogy a sötétben minden víz fekete. „Jó hosszú láb-víz!” Aztán a halálra mond egy cifrát. Förtelmesen cinikus fiatalság vagy borzasztóan egészséges! Mindenesetre komázik a halállal, azt mondja akkor kiesik az „öreg” a szerepéből. Már mint a halál.

Pedig a fulladáson kívül van itt baj bőven. Teszem, az ivóvíz. A bányászok túlságosan ráhagyatkoztak a bádoggalackokra, amelyek a támducokon szoktak lógni. De itt az új vágatban még nem aggatták fel őket. Kinek a mulasztása ez? A bányamesteré? Vagy az aknászoké? Csak két kulacs vizünk van, az egyiket vastartaléknak hagyjuk, a másikkól — egy nap elteltével — iszunk egy kortyot. Mindenki egyetlen egyet!

„Szomjan veszni a vízben!” — kuvikolja a lőmester, aki odafönn mindig sörrel szokott védekezni a vízhiány ellen. Tarló, aki különben sem állja a sörivókat, lehurrogja: itt ne jajgasson, mert a vízbe fojtja! Be is húzza ám a nyakát Angeli, pedig a Tarló csak vájár, ő meg lőmester. De Tarló bizalmi is. Főbizalmi. „Sörtől szoktál berúgni te, Kari, a Borbála-napon, sörtől — mondja neki megvetően. — Nem férfi az ilyen, nem magyar férfi!”

A víz persze mind több levegőt von el tőlünk. A szénpor és az izzadság rátapad a pórusainkra, és eltömi a bőrünk sok apró „tüdejét”. Én jó csobogva lemosom a felsőtestemet a mocskos bányavízzel, a többi követi példámat, így könnyebb a lélegzés.

Az elalvás halált jelent! Nem merünk elaludni, pedig rettenetes álmosak vagyunk. Harcolunk az álmoság ellen. Tarló gépiesen emelgeti szeme elé a karbidlámpáját, vizsgálja, hogy állunk a széndioxiddal. Nem szól, a monoxidveszélyről is hallgat. Én is. A fődolog nem elaludni. Ide torkollik minden „munkánk”: az elalvás elleni küzdelembé. „Emberek, az elalvás halált jelent!” — ismétlem sokszor. Ebből a vízből beszívni! Ebben elterülni!... Csak *ébren* nem halunk meg talán, ha... ha kiáznak bennünket!

Találgatjuk, mi lehet odafönn. Szivattyú, szivattyú az biztos. Meg: neki minden eszközzel az omlásnak! Vita támad, kiket osztánának be a rohambrigádba. Most meghallom az igazi bányászminősítést, ahogy ők, a csákány mesterei tudják. Hoznak-e idejében máshonnan mentőkészülékeket? Mert ez most a döntő! Ebben a bányában ugyanis, ebben az elhanyagolt „családi” bányában Noé-korabeli ócskaság és szemkitörlés minden! Tarló, a bizalmi, felém csikorgatja átkait. Szememre hányja a vállalat mulasztásait, az ócska, hajszáleres betongátat, mintha én tehetnék róla, én a kezdő bányamérnök?! Persze én is „odaát” vagyok neki, a kizsákmányoló kasztjában! Ha a gyűlöletet meg lehetne gyűjtani, hát egy kis szikrától lobbót vetne Tarló száján!

Mit feleljek neki? Ölre kapjunk a halál torkában? Lenyelek mindent, magamra veszem a minden hájjal megkent vezetők pállott bűneit, hátha egy kis vezeklés számít valamit... (Egészen furcsa: amint betűzgetem a palackposta szavait, alig ismerek rá az írásomra. Én írtam ezt?)

Hanák Máté, a garambolcsősz, már alig bírja... borzasztóan fullad... — Bizony nagy gondunk volt ez a Hanák tatus. Nem is értettük, hogyan került ide? Hiszen a vitlánál „csőszködött,” vagyis figyelte a csilléket, nehogy karambolt szenvedjenek. Az pedig elég messze van tőlünk. Azt mondja — vagy dehogy is mondja: zihálja, fulladja, hörghi, hogy a telefon szólt, engem kerestek felülről, azért jött felénk, hogy odahívjon... Elhasznált tüdeje szortyog, muzsikál, köhög és húz, minden szusszanat levegőért harcolni kell neki, asztmás. Szemére is hányja neki Mózer, hogy miért is dolgozik az ilyen ember még?! Dehát a gyerekek nyakán élni! Ha le is százalékolnák az embert, az édeskevés! Inkább a halált, mint a nyomor nyakára még egy kölöncöt...

Atyaisten! Hát igazság ez? Akkortájt történt, most is emlékszem rá: Marcsi néni a fővárosnál volt tanár, és már a harmadik éve betegszabadságon van, pedig kutyabaja, de Marcel bácsi, az ura, művész, és megfestette az alpolgármestert teljes díszmagyarban, persze barátságból... Jó urak,

gyertek ide most hallgatni az öreg bányászt, ezt a fekete, fulladó Tiborcot, milyen szépen muzsikál a tüdeje, a beteg tüdeje kétszáz méter mélyen a föld alatt, az omladék börtönében!

„Na csak köhögje ki, tatus, azt a bűdös széndioxidot! — doktorkodott Tarló Márton. Így ni: hö-hö-hö-hö, — egészen a tüdeje fenekéig, kifelé! Ugasson csak, tatus, kutyamódra, — aztán jöhet egy hosszú belélegzés... No csinálja: egykettő, hö-hö-hö... übt!” Az öreg asztmás fujtat, ugat kongva, aztán húz — semmi más zaj nincs itt a néma pokolban, mint ez a kétségbeesett harc a levegőért. Könnyebb is most neki, de most meg valami borzasztó dolgot fullad ki magából: „Hátha... hátha... föld-ren-gés volt..., oda-fönt is?!, és min-den... össze-dőlt... Az Úr-is-ten... megelégel-te... a sok gonoszságot... a bű-ne-inket?!...”

Tarló lehurrogja, vén profétának és halálmadárnak nevezi szegény öregét, aztán ellentmondást nem tűrő hangon folytatja: „A földrengés ilyen mélyre nem hathat, ez a fizika törvénye, nem pedig vénasszonyomese! Érti, fater?!” Én is cinikosságot vállalok ezzel a „fizikai törvénnyel”, de azért — mi tagadás — az öreg képzelgése benn akad a fülemben. Akaratlanul is fölsejlenek bennem a nagy katasztrófák: Pompeji, Sodoma, San Francisko.

(Bence megint tart egy kis szünetet, nagyot sóhajt, aztán tovább olvassa a palackposta sorait): *Ennivalónk csak egykét falat. Mózer elmondja, hogyan* (no itt elmosódott egy szó) *a hadifogságban.*

Pontosan így volt. Már harminc órája nem ettünk, vagyis a leszállás óta egy falatot sem. Eléggé szokványos megállapítás, hogy az éhséget meg lehet szokni, mi ezt akkor nem tapasztaltuk. Görcsös nyomást éreztem a gyomromban, szenvedtem, de különösen a gyomorfekélyesek kínlódtak, hiszen minden harmadik bányásznak van. Ezeknél a gyomorsav, ha üres a gyomruk, a fekélyt vagy a heget marja... Az a baj, hogy a tarisznyákkal együtt az élelem is az omladék alatt van. Mindössze egy tarisznya menekült meg egy darab szalon-

nával, egy kis birkasajttal és egy sarkalat kenyérrel. Mindenki kap két falat szalonát, ugyanannyi sajtot és egy harapás kenyeret. Mózer azt ajánlja, hogy az ételt kétszer rágjuk meg sok nyállal: teljesen felőrölni a kaját a szájban, aztán megkeverni nyállal és a pépet sokáig forgatni és csak aztán lenyelni. Így laktatóbb. Fogságban csinálták így Krasznojárszkban, ez volt a „dupla menázi.”

Csak nem elaludni, ez az evésnél is fontosabb. Mózer remekül csinálja. Mesélni kezd a fogságról meg a katonaéletről. Jóízű hülyeségeket mesél, ejnye, itt a cédula szélén följegyeztem egy szót... megálljunk! Igen, már tudom. Azt kérdezte tőlünk a huncut tréfamester, hogy ki tudjuk-e mondani németül a „masingevér” egyik alkatrészét, amit neki be kellett magolni a ká-und-ká hadseregben: Zubringergehäuseseitendeckelsperreiber? No ez jól jött Láng Palinak, a galamblelkű Spartakusnak, aki tavaly szerelt le mint géppuskás: „Németül nem tudom, hogy a fenébe tudnám, de magyarul megmondom: adogatótokoldalfedélzárógamó, az anyja köszörűkövét neki!”

Ez a Spartakus, amilyen erős volt, még se káromkodott. Ritka madár bányászoknál. Emlékszem rá, én a *Quo vadis* Ursusára gondoltam, mikor erre a hatalmas, nyugodt őserőre ránéztem. Az ilyen erő már rokon a Renddel, a Teremtővel? A többi is felderül Mózer esetein. Mások csikorgatnák a fogukat, ezek meg komáznak a végzettel, pedig az nem érti a tréfát!

Megtalálom a villanylámpát, Hanák Mátét „gyógyítom” vele. A levegő mind nehezebb, a karbid már elfogyott. Vak-sötétben ülünk. Most hirtelen vakító fény szökik a börtönünkbe: felkattantom a villanylámpámat, amit eddig rejtgettem. Nyakamban lóg egy spárgán. Hanák tatus annyira megijedt a hirtelen fénytől, hogy egy kicsit elakadt a fulladása is. Hálásan suttogja az öreg: „Áldjon meg!” Sír, és imádkozik. Tarló nem tud ellenállni, és odacsípi az öreg felé: „Akkor is imádkozott, tatus, amikor sztrájktiltó volt huszonnyolcban?” Én keményen rászóltam Tarlóra: hagyja most a

szemrehányást, az elleségeskedést! Együtt szenvedünk, talán együtt is pusztulunk.

A bazaltfejú bányász — csodák csodája — nem vág vissza, csak jóidőre mormolja könyörtelenül: „Mindent el lehet felejteni, csak a sztrájkötést nem!”

A lábunk és a derekunk megmacskásodott a víztől, Pandur erősen kínlódik a fekélyével. Másokat a reuma kínoz, de nem sopánkodnak, férfiak a szenvedésben is. Csak az álmosággal nem bírunk sehogy sem. Mózernek nagyszerű ötlete támad: a fiatalokkal odakötteti a kötél egyik végét a támduc felső részéhez, a másik végét pedig rézsut a másik támduchoz. Így rá tudunk dőlni a kötéltre állás közben is, van szilárd fogóznok a lassan növekvő vízben.

Játszunk, hogy el ne aludjunk. — A veszélyben az én agyam kerekai is olajozottan forognak. Eszembe jut gyermekkorom egy játéka, a szótagosdi. Közlöm is társaimmal: én mondok egy szót, az utánam következő ennek a szónak az utolsó szótagjával kezd egy másik szót. A többi aztán folytatja. Például ilyenformán: *róka*. Most az utánam következő ezt mondja: *kabát*, a következő: *bátor*, majd a másik: *torma*, *madár*, és így tovább.

Az ötlet bevált. Eleinte ugyan akadozva ment: a bányászok agysejtjei nincsenek szokva az ilyen tornához, de aztán belejöttek, és éppen a gondolkodási kényszer a legjobb eszköz az ébren maradáshoz. Aki egy percnél tovább gondolkodik, annak zálogot kell adnia, persze csak elméletben... „No András, te milyen zálogot adsz?” — „Hát... egy hátsó sonkát... gyenge tormával, aztán egy pohár...”, nem: négy pohár csókakői ezerjót.” Egészen belegabalyodtunk az étel-ekbe. Van már a zálogban kacsasült, párolt, szalonnás káposztával, libamáj sok zsirral, füstölt disznósajt persze házi, aztán abált, kövesztett hasaalja. Mózer bedobja, hogy „őzgerinc rizsheggyel”. Tarló pedig téliszalámit „ad” egészben „két-marokra fogva”.

Emlékszem rá, az öreg Hanák a téliszalámi említésére elkezdett fulladni, és panaszosan zihált: „Az Isten szép család-

dot... adott nekem..., unokákat is..., de egyet megta...
gadott... tőlem... sose ettem... téliszalámit..." Még ki
is neveltük, csak úgy magukba fojtva ezt a szalámitragédiát,
olyan groteszk volt most itt, de aztán megint csak elpillése-
dett a szemünk az álmoságtól. Nőttön-nőtt a kétségbeesé-
sünk, ez a belső, lelki fulladás. Angeli szidja a fentieket,
hogy pusztulni hagynak bennünket ebben az omladékkriptá-
ban, Tarló Márton azonban leinti: „Látszik, hogy talián vér
buzog benned, Karcsi. Hát így ösmered te a bányászt?! Az
én népemet?!” Mint egy uralkodó. Biztos, győzelmes hangon
mondja a lőmesternek: „Nyugodj meg, Kari, a körmükkel is
kaparnak utánunk! Csak addig bírjuk, míg ideérnek! Még a
fogukkal is marják az omlást!” Mózer, a vadorzó hozzát teszi:
„És imádkoznak. Már mint az asszonyaink.” Egészen különö-
sen hangzik ez ettől a kemény vajúrtól. Talán a belső omlá-
sunkon is dolgozik valami láthatatlan mentőosztag?

Alig bírunk már állni. Dagadt a lábunk, kevés a levegőnk.
Összefűzzük karjainkat, így dőlünk a kötélre, hogy ha valaki
elalszik a másik visszarántsa. A víz már a mellünkig ér.
Jobbra-balra hullámszik a „rajvonalunk”, ahogy az álmoság
legyűr bennünket. Most már tudom, hogy végünk van: itt
fulladunk meg mindnyájan. Látom egy pillanatra szeretteim
arcát, Marikáét, azt a ragyogó, tiszta égboltot, ahogy meglát-
ja az én holttestemet...

Összerázkódtam. Ekkor írtam a papírra:

Palackpostát csinállok.

„Emberek — mondtam az állva szunnyadóknak —, min-
denki üzenhet az asszonynak, a családnak... Betesszük egy
bádogszelencébe..., ez lesz a mi palackpostánk. Ha el is
pusztulunk, ezt legalább megtalálják, mint a hajótöröttek pa-
lackpostáját... Én írom... Na Márton, diktálja, mit üzen?”

Tarló rám emelte verejtékes, szénporos fejét, és kurtán fe-
lalt: „Én? Semmit se üzenek! Le van csinálva az ilyen érzel-
gősség! Én élni akarok slussz!” Nagyot káromkodott. Az ő
kitörése megzavarta a többieket is. Percekig fennakadt min-
den szó. Node itt van a kezemben, mit üzent Pandur András:

Kedveseim, rendüljétek vissza a szelemenfákat, ne legyen nagyobbítás. Csókoltatok mindenkit: András.

Ilyenformán üzenünk lassan, akadozva a palackpostával azoknak, akiket életünknel is jobban szeretünk. Sosem felejttem el, mikor az utolsóra, Fűki Pistára került a sor, Tarló Márton közbeszólt: „Ide figyeljen, mérnök úr, egyet mégis üzenek a munkásság nevében. Megátkozom azokat a gazembereket, akik a halálunkat okozták... tizenegy munkás halálát, Henczékkel együtt!”

Emlékszem megállt a kezemben a ceruza. Egy pillanatra torkon ütött: engem nem számított be. Én vagyok a tizenkettedik. Hiába, mindhalálig következetes.

Most Fűki Pista szólt: „Én Ibinek akarok üzenni, a Pálincás Ibinek. Írja azt, hogy én elismerem őt a feleségemnek.” Melegem lett, ha lehet szó még fokozatról ebben a fülledt, levegőtlen pokolban. Az Ibi! A Pálincás Ibi! Ez volt az első rajongóm Rajki-bányán. Fölfelé törő, élményéhes lány, egyszer — jó éve már — betévedt a lakásomra, és... Fűki Pista tovább diktált: „Megvan? Akkor írja azt is, hogy a gyerek, aki majd lesz az enyém. És ég veled, Ibikém!” Mindezt szelíd, nyugodt hangon mondta, emlékszem rá jól, mintha most lenne, — csak az én szívem volt felzaklatva, önváddal tele. Aztán minden átmenet nélkül hirtelen fölordított Fűki Pista: Ibi! Ibikém!... Hát nem lehet! Nem lehet! Én élni akarok! Élni!” Kiszakadt belőle a sírás, mint egy túlérrett kelesből a genny. Az öklömmel markolásztam a ceruzámat, szerettem volna vele ordítani, de nem lehet, nem lehet, mert akkor végünk van! Csitítottam, a többi is morgott valamit. Hirtelen megrázta magát és vele együtt a kötelet a halálosan kimerültek fűrtjeivel, mint a kutya, mely a jeges árból kivergődik a partra. Aztán mintha mi sem történt volna, elkezdett elszántan, dacosan és gyönyörűen fűtyülni, hogy „szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete...” Ilyen gyönyörű, dermesztően szép fűttyszót még nem hallottam. Mintha megnyílt volna fölöttünk a kőtakaró és becsobbant volna hozzánk a nap... Csak Tarló dohogott megint: ne

ilyen búval-bélelt nótát füttyülj te, Fűki, „hogya majd a föld ölében végóránkat éljük”, a rosseb egye meg az ilyen gyászindulót, mikor tényleg itt rohadunk a föld ölében, osztán a végóránkat éljük — hanem valami frisset, szaporát! — Így jött a füttymester ajkára a Rákóczi-induló meg a többi „szapora.” Közben mindig a ritmus szerint ráncigálta a kötelet, úgy, hogy nem lehetett elaludni.

(Nini, még ezt is papírra vetettem:) *Fütttyhangversenyt rendezünk a halál kijátszására. Fűki újabb trükköt eszel ki.*

Igen, emlékszem rá. Tarló Márton a Marseillaiset rendezte meg, én meg a Szamárszerenádöt. A Herkulesfürdői emléket többen dúdolták, talán csak az egy Hanák tatus nem. „Nézz a szemembe, mondd édes, szeretsz-e még?” Hirtelen eltömődött a füttty a szájakban. „Mondd, édes, szeretsz-e még?” Hát lehet ezt bírni? Ezt a lassított meghalást? Egész életünkben dolgoztunk, tanultunk, gürcöltünk, szenvedtünk — és akkor ez a vak, gonosz végzet ránk ront, és elrabolja az életünket?!

Elhallgatott a füttty, de nem sokáig. Fűki, mikor látta, hogy megint ránk terül az álom, kitalálta, hogy ha ő elkezd füttyölni, valakinek folytatnia kell a dalt. Akit megránt. Ha hamisan is, félig álomba halva is, de csak próbálkoztunk, vinnyogtunk azért a cérna életünkért. Meg azokért, akiket magunknál is jobban szeretünk...

Csak Hanák Máté nem bírta tovább. Megállapodtunk, hogy ő elaludhat. Pandur meg a Spartakus, a két legerősebb fogta közre. Jó erősen átölelték, és az öreg a kötélre csuklott fejjel, menten el is aludt. „No András, gondoltad-e valaha, hogy éppen te tartod a karoddal a Hanák tatust?” — kérdezte Pandurtól Tarló Márton. A segédvájár nem felelt. Mindnyájan tudtuk, hogy ellenséges viszonyban van Hanák Mátéval. Az öreg évekkal ezelőtt kikoszarazta, mikor megkérte a lánya kezét. Akkoriban nagy kocsmás volt Pandur András. Meggyűlölte Hanák Mártont, talán éppen azért mert igaza volt. De most tartja álmosan, romlott testtel, a gyomorfekély kínzásai közt, védi a vízhaláltól a hajdani ellenséget.

Itt a föld alatt élem át, hogy Krisztus, vagyis a szeretet nemcsak ott van, ahol én hittem, hanem a megvetett proletároknál.

En írtam ezt? Igen, én. Most utólag is megbizsergeti a szívemet a belső meleg, az azonosság öröme régi és új magammal. Ezt az igazság időtlenségének nevezném ma. Forró, lenyűgöző pillanatok voltak azok ott lenni a drámánk befejezése előtt. Agyamban keresztülhasította az álom függönyét az a jelenet Pandur meg Hanák közt. A villanyfény tisztaságával villant tudatomba a kérdés: én vagyok-e inkább keresztény, vagy ez a káromkodó munkás? Szerettem-e eddig igazán az embert? „Csak magadat!” — volt a könnyörtelen belső válasz. Lényegében idegenek voltak tőlem ezek a kormos hazátlanok. Mit törődtem azzal, hogy mocsokban és nyomorban nőnek föl a gyerekeik?! Élvezeti cikkeknek tekintettem a leányaikat. Mint a tüzes kés, úgy állt belém a felismerés: nálunk szokás-keresztényeknél már élettelen Krisztus, az evangéliumi szeretet, és álruhában ide költözött ezekhez a rabszolgákhoz, az ő kérges, de emberséges szívükbe, mint hajdan... Szegény, száműzött, de örökké győzhetetlen Krisztus!

Így gondoltam akkor ott kétszáz méter mélyen a beomlott bányában, és ma azt gondolom, hogy talán ezért kellett... ehhh, nem mondom ki! Nem mondom ki!

(Már szinte nem is figyelt rám Bokor Bence, szinte monológot tartott a palackposta lapjai előtt:) *Hanák Máté meghalt eltemettetésünk hatvankettedik órájában.*

Most nagyot csobbant a víz. Valaki fölkiáltott: „Hanák bácsi!” Pandur benyúlt a vízbe és kiemelte a dermedt testet. Már nem élt. Most már szegény Hanák tatus lihegése sem zavarja a halálos csendet.

(Ni már alig van följegyzés): *Mózer Antal megőrült.* Drámai percek voltak ezek. A két bányász görcsösen tartotta a karjában a holttestet, nem is tudtuk, mit csináljunk vele, hová tegyük, amikor Mózer Antal éles tenorja csattant föl, mint egy nagy erővel megrázott csengő: „Emberek! Elvtársak!... Halljátok?... Kopogás az omlás felől!...Kopognak!!!” Egy

percre abba maradt Fűki füttye, amely eddig nem szünetelt egy percig sem. Döbbenet figyelt mindenki. Nem hallottunk semmit. Mózer kivált a láncból, és leakasztotta a lapátot a tetőgerendáról. Odagázolt az omladékhoz, és megkopogtatta a vízből kiálló nagy kőzetdarabot: Tá-ti-ti... tá-ti-ti... tá-ti-ti-ti... Hallgattunk. Vártuk a válaszhangot. Semmi válasz. De Mózer csak rikkantott, üvöltött: „Kopognak!... Hallom, hallom!... Élünk! Élünk!... Itt vagyunk! Rózsikám!... Jancsikám... Bözsikém!... — Józsikám jövők, jövők!...”

Mi többiek, kínzott döbbenettel, fulladozva és felkavartan tátottuk a szánkat, és egymásra néztünk. Mózer Antal megőrült!...

Több feljegyzés nem volt a palackpostában. Bence tanácsalanul forgatta a lapokat. Az arca verejtékben úszott, de a szeme ragyogott. A könyvtárosnő, aki eddig úgy csinált, mintha olvasásba volna elmerülve a másik asztalnál, fürkészve nézett ránk.

— Itt a vége hiányzik — mondta Bence félig nekem, félig a könyvtárosnőnek.

A lány csinos arca felderült:

— A vége? Ott lenn az omlásban? Hát az úgy volt, kérem, hogy a víz hirtelen elkezdett szökni a vájatból... és csendben tisztán hallották mindnyájan a fentiek jelzését: Tá-ti-ti, tá-ti-ti... Úgy tudom, hogy a szabadulás perceiben, mikor a levegő betört hozzájuk, mindnyájan összeestek a kimerültségtől az iszapban. Csak Fűki Pista füttyült tovább rendületlenül.

Bence ránézett a lányra.

— Honnan tudja maga mindezt?

— Fűki Erzsébet vagyok.

A muskátli-eset

Ez még akkor történt, mikor azok a hatalmas műkővázák megjelentek a Dóm tér sarkaiban. Bolla éjjel vette csak észre az egyiket mozi után. Izléses, pompás darab, meg kell hagyni. Gyönyörű muskátlik virítanak benne.

— Ezeknek minden sikerül! — gondolta félig bosszankodva, félig elismeréssel. Nézte a holdvilágnál az óriás vázát, a vérbő, remek muskátlikat, élvezte kesernyés illatukat, — és hirtelen arra gondolt, mennyibe kerülhetett mindez? Nem gondolt összegre, csak tompán megállapította, hogy ebben a vázában például benne van az az összeg, amivel ő havonta kevesebbet kap, mint megilletné. Anyagkönyvelővé degradáltak a miatt a buta lemaradás miatt, pedig a kisujjában több van, mint a kifúróknak. Dehát ő mindig alul marad.

A tér egészen néptelen volt már. A levegő fülledt és fűszeres, kár volt ballont hoznia. Kicsit jár még. Körülbandukolta a ligetet, majd megint csak visszacsavarodott ide a vázához. Felhő takarta el a holdat. Körülnézett. Senki. Lábak dobogását hallja ugyan, de halkulva, távolodón.

Ujjaival hirtelen mélyen körülvájta, és villámgyorsan kiemelte a három legszebb muskátlit. Gyökerestül. A ballonja alá rejtette a karjára. Milyen erős illatuk van, még a vásznon át is!

Semmi lelkiismeretfurdalást nem érzett.

— Akár hiszitek, akár nem, képtelen vagyok muskátlit venni az erkélyemre, — mondta benne egy belső hang védekezve, de meggyőződéssel.

— Az a néhány vacak petúnia, az semmi! Jogom van nekem is valami szebbhez. Az összes lakók dúskálnak a szép virágokban. Csak Bolláéknak ne legyen, mert a Bolla Gyurka élehetetlen korrekt marha, és elhagyja magát tiporni?!

Fütyörészett a győzelem örömében. Ejha, hát ennyi az egész?! Gyermekkora óta nem lopott, akkor is csak gyümölcsöt a szőlőben.

De lopás ez? Lopás?! Csak egy kis nyamvadt törlesztés abból, ami *neki jár*. Kiigazítása a sorsnak...

Amikor beért az utcájukba, rendőr jött vele szemben biciklin. Ellenőrző körúton volt. Pillanatok alatt átvillant Bolla agyán: ha most megállítja, és igazoltatja őt?! Elvégre éjfél után vagyunk..., és akkor... megérzi a muskátli szagát. Ballon alá dugott muskátli — éjjel?! „Honnan vette azt a virágot?!” — kérdezi majd.

A rendőr hirtelen leszállt a gépről, Bolla mintegy hipnotizáltan állt meg a járdán. Már-már széttárta a ballonját, hogy felfedje titkát, — de a rendőr, mintha nem is látná őt, lehajolt a gépjéhez, és valamit igazított rajta. Aztán tovább kerekedett.

Odahaza aludt már a két Erzsi. Úgy lopta ki a muskátlikat az erkélyre, mint a tolvaj. Volt kertészföldje és üres cserepe, csak úgy vaktában beléjük gyömöszölte a virágokat.

Erzsinek nem mondta meg másnap a gyarapodást. Úgyis észreveszi, és akkor majd kitalál valamit. Csak ez a házmester né ne volna olyan pimasz!

— De gyönyörű muskátlija van, Bolla úr, hol tetszett venni? — süvítette, hogy az egész lépcsőház meghallotta. Mi köze ennek a füstölő cigarettakazánnak az ő virágjaihoz?

— Hogy hol vettem? A... piacon.

— A piharcon? Ezek olyan különleges fajták, ilyeneket én még nem láttam. Nem duplák, de ötszörösek. Csuda, no!

Sunyin néz rá, mintha nem hinné azt a buta piacot.

Hajdók, a személyzetis, ugyancsak furcsa hangszúllyal kérdezte másnap az üzemben:

— Mi a fenét kerestél te az éjjel a Dóm téren?

— Én? Hol? ...

— Ott a sarkon, az ablakunkból láttalak, amint ott strázsáltál a nagy váza körül. No vén csont..., te vártál valakit... Te-e-e. Megmondom az asszonynak!

Bolla kényszeredetten nevetett:

— Ó kérlek, semmi..., igazán semmi... Fájt a fejem mozi után, hát... levegőztem egy kicsit.

Délután aztán mindenre ráduplázott a helyi lap. Vastagbetűs cikkben ordította a „Fórum” rovatban:

„VIGYÁZAT! VIRÁGTOLVAJOK!”

„A városi kertészet megalapította, hogy elvetemült barbárok lopkodják a közterek virágjait. Legutóbb a Dóm tér új óriás vázájából lopott el különleges muskátlikat egy éjjeli huligán. A rendőrség vizsgálatot indított, de a kertészet kéri a társadalom segítségét is a köztulajdon megvédésében.”

Bolla szeme előtt összefolytak a betűk. „Elvetemült barbár!” „Éjjeli huligán!” Igaz ez? Nem! Ezerszer nem! Ő csak onnan vett, ahol sok van. Az erkölcsstan ugyan csak egy jól-

lakásnyi lopást nem minősít bűnnek, ha az éhező ember nem tudja munkával megszerezni, — de talán az esztétikai éhezés is jogossá tesz egy kis viráglopást, hiszen csak egy kopárságot akar szebbé tenni, — ennyi az egész!

Az agya felfokozottan dolgozott. Liter bor a házmesternek, — két csomag „Terv” a házmesternének „apró szívességekért”. Az erkélyről eltűntette a muskátlikat, a pincében dugta el őket egy ládában.

Az üzemnél Hajdók szűrös szeme üldözte. Hogyan lehetne ezt az embert megkörnyékezni? Sehogy. Nehéz falat ez, fanatikusnak látszik. Nyílt birkózásnál az embert az első menetben kétvállra fekteti.

Vajon tudja Hajdók a muskátli-esetet? Nincs kizárva. Hát-ha pontosan látta az ablakból, mikor kivette a muskátlikat, és most csak játszik vele?! Csak tartalékolja a tromfot, hogy a kellő pillanatban egy csapásra leterítse?! Akarva-akaratlanul Porfir vizsgálóbíró jutott az eszébe a Bűn és bűnhődésből. Hm, meg kellene neki férfiasan mondani az egész ügyet. Igen ám, de ezzel kiszolgáltatná magát egyszer és mindenkorra! Nem! Lesz, ami lesz! Önként nem hajtja a fejét a nyaktiló alá!...

Már-már azon a ponton volt, hogy egy éjszaka visszalopja a virágokat a parkba, de kockázatosnak találta. Az idő múlásával aztán edződni kezdett. Hiszen végeredményben bagatell dolog az egész! Lassan visszanyerte önbizalmát és rugalmasságát. Hajdóknak csak úgy próbaképpen olcsó alumínium-cementet ígért apósa építkezéséhez. És a szigorú személyzetis nem tiltakozott ellene.

Úgy könyvelte el a cementtételt, hogy hét népi ellenőr sem szagolja ki belőle a szabálytalanságot. Aztán jött a többi. Ennek ezt, amannak azt. Ő maga is tollasodott a kisebb-nagyobb „szabcsikból”. Mindig tudta, hogy kinek mikor kell kedvezni. Biztonságban érezte magát, valami izgalmas, új ritmusban, amilyent azelőtt sohasem érzett. Főlényben, de a tudata legmélyén kisebbrendűségben is érezte magát a többiekkel szemben.

Mikor kipattant a botrány, az emberek a fejükhöz kaptak. Hogyan? Hát a Bolla Gyurka is?! A korrekt fiú? Maga Bolla is csodálkozott a vizsgálati fogságban. Hogy is volt? Hol hibázta el? Okozott mindent és mindenkit, vádolta önmagát is: a hiszékenységet, a „jó szívet”, csak egyről feledkezett meg. Arról a három muskátliról, amely már rég elpusztult valahol a pincéjében...

Átszállás

Az ilyen magányos öregember kinek mondja el, hogy milyen nehéz megválni az otthontól, mégha sötét, dugott, udvari földszintes is?! Nincs gyerek, nincs asszony — sürgős, éjjeli műtét vitte el —, nincs visszhang, nincs vigasz, — csak cukor van, rokkant láb, szűkült erek.

Az unokaöccs, a mérnök úr, próbálja vigasztalni a vén pin-céért, mikor a Szociális Otthonban fölfelé mennek a lépcsőn:

— Nézd, Rudi, mint egy finom szanatórium! Nem azért mondom!...

Aztán a kísérő nővér felé is meglobogtatja hemzsegó örö-mét:

— Kérem, valami remek hely... Az első benyomások, mondhatnám, kitűnőek!

Félszemmel öreg bátyja felé sandít, de Szák Rudi nem csodálkozik. Az igazi pincér sose csodálkozik. Azt csak laikusok teszik. Kartal Dezsőtől tanulta, a nagy Kartaltól, akinél jó ötven évvel ezelőtt fölszabadult a Vadászkürtben.

A pincér mindent tud. A mérnök kevesebbet. Már ami az életet illeti. Most se veszi észre, hogy már a második emelet felé járnak, és hogy mi van emögött?!

— Ugye nővér, — mondja az öreg halkán, lihegve, — itt vannak a nehezek? A második emeleten. Akik már semmit se tudnak dolgozni. A fölöslegesek?!...

A nővér kimeresztette a szemét.

— Honnan vette ezt, Szák bácsi?

Megállt.

— Honnan? Én, nővérke, ... tudja, engem sose vitt el a villamos ... Én mindig tudtam, hol kell átszállni. Ez is átszállás itt ..., átszállás a végállomás felé.

Torz vigyorba rándult csonttá aszott arca.

A mérnök halkán méltatlankodott. Örökké a pesszimizmus! Hogy érted ezt, Rudikám? Hát létezhetik ennél jobb megoldás máma?!... Ilyen helyre! Ilyen ellátás, ápolás, ami itt lesz!... És nem gond a tüzelés, az injekció ... és gyönyörű minden ...

A többit szerényen magába folytotta: hogy mit kellett futkozni és hadakozni, mennyi protekciót kellett mozgósítani, hogy ilyen helyre kerülhessen és ilyen gyorsan? — nem, ezt nem mondhatja ki, mert akkor az öreg Rudi megint a lakásával jön elő, hogy igenis az volt az *adut*: lakást adott egy ágyért ...

Aztán a második emeleten megcsókolta a mérnök erőt sugalló, biztató mosollyal, és az öreg Rudi pincér ott maradt a ragyogó patyolat-szobában. Nyolc ágy, hét elaggott lakó. Ő a nyolcadik. Szabályszerűen bemutatkozott: „Engedjék meg, uraim, hogy bemutakozzam: Szák Rudolf ... Örvendek, uraim!”

Kicsit öregesen, kásásan mondta a szöveget, de a nevét azt jól megropogtatta. A nagy Kartal mondta nekik hajdan: „A

laikusok dörmögnek a bemutatkozásnál, de ti fiaim, ti harsog-jatok!"

— Szóló? — kérdezte egyik ágy halkán.

— Igen, szóló. Nincs gyerek. Szóval... kivert kutya vagyok.

— Hagyja már, sóhajtja a szomszéd ágy, — nekem van. Kettő. De én is kivert vagyok.

— Ez a rosszabbik eset, — köhögte a bal sarok. — Mert a gyerekektől duplán fáj...

— Én, kérem... magam kértem, — mentegette a rokono-kat Szák Rudolf. — Nem volt semmi muszáj... vagy terror. Nem! Önként!

— Saját írás, mi? Sajátkezűleg... Hát persze. Így lehet csak bejönni... Nehogy má-sok...

Egyet horkant. Most egy gyenge, remegő hang a szomszéd-ágyból:

— Finom hely ez szomszéd... Az Isten áldja meg ezeket!... Én imádkozom értük minden nap.

— Finom hely?! Az ám! Lepre! — dörmögte a bal sarok. — Tuggya, kérem... egymást guberálni... itt, ezeket a be-teg pofákat... hogy ki következik?!... Én valamikor lovakkal kereskedtem... Hát...

Rudi, az öreg pincér ezeken a furcsa szavakon sem csodál-kozott. Sokféle egyén van. A gróf Keglevich Tyutyu például héjastul ette az almát, csak úgy egészben harapta, kérem, a Vadászkürt nagytermében!... Csak úgy hersegett. Egyik ember ilyen, a másik olyan. De ez a hely?! „Egymást gube-rálni?” ... „hogy ki következik?” „Ó édes Vicám, ha te ezt látnád?!” Kicsit fölszipákolt, ahogy elhalt feleségére gondolt. aztán le akart dőlni.

— Horkol? — kérdezte szinte alázatosan a szomszédja.

— Nem.

— Az elődje..., az horkolt.

— Meghalt?

— Á, nem. Kiment lakni... a városba.

— Mit? Hát azt is lehet?

— Lehet? Nem börtön ez, ... életfogytiglani!

Nehezen beszélt, rövid, asztmás lélegzettel. Más folytatta:

— Tuggya, ki lehet menni, ha akad lakás. A Kertész úrnak akadt. A feleségével együtt ment ki, az asszony a női osztályon volt.

— Rokonokhoz? — kérdezte az öreg pincér.

— Nem. Főbérlet. Láttam a lakáskiutalását. Akácfa utca tizenhat, földszint...

Szák Rudi, a mindentudó, öreg pincér, most aztán csodálkozott. Szinte föl pattant az ágyáról, rájuk meredt, aztán visszasetett az ágyára.

*

Múló ájulás volt. Mikor magához tért, panaszosan nyögte a nővérnek: „Az én lakásomba ment... Kérem, tetszik tudni, poloska sincs benne... Ó milyen tiszta asszony volt!” Csendben peregték a könnyei.

— Nono Szák bácsi, — vigasztalta erős, biztos hangon a nővér, — mit csinált volna maga egyedül ott? Betegen, elhagyatva?! Itt ember..., az én fiam, ... az én fiacskám...:

Megpacskolta aszott kezét.

Ő ezek az asszonyok! Mindenre tudnak. Már, aki. A Vicák. Az áldottak. Mert van rossz fajta is. És eszébe villantak fiatalsága démonjai, vásárolt szerelmei. Abból a pincérmocsárból az asszony emelte ki. De nem jön-e érte most az a múlt? Nem áll-e bosszút? Kocsönyásan állt a szemében a könny.

— Nono, Szák bácsi, — hívta ez a part, a nővér. — Nem búsulunk. Nem rágódunk. Míg ember az ember, addig...

— ... de én nem vagyok ember, nem érti, nővérke? Én fölösleges ember vagyok. Kinulláztak! Kicsalítottak a lakásomból!...

Szinte gyűlölte most a világot. A rokonságot. Persze, csak pincér. Öreg, elnyűtt koszos *csáring*er. Ez volt Kartal Dezső legnagyobb szidalma: „Csáringer vagy!”

Az, igen. Csáringer. Sokáig nézte üveges szemmel a plafont. Csak akkor rezgett meg, mikor odarakták éjjeli szekrényére

a cukrosok külön adagját: a szalámit, szalonnát meg a két zsemlet. Aztán, furcsa, ebédet hoztak neki. Eddig ő csoszogott érte a vendéglőbe. Egész jó a szaga a sültnek, csak a hatféle orvosság ne települt volna úgy rá a nyálmirigyeire! Egyszer csak nevet hall a nővértől:

— No ébredjen már, Kartal bácsi!

Rudi pincér, amilyen gyorsan csak tudott, felült.

Kartal? Lehetetlen! Az a Kartal, a Dezső, az meghalt már régen. Egy néma ember feküdt a jobb sarokban a fal felé fordulva.

— Kartal? — sóhajtott a Rudi pincér. — Kedves nővér, szabad?

— Mit akar Szák bácsi?

— Kérem, tessék hagyni. Majd én!

Mintha szárnya nőtt volna! Fogta a tálcát, szépen elrendezte rajta a tányérokat, rátette a sótartót..., igen... pohár víz... egy-két fogvájó... és akkor ötven év beidegzett mozdulataival, csoszogva, de valami utánozhatatlan pincér-ritmussal odaszervírozta annak az ismeretlen, Kartal-nevű romembernek az ebédet. Aztán kissé bosszúsan bökött a fejére: ó feledékeny, vén üres tojás! Odacsoszogott a bőrröndjéhez, és valami félig sikerült mosollyal kivette belőle a hangerlit. Ezt a színes szegélyű, fehér vászondarabot szabályszerűen a karjára fektette, és bicegve, vitte oda egymásután az ebédet a „vendégeknek” olyan könnyed biztos mozdulatokkal, ahogy egy szakemberhez illik.

Mit gondol a világ? Őt csak úgy ki lehet semmizni?!

A nyereg

Errefelé szebben orgonál az őszi szél, mint másutt. A basszus sípjai a stájer hegyekből szólnak, a süvítő tenorok Muraköz felől, a cifrázatot a zalai dombok szolgáltatják, de a jajongó, kárhozott futamok itt szabadulnak ki a dél-vasi dombok pagonyok szádjaiból, a temetők dudvás sírdombjairól...

Micsoda szél-orgona ez! Sehol ilyen másutt. Sehol ilyen zsendülő, virágos a tavasz, sehol ilyen gazdag, bőmellű a nyár, sehol ilyen ezerszínű szőnyeg az ősz. Sehol ilyen földek, „csak kenyérre kéne kenni ezt a fényes kövérét, akár a vajat, osztán megenni! Ilyen fődek *vótak* a Szent György völgyében...

Vótak! Őrsi Lidi szemében már nincsenek. Nem az övék, — akkor hát nincsenek. Ami közös, az senkié se. A szüle cser-

zett bőre alatt csak úgy susterogtak ezek a gondolatok. Az előbb temették el a Lombár Katit, a régi bábát. Most a temetéséről buggyog hazafelé Lidi néni az orgonáló szélben. Csak öreg asszonyok adták meg a végtisztességet, ők tudják, ki volt a Kati. Fekete keszkenőikben úgy gubbasztották körül az élet-halál urának sírját, mint a kárvallott varjak az üres szétrút.

Valaki utolérte Hitesnét, akit az öregek csak leány nevén Őrsi Lidinek hívtak. Csatáriné volt, negyven hold, — hajdan.

— Ládd-e, Lidi, — zihálta a szélben. — Az öreg nagytiszteletű nem vádolta el a temetést, ez a fiatal meg csak kavarta az írást, csak kavarta, osztá a Katiról csak... no.

— Úgy a! Bűnös lelkek vagyunk, csak ennyit.

— Valaha gyalogsátánnak nevezte az öreg tiszteletes a Katit. Ez a hála!

— Ez!

A „z” hang sziszegve zizzent ki fogatlan szájából. Újabb fekete keszkenők ragadtak hozzájuk, girhesek, hajlottak, görcsösek mint az ágatlan, vén fűzek. Jobbára a Lombár Kati népe. A hálásak. Akik megmaradtak az ő rostáján. Hites szüle úgy emelkedett ki közülük, mint a magló-tölgy az aljnövényzetből. Néhai hetven hold.

A panaszalmok zakatoltak.

— Maholnap kinéznék bennünket a faluból!

— Új telepéseket tettek az alsó házunkba is. Valami cselednép. Mint a nyulak...

Arról persze hallgatott, hogy az „alsó ház” üresen állt, az ősi Kolgyáriak elmentek a Lombár Kati rostáján, — most az életet költöztették beléje.

A telepések! Hites szüle nem is tudott szólni. Telepes rablók. Van erre szó? Ők évszázadok óta őrzik ezt a nyugati őrvideket, ezt az ékszeres dobozt, valaha lóháton, mindig harcra készen, — aztán szorgalmasan gyűjtögették a földet, és egyetlen gyerekre örökítették azt, hogy a gyerek legyen *valaki*, úr a maga birtokán. — és akkor jött a nagy vihar, össze-

csapták a földeket, de nem volt elég kéz, hát hoztak telepesekeket.

Az ő egyetlen fia is telepeslányt vett el az elsőek közül még ötvenegyben. A Hites Gábor. „Valami pusztai népség, aztán biléta lóg a nyakában Máriával”, — így sommázta ki magában Lidi néni a gyűlöletét a menyé ellen.

Ahogy a rangos, nagy házhoz ért, mint a tör szűrt beléje: ez is a közöse lett. Az istállók, színek pajták, görék, nagypadlás, szerű, mind téesz, csak a lakóházat hagyták meg nekik részben. És a fia az első gazda valaha, most tehenes. Fej, és ganéjoz. Mert most a tehén az úr az újban, nem a ló, mint régen. Most a réteket is öntözik, ondolálják, patyókálják, hogy vaját tőgyeljen a Riska. No meg az a málna! Ez most a búza. Csúsznak-másznak a málnásokban „tudja, nyanya, ez a másik nagy tehenünk máma, — szokta taníttatni a szerelmetes fia — ebből fejjük a munkaegységet...”

A házban pillanatok alatt átalakult. Fölvette rongyait, és mint a gép, törte a háztáji munkát. Az egyetlen tehennek vágta a répát, a borjúnak keverte az erőtakarmányt, a disznóknak a darát, aztán kialjazott.

— Desanyám, — pattintotta a szót feléje a fia, ahogy etette az állatokat, — még egy hízót állítunk be.

A szüle kezében megállt a répavágó fogantyúja, de nem szólt. Melege lett. Tél jöttével új hízó? Új gyereket jelent ez a Gábornál. Magasságos egek! A kis Marika csak becsúsztott a Gáborka után négy éve, — de most elég! A munka szemete csak rája szakad! Moshatja a pelenkát, amitől egész életében úgy irtózott... Nem merete megkérdezni a fiát. Ez a messziről jött asszony úgyis kicserélte már egészen. Már a Marikánál is a fejéhez vágta: úgy sincs örökség. A föld nem az övék. Most a dolgos kéz a föld. A munka. Ez az új rend, az új örökösödés a Szent György völgyében is. „Hát akkor gyűjtsük a vagyont, desanyám!” Már mint az embert!

A szégyentelen! A telepeslány rabszolgája! Pedig nincs igazuk. Majd elmúlik az egész, és majd egy falka gyerek marcalkodik az Ősiek és a Hitesek földjein...

Megjött a kis Gábor az iskolából. Már a negyedik osztályba jár. Mindig van számára valami dugott édessége, ha más nem, napon szárított aszalék meg egy kis Frutti, — ezt szereti a legjobban. Ez a gyerek az ő fajtája: sudár, szép piros, messzenéző. Olyan mint a lovas ősök, akik a németet, rácot ugratták innen valaha.

Ez lesz az ő igazi szövetségese, ez az igazi Őrsi. Ha ez mellé állna az új gyerekekkel szemben, ez a szegény megrabolt!...

Gáborka úgy bánt vele mint az egyetlen királyfiak csinálták mindig itt Egyke-országban. Parancsoló, nyugós, zsarnoki, csak néha csillantott feléje egy kis kegyet.

Odaadta neki a cukrot.

— Ládd e, Gáborkám, ha még egy gyerek vóna, nem tudnák ám neked adni.

— Nem kő gyerek!

— Ugye, kis szógám!

Össze-vissza csókolta, és boldog volt. Titokban benn a házban nagy gyújtó szemével fürkészgette a menyé arcát. Hát rá volt már írva. Ingerült volt, de a következő percben éktelen énekbe csapott át. Ezek a telepések csak úgy harsognak, dalolnak, jókedvből is, csakazértisből is. Megfigyelte: a disznóölésnél, csak úgy ámolypott a Mariska a rosszullettől.

Mikor a szüle ráhúzta a kis Gábor ujjaira a meleggyűrűt, megszólalt: „Így kerül neked... nektek... De ha többen vónátok?!

A gyerekek apja visszaszúrta neki a szót:

— Akkor még egy kocát ölnénk, nyanya! Hallja?

— De a munkát azt nem ölitek meg, mi?!

Most meg a menyé csattant rá. Hát más nem dolgozik? Csak nem hemzseg, mint némelyek.

Ő az ő vén számár feje! Mit berbitél ő a munkáról? Nem az a bibi, hanem a juss. Hm, juss. Föld? Nincs. Ház? Félig. Ez a gyerek már meg se érti, hogy vége az ő királyságának!

Egyik vasárnap délután odacsalogatta Gáborkát az ő féltett zugolyához a kamarába. Régi, rossz pokrócok polyájából előhántolt egy gyönyörű nyeret.

A gyerek kitátotta a száját. Ilyet még nem látott.

— Ládd-e, nyereg. — suttogta a szüle szinte elfogódottan.

— Nyereg.

— Lóra. Szép?

— Szép a. Akár a hajó.

— Az. De milyen hajó! Látod a kápáját? Iratos bőrrel van bevonva, aztán a tábláján azok a sallangok!

— Mint a virág. Mennyi rajz rajta!

— Igmádon csinálták régen Őrsi dédapádnak. Ezen ült a követválasztáskor, ő vezette a községi bandériumot... aztán ha a püspök gyűtt meg szüretkor... Az volt ám a lovascsapat!... Apád is használta legénykorában, de most ügyet se vet rá. Látod, Gáborkám ez neked való! A tiéd lesz!... Illel nincs a völgyben, de a hús falujában sincs!... De ha öcsike gyün, akkor vége!... Te... te Gáborkám, követeld a magadét!

Felültette a nyeregre. Gyí te, gyí te, Madár!

— Gyönyörű vagy, fiam!

— Hát ez a faragott fa?

A szüle arca összerándult. A sarokban az ő fejfája dülleszkedett gyönyörűen kifaragva, kifestve. Hogyha meghal, így legalább biztosan lesz neki. A Molnár juhász faragta. A gyerek hangosan olvasta: „Itt nyugszik özvegy Hites Gáborné, élt... évet. A Boldog Feltámadás Idejének Reménye Alatt.”

A gyerek szótlánul leszállt a nyeregből, és kiszaladt. Estebédnél hallotta ám öreg Hitesné: „Desanyám, nekem nem kő ám az öcsike!”

— Osztán mér nem?

— Mer.

Többet nem szólt. Az apa ugratva kacagott:

— Hát ha nem adsz neki helyet, akkor visszaküldjük! A szülére villant a szeme, tudta, honnan fúj a szél. Az öreg állta a perzselést, egy fából voltak. De a lelke megkönnyebült. No ezt a csatát megnyerte. Szinte megpendült az örömtől a vén, ki-kimaradó szíve. Valahányszor a zugolyába té-

vedt, patyókálva simogatta, az imádott nyereg, mint az eszelős.

Egyik nap megcövekedett a lába a kamara ajtajában. Kis Gábor ott ült a nyeregben. Mögött a kishúga. Lovagoltak. „Gyí te, gyí te, Madár!”

— Hát tik? — szaladt ki a kérdés a vén szájon.

— Lovagolunk, öreganyám.

Hátranézett.

— Láss, ketten is elférünk a nyeregben.

— Ketten?

A kisiú fölrikkantott:

— Még hárman is! Mer a kisöcsit majd az ölembe veszem. Gyí Madár! Netene!

A szüle megrázkódott. Hirtelen fekete felhő szállt a szemére. Odakapott a fejéhez, de hiába próbálta elhessegetni, a feketeség eltakarta előle a világot . . .

Fecskepart

— Visszament a víz, emberek! — kiáltotta be korán reggel a tanító az iskolába. Az árvíz elűzöttjei fölzsibongtak a menedéket nyújtó tantermekben. Az asszonyok hálistenkedtek, mind menni akart, repülni a megrongált, édes otthonba. Kiderült, hogy az éjjel átvágták a töltést, és sikerült levezetni a vizet a Nádor-csatornába.

— Megyünk vissza a semmibe! — duhogta sötéten Gyökér János. Egy kis kertészetet telepített jó pár éve a Fecskepartnál, csak olyan kis családi kertészetet: egy kis zöldség, korai saláta, spárga, virág, miegymás, — de a piacról kihozta a kenyeret.

Most aztán semmi.

— Hiszen még áll a házunk, apja, ha igaz! — mondta az

asszony reménnyel a hangjában. A jó hír, hogy mehetnek, átsütött megviselt arcán, ahogy a kislányt öltöztette.

— Mit csinálhat a Cirmos, idesanyám? — kérdezte a kis Bözsi törleszkedve.

— Mit? — vágta rá a kisebbik fiú — Halászik. Compót. Meg márnát. Lesz pecsenye.

De ő is csupa kérdés volt a bátyjával együtt. Idedobták kérdéseikkel a házat, a kertet, az üvegházat, aminél már segítettek. A galambdúcot meg a kotlóst a fészekaljával, akit már nem tudtak megmenteni, olyan hirtelen jött a víz.

Gyökér János komoran hallgatott a kérdések záporában. Aztán csak ennyit mondott az asszonynak:

— Erzsikém, ti itt maradtok. Én elmegyek körülnézni.

Hiába rimámkodtak a gyerekek, nem engedett. Elsőbb ő méri föl, mi van ott, — aztán majd csinálnak valamit.

Két távoli szomszédjával vágott neki a Fecskepartnak. Jó órajárásnyira volt ide a bányateleptől. Szomszédjai aztán lemaradtak, mert közelebb laktak, ment tovább egyedül. A ködöt lassan fölitta a fény, az ég olyan szűzi lett és tiszta, mint a hámozott húsvéti tojás, akit az égi bárányok nyaldosnak fényesre. A mezőn csillogott az iszap, ragyogtak a tócsák, amiket a víz hagyott hátra, és enyhe rothadásszagot borzolt a szellő.

Aztán Gyökér János ott állt a tanyájánál. A ház eleje halálosan megrogyant. A sírban a lába. A hátsó front még áll a kéménnyel.

— Isten! — nézett föl Gyökér a csúfolódóan derűs égre. — Látod ezt?! Hetekszám tapasztottuk Erzsivel meg a fiúkkal! Mit güröltem a kerttel meg az üvegházzal?!...

Mint a ravatal. Még a szaga is. A vetemény, a spárga, az ágyások meg a kis üvegház megfojtva az iszaptenger betonjában! Csak a varjak kárognak csúfondárosan, és totyognak körülötte lustán, jóllakottan a zsíros madárlegelőn. Egy szál tolluk se rongy, egy karmuk se cafat. Ezeké az Isten, nem az emberé!

Valami megcsikorgott a háta mögött. A piaci kordé Cincér-

rel, a számmárral. Vele jött a család is. A kordéhoz kötve a Liszka is, a tehén.

Gyökérből kiszakadt a harag, mikor ezt a zendülést látta. De mikor Cincér rágyújtott panaszos ordítására, a Liszka meg elbőgte magát, nem tudott szólni. A gyerekek is kárvallott arccal néztek rá, nem tudták, sírni illik-e most, vagy mutatni az erőset?! Az asszonyt inkább vigasztalni kellett, annyira zokogott.

— Nono, — csitította Gyökér tehetetlenül. Jani a nagyobbik fiú csak rága az ajkát, de az ég világaért se engedett volna egy fia-könnyet se kiserkedni a szeme réséből. Ki akarta fogni a szamarat, hadd menjen föl legelni a partra, de Gyökér nem engedte.

— Itt nem maradhatunk! — mondta rekedten. — Nem látjátok? Előbb épülnünk köll, — ha lesz, miből?

— Majd a biztosító! — éledt föl az asszonyban az életösztön. Már apró tüzek szikráztak a szemében. — Az első dolgod. apja, majd az legyen, hogy kijöjjön a kárböcslő. Osztán majd téglá, mész, cement... Ángyomék is segítenek...

Az ember tömötten hallgatott egy darabig, aztán lassan, vonakodva hullatta maga elé a szavakat:

— Épülni ide? A halálba? Jövőre megint jöhet egy ítélet-tél, osztán megint kiönt bennünket a víz. Mint az ürgét. Ez a Fecskepart csak a madaraknak való!

Tanáctalanul, töprengve jósszménkedett az iszapos világban. Az asszony a könnyeit morzsolgatta megint, a gyerekek a cselekvésbe menekültek: tépték a szalmát, amit a víz neki-sodort a kerítésnek a kazalból, rendezkedtek, nézték a kutat, no az is tropa. Gyökér is fölleltározott mindent a szemével. idekötözte a verejték meg az öröm, a fakadás meg a kudarc, amit együtt éltek át itt ezen a földdarabon az asszonnyal meg a gyerekekkel. De az esze kimondta a végstót:

— Elmegyünk innen, no!

A kis Bözsi, a négyéves csöppség szeppenve nézte az elcsúnyult világot. Egyszer csak fölkiáltott:

— Nini gólya! Meggyűttek a gólyák!

A Sárrét felől nyújtott nyakkal két gólya úszott feléjük. Lomha méltósággal köröztek a sárral, vízzel terített gyönyörű gólyaország fölött, aztán mind kisebbre szűkítették a kört, mind alacsonyabbra, egyszercsak óvatos szárnyveréssel le-tottyantak a kert végében árválló csonka nyárfára.

— Leszálltak, idesanyám, — ujjongott a kicsi. — Itt vannak a gólyák!

A nagyok szemében is fölhámlott valami dugott fény.

— Látod, aptya, — duruzsolta az asszony melegen, csitítón. Többet nem mondott, de ebben benne volt, hogy maradjanak. A madarak törvénye már döntött, ez nekik is jó kezdés az új életre.

Gyökér János szinte irigykedve nézte a két gólyát. Könnyű nekik! Itt a száraz lakásuk a fa-tönkön, a terített asztal, az élet, — folytatják ott, ahol tavaly abbahagyták. Nyaralásból nyaralásba jöttek, és most igazítják megcibált fészüket, — ejnye, nekik is meg kellene mégis kockáztatni!

Az út felől most két ember kanyarodott feléjük: Bernáth, a téesz-elnök meg az agronómus. Jeepről szálltak le.

— No Jancsi, — kérdezte Bernáth, mikor leparoláztak, — mitévő leszel most?

— Hát majd épülünk. Mihály bátyám.

— Itt?

— Itt.

Az elnök ráncai fölszaladtak a homloka padlásáig.

— Te Jancsi, megmondom neked, én most jártam a tanácsnál, ... szóval a Fecskepartot árterületnek nyilvánította a vízügyi hivatal.

— Árterületnek?

— Annak. Az is.

— Hát az.

Csend.

— Osztán? — törte meg a csendet Gyökér.

— Osztán itt épülni nem lehet.

— Nem?

— Nem.

Az asszony ellenségesen nézett az elnökre. Tudta, hogy szálla a szemében az ő embere, mert megmaradt egyéninek a kis kertészetével.

— De ha valaki reckírozza! — szólt közbe Gyökérné.

— Nem lehet reckírozni. A törvény: törvény. — Most a férfi felé fordult: — Osztán van-e anyagod, te, Jancsi?

— Majd lesz. A biztosító. Biztosítva vagyok. Rendesen fizettük!

A két látogató összenézett.

— A biztosító? — szólalt meg az agronómus. — Nem hallgatta Gyökér szomszéd a rádiót?

— Hogy a fenébe hallgattam volna! Más dolgunk vót. Miért kérdezi ezt?

— Hát csak azért, — vette át a szót az elnök, — mert valami differencia van az árvíz biztosítása körül... Onnan pénzt nem igen láttok... De ide figyelj, Jancsi! Nézd, én nyíltan beszélek veled. Téged, a te szorgalmadat, tudásodat mink valamennyien becsüljük. Nekünk nincs kertészünk, tudod...

— Ejnye, a szavadat ne felejtsd, Miska, — vágott szavába az agronómus, és Gyökérhez fordult: — Ért a gombához, Gyökér szomszéd?

— Hogy a fenébe ne értenék?! A kis pincémbe nekem is van..., vót egy kis sampinyon-telepem... De most?

Keserűen legyintett.

— Szóval, — folytatta az elnök. — Volna lakás, jó pedig a kastélyban, a kertészházban... A többit megbeszélhetjük... Jól jársz te, Jancsi, ezt én mondom, az apád hajdani katonapajtása!

Gyökér János ránézett az asszonyra. Akkor már a gyerekek is körülöttek füleltek. Az asszony tanácstalanul nézett vissza az urára. De nehéz ott a szó, ahol mást mond a szív, mint az ész!

A kislány valamit sejtetett a harcból, mert fölajdult:

— De ha elmenünk innen, aptya, akkor mi lesz a gólyánkkal?

Elpityeredett. Egy kis csend örvényezte körül a szipogást. Aztán megszólalt Bernáth Mihály:

— A gólyáttal? A tiétek marad, kis szógám!

Gyökér meg az asszony kérdően néztek rá.

— Mennyi ez a telek? — kérdezte Bernáth.

— Nincs kilencszáz öl. Kevesebb egy magyar holdnál.

— No akkor maradhat háztájinak a gólyatermással együtt!

Ki se fogták a Cincért. (Jó lesz majd moslékhordó számárnak.) Mikor kiért az útra a család, fölkelepett a gólya. Otthonosan. Ő ott maradt háztáji gólyának!

A csúf fenyő balladája

Olyan csúnya volt szegény, hogy rossz volt ránézni. A törzse girbe-görbe, mintha egy kérdőjel kissé kiegyenesítené magát. Göcsök, forradások csúfítják. Aztán az ágai! Látszik, hogy Vihar mester ondolálta őket a hegyoldalban. Egyik hajsza, a másik csáléra Féloldalt sűrűn, borzasan nyuladoznak, a másik oldalon meg alig van belőlük.

Igazi korcs-fenyő, nem csoda, hogy a karácsonyfa-árus kidobta a csarnokból. Minek rontsa a benyomást?!

Márton, az öreg segéd vette föl, és betette ide a raktárba. Szereti a fenyőillatot, azt mondja, a legfinomabb parfóm.

Szép, nagy raktár ez. Csupa rangos gép hivalkodik benne. Fénylik, vakít az arcuk és a testük. Egyik morog, berreg, a másik beszél, a harmadik énekel. Van, aki menni is tud.

Csodalények.

Legalább is így látja a csúnya, kis fenyő. Alázatosan kuporog a sarokban. Az első éjjel meg is kapta a magáét:

— Fi, de büdös vagy! — pöfögte a petróleumfőző.

— A cinke szerette az illatomat.

— Ki az a cinke? — szólt közbe a kávéfőző-gép leereszkedően. — Mit tud főzni?

— Hát... hát tud hernyózni meg énekelni...

— Énekelni?! — zengte a nagy Orion. — Nem hallottam a nevét. Cinke..., cinke!... Biztosan valami fuserált kisipari lehet, nem pedig... hm... világvevő!

A korcs fenyő értette is, nem is ezeket a beszédeket. A gögöt azonban kiérezte belőlük, ezért kissé kihúzta görbe derekát.

— Én szeretem a cinkét meg a pintyet, — mondta lelkesen. — No meg a rigó komát is. Jól megtisztogatják a testemet. És mikor harmatos reggel rákezednek a reggeli hangversenyre...

— Ki fia csavarja vagy te tulajdonképpen? — morogta fölényesen a padlókefélő-gép. — Hogyan szolgálod te a mi Teremtőnket?

— Én? Én fenyő vagyok a jegenyecsaládból. Kivágtak a hegyoldalon karácsonyfának, tudjátok, az ember vágott ki, az ember...

— Ő a mi Teremtőnk.

— Furcsa! Öreganyám, az óriás viharfenyő, mindig azt mondja, hogy a mi Teremtőnk messze van, igen magasan. Ő küldi a meleget meg az esőt, ő szórja a villámokat is, huhhh! Szóval, tudjátok, fényes uraságok, mink, fenyők, nem csavarral dolgozunk, nem főzünk, nem énekelünk..., hanem... szóval fölállítanak bennünket egy asztalra vagy valami állványra, — így mesélte öreganyám —, aztán ránk aggatnak cukrot, diót, almát, süteményt, aranyat, csillagot... még gyertyát is, aki villámlik..., aztán az emberek énekelnek körülöttünk..., és boldog gyerekszemek néznek ránk... olyan édesen...

Elcsuklott a hangja.

— No nézd a pityergő ócskavasat! — dörrent rá a mosógép. — Mitől rozsdásodott meg hirtelen a hangod, hé?!

— Mitől? — szipogta a csúf fenyő. — Hát... hát tudjátok, én is odavágytam mindig a meleg, kis szobába..., a családi asztalra, hogy örömet szerezsek az embernek..., de kidobtak az utcára, ... mert csúnya vagyok.

Az utolsó szavakat szinte suttogva mondta.

— Hahaha! — kacagott gúnyosan a gyönyörű, hófehér mosógép facsaró-frizurával a fején. — Örömet? Azt nem ti szereztek az embernek, fenyők, hanem mi, gépek. Az ember teremtményei. Amíg én nem voltam, véresre mosta a kezét a mosóné meg a sok derék háziasszony. És most? Csak bekapcsolnak, és én mosom, mosom helyettük ragyogó tisztára a sok piszkos ruhát...

— és én kefélem helyettük a padlót.

— ... és én percek alatt megfőzök, és megsütök az embernek mindent tüzelő nélkül! Semmi hamu, semmi piszok, semmi füst!

— ... és én szárítom a haját.

— ... én pedig dalolok neki más nyelven.

— ... és én, — villogta, és zengte egy, nagy, üvegarcú gépcsoda, — én odaviszem az otthonába a világot. A színpadot, a filmet, a sportot... Nemsokára a Holdról közvetítek, kis izé, érted?! Hát akkor mit akarsz te, az érzelmes romantikáddal? Ti maholnap a múlté vagytok, és kész.

A csúnya kis fenyő tűlevelei megborzongtak ettől a könnyörtelen beszédétől. A forradások megsajogtak kis törzsén, mert sajnálta fenyőtestvéreit. Ez az új, rettenetes valóság szinte megfagyasztotta a gyantát a testében. A végén már nekik, kis fenyőknek is csavarra kell járniuk, és drótot kell enniük, hogy valamiképpen használni tudjanak az embernek!...

Kínos, keserves órák voltak ezek.

Nappal persze nem beszéltek a gépek egymás közt, csak a vevők beszélgették, és berregtették őket. A kis fenyővel azon-

ban nem törődött senki. Pedig nem bánná, ha a legkoldusabb emberhez is kerülne, csak látná az arcokat a fenyő örömében!

A következő éjszaka el is szólta magát:

— Mit gondolnak, urak, lehet nekem még remélnem?! Kellek egyáltalán valakinek? Karácsonyának?...

Erre kitört a nevetés a csoda-gépek között:

— No ni, — berregték, és kiabálták össze-vissza. — Miből lesz a cserebogár?! Hát vakok az emberek, azt hiszed?... Karácsonyának ilyen girhes tengellyel?!

Csupa ostorcsapás a csúnyácska fa testén.

Egyik nap szemébe szúrt az üzletvezetőnek:

— Mit keres itt ez a görcs? Ki kell dobni!

Halálfélelem dermesztette meg a kis fát. De Márton, a segéd mégsem dobta ki. Eszébe villant valami, és elmosolyodott. És ahogy vettek a népek egy-egy szép gépet karácsonyi ajándéknak, Márton bácsi leszakított egy-egy gallyat a fenyőről, és a doboz madzagja alá tűzte ferdén, stílusosan.

— Így szebb, — dörmögte a fiatal segédek felé. — Látjátok?! Így kell kiagyusztálni a karácsonyi árut.

Néhány nap alatt minden ágát letépték a csúnya fenyőnek. Nem egy, de húsz helyre ment karácsonyi örömet hirdetni. A törzsét a szomszéd vastelep magányos, öreg éjjeli őre tüzelte el. Mikor a finom fenyőillat betöltötte a kis kuckót, az öreg nehéz szívvel sóhajtotta:

— Karácsony!

És halkán elkezdett dúdolni egy karácsonyi éneket.

Tartalom

Az éjjeli vendég	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Gyémánt cipő	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
A mi céhmesterünk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
A 407-es magaslat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
A kölyök	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33
Beethoven madara	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38
Törvény	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
A masina parancsol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
A műanya	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53
Serpenyős rostélyos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	59
Az idegen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	64
Tartalma: föld	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73
Fűrész úr ceruzái	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78
Disznóvadász	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85

Hívom az élőket	— — — — —	90
A zsoltár	— — — — —	99
A fehér szamár	— — — — —	104
Hajnalradár	— — — — —	112
A kilencedik gyomor	— — — — —	117
A negyedik stáció	— — — — —	130
Körmös ló	— — — — —	135
Nehéz ölni	— — — — —	148
Könnyező Ferenc, — Könnytelen István	— — — — —	155
Jónás könyve	— — — — —	161
Asszony a ceruzával	— — — — —	160
Eső a Sógor utcában	— — — — —	171
A tízezredik	— — — — —	176
A mosoly	— — — — —	181
Örökösök	— — — — —	190
Elifáz a rendelőben	— — — — —	194
Zsarnokok	— — — — —	200
A koronatanú	— — — — —	200
Nagypapa születik	— — — — —	210
A csuka	— — — — —	215
Versenyfutás	— — — — —	221
Árulás	— — — — —	226
Jó mulatság, férfimunka	— — — — —	231
A hallgatás gyümölcse	— — — — —	236
Osztályfőnöki óra	— — — — —	241
Aranka a kis úton	— — — — —	246
Egy tűzok hiányzik	— — — — —	251
Házassági évforduló	— — — — —	261
Saját kis tragacs	— — — — —	260
Palackposta	— — — — —	272
A muskátli-eset	— — — — —	288
Átszállás	— — — — —	293
A nyereg	— — — — —	298
Fecskepart	— — — — —	304
A csúf fenyő balladája	— — — — —	310

40,— Fr